

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARK YL 2014 0004**

II. PHİLİPPOS VE III. ALEKSANDROS DÖNEMİNDE MAKEDONYA KRALLIĞI

HAZIRLAYAN

Yalçın GÜLÇİN

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Aslı SARAÇOĞLU

AYDIN 2014

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARK YL 2014 0004**

**II. PHİLİPPOS VE III. ALEKSANDROS DÖNEMİNDE
MAKEDONYA KRALLIĞI**

HAZIRLAYAN

Yalçın GÜLÇİN

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Aslı SARAÇOĞLU

AYDIN 2014

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Arkeoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Yalçın Gülçin tarafından hazırlanan “*II. Phillippos ve III. Aleksandros Döneminde Makedonya Krallığı*” başlıklı tez, 12. 09. 2014 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Unvanı, Adı ve Soyadı :

Prof. Dr. Aslı SARAÇOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Mustafa BÜYÜKKOLANCI

Yrd. Doç. Dr. Aynur CİVELEK

Kurumu :

ADÜ

PAÜ

ADÜ

İmzası:

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun .....sayılı kararıyla .....tarihinde onaylanmıştır.

Doç. Dr. Fatma Neval GENÇ
Enstitü Müdürü

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Adı Soyadı : Yalçın GÜLÇİN

İmza :

YAZAR ADI-SOYADI: Yalçın GÜLÇİN

BAŞLIK: II. PHİLİPPOS VE III. ALEKSANDROS DÖNEMİNDE MAKEDONYA KRALLIĞI

ÖZET

Balkan Yarımadası, coğrafi konumu, iklim özellikleri ve yaşama elverişli koşullarıyla antik çağdan günümüze kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu coğrafya Avrupa ile Asya arasında bir geçiş noktası olduğu için bazı araştırmacılar tarafından kalıcı kültürlerle ev sahipliği yapamayacağı tezleri ileri sürülmüşse de, yapılan araştırmalar Balkan Yarımadası'nın Paleolitik Dönemden başlayan çok eski bir geçmişe sahip olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte Yarımada'nın iyi bilinen tarihi Klasik çağlardan itibaren başlamış, özellikle de Hellenistik dönemde zirveye ulaşmıştır. Köklerini M. Ö. 7. yüzyıla kadar götürebildiğimiz Makedon Devleti'nin en parlak dönemi şüphesiz II. Philippos ve III. Aleksandros dönemleri olarak gösterilmektedir. II. Philippos'un, III. Perdikkas'ın ölümü üzerine tahta geçmesiyle birlikte göstermiş olduğu politik ve askeri başarılar Makedonya'yı diğer ülkelere kıyasla farklı bir noktaya taşımıştır. Balkan uluslarıyla girilen mücadeleden galip çıkan II. Philippos bu başarının ardından Grek devletleriyle mücadeleye girmiş ve savaşlarda galip gelmiştir. Böylelikle Balkanlara ve Hellas'a politik üstünlüğünü kabul ettiren II. Philippos kısa süre içerisinde Makedonya'yı bölgenin lider devleti haline getirmiştir. II. Philippos'un ölümü üzerine yerine geçen III. Aleksandros, Philippos'un yolunu izlemiştir. Balkanlarda ve Hellas'ta otoriteyi tekrar sağlayan Aleksandros kendisini Perslere karşı yapılacak olan Öç Savaşlarının komutanı seçtirterek Anadolu, Mısır, Orta Asya ve Hindistan'a kadar kimsenin hayal dahi edemeyeceği devasa bir imparatorluk yaratmıştır. Bu dönem içerisinde yaşanan siyasal, sosyal ve kültürel gelişmeler ise tezimizin ana temasını oluşturmaktadır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Makedonya, II. Philippos, III. Aleksandros, Hellenistik, Anadolu.

NAME: Yalçın GÜLÇİN

**TITLE: THE MACEDONIAN KINGDOM IN THE PERIODS OF PHILIPPOS II
AND ALEKSANDROS III**

ABSTRACT

Along with its geographical position, climate characteristics and suitable living conditions, Balkan Peninsula has been home to many civilizations from ancient time to modern-day. In spite of the fact that arguments have been asserted by some researchers for not being the home of persistent cultures because of being the passage way between Asia and Europe, searches have shown that Balkan Peninsula has a very old history coming from Paleolithic Period. The golden age of Macedonian State that we can trace back its roots to the 7th century B.C. undoubtedly indicated to the periods of Philippos II and Aleksandros III. Political and military successions, which were shown by Philippos II together with his ascending the throne after the death of Perdikkas III, carried Macedonia to a different point when compared to other countries at a stroke. Philippos II, who came out victorious from the struggle with the Balkan nations also initiated struggle with Greek states and he left in a superior position as well. Thus, Philippos II, who forced Balkan and Hellas to accept his political supremacy, made Macedonia as a leader state in the region in a little while. Aleksandros III, who replaced Philippos's place upon his death, followed Philippos's way. Aleksandros, who retained the authority in Balkans and Hellas again, had himself chosen as the commander of "Revenge Wars" against the Persians and created a huge empire up to Anatolia, Egypt, Middle East and India which no one could even imagine. Political, social and cultural affairs within this period constitute the main theme of our dissertation.

KEY WORDS: Macedonia, Philippos II, Aleksandros III, Hellenistic, Anatolia.

ÖNSÖZ

Arkeoloji tarihi açısından önemli bir yere sahip olan ve bünyesinde köklü bir geçmişi barındıran Balkan coğrafyası, tarihsel süreç içinde birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. M. Ö. 12. yüzyıldan itibaren Haliakmon Irmağı (*Vardiça*) Vadisi, Strimon (Struma) Orestis ve Elimeia çevrelerine kabileler halinde yerleşen Makedonlar çok uzun yıllar bu bölgede ikamet etmiş ve bölgenin Makedonya Coğrafya'sı olarak tanınmasına olanak sağlamıştır. M. Ö. 7. yüzyıla gelindiğinde ise bu coğrafyada merkezi bir krallık kurmayı başaran Makedonlar, geçmişten aldıkları köklü kültür birikimi ile güçlü bir devlet ve zengin bir kültür medeniyeti oluşturmuşlardır.

Oluşturulan bu köklü kültür ve zengin krallık özellikle, II. Philippos ve III. Aleksandros dönemlerinde yaşadığı alana sığmayarak bölge sınırlarını aşmış ve çok geniş bir coğrafi alana yayılım göstermiştir. Özellikle III. Aleksandros'un Perslere karşı başlattığı Öç Savaşları ve ardından gerçekleştirdiği Hindistan Seferi, krallığın bir imparatorluğa dönüşmesinde büyük rol oynamıştır. Ancak bu yapılan seferler, sadece askeri değil, siyasi, sosyal ve kültürel sonuçlar da doğurmuş, tüm dünyayı etkileyen yeni bir kronolojinin oluşmasına yol açmıştır. Bu sonuçlar içerisinde arkeolojiyi ilgilendiren en önemli netice hiç şüphesiz ki Klasik dönemin sona ermesi ve ünlü tarihçi Droysen tarafından Hellenistik dönem olarak adlandırılan yeni bir dönemin başlamasıdır. Tez çalışması ile araştırmalar esnasında, II. Philippos ve III. Aleksandros Dönemleri birçok yönden ele alınarak, konuya yeni bir bakış açısı kazandırılmaya çalışılmıştır.

Arkeoloji eğitimimin önemli bir aşamasını oluşturan ve Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı'na sunulan "*II. Philippos ve III. Aleksandros Döneminde Makedonya Krallığı*" konulu tez çalışmamı hazırlarken ve araştırmaların sırasında büyük yardım ve desteğini gördüğüm danışman hocam Sayın Prof. Dr. Aslı SARAÇOĞLU'na teşekkürü bir borç bilirim.

Tez çalışmalarım sırasında verdiği destekten ötürü Araş. Gör. Murat ÇEKİLMEZ'e, ayrıca tüm hayatım boyunca verdikleri destek ve emeklerinden ötürü sevgili aileme sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLOLAR LİSTESİ	vi
HARİTALAR LİSTESİ	vii
LEVHALAR LİSTESİ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1
Amaç, Yöntem ve Kapsam	3
BİRİNCİ BÖLÜM	
1. ARAŞTIRMA TARİHİ	5
İKİNCİ BÖLÜM	
2. MAKEDONYA COĞRAFYASI VE TARİHİ	7
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
3. MAKEDON TOPLUMUNA GENEL BAKIŞ	10
3. 1. Makedonların Tarih Sahnesine Çıkışı.....	11
3. 2. Argeadlar Sülalesi.....	12
3. 3. II. Philippos Öncesi Makedon Kralları.....	13
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
4. II. PHİLİPPOS ve FALİYETLERİ	15
4. 1. II. Philippos Öncesi Bölgenin Durumu	15
4. 2. II. Philippos Dönemi	21

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. III. ALEKSANDROS (BÜYÜK İSKENDER) DÖNEMİ	47
5. 1. Trakya Seferi ve Doğu Seferi Öncesi Birliğin Sağlanması.....	52
5. 2. Asya Seferi ve Her İki Arasındaki Güç Dengeleri.....	55
5. 3. Anadolu'nun Ele Geçirilmesi.....	62
5. 4. Dareios'un Barış Teklifi.....	73
5. 5. Doğu Akdeniz'in Ele Geçirilmesi.....	75
5. 6. Ön Asya'nın Ele Geçirilmesi.....	78
5. 7. Pers Coğrafyası'nın Doğusu ve Hindistan Seferi.....	83
5. 8. Aleksandros'un Ölümü ve Sonrasında Gelişen Olaylar.....	88
5. 9. Aleksandros Dönemi ile Birlikte Hellenistik Düşüncenin Doğuşu.....	91
5. 10. Hellenistik Düşüncenin Şehir Mimarisi Üzerine Etkileri.....	94
5. 11. Aleksandros'un Anadolu'da Kurduğu Kentler.....	111
5. 12. Hellenistik Düşüncenin Etkisiyle Heykel Sanatının Gelişimi.....	120
5. 13. Makedonya'nın Roma Eyaleti Oluşu.....	130

ALTINCI BÖLÜM

6. III. ALEKSANDROS PORTRELERİ VE LYSİPPUS HEYKELTİRAŞLIK EKOLÜ	134
6. 1. Aleksandros'un Portre Özellikleri.....	136
6. 2. Hellenistik Dönem Lysippos Heykeltıraşlık Ekolü.....	140

YEDİNCİ BÖLÜM

7. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE VERGİNA GÜNEŞİ VE MAKEDONYA SORUNU	146
--	-----

7. 1. Vergina Güneşi'nin Oluşum Mitolojisi.....	147
---	-----

SONUÇ VE ÖNERİLER	149
--------------------------------	-----

KAYNAKÇA	156
-----------------------	-----

TABLolar	165
-----------------------	-----

HARİTALAR	174
------------------------	-----

LEVHALAR

ÖZGEÇMİŞ

TABLÖLÄR LİSTESİ

Tablo 1:	Makedonya Coğrafyası Yerleşimleri.....	105
Tablo 2:	Argeiadlar Sülalesine Mensup Makedon Kralları.....	107
Tablo 3:	Makedonca ve Hellence Ay İsimleri.....	108
Tablo 4:	III. Philippos Soy Ağacı.....	110
Tablo 5:	Akhaemenid Krallık Krololojisi.....	111
Tablo 6:	III. Aleksandros Adına Kurulan Aleksandria Şehirleri.....	112

HARİTALAR LİSTESİ

- Harita 1:** Makedonya ve Komşu Bölgeler (Bugh 2007, The Hellenistic World).
- Harita 2:** Makedonya Coğrafi Bölgeler Haritası. (<http://history-ofmacedonia.com/2008/10/09/macedonias-historic-borders-misconceptions/>).
- Harita 3:** M.Ö. 348 yılına ait Philippos II Dönemi Makedon Devletinin Sınırları. (http://archive.worldhistoria.com/commanders-from-theantiquityage_topic9293_&OB=DESC_page2.html).
- Harita 4:** II. Philippos Dönemine Ait Makedonya Haritası. (http://archive.worldhistoria.com/commanders-from-the-antiquity-age_topic9293&OB=DESC_page2.html).
- Harita 5:** Granikos Savaş Düzeni. (<http://www.patriotfiles.com/forum/showthread.php?t=110120>).
- Harita 6:** III. Aleksandros'un Batı Anadolu'da Gerçekleştirdiği Seferler. (Chamoux 2002, Hellenistic Civilization).
- Harita 7:** İssos Savaşı Öncesi III. Aleksandros ve III. Dareios'un Savaş Pozisyonu. (<http://www.ancient.eu.com/image/545/>).
- Harita 8:** İssos Savaş Düzeni. (Frank Martini. Cartographer, Department of History, United States Military Academy, http://en.wikipedia.org/wiki/File:Battle_of_Issus_initial.gif).
- Harita 9:** Gaugamela Savaş Düzeni. (Frank Martini . Cartographer, Department of History, United States Military Academy, (http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e2/Battle_of_Gaugamela%2C_331_BC_-_Opening_movements.gif).
- Harita 10:** III. Aleksandros'un Pers ve Hindistan Seferleri. (Stoneman 1997, Alexander The Great).

LEVHALAR LİSTESİ

- Levha 1:** Resim 1. Vergina'da Royal Tomb II'de (2. Kraliyet Mezarı) mezar odasının ana bölümünde bulunmuş III. Amyntas'a ait olduğu düşünülen fildişi yüz (Thomas 2007, 69, fig. 3. 4).
- Levha 1:** Resim 2 Aigai'de bulunmuş, III. Amyntas Dönemine ait sikke. Ön yüzde Herakles postlu p rofilden III. Amyntas sülieti. Arka yüzde ise at figürü ve AMYNTA hologramı (http://www.wildwinds.com/coins/greece/macedonia/kings/amyntas_III/SNGANS_87.1.jpg).
- Levha 2:** Resim 3. Vergina'da Royal Tomb II'de (2. Kraliyet Mezarı) mezar odasının ana bölümünde bulunmuş, olasılıkla II. Philippos'a ait fildişi yüz (Thomas 2007, 73, fig. 3. 5).
- Levha 3:** Resim 4. II. Philippos'a ait madalyon (Dahmen 2007, 147, 26. 3A).
- Levha 3:** Resim 5 Pella'da bulunmuş III. Perdikkas Dönemine ait sikke. Ön yüzünde Herakles postu giymiş III. Perdikkas. Arka yüzde ise aslan kabartma ve ΠΕΠΛΙΚ hologramı (http://www.wildwinds.com/coins/greece/macedonia/kings/perdikkas_III/i.html).
- Levha 4:** Resim 6. Pezhetairos olarak adlandırılan Makedon Phalanksını oluşturan piyade askerinin temsili bir canlandırması (<http://www.armchairgeneral.com/forums/showthread.php?p=1249641>).
- Levha 5:** Resim 7. Makedon Phalanksını gösteren temsili bir canlandırma (<http://abarnasur.deviantart.com/art/Macedonian-Phalanx-332132451>).
- Levha 5:** Resim 8. Makedon askeri birliklerine ait miğfer (<http://www.bible-history.com/archaeology/macedonia/2-macedon-helmet-bb.html>).
- Levha 6:** Resim 9. Lefkandia Mezar odasında bulunan at üzerinde sarısalı hoppitin (Makedon Atlı Süvarisi) betimlendiği duvar freskosu. (<http://www.mae.u-paris10.fr/arscan/Le-domaine-funeraire-en-Macedoine.html>).
- Levha 7:** Resim 10. Atinalı Adamı Demosthene (Heckel 2002, 31.).

- Levha 7:** Resim 11. Atinalı düşünür ve devlet adamı Sokrates. (Villa Albani - Roma) (<http://www.alinariarchives.it/en/search?isPostBack=1&query=%22Philosophy%22>).
- Levha 8:** Resim 12. Makedonyalı III. Aleksandros (Büyük İskender) (Heckel -Yardley 2004, 50, pl. 1).
- Levha 8:** Resim 13. III. Aleksandros'un annesi Olympias'a ait bir Madalyon. (Dahmen 2007, 148, fig. 25,6).
- Levha 9:** Resim 14. Vergina'da Royal Tomb II'de (2. Kraliyet Mezarı) mezar odasının ana bölmesinde bulunmuş olasılıkla Olympias'a ait fildişi yüz (Thomas 2007, 69, fig. 3.6).
- Levha 10:** Resim 15. Silindir mühür üzerinde III. Dareios kabartması. (British Museum). (Thomas 2007, 166, fig. 6. 1.).
- Levha 10:** Resim 16. III. Aleksandros'un ordusunda önemli bir yere sahip olan Hipaspistlere ait bir canlandırma (<https://thelosttreasurechest.wordpress.com/2011/05/05/historical-warrior-illustration-seriespartlx/elithypaspist>).
- Levha 11:** Resim 17. Makedon kalkanı üzerinde yer alan dekoratif bezemeler. (Stephens 2003, 113, fig. 40).
- Levha 12:** Resim 18. Antigonas Gonatas Dönemine ait sikke. Ön yüzde bezelsel Makedon kalkanı, merkezde Antigonas Gonatas betimlemesi. Arka yüzde ise ANT hologramı ile Athena (http://www.wildwinds.com/coins/greece/macedonia/kings/antigonos_gonatas/i.html).
- Levha 12:** Resim 19. III. Aleksandros Dönemine ait sikke. Ön yüzde Makedon kalkanı motifi, arka yüzde Makedon miğferi. (http://www.wildwinds.com/coins/greece/macedonia/kings/alexander_III/Price_0405.jpg).
- Levha 12:** Resim 20. Ononymous Dönemine ait sikke. Ön yüzde Makedon kalkanı, arka yüzde Makedon miğferi (http://www.wildwinds.com/coins/greece/macedonia/kings/anonymous/Price_416.jpg).

- Levha 13:** Resim 21. Antigonas Gonatas'ı (ortada) annesi Phila (sağ ön bölümde) ile birlikte betimleyen duvar freskosu (Pompei - Boskoreale Antigonas Villası). (<http://www.jasperburns.com/gascleop.html>).
- Levha 13:** Resim 22. Aemilius Paullus Anıtı kabartma detayı (<http://davidgibbins.com/journal/2013/11/14/totalwar-rome-the-triumph-of-aemilius-paullus>).
- Levha 14:** Resim 23. Lefkandia, Lyson ve Kallikles'in mezarı kuzey cephe (<http://www.history.ccsu.edu/elias/taphos%20philippou.htm>).
- Levha 14:** Resim 24. Lefkandia, Lyson ve Kallikles'in mezarı güney cephe (<http://southwestern.edu/departments/classics/images/lyskal2.gif>).
- Levha 15:** Resim 25. III. Aleksandros ve III. Dareios'u Issos Savaşı'nda gösteren İskender Mozaïği (Pompeii - Casa Del Faouno) (Heckel-Yardley 2004, 52, pl. 3).
- Levha 15:** Resim 26. Issos Savaşı'nda III.Dareios'un annesi ve ailesinin esir edilmesini betimleyen geç dönem betimlemesi (Ressam Francisco de Mura). (Heckel 2002, 43)
- Levha 16:** Resim 27. Mısır'daki Alexandria şehrinin Hellenistik Dönem şehir planı. (Bugh 2007, 164, fig. 13).
- Levha 16:** Resim 28. III. Aleksandros'un Ammon tasfirli sikkeleri (Dahmen 2007, 150, fig. 27. 1.)
- Levha 17:** Resim 29. III. Aleksandros'un Roxsana ile evlenmesini konu alan geç dönem betimlemesi (Ressam - Il Sodoma). (Heckel 2002, 62).
- Levha 17:** Resim 30. Halicarnassos Mausoleum'una ait rekonstrüksiyon çalışması. (<https://www.beazley.ox.ac.uk/Sculpture/ashmolean/context/HalikarnassosFriezes.htm>).
- Levha 18:** Resim 31. Karia satrabı Maosoleus. (http://tr.wikipedia.org/wiki/Halikarnas_Mozolesi#mediaviewer/Dosya:Maussollos.JPG).

- Levha 19:** Resim 32. Pergamon şehrinin Hellenistik kent planını gösteren bir rekonstrüksiyon. (http://www.oneonta.edu/faculty/farberas/ARTH/Images/109images/4thc_hellenistic/perg_model.jpg).
- Levha 19:** Resim 33. Miletos'a ait Hippodamos kent planı. (<http://www.ruhr-uni-bochum.de/milet/in/stadt-plan-m.htm>).
- Levha 20:** Resim 34. Pagos Tepesi'ne taşınan Smyrna kent planı. (<http://2totravel.blogspot.com.tr/2010/04/agora-gathering-place-and-market-of.html>)
- Levha 20:** Resim 35. Aleksandros'un Smyra'da gördüğü rüyayı betimleyen Roma Dönemi sikkesi. (<http://aysegulgungoren.files.wordpress.com/2012/04/002-kadifekalenin-kurulusunu-anlatan-roma-parasi.jpg>)
- Levha 21:** Resim 36. Pergamon Zeus Altarı. (http://www.humanitiesresource.com/lecture/hum2210_test1.htm).
- Levha 21:** Resim 37. Pergamon Zeus Altarı'ndan gigantomachy sahnesi. (http://www.goetter-2010.de/uploads/pics/GOETTER72_ZeusgruppePergamonaltar.jpg).
- Levha 22:** Resim 38. Rhodoslu Chares'in eseri olan kolossal Helios büstü. (http://www.travel-rhodes.com/photo.php?photo_id=14).
- Levha 23:** Resim 39. Laokoon yontu grubu. (<http://www.aktuelarkeoloji.com.tr/?/=464>).
- Levha 24:** Resim 40. Dirce yontu grubu. (http://en.wikipedia.org/wiki/Farnese_Bull#mediaviewer/File:Farnese_Bull_MAN_Napoli_Inv6002_n07.jpg).
- Levha 25:** Resim 41. Pergamon ekolüne ait Marsyas grubu yontusu. (<http://www.louvre.fr/en/oeuvre-notices/torment-marsyas>).
- Levha 25:** Resim 42. Makedonia Kralı III. Aleksandros. ([http://en.wikipedia.org/wiki/Istanbul_Archaeology_Museums#mediaviewer/File:Istanbul_-_Museo_archeol._-_Alessandro_Magno_\(firmata_Menas\)_-_sec._III_a.C._-_da_Magnesia_-_Foto_G._Dall%27Orto_28-5-2006_01.jpg](http://en.wikipedia.org/wiki/Istanbul_Archaeology_Museums#mediaviewer/File:Istanbul_-_Museo_archeol._-_Alessandro_Magno_(firmata_Menas)_-_sec._III_a.C._-_da_Magnesia_-_Foto_G._Dall%27Orto_28-5-2006_01.jpg)).

- Levha 26:** Resim 43. Azara tipi Aleksandros portresi. (Smith 2002, 30.).
- Levha 26:** Resim 44. Dresden tipi Aleksandros portresi. (Smith 2002, 31, fig. 7.).
- Levha 27:** Resim 45. Erbach tipi Aleksandros portresi (Smith 2002, 31, fig. 8.).
- Levha 27:** Resim 46. Herculaneum'daki Papyri villasında bulunan Demetrios Poliorketes portresi. (Smith 2002, 32, fig. 10).
- Levha 28:** Resim 47. Herculaneum'daki Papyri villasında bulunan Ephyroslu Pyrrhos portresi. (Smith 2002, 32, fig. 11).
- Levha 28:** Resim 48. Herculaneum'daki Papyri villasında bulunan I. Seleukos Nikator portresi. (Smith 2002, 32, fig. 12).
- Levha 29:** Resim 49. Herculaneum'daki Papyri villasında bulunan Pergamonlu Philetairos portresi. (Smith 2002, 32, fig. 13).
- Levha 29:** Resim 50. Louvre Müzesi'nde bulunan III. Antiochos portresi. (Smith 2002, 34, fig. 18).
- Levha 30:** Resim 51. Apoxyomenos Heykeli. (http://en.wikipedia.org/wiki/Apoxyomenos#mediaviewer/File:Apoxyomenos_Pio-Clementino_,Inv1185.jpg).
- Levha 31:** Resim 52. Herakles Farnese Heykeli. (<http://www.stephenhicks.org/wp-content/uploads/2012/01/herakles-farnese-320-bce-napoli.jpg>)
- Levha 32:** Resim 53. Makedon Hanedanlık simgesi Vergina Güneşi (http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/1d/Vergina_Sun_WIPO.svg).
- Levha 32:** Resim 54. Olasılıkla Parmenion'a ait miğfer (<http://www.moddb.com/members/rgcotl/images/parmenion-helmet>).
- Levha 33:** Resim 55. Makedonya'dan M.Ö. 3. yüzyıla ait megara kâse (Ohrid Müzesi) (http://en.wikipedia.org/wiki/File:Ohrid_Ancient_macedonian_sn_symbol_ceramics1.jpg).

- Levha 33:** Resim 56. Makedonya'dan M.Ö. 3. yüzyıla ait megara kâse (Ohrid Müzesi) (http://en.wikipedia.org/wiki/File:Ohrid_Ancient_macedonian_sun_symbol_ceramics2.jpg).
- Levha 34:** Resim 57. Makedonya'dan M.Ö. 3. yüzyıla ait Vergina Güneşi betimli megara kâse (Ohrid Müzesi) (Bouzek 2001, pl. 5. 25.).
- Levha 34:** Resim 58. Makedonya'dan M.Ö. 3. yüzyıla ait Vergina Güneşi betimli megara kâse (Ohrid Müzesi) (Bouzek 2001, pl. 5. 26.).
- Levha 34:** Resim 59. Makedonya'dan M.Ö. 3. yüzyıla ait Vergina Güneşi betimli megara kâse parçaları (Ohrid Müzesi) (Bouzek 2001, pl. 5. 27.).
- Levha 35:** Resim 60. II. Philippos'un mezar odasının cepheden görünüşü (http://en.wikipedia.org/wiki/File:Facade_of_Philip_II_tomb_Vergina_.jpg).
- Levha 35:** Resim 61. II. Philippos'un mezar odasının alınlık kısmında yer alan duvar boyamaları (Boardman 1986, 451, fig. 34).
- Levha 36:** Resim 62. II. Philippos'un mezar odasının bulunduğu tümülüsün rekonstrüksiyonu (http://www.southwestern.edu/departments/classics/fys/andron218_224.html).
- Levha 36:** Resim 63. II. Philippos'un mezar odasında bulunan "Golden Larnax" adındaki Vergina Güneşi betimli sanduka (http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Golden_larnax_and_wreath_of_Philip_II_of_Macedon_at_the_Vergina_museum.jpg).
- Levha 37:** Resim 64. II. Philippos'un mezar odasında bulunan olasılıkla Philippos'a ait zırh (<http://www.utexas.edu/courses/introtogreece/lect24/img17.html>).

KISALTMALAR LİSTESİ

Bkz:	Bakınız
Çiz:	Çizim
Dip:	Dipnot
Fig:	Figür
K/Kat	Katalog
Krş:	Karşılaştırmız
Lev:	Levha
No/Nr.	Numara
Res:	Resim
S:	Sayfa
Vb:	Ve benzeri
Vd:	Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler/ve diğerleri

GİRİŞ

Avrupa Coğrafyası'nın önemli bir bölümünü oluşturan Balkan Yarımadası ilk çağlardan bu yana birçok kültüre ev sahipliği yapmıştır. Burada ayrıntılı biçimde değerlendirilen tez çalışmamızın ana konusunu ise tarihsel süreç içerisinde bu coğrafyada büyük bir uygarlık kuran Makedon Devleti'nin en görkemli dönemini oluşturan II. Philippos ve III. Aleksandros'un hüküm sürdüğü yıllar oluşturmaktadır.

Tezimizin ilk bölümünde Makedon halkının, Balkanlarda yerleştikleri coğrafi bölge ve bu coğrafi bölgede varoluş mücadelesi ele alınmıştır. Bilindiği gibi Dorlar M. Ö. 12. yüzyıl göçleri esnasında Hellas'ın kuzeyine girdikten sonra Thessalialılar ve belki bir dereceye kadar Epeirosularla akraba olan Makedonlar ilk önce Haliakmon Irmağı (*Vardiça*) Vadisi'ni işgal etmişler, buradan Strimon (Struma) Irmağı'na kadar yayılmışlardır. Makedonların ilk oturdukları yerleşimler Güney Makedonya'da Orestis ve Elimeia çevresidir. Sözü edilen bölgelere yerleşen Makedonlar yüzyıllar boyunca bu coğrafyada varlıklarını sürdürmüşlerse de, devlet kurmaları çok kolay olmamıştır.

M. Ö. 12. yüzyılda başlayan bu göçlerin sonucunda bölgede büyük bir nüfus oluşturan Makedonlar, uzun bir süre kabile toplumu olarak devlet fonksiyonlarını biçimlendirmişlerdir. Gerçek anlamda bir devlet olgusunun ortaya çıkması ise M.Ö. 7. yüzyıla dayanmaktadır. Makedon Hanedanlığı olarak bilinen Argeiad Sülalesi'nin ve Makedon Devleti'nin bilinen ilk kurucusu olan I. Perdikkas, kabile anlayışından monarşik bir devlet yapısına geçişin temellerini atmıştır. Balkan Coğrafyası'nın bu yeni devleti M.Ö. 359 yılına kadar geçen süre içinde aktif bir siyaset izlememiş, daha çok kendi iç işleriyle ilgilenmeyi tercih etmiştir. Ancak bu küçük krallığın kaderi M.Ö. 359'da II. Philippos'un başa geçmesiyle değişmiştir.

II. Philippos Dönemi, Makedon tarihi açısından ayrı bir önem taşımaktadır. II. Philippos'un izlediği politikalar hem Makedon, hem de dünya tarihi etkileyecek nitelikte olmuştur. Başlangıçta Balkanların başıboş kavimleri ile mücadeleye girişen Philippos, bu mücadelesinde galip gelmiş ve Balkanlarda otoriteyi sağlayarak gücünü tüm bölgede hissettirmiştir.

Balkanlarda yaşanan bu istikrarlı gelişmelerin ardından gözünü Hellas'a diken II. Philippos, Grekleri himayesine alıp bölgede hâkim tek güç olmayı hedeflemiş ve kısa zamanda da bu amacına ulmuştur. Atinalı devlet adamı Demosthenes'in II. Philippos'a karşı izlemiş olduğu mualif politika bir bakıma başarılı olamamıştır. Philippos artık bölgenin tek hâkimi olmakla birlikte, yapılacak olan *Öç Savaşları*'nın başkomutanı sıfatını da kazanmıştır. Ancak hiç beklenmedik bir şekilde II. Philippos'un ölümünün ardından, Grek ve Balkan Kavimleri üzerinde bölge coğrafyasına ait dengelerin tekrar değişebileceği düşüncesi hâkim olmuştur. Bununla birlikte II. Philippos'un ölümünün ardından yerine oğlu III. Aleksandros geçmesi, bu beklentileri sonuçsuz bırakmıştır.

III. Aleksandros babasından devraldığı krallığı genç yaşına rağmen son derece iyi bir şekilde yönetmiş, ilk zamanlarda babasının izlediği politikayı takip ederek Balkan Kavimleri üzerine sefere çıkmış ve bölgedeki hâkimiyetini kanıtlamıştır. Ardından Hellas coğrafyasına yönelen III. Aleksandros, Grek birliklerine karşıda gücünü kanıtlayıp bölgede sükûneti sağlamıştır. Böylelikle II. Philippos'un daha önceden almış olduğu *Öç Savaşları Başkomutanı* sıfatını da kendi üzerine alarak, yapılacak Pers Seferi öncesi Grek ve Makedon ordularının komutanı olmuştur.

III. Aleksandros, bölgede sağladığı istikrarın ardından gözünü büyük düşmana, Pers Ordusuna çevirmiş ve Granikos Savaşı ile *Öç Savaşları* resmi olarak başlatmıştır. Devam eden süre içerisinde Batı Anadolu, Akdeniz Kıyıları, Mısır, Persepolis ve diğer tüm pers satraplıkları III. Aleksandros karşısında tutunamamıştır. Böylelikle *Öç Savaşları* sonuçlanmış ancak III. Aleksandros için henüz her şey bitmemiştir. III. Aleksandros Grek birliklerini terhis ederek Makedonların oluşturduğu bir ordu ile Asya'nın içlerine gitmeyi planlamış ve nitekim olaylar bu yönde gelişmiştir.

III. Aleksandros, M. Ö. 327 yılında başlattığı Asya Seferi ile o zaman kadar hiçbir batılı topluluğun görmediği yerler keşfedip, yeni yerleri topraklarına katmıştır. Hindistan içlerinden Ganj Kıyısına ulaşmış, böylece doğu seferini de tamamlamış, yeni planlar için Babil'e gitmiş, ancak planlarını gerçekleştirmeden M.Ö. 323 yılında hayata gözlerini yummuştur.

II. Philippos ile başlayıp III Aleksandros ile devam eden bu dönemde, yaşanan olaylarsadece Balkanlar için değil, tüm dünya için bir devrim niteliği taşımaktadır. III. Aleksandros'un yaptığı seferler sadece askeri yönden değil, sosyal, kültürel ve ekonomik yönden de tüm dünyada değişimlere neden olan bir devrim niteliği taşımaktadır. Bu yeni tarihsel süreçle birlikte Klasik Dönem olarak adlandırılan dönem son bulmuş veyerini tüm dünyada Hellenistik Dönem olarak adlandırılan yeni bir dönem almıştır.

Farklı yönleriyle özellikle de tarihi ve siyasi açıdan bahsedilen bu dönemleri inceleyen bu tez çalışmasında, tüm olayların sonuçları ve meydana getirdiği yenilikler ele alınmaya ve yeni dönemin getirdiği değişikliklerin tüm toplumlar üzerindeki etkileri irdelenmeye çalışılmıştır.

Amaç, Yöntem ve Kapsam

Başlangıçta Balkanlar'da küçük bir krallık olan Makedonya'nın devam eden süreçte nasıl bir İmparatorluk halini geldiği ve bu dönüşüm sırasında geçirdiği değişimlerin incelenmesi yapılan araştırma ve çalışmalarımızınana temasını oluşturmaktadır. Tez çalışmaları sürecince sürdürdüğümüz araştırmalarda temel olarak bu dönemde yaşanan politik, sosyal ve kültürel olayların değerlendirilmesine ayrı bir önem verilmiştir. Balkan Yarımadası uzun tarihi geçmişi, II. Philippos ile III. Aleksandros dönemleri ise bu değişimlerin yaşandığı en önemli periodik süreç olarak yapılan çalışmanın en detaylı bölümünü oluşturmuştur.

Kronolojik açıdan bir değerlendirme yapılacak olursa, çalışmaların başlangıç noktasını II. Philippos Dönemi ile başlatılmalıdır. Bu nedenle yapılan çalışmalar esnasında değişimin başlangıç evresini oluşturan II. Philippos'un izlediği politika ve icraatlar üzerinde detaylı biçimde durulmuştur. O'nun döneminde, Makedon Krallığı'nın yerel bir krallık olmaktan çıkıp, nasıl bir bölgesel krallık haline geldiği ve ölümünün ardından bıraktığı büyük mirasın nasıl idare edildiği konusu çalışmalarımızın başlangıcını oluşturmuştur. Bu konuyla ilgili yapılan çalışmalara özellikle dördüncü bölüm ayrılmış ve bu bölümde II. Philippos Dönemi'nin faaliyetleri

incelenmiştir. II. Philippos öncesi Makedonyası ve Makedon toplumunun sosyo-kültürel yapısı ile Makedon Hanedanlığı üçüncü bölümde değerlendirilmiştir. Ayrıca bu bölümde II. Philippos Dönemi ile bağlantı kurulmuştur. Araştırmamızın ikinci bölümünde ise Makedonya'nın coğrafi sınırlarına ve özelliklerine değinilmiştir.

Yapılan çalışmada en geniş bölümü ise III. Aleksandros ve onun fetihlerinin kronolojik olarak değerlendirildiği beşinci bölüm oluşturmuştur. Altıncı bölümde tarihsel süreç içerisinde Vergina Güneşi ve Makedonya Sorunu ele alınmış, ardından yapılan çalışmalarla elde edilen veriler sonuç ve değerlendirme bölümünde ele alınmıştır. En son olarak konunun görsel olarak da değerlendirilmesi ve örneklenmesi açısından metin kısmını destekleyici tablo, harita ve levha gibi bölümlere yer verilmiştir. Tez çalışmasında kullanılan antik metin ile modern kaynaklar ise kısaltmalar ve kaynakça bölümünde sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMA TARİHİ

2012 yılında başladığımız ve yaklaşık iki yıldan bu yana üzerinde çalıştığımız *II. Philippos ve III. Aleksandros Dönemi'nde Makedon Krallığı* adlı tez çalışmamız hazırlanırken modern ve antik çağda konuyla ilgili yapılmış çok sayıda kaynak metinden faydalanılmıştır. Çalışmalar esnasında birçok kaynak üzerinde detaylıca durulmuş olmakla birlikte, dönemsal açıdan ayrıntılı bilgi vermeleri nedeniyle bazı kaynak yayınlar ön plana çıkmıştır¹. Özellikle antik çağ tarihçileri arasında konuyla ilgili verdikleri bilgiler açısından Herodotos, Plutarkhos, Diodoros, Thukydidis ve Arriannos ön plana çıkmaktadır. Ayrıca söylevlerinden yararlandığımız hatipler arasında Demosthenes, İsostrates, Aiskhines yer almaktadır. Antik dönem hatiplerinin bizlere verdiği bilgiler, bu söylevlerin birinci ağızdan aktarılması nedeniyle konuyla ilgili verilerin toplanmasında araştırmalarımız için temel oluşturmuştur.

Araştırma konumuz kapsamında özellikle II. Philippos ve III. Aleksandros Dönemleri'nde yaşayan ve bizzat aktif siyaset içinde yer alarak tarihsel olayları ayrıntılı biçimde değerlendiren Demosthenes ile İsostrates'in aktarımları konuyla ilgili araştırma yapanlar için bir kaynak niteliğindedir. Özellikle Demosthenes'in söylevleri döneme ışık tutması açısından ayrı bir öneme sahiptir. Ayrıca hatiplerin söylevlerinin incelenmesinde bazı çeviri kaynaklardan yararlanılmıştır.

Çalışmamızla bağlantılı olarak çok sayıda modern kaynaktan da yararlanılmıştır. Yapılan bu çalışmaların başında da Hellenistik Dönem'e adını veren Droysen'in *Büyük İskender* adlı eseridir. Bu çalışma, III. Aleksandros'un hayatı ve faaliyetlerine yönelik kapsamlı bir anlatım içermektedir. Ancak bu dönemin öncesinde Erzen², Mansel³ ve Umar⁴ konuyla ilgili önemli saptamalarda bulunmuştur. Belac⁵ ve Fotiadis⁶ ise makalelerinde, Balkan ve Makedon kültürü hakkında önemli bilgiler vermektedir.

---

¹Tarn 1948; Pickard 1964; Hammond 1986; Sealey 1993; Bosworth 2005.

²Erzen 1994.

³Mansel 2004.

⁴Umar 1984.

⁵Belac 1987.

⁶Fotiadis 2001.

Asıl konumuzu oluşturan II. Philippos ve III. Aleksandros Dönemleri hakkında ise konuyla ilgili yapılmış daha fazla kaynak yayın bulunmaktadır. Bu çalışmalardan ilki Bocsh'un⁷ ,Helenizm Tarihi'nin anahatları ile Büyük İskender'in kurduğu İmparatorluk konusunda önemli bilgiler veren ve Makedonya'nın Roma İmparatorluğu'na katıldığı tarihe kadar olan süreç ile Hellenizm devletlerini ayrıntılı biçimde anlatan çalışmasıdır.

Yine bu konuyla ilgili yayınlar arasında Bosworth'un III. Aleksandros'un yaşamı ile fetihlerini, Nikolovski'nin Antik dönem Makedonya tarihini, Marsden'in ise Makedonya'nın II. Philippos ve III. Aleksandros Dönemleri'nde askeri düzenini anlatan çalışmaları ön plana çıkmaktadır.

---

⁷ Bosch 1942.

İKİNCİ BÖLÜM

2. MAKEDONYA COĞRAFYASI VE TARİHİ

Makedonya(**Hrt. 1**) olarak bilinen bu coğrafi bölge, Balkan Yarımadası'nın güney ve orta kesiminde yer almaktadır. 67.741 km² yüz ölçümüne sahip olan bu bölgenin coğrafi sınırları doğuda Mesta Nehri ve Rodap Dağları'na, Güneyde Ege Denizi'ne, batıda Bistrica Nehri, Ohri Gölü, Prespa Gölü, Drim Nehri ve Korab Dağları'na, Kuzeyde Şar, Kozyak, Osogovo ve Rila Dağları'na kadar uzanmaktadır⁸. Ayrıca Makedonya coğrafi olarak Vardar Makedonyası, Pirin Makedonyası ve Ege Makedonyası olarak üç bölüme(**Hrt. 2**) ayrılmaktadır(**Tablo 1**).

Antik kaynaklar da Makedonya'nın coğrafi konumunu hakkında bilgi vermektedir. Buna göre Makedonya Thessalia'nın kuzeyinde Strimon ve Haliakmon Nehirleri'yle çevrilmiş dağlık bir coğrafyadır. Aksios (Vardar) aşağı bölgesinde başkent Pella ile verimli Ematiya bulunmaktadı. Haliakmon Nehri'nin güneyinde ise Pieriya Dağlık Bölgesi ve bunun merkezi olan Pidna şehri yer alır. Bunun batısında Haliakmon'un orta bölümünde Elimeya uzanmaktadır. Haliakmos'un yukarı mezrasında ise Orestis bulunmaktadır⁹.

Makedonya'nın tarihi gelişiminde bu bölgenin coğrafyası çok büyük rol oynamıştır. Makedonya ülkesinde denize kadar uzanan vadiler, Haliakmon, Aksios ve Strimon gibi Irmaklar sayesinde birbiriyle ilişkili bulunmakta, bu suretle Makedonya coğrafi, ekonomik ve kültür bakımından bir bütün oluşturmaktadır. Deniz kıyısında da Khalkidakia Yarımadası'nda Strimon ve Terma olmak üzere iki büyük körfez ve birçok iyi korunmuş liman bulunmaktadır. Bu limanların en tanınmış ise Terma'dır (Thessaloniki, Selanik)¹⁰.

Görüldüğü gibi coğrafi konumu ile Makedonya jeopolitik açıdan son derece önemli bir alanda yer almaktadır¹¹. Tarih öncesi çağlarda da jeopolitik açıdan önemli bir

---

⁸ Hatipoğlu 2002, 71.

⁹ Bosch 1942, 6.

¹⁰ Mansel 2004, 396.

¹¹ Belac 1987, 22.

yer alan Makedon coğrafyası, bu özelliğini kaybetmeden günümüze kadar ulaşmayı başarmıştır. Avrupa ve Thrakia, dolayısı ile Asya arasında bir geçiş noktası olduğundan kuzeyinde yer alan ülkelerin ve toplulukların Ege Denizi'ne ulaşabilmesi için mutlak biçimde Makedonya üzerinden geçmesi gerekmektedir¹². Bu özel konumu nedeniyle Makedonya tarih boyunca stratejik açıdan da büyük önem arz etmiştir.

Balkanlar ve Thrakia coğrafyasının yeterince araştırılmadan önce, bu bölgenin coğrafi konumu ile Asya ile Avrupa arasında bir geçiş yolu olduğu, dolayısıyla da bu bölgede önemli arkeolojik kalıntılara rastlanılmayacağı görüşü hâkimdir. Çoğunlukla Anadolu ve Yakın Doğu arkeolojisi üzerine çalışan araştırmacılar ise Balkan arkeolojisine daha uzak kalmışlardır. Balkanlar ve Thrakia arkeoloji alanında daha çok Hititler, Phrygler gibi Anadolu'da iz bırakan kavimler için bir göç yolu olma özelliği ön plana çıkmıştır¹³. Ayrıca bu coğrafyanın Orta Anadolu'nun batısında kültür oluşum alanını dışında bir taşra alanı olarak görülmesi, konu ile ilgili yapılmış çalışmaların azlığının bir diğer nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁴.

Ancak sonraki dönemlerde yapılan çalışmalar ve ortaya konan sonuçlar tüm bu düşüncelerin değişmesine ve bölgenin öneminin daha iyi kavranmasına neden olmuştur. Son yıllarda yapılan çalışmalarla Balkan Coğrafyası'nın özellikle Orta Balkan Coğrafyası'nın (Makedonya, Sırbistan), eski çağ tarihi açısından çok gelişmiş ve özgün bir kültüre sahip olduğunu ortaya koyulmuştur. Dolayısıyla tüm bu araştırmalar bize Balkan Coğrafyası'nda köklü bir tarihi geçmişin varlığını göstermektedir. Elde edilen veriler sayesinde, artık günümüzde Balkanlar'da Anadolu ve Yakın Doğu kültüründen etkilenmekle birlikte, kendine has birer çağ kültürünün oluştuğunu kanıtlamıştır.

Genel bir değerlendirme yapacak olursak bu bölgede Paleolitik, Epi-paleolitik (Mezolitik), Neolitik ve Kalkolitik Çağlara ait çok güçlü buluntular ve kültürlerle ev sahipliği yapmış toprakların varlığı belirlenmiştir¹⁵. Böylelikle bölge tarihi ile ilgili

---

¹² Rossos 2008, 12.

¹³ Belac 1987, 34.

¹⁴ Özdoğan 1983, 330.

¹⁵ Fotiadis 2001, 137.

olarak araştırmacılar tarafından ortaya koyulan ilk savlar tamamen yıkılmış, Balkanların sadece bir geçiş noktası değil, aynı zamanda birçok medeniyete ev sahipliği yapan bir kültür beşiği olduğu anlaşılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MAKEDON TOPLUMUNA GENEL BAKIŞ

Hellas'ın kuzeyinde öteden beri Greklerle sürekli bir etkileşim halinde olan üç devlet bulunmaktadır. Bunlar Illyrialılarla meskûn Epeiros, Thrakia ve Makedonya'dır. Bu üç devletten en ön plana çıkanı kuşkusuz Makedonyaolmuştur¹⁶.Birbirine yakın coğrafyalarda yaşayan; ticari, sosyal ve kültürel açıdan iletişim halinde olan bu toplumların akrabalık sorunu, Antik Dönem'den beri tarihçileri ve filologları meşgul eden bir konudur. Örneğin HerodotosMakedonyalıları bir Grek kabilesi¹⁷, Atinalı hatip Demosthenes¹⁸ ise Makedonları barbar bir kavim olarak tanımlamıştır¹⁹.

Bilindiği gibi aynı coğrafyada yaşayan toplumların dil, kültür, gelenek ve inançlarında benzerliklerin olması, onların her zamanaynı sülale ya da aynı kabileden geldikleri sonucunu ortaya koymamaktadır. Örneğin günümüz Yunancası ile Türkçe arasında arasında 3000'e yakın benzer sözcük olduğu ileri sürülmektedir. Yunanadaki Türkçe unsurları Kukkidis'e göre 3000, Georgidas'a göre ise 1968 sözcüktür. Buna karşılık Türkçe'deki Yunanca unsurlar Tietze'ye göre 347, Kukkidis'e göre ise 900 sözcüktür²⁰. Bu örnekten de anlaşılacağı üzere uzun yıllar birbirleriyle aynı coğrafyada yaşayan toplumlar arasındaki etkileşim kaçınılmazdır. Bu duruma bakarak Türkler ile Yunanlıların birbirleriyle akraba olduklarını savunmak doğru olmaz. Nitekim antik dönemde de Grekler ile Makedonlar arasında büyük bir etkileşim vardı. Her iki toplumda dil, din, töre, adet, mimari gibi birçok alanda ortak kültüre sahiptiler²¹. Ancak buna karşın dil özelliği ve kullanılan kelimelerd büyük farklılıklar vardır. Bu durumher Makedonca ve Hellenca'deki ay isimlerinin incelenmesi ile örneklenebilir(**Tablo 2**).

Antik Grek tarihçisi ve Atinalı generalThukydides'e göre (yak. MÖ 460 - MÖ395),Perdikkas'ın bir cariyeden doğan oğlu Arheloas (M. Ö. 413 – 399) kendinden

¹⁶ Mansel 2004, 395.

¹⁷ Herodotos VII, 12.

¹⁸ Dorjahn 1947, 69 vd.

¹⁹ Demosth.,1. Philippospik. 17;Mansel 2004, 395.

²⁰ Karaağaç, 31.

²¹ Buck 1993, 218.

önce gelen sekiz Makedonya kralına göre çok daha fazla iş görmüştür²². Bu hükümdar güçlü kaleler, askeri yollar yaptırmak o zamana kadar ilkel bir durumda bulunduğu anlaşılan orduyu düzenlemek ve teçhizatlandırmak suretiyle, Makedonya Devleti'nin gelişimini hızlandırmıştır. Ayrıca Pella'daki sarayına büyük tragedya şairi Euripides'ten (MÖ 480 - MÖ 406) başka, zamanın tanınmış ressam, heykeltıraş ve müzikçilerini toplayarak, Grek kültürünün Makedonya'da tutunmasına ve yayılmasına yol açmıştır²³. Böylelikle Makedonlar ile Grekler arasındaki kültür alışverişi daha da artmıştır.

Bu farklı iki topluluk arasındaki benzerliklere karşın, doğal olarak temel farklılıklar da bulunmaktadır. Özellikle devlet yapısı ve siyasal yaşam açısından Makedonlar ve Grekler birbirlerinden farklıdır. Makedonya'da M. Ö. 7. yüzyıla dayanan bir kraliyet sülalesi ve merkeziyetçi yönetim anlayışı varken, Greklerde farklı şehir devletlerinin (*polis*) özerk otorite ve siyasi gücüne benimsenmiştir²⁴. Grekler Antik Dönem boyunca siyasi tarihinin getirdiği özellikler nedeniyle Makedonları, kuzeyin barbar kavmi olarak nitelendirmişlerdir. Nitekim Herodotos'a göre²⁵ Makedonya Kralı I. Aleksandros'un (yaklaşık M. Ö. 495-450/40) olimpiyat oyunlarına girme teklifini Grekler ilk önce Makedonların başka bir ırktan oldukları gerekçesiyle reddetmiş, fakat Kralın Argos'la olan ilişkilerini açığa vurmasından sonra mecburi biçimde kabullenmişlerdir²⁶.

3. 1. Makedonların Tarih Sahnesine Çıkışı

Dorlar M. Ö. 12. yüzyıl göçleri esnasında Hellas'ın kuzeyine girdikten sonra, Thessalia ve belki bir dereceye kadar Epeiros'lularla akraba olan Makedonlar ilk önce Haliakmon Irmağı (*Vardiça*) Vadisi'ni işgal etmişler, buradan da Strimon (Struma) Irmağı'na kadar yayılmışlardır. Makedonların ilk oturdukları yerler Güney Makedonya'da Orestis ve Elimeia'dadır²⁷. Bu bölgeye yerleşerek, kültürünü bu bölgede yaşatan Makedonların güçlü bir yönetim anlayışı vardır. Bu güçlü yönetim

²² Thukydides II, 100.

²³ Dickins 1920, 76.

²⁴ Hansen 2005, 121.

²⁵ Herodotos V, 22.

²⁶ Mansel 2004, 395. ; Scaife 1989, 129 vd.

²⁷ Thukydides II, 99. ; Wille 2009, 59 vd.

anlayışaltında ise merkeziyetçi bir idare anlayışı yatmaktadır.Bu toplumda kral devletin baş yöneticisi, başkomutanı vebaşrahibi olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla tüm yetki ve sorumluluk onda toplanmıştır. Thrakia ve Epeiros'un da bu feodal sistemle idare edildiği bilinmektedir²⁸.Fakat Thraklar ve Epeiroslar hiçbir dönemde Makedonlar kadar güçlü bir topluluk olamamışlardır. Özellikle II. Philippos'un asıl amacı olan birleşik bir Makedon Devleti kurma fikri sonucunda Thraklar, Epeiroslar, Illirya'nın Makedon hâkimiyetine girmesi, bunun en önemli göstergesi olarak kabul edilmiştir²⁹.

Bunun sonucu olarak M. Ö. 352'de II.Philipposkomşusu Berisades'in halefi Ketriporis'inkuvvetini azaltmak için elinden geleni yapmış ve kralı devirerek krallığı Makedonya'ya dâhil etmiştir³⁰. Daha sonra daMarmara sahilindeki Perint Şehri'ni kuşatmıştır. Bu suretle önemli bir kısmını ele geçirdiği Thrakia'nın kolonizasyonuna önem vermiş ve Meriç Vadisi'nde, kendi ismini taşıyan Philippopolis (bugünkü Filibe)şehrini inşa ettirmiştir³¹. Bu durum bu dönemlerde Makedonların diğer Trak kavimlerinden daha üstün konumda olduğunu göstermektedir.

3. 2. Argeadlar Sülalesi

Ünlü traihçi Herodotos, Makedon İmparatorluğu'nun kökeni hakkındabizlere önemli bilgiler vermektedir³².Temenos ve Argos'un soyundan gelen I. Perdikkas (M. Ö. 727/6 - M. Ö. 676/5) Makedon kraliyet ailesi ve Makedon İmparatorluğunun kurucusudur. (**Tablo 3**). Krallığın doğuş yeri Aigai (*modern Vergina şehri*) ve çevresidir³³. Hüküm yılları ise M. Ö. 727/6 - M. Ö. 676/5 arasındadır³⁴.

Efsaneye göre, Perdikkas kardeşleri Gauanes ve Aeropos ile birlikte Argos'tan Illyrien'e giderler³⁵. Argos Şehri Makedon Hanedanlığı için önemli bir merkezdir. Antik Grek tarihi içinde anlatılan Makedon gelenekleri efsaneye göre, Hellas'ın

²⁸ Mansel 2004, 395.

²⁹ Marsden 1977, 89.

³⁰ Marsden 1977, 91; Hammond 1994, 367 vd.

³¹ Mansel 1938, 29.Filibe kenti 600.000'e yaklaşan nüfusuyla Bulgaristan'ın ikinci büyük şehridir. Filibe ilinin idari merkezi. Filibe, adını Makedonya Kralı II. Philippos'tan almıştır.

³² Herodotos VIII, 134

³³ Marsden 1977, 28.

³⁴ Rossos 2008, 54.

³⁵ Herodotos VIII, 137.

güneyindeki Argos şehrine dayanmaktadır. Argos aynı zamanda Makedon Kraliyet Sülalesi'nin adı olan Argeiad kelimesine esin kaynağı olmuştur³⁶.

Makedonya'da tarihi çağlarda iktidarda bulunan kral hanedanı, Argos'daki Temenidlerle yakınlığı bulunan Argeiadlar Hanedanlığı'dır³⁷. Krallık bu dönemde diğer birçok yerde olduğu gibi babadan oğula geçmektedir. Kralın yanında ise büyük toprak ve imtiyaz sahibi asiller bulunmaktadır. Hetairos yani arkadaş ünvanını taşıyan bu asiller, kralın başkanlığında toplanmakta ve ağır silahlı süvariler olarak onunla birlikte savaşa girmektedirler. Bunların yanında I. Aleksandros'dan başlayarak, 'pezhetairos' olarak gösterilen (*yaya hetairoslar*) ve köylülerden meydana gelen piyade birlikleri de vardır³⁸. Makedonya'da, Hellas'da olduğu gibi, şehir devletleri olmadığından, krallık asiller tarafından ortadan kaldırılamamış ve Makedonya tarihi boyunca varlığını korumuştur³⁹.

3. 3. II. Philippos Öncesi Makedon Kralları

II. Philippos'un Makedonya Kralları içinde ayrı bir yeri vardır. Philippos zamanına kadar geçen süre içinde Makedonya sadece kendi toplumunun çevresinde var olan bir devlet iken, II. Philippos'un iktidara gelmesiyle birlikte kabile devleti anlayışından uzaklaşıp bir bölge devleti olma yolunda önemli adımlar atmıştır. Philippos yaptığı ve izlediği ileride sınırlarını genişletecek olan Makedon İmparatorluğu'nun temellerini oluşturmuştur. Ancak unutulmaması gereken bir başka konu, Makedon Hanedanlığı'nın II. Philippos öncesine dayanan köklü geçmişi.

Makedon geleneklerine göre ilk Kral Karanus, Herodot'a göre ise ilk Kral I. Perdikkas'dır⁴⁰. Karanus'un (M.Ö. 808 – 778) birinci kral olduğunu ise bizlere ilk olarak tarihçi Theopompus bildirir⁴¹. Krallığın II. Kralı ise Coenus'dur⁴². Makedonya'ya Colchis'den gelen Knopis, Karanus'un sarayında yaşarken krallıkta bir

³⁶ Hammond 1986, 516.

³⁷ Stoneman 1997, 32.

³⁸ Hammond- Griffith 1976, 146.

³⁹ Mansel 2004, 396.

⁴⁰ Herodotos VI, 48.

⁴¹ Theopompus I, 126; Shrimpton 1991, 270

⁴² Le Rider – Amundrvy 1994, 129.

erkek çocuğu olur. Karanus ona babasının ismi olan Kiaron ya da Karon koymak ister. Fakat annesi bu isteğine kendi babasının ismini koymak istediği için karşı çıkar. Sonunda çocuğun isminin ne olacağına Knopis'inkarar verilmesi istenir. O'da ortak(*müşterek*) anlamına gelen Coinos ismini koyar⁴³. Böylelikle kraliyet soyunun Karanus'dan, Coenus'a geçtiği anlaşılmaktadır.

Makedonya Devleti monarşiler için karakteristik olan taht kavgaları yüzünden zaman zaman sarsılmakla beraber, yavaş yavaş ancak sürekli olarak gelişim göstermiştir. Krallığın kurucusu olarak ise M. Ö. 7. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olduğu anlaşılan I. Perdikkas gösterilmektedir⁴⁴. Fakat I. Perdikkas'tan M.Ö. 6. yüzyılın sonlarında hüküm sürmüş I. Amintas'e kadar gelen krallara dair kesin bilgi bulunmamaktadır. Yalnız son kral zamanında, Dareius'un İskit seferi sonunda Makedonya'nın Perslere tabi bir devlet haline geldiği bilinmektedir⁴⁵.

I. Aleksandros zamanında Hellas'la birlikte Makedonya'da Pers istilasından kurtulmuş, bu kral devletin sınırlarını Strimon'a kadar genişletmiştir. Sonraları Attika – Delos Deniz Birliği'nin başında bulunan Atina'nın Halkidike'yi nüfusu altına almak istemesi üzerine, Atina ile olan ilişkileri gerginleşmekle beraber, Greklerle esas itibariyle dostça geçinmiştir. Pelephones Savaşı esnasında Makedonya tahtında bulunan II. Perdikkas, Atinalılarve Peloponnesliler arasında denge politikası izlemiş ve bu siyasetten Makedonya adına çıkarlar elde etmiştir⁴⁶. Daha sonra ise beşinci yüzyılın son çeyreğinde (M. Ö. 413 – 399) Arkheloas'ın tahta çıktığını bilmekteyiz⁴⁷

---

⁴³ Robinson 1953, 169.

⁴⁴ Herodotos VIII, 36.

⁴⁵ Rossos 2008, 234.

⁴⁶ Mansel 2004, 396-397.

⁴⁷ Thukydides II, 100.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. II. PHILIPPOS ve FALİYETLERİ

4. 1. II. Philippos Öncesi Bölgenin Durumu

Yirmi yedi yıl sürmüş olan Peloponnesos Savaşı'ndan (M. Ö.431-404) yenik çıkan Atina, savaşın ardından bağımsız bir devlet olarak varlığını sürdürmüştür. Ancak artık siyasi gücü kırılmış ve Grek devletleri üzerindeki hâkimiyeti son bulmuştur. Bunun yanında pek çok Grek devleti de uzun yıllar süren savaş yüzünden Atina gibi maddi ve manevi açıdan sıkıntılı bir döneme girmiştir⁴⁸. Savaşın galibi Sparta ise M. Ö. 404 yılında tüm Hellas'ta Lysandros'un komutası altındaki güçlü ordu ve donanması ile üstün bir konuma geçmiştir. Lysandros Grek devletlerinde oligarşiler kurmak ve Asya'da Pharnabazos'un aracılığı ile Kyros'la birlikte hareket etmek yönünde politika izlemiştir⁴⁹. Bu politikasına uygun olarak da, Grek devletlerinde desteklediği oligarşik yönetimlere kendi adamlarını yerleştirmiştir.

Aynı durum Atina'da da gerçekleşmiştir. O dönemde Atina'da en etkili devlet adamlarından, ılımlı bir oligarşi taraftarı olan general ve politikacı Theramenes, Lysandros ile iyi ilişkilerde bulunmuş, bunların izlediği politikadoğrultusunda Atina'da demokratlar cezalandırılmış, "Otuzlar Hükümeti" kurulmuştur⁵⁰. Ancak bu hükümetin Atina'daki kötü yönetiminin sebep olduğu durum hatip Lysias'ın mahkeme söylevlerinde açıkça anlaşılmaktadır⁵¹. Kendisi de Otuzlar Hükümeti'nin kurbanlar listesine yazılmış, ancak Otuzlar'ın görevleri boyunca işledikleri suçların boyutlarını, yine Otuzlar'dan biri olan Eratosthenes'e suçlamalarda bulunduğu "*Eratosthenes'e Karşı*" adlı söylevinde açık şekilde ifade etmiştir⁵². Ancak söz konusu Otuzlar Hükümeti Dönemi uzunsürmemiştir. Sparta Kralı Pausanias ile komutan Lysandros arasında anlaşmazlıklar baş gösterince Thebai'e sığınan olan Atinalı demokratlar Atina'ya girip buradaki Otuzlar Hükümeti'ni yıkmışlar ve M. Ö.

⁴⁸ Chartledge-Spawforth 2002, 47.

⁴⁹ Hammond 1986, 439.

⁵⁰ Hammond 1986, 443.

⁵¹ Cary - Litt 1964, 34.

⁵² "... bunlar öyle betler, öyle çok suç islediler ki yalan söylesem bile bunlara karşı gerçeklerden daha korkunç suçlamalarda bulunamam..." Lys. *Eratosthenes'e Karşı*. 1.

403 yılında demokratlar Atina'da yönetimi tekrar ele geçirmişlerdir⁵³. Yani savaşın sonunda tüm siyasi ve askeri güç Sparta'nın eline geçmiştir. Ancak bunun böyle olmasında Perslerin oynadığı rol çok büyüktür. Çünkü Persler savaş sırasında Sparta'ya altın yağdırıp maddi destekte bulunmuşlar, bunun karşılığında ise Batı Anadolu kıyılarını egemenlikleri altına almışlardır⁵⁴.

Gelişen tüm bu olaylar sonucunda Sparta, Perslerin desteğini kaybetmiştir. Peloponnesos Savaşı'ı sonunda Pers Kralı II. Dareios ölünce, yerine II. Artakserkses geçmiş, kardeşi Kyros'a ise Batı Anadolu satraplığı vermiştir⁵⁵. Bununla yetinmeyen Kyros, Artakserkses'in üzerine yürüdüğü sırada Sparta'dan destek görmüş, böylece Sparta resmi olmasa da Perslerle savaşa girmiştir⁵⁶. Kyros'un bu girişimi başarısızlıkla sonuçlanınca Sparta Perslerin maddi desteğini yitirmiştir⁵⁷.

Ardından Perslerin Grek devletlerini Sparta'ya karşı kışkırtmaları sonucunda Atina, Argos, Korinthos ve Boiotia Devletleri ile Sparta arasındageçen ve M. Ö. 395 – 386 tarihleri arasında, ardarda çatışmalar şeklindeki “Korinthos Savaşı” meydana gelmiştir. Bu savaşın sonunda aldığı yenilgi ile Sparta'nın denizlerdeki üstünlüğü son bulmuş ve Peloponnesos Savaşı sırasında kazandığı üstünlük ve güç sarsılmıştır. Perslerin kışkırtmasıyla gerçekleşen bu olaylar sonucunda Hellas'taki durum Perslerin isteği doğrultusunda şekillenmiş, Persler maddi güçleri sayesinde Grek dünyasımızaktan kontrol etmeyi başarmışlardır. Öyle ki Hellas'ta herhangi bir devletintek başına güçlenip diğer Grek devletlerinin Perslere karşı birleşmesini engelleyerek kendi konumlarını güvenceye almışlardır⁵⁸.

Persler bu savaş boyunca Atina'ya destek verince Atina tekrar güçlenmeye başlamıştır. Güçlü bir Atina'nın ciddi bir tehdit olacağından korkan Artakserkses ise tekrar Sparta'ya yönelmiş ve M. Ö. 386 yılında Spartalılar ile Persler arasında

⁵³ Chartledge-Spawforth 2002, 59.

⁵⁴ Cary - Litt 1964, 34.

⁵⁵ Chartledge-Spawforth 2002, 62.

⁵⁶ Hammond 1986, 451.

⁵⁷ Briant 2002, 145.

⁵⁸ Benvenuti 1944, 167.

Antalkidas Barış Antlaşması yapılmıştır⁵⁹. Böylece Spartalılar'ın Korinthos Savaşı sonunda sarsılan konumu Perslerin devreye girmesiyle tekrar sağlamlaşmıştır. Bu barış anlaşmasının ardından Persler, Anadolu ve Kıbrıs'taki tüm Grek devletlerini hâkimiyetleri altına almışlardır⁶⁰. Korinthos, Argos, Boiotia Birlikleri dağılmış, böylece Grek dünyası parçalanmıştır. Güçlerin dağılması hem Perslerin, hem de Spartalıların işine gelmiş, böylelikle kendi konumlarını güvence altına almışlardır. Şüphesiz bu anlaşma ile birlikte tüm Hellas üzerindeki Pers hâkimiyeti güçlenmiştir⁶¹.

Sparta'nın Hellas'taki en tehlikeli rakipleri demokrasi yanlısı Atina ve Thebai Devletleri olmuştur. Sparta, Korinthos Savaşı'nda bu iki devleti destekleyen müttefiklerinin gücünü kırmak istemiş ve M. Ö. 382'de Khalkidikia Birliği'ne saldırmıştır. Bu birlik Peloponnesos Savaşı'nın ilk dönemlerinde Atina'ya karşı kurulmuş ve Olynthos Devleti liderliğinde 4. yüzyılda genişleyip gelişmiştir. Olynthos'un yapısı bir "*sympoliteia*"dır. Yani aslen bağımsız, birden çok yerleşimin Olynthos vatandaşlığı adı altında birleşip yeni oluşturduğu bir devlettir. Olynthos bu yeni yapılanmasında Khalkidikia Birliği'ne üye, *synoikismos*'a girmiştir. Diğer devletlerde ise karakteristik olarak demokratik bir yönetim söz konusudur⁶².

Khalkidikia Birliği, Makedon Kralı III. Amyntas ile ortak savunma antlaşması yapmıştır. Bu nedenle İlyrialılar Makedonya'ya saldırdığı zaman Amyntas bazı yerleşimlerini Khalkidikia birliğine emanet etmiştir⁶³. Fakat savaştan sonra Khalkidikalılar buraları geri vermek istemeyince Amyntas Sparta'dan yardım istemiştir⁶⁴. Bu sırada Khalkidikalilerin birliğe almak istemediği iki devlet, Akanthos ve Apollonia da Sparta'ya başvurunca, M. Ö. 381 yılında Sparta Khalkidikia'nin merkezinde yer alan Olynthos'a saldırmıştır. M. Ö. 379'da birlik dağılmış ve buradaki devletler Sparta ile anlaşmalar imzalamışlardır⁶⁵. Görüldüğü gibi Pers desteğini alarak hâkimiyetini güçlendiren Sparta, en güçlü rakipleri Atina ve Thebai'nin güçlerini kırmak için çok yönlü uygulamalara girişmiştir.

⁵⁹ Briant 2002, 148.

⁶⁰ Osborne 2000, 202.

⁶¹ Briant 2002, 146.

⁶² Hammond 1986, 408.

⁶³ Hammond 1974, 66 vd.

⁶⁴ Chartledge-Spawforth 2002, 68.

⁶⁵ Cary 1964, 62.

Atinalı İsokrates'in M. Ö. 380 yılındaki *Panegyrikos* adlı bildirisinin, Perslerin Grek dünyası üzerindeki etkinliğine bir karşı çıkış niteliğinde olduğunu görülmektedir⁶⁶. Sparta Perslerin desteğini de alarak Greklerin lideri konumuna geçmiş, ancak onun liderliği de Grek dünyasına barış getirmemiştir. Sparta Grek devletlerine saldırmaya devam etmiş, devletlerin iç işlerine müdahalelerde bulunarak kanlı olaylara sebep olmuştur⁶⁷. Ayrıca Ege Denizi korsanların eline geçmiştir⁶⁸. Yani Grek dünyası sıkıntı içindedir ve bu sıkıntının sona ermesi adına İsokrates Grek dünyasına tavsiyelerde bulunmuştur.

Panegyrikos Bildirisi'nin temel konusu, tüm Greklerin birleşerek asıl düşmanları olan Persler'e karşı savaşa girişmeleridir. İsokrates bu fikrini Grek dünyasına Olympia'daki Pan-Hellenik festivaller sırasında duyurmuştur⁶⁹. Bildirisinin giriş kısmında, konuşmasının amacını açıkça ortaya sermiştir. Yapılacak bu savaş için Greklerin önderi olarak da Atina'yı göstermiştir Grek devletleri üzerinde ikinci kez Atina hâkimiyeti kurma savları da aynı zamanda ortaya atılmıştır.

Atina bu doğrultudaki girişimlerine, Korinthos Savaşı'nda meydana gelen M. Ö. 394 yılındaki Knidos çatışmasından itibaren, Thrakia, Ege ve Küçük Asya kıyılarındaki bazı devletlerle ilişkilerini geliştirerek başlamıştır⁷⁰. Yani İsokrates bu bildiri ile Sparta'nın Hellas'ta sebep olduğu politik sıkıntılara bir çözüm olarak Atina liderliğinde Greklerin birliğini göstermiştir. Ayrıca İsokrates'in burada sunmuş olduğu Panhellenizm fikri Hellenizmin ilk habercisi olarak değerlendirilmektedir⁷¹.

M. Ö. 378-377 kışında Sparta Boiotia'da Thebai'ı sıkıştırınca, Atina tarafından yine Attik – Delos Deniz Birliği için devletlere çağrıda bulunulmuştur. Thebai, Khios, Rhodos, Byzantion, Mytilene Devletleri, bu ikinci konfederasyonun ilk üyeleri arasında yer almışlardır. M. Ö. 377 ve 374 yılları arasında müttefikler süratle çoğalmış, özellikle Atina M. Ö. 376 yılındaki Naksos Savaşı'nda Sparta'yı yendikten sonra Ege kıyısından

⁶⁶ Nicolousi 2003, 43.

⁶⁷ Chartledge-Spawforth 2002, 69.

⁶⁸ Norlin 1991, 116.

⁶⁹ Chartledge-Spawforth 2002, 70.

⁷⁰ Bury 1975, 347.

⁷¹ Perlman 1986, 371.

pek çok yeni devlet Atina'nın bu yeni deniz birliğine girmiştir. Atina'nın kurduğu İkinci Deniz Birliği ticaretin yanı sıra, devletlerin özgürlüğünü de güvenlik altına almayı vaad ettiği için hızla büyümüştür⁷². Ancak birliğin üyeleri ne kadar artarsa artsın, üye sayısı M. Ö. 5. yüzyıldaki Delos Deniz Birliği sayısına ulaşamamıştır⁷³.

Atina'nın müttefikleri önceki deneyimlerinden dolayı bu birliğin tekrar bir Atina İmparatorluğuna dönmesinden korkmuş, Atina'da durumun farkında olduğundan, konfederasyon sistemini onların bu korkularını engelleyecek biçimde kurmak zorunda kalmıştır⁷⁴. Buna göre birliğe giren devletlerin özgürlük ve otonomileri garanti altına alınmıştır ve savaş ya da barış durumlarına tüm müttefiklerin oy birliği ile karar verileceği fikri benimsenmiştir. Hiçbir Atinalı hiçbir şekilde konfederasyona üye olan devletlerin topraklarında mülk ya da toprak edinme hakkına sahip olmayacaktır. Ancak bu federasyonun oluşturduğu ortak fonun ve birleşik güçlerin liderliği yine Atina'nın elinde kalmıştır⁷⁵.

Başlangıçta koşullar böyle belirlensede zamanla Atina kendini toparlamasıyla müttefiklerde tedirginlik başlamış ve ileride göreceğimiz gibi M. Ö. 350'li yıllarda Rhodos, Kos ve Khios'un başını çektiği isyan hareketlerine katılan bazı devletler birlikten ayrılmak istemişlerdir. Gelişen olaylar o dönemde Atina'yı sıkıntıya sokmuş, Atina hem birliğin dağılmasını önleyememiş hem de başka güçlerle mücadele fırsatı bulamamıştır⁷⁶.

Bu deniz birliği döneminde, her ne kadar Atina'nın başında bulunan devlet adamı Kallistratosizlediği Sparta yanlısı politika ile buna engel olmaya çalıştıysa da Thebai devleti kalkınıp güçlenmiştir. Thebai, Sparta garnizonlarını Boiotia'dan çıkarmış ve Sparta'nın oligarşi sistemini yerleştirdiği pek çok Boiotia Devletini kendi egemenliği altına alarak yönetimlerini demokratikleştirmiştir⁷⁷.

---

⁷² Hammond 1986, 528.

⁷³ Sealey 1993, 63.

⁷⁴ Briant 2002, 148.

⁷⁵ Bury 1975, 351.

⁷⁶ Rossos 2008, 121.

⁷⁷ Cary 1964,73.

Bunun ardından M. Ö. 374–371 yılları arasında Thebai, Boiotia Birliğini kurmuştur. Thebai'in bu şekilde güçlenmesi Sparta'yı olduğu kadar Atina'yı da endişelendirmiştir⁷⁸. Nitekim M. Ö. 374 yılında Atina ile Sparta Perslerin teşvikiyle aralarında barış yapmışlardır. Atina kendisinin Spartalılara yaklaşmasının sebebi olarak Thebailıların deniz birliğinin federal donanmasının masraflarına katkıda bulunmayışını göstermiştir⁷⁹.

Sparta ile Thebai M. Ö. 371 yılında Leuktra'da savaşmışlar ve bu savaşın sonunda Thebai'in komutanı Epaminondas'ın girişimleri Sparta Peloponnesos'taki tüm saygınlığını ve hâkimiyetini yitirmiştir⁸⁰. Thebai bunun ardından gelen on yıl boyunca Hellas'ın egemen devleti olarak kalmış ve zamanla sınırlarını daha da genişletmek adına mücadelelere girmiştir. Epaminondas'ın tüm Hellas'ı Thebai egemenliği altında birleştirme arzusu zamanla daha da belirginleşse de, Thebai asla Atina ya da Sparta kadar güçlenememiştir. Epaminondas, M. Ö. 362'de Peloponnesos'taki Mantinea'da Atina ve Spartalılarla yaptığı savaşta galip gelmesine rağmen ölmüş ve onun ölümünün ardından Thebai hızla gücünü yitirmeye başlamıştır⁸¹.

Sonuç olarak 4. yüzyılda Grek devletleri kendi aralarında mücadeleye başlamış ve bu mücadeleler hepsinin güçsüz düşmesine sebep olmuştur. Aralarından hiçbir devlet güçleri kendi tekelinde uzun süre toplayıp, üstün gelmeyi başaramamıştır. Atina'nın kurduğu ikinci deniz birliği döneminde gelişen ticaret ortamı sayesinde Hellas'taki diğer devletler de zaman içinde güçlenmişler, Isokrates'in "*Barış Hakkında*" adlı söyleviden de anlaşılacağı üzere, Megara gibi küçük bir devlet bile karadaki ve denizdeki ticarete uygun konumu sayesinde zenginliği ile ün salmıştır⁸². Ancak Atina coğrafi konumundan kaynaklanan avantajla Hellas'taki ticaretin merkezi olup zenginlik ve kültür bakımından Grek dünyasına öncülük etmiştir⁸³.

⁷⁸ Chartledge-Spawforth 2002, 76.

⁷⁹ Sealey 1993, 67.

⁸⁰ De Witt 1944, 98.

⁸¹ Chartledge-Spawforth 2002, 78.

⁸² "...Megarahılar ise, başlangıçta küçük ve önemsiz kaynaklara sahipken, ne sürülecek toprakları ne limanları ne de maden ocakları varken ve ellerindeki arazi kayalıktan ibaretken sonraları Grekler arasındaki en büyük mülklere sahip oldular." Isokr. "*Barış Hakkında*- 117".

⁸³ Dignas 2004, 51.

Söz konusu zenginlik aslında M. Ö. 4. yüzyıl için sorunların sebeplerindedir. Öyle ki büyük devletlerin şekillendirdiği politikalar paralelinde müttefikler de bu güvensiz ortamda sürekli saf değiştirmişlerdir. Bu doğrultuda M. Ö. 431'den itibaren sürekli olarak savaşlar olmuş, bu savaşlar da tüm Hellas'ın gücünü kırmıştır⁸⁴.

Grek dünyasının kendi aralarındaki mücadelelerle vakit geçirip, güçsüz düştüğü bu dönemde Makedonya'nın büyüyüp güçlenme fırsatı olmuş ve biraraya gelip beraber hareket etmeyi başaramayan tüm Grek devletleri zaman içerisinde hızla büyüyüp güçlenen Makedon Krallığı'nın hâkimiyetine engel olamamışlardır⁸⁵. Öyle ki II. Philippos ile başlayan Grek devletleri üzerindeki Makedon egemenliği, Grek devletlerinin özgürlükleri sürecinde sonunun başlangıcı olmuştur.

4. 2. II. Philippos Dönemi

Atinalı hatip Demosthenes'in etkisi altında II. Philippos'un büyüklüğünü kavrayamayan 19. yüzyıl tarihçilerinin tersine bugünkü araştırmacılar II. Philippos'un, Atina ve Makedonya siyaseti bakımından önemini büyük ölçüde kavramışlardır⁸⁶.

Makedonya M. Ö. 399'dan 359'a kadar süren bir kargaşa döneminden sonra tahta çıkan III. Amyntas'ın (**Res. 1 - 2**) oğlu II. Philippos (**Res. 3 - 4**) (M. Ö. 359-336) zamanında güçlü bir devlet haline gelmeyi başarmıştır⁸⁷. Aslında II. Philippos'un tahta çıkışı kolay olmamıştır. III. Peridikkas'ın (**Res. 5**) ölümünden sonra yerine geçecek oğlunun yaşı çok küçük olduğundan III. Peridikkas'ın kardeşleri arasında bu konuda yarış başlamıştır (**Tablo 4**). Bu yarışta Atina kendini göstermiş ve Argaios'un tarafını tutmuştur. Bu tutumun nedeni ise Argaios'un krallık tacını giydiği takdirde, Atina'ya Amphipolis'i vaat etmesidir⁸⁸. III. Peridikkas'ın kardeşleri Argaios ile II. Philippos arasındaki çarpışmada II. Philippos üstün gelmiştir⁸⁹. II. Philippos'un savaşta serbest

⁸⁴ Bowersock 1990, 79.

⁸⁵ Marsden 1977, 67.

⁸⁶ Mansel 2004, 397.

⁸⁷ Rossos 2008, 175.

⁸⁸ Diodoros XVI, 3. 3.; Pickart 1964, 203.

⁸⁹ Diodoros XVI, 3. 6.

bıraktığı askerler arasında Atinalıların dabilunmasının nedeni, onlarla ilişkilerini iyi tutup, müttefik olmak istemesidir⁹⁰. Nitekim II. Philippos'un Atinalılara karşı bu olumlu yaklaşımı ve Atinalıların Amphipolis üzerindeki talebini kabul etmesi ile birlikte, Atina Polisi ve II. Philippos arasında M. Ö. 358 yılında resmi bir barış yapılmıştır⁹¹.

II. Philippos Makedonya tahtına çıktığında Hellas tarihi yüz elli yıldan fazla bir zamandır üç büyük gücün emperyalistik uygulamaları doğrultusunda şekillenmiştir. Sparta Peloponnesos'ta, Thebai Boiotia'da ve Orta Hellas'ta, Atina ise donanması sayesinde adalarda ve kıyı devletlerinde egemen olmuştur. Peloponnesos Savaşı'nın ardından, Hellas'ta genel egemenlik için bir mücadele başlamış, önce Sparta, ardından Atina son olarak da Thebai bu mücadelede öne geçmiştir⁹². Ancak bu mücadeleler, önde gelen Grek Devletlerinin etki alanları ile birlikte güçlerinin de zayıflamasına sebep olmuştur. Grek dünyasındaki etkin güçlerin zayıf düştüğü bu dönemde Makedonya Krallığı II. Philippos'un idaresi altında hızla gelişip genişlemeye başlamıştır⁹³.

II. Philippos, tahmin edilebilecek en zor şartlar altında, yirmidört yaşında krallığın başına geçmiştir. Fakat bu genç yaşına rağmen, gerek ordu kumandanı, gerek devlet adamı ve gerekse diplomat olarak kendisinde bulunan üstün yetenekler sayesinde, tüm bu zorlukların üstesinden gelmeyi başarmıştır⁹⁴. II. Philippos'un esas amacı birleşik bir Balkan Devleti kurmaktır. Bunun için de Hellas ve Illirya'nın Makedonya'ya egemenliğini tanıması gerekmektedir. II. Philippos Thrakia'da hüküm süren üç kralı ve bunların haleflerini bir takım siyasi manevralarla birbirinden ayırmış, bunları birer birer mağlup ederek ortadan kaldırmıştır⁹⁵. II. Philippos'un elde ettiği hayret verici tüm bu başarıları uzun, fakat azimli bir çabadan sonra meydana getirdiği siyasi ve askeri teşkilatta aramak gerekmektedir⁹⁶.

II. Philippos tüm bu çabalar sonrasında kabile birliği üzerine kurulu feodal bir devleti, tek bir kralın idaresi altında güçlü birleşik bir devlet haline getirmeyi

⁹⁰ Sherman 1933 - 1998, 242.

⁹¹ Pickart 1964, 204.

⁹² Marsden 1977, 78

⁹³ Rossos 2008, 78.

⁹⁴ Bosch 1942, 9.

⁹⁵ Mansel 1938, 29.

⁹⁶ Marsden 1977, 91.

başarmıştır. Aynı zamanda kendisinin büyük bir teşkilatçı ve uzun görüşlü bir politikacı olduğunu ispatlamıştır. Demosthenes tarafından monarşiyle demokrasinin mücadelesi şeklinde tanımlanan, Makedonya – Hellas anlaşmazlığının, Makedonya lehine sona ermesinde halk meclisleri kararlarına bağlı olduğundan sürekli değişen Grek şehir devleti politikasına karşılık, Makedonya'nın avantajı önceden saptanmış belirli bir politika izlemesinin büyük rolü olmuştur⁹⁷.

II. Philippos başa geçtiği ilk günden itibaren iyi öğrenim ve eğitim görmüş, en iyi teçhizat ve silahlarla donatılmış bir ordu kurmayabüyük önem vermiş ve bu sayede kısa zamanda büyük zaferler elde etmeyi başarabilmiştir. II. Philippos öteden beri asillerden meydana gelen atlı birlikleri “*ile*” adını taşıyan alaylara bölerek ve bunları sıkı bir disipline tabi tutarak yeni bir süvari sınıfı meydana getirmiştir⁹⁸. *Pezhetairoslardan*⁹⁹ oluşan piyadeyi ise yeni baştan teçhizatlandırarak (**Res. 6**) Makedonya falanks'ını (**Res. 7**) kurmuştur. Ifikrates'in teşkilatından faydalanan Philippos piyadeye *sarisa* uzun mızraklar ve küçük yuvarlak kalkanlar verdi. *Taksis* yani alaylara ayrılmış olan bu ağır silahlı piyadenin yanında hafif silahlı *hipaspistler* (**Res. 8**), fenni kıtalar, müttefik ya da ücretli yabancı askerlerde bulunmaktadır. Böylelikle ordudaki çeşitli sınıflar taktiksel açıdan alacağı görevlere göre silahlandırılmış ve birbirine yardımda bulunabilecek biçimde teşkilatlandırılmıştır¹⁰⁰.

Gençliğinde Tebai'da kalan ve Epameinondas'ın çarpık muharebe düzenini öğrenen Philippos, bu taktiği taarruz kanadına piyade yerine süvari koyarak geliştirmiştir. Müdafaa kanadında ise *sarisalı hoppitler* yer almaktadır (**Res. 9**)¹⁰¹. Stratejide büyük yenilikler yapan II. Philippos, ilk kez *imha muharebesinde* uygulamıştır¹⁰². Böylece düşmanı sadece harp meydanında yenmekle kalmayıp, izlerini süvarilerleriyle yok edinceye kadar sürmeyi, aynı zamanda önceleri sadece açlık ve susuzluk nedeniyle zapt edilen tahkimli şehirleri ve kaleleri, Sirakuzai Tiranı

⁹⁷ De Witt 1949, 144.

⁹⁸ Marsden 1977, 131.

⁹⁹ Nicholas – Hammond 1991, 396 vd.

¹⁰⁰ Rpezka 2007.122.

¹⁰¹ Heckel 2002, 243.

¹⁰² Marsden 1977, 132.

Dionizyos'tan öğrendiği taş gülle atan mancınıklar ve yer değiştiren kuleler sayesinde kısa zamanda ele geçirmeyi başarmıştır. Harp sanatı alanındaki bu yenilikler karşısında, başta Atina olmak üzere birçok Grek şehri temelleri taştan, üst kısımları kerpiç tuğlalardan inşa edilmiş surlarını, koruma amaçlı olarak tümüyle taştan yapmaya başlamışlardır. Aynı zamanda savaş gemileridaha büyük ölçüde yapılmaya başlanmış ve içlerine mancınık ile harp araçları yerleştirilmiştir¹⁰³.

Bu yeni Makedonya ordusu birçok devlet tarafından zamanın en iyi ordularından birisi olarak kabul edilmiştir. II. Philippos bu siyaseti ve askeri teşkilatı meydana getirebilmek ve devam ettirebilmek için, iyi bir ekonomiye sahip olması gerektiğini bildiğinden M. Ö. 357'de Strüma'daki Amfipolis'dan hareket ederek zengin altın madenlerine el koymak amacıyla Pangoyan Dağı'na ulaşmıştır¹⁰⁴. Bu madenleri sistemli bir şekilde işleyerek çok sayıda sikke basmayı başarmış (yılda 1000 talent elde ettiği rivayet olunur), adına bastırıldığı 20 gümüş Attika drahmisi değerindeki altın staterler zamanının en geçerli sikkeleri olmuştur. II. Philippos bu paranın bir kısmını da, bazı Grek şehir devletlerini birbirinden ayırmak için kullanmıştır¹⁰⁵.

Diodoros, II. Philippos'un geniş hazinesinden sürekli dem vurmüş ve onun rüşvet vererek Grek dünyasında işbirlikçiler bulduğundan, kuzeyde ise hem fetihler hem de para ile ittifaklar kurduğundan bahsetmiştir¹⁰⁶. Diodoros, ayrıca II. Philippos'un çağdaşı tarihçi Theopompos'tan yaptığı aktarmada, onun parayı savurduğu için hazinesinde hiçbir zaman hazır para olmadığını ve hatta Asya seferine çıkmak üzereyken parabolamadığı için oldukça zor durumda kaldığını aktarmıştır¹⁰⁷.

II. Philippos oluşturduğu mükemmel ordusu sayesinde, M. Ö. 357'de önce Ege kıyılarındaki Grek kolonileri çemberini delmiş, Atina'nın karşı koymasına rağmen Amfipolis Pydna ve Potideia gibi şehirleri zapt ederek, Makedonya sınırlarını deniz kıyısına kadar genişletmiştir¹⁰⁸. Böylelikle Makedonya, deniz ticaretine katılarak

¹⁰³ Mansel 2004, 398.

¹⁰⁴ Bosch 1942, 10.

¹⁰⁵ Mansel 2004, 399

¹⁰⁶ Bosworth 2005, 22.

¹⁰⁷ Dignas 2004, 138.

¹⁰⁸ Mansel 2004, 399.

ekonomisini geliştirmiştir. Daha sonra II. Philippos ülkesinin kuzey sınırlarını güvenlik altına almak üzere, Thrakia'daki Odrysler Krallığı'na karşı girişimlerde bulunmuş vezor kullanarak da olsa Makedonya'ya ile dost olmalarını sağlamıştır. Philippopolis M. Ö. 358/57 yılında yeniden iskân edilmiş ve Makedonya'ya bağlanmıştır¹⁰⁹. Maden ocakları da Philippostarafından tamamıyla inşa edilerek büyütülmüştür. Kotys'in Devlet'i M. Ö. 358/57'de yeniden taksim olunmuş ve M. Ö. 357/56 Berisodes ölmüştür. Onun ölümünden sonra Charidemos galip şekilde diğer krallarla savaşmış ve Berisedes'in oğulları Grek hamileri Athenodoros tarafından müdafaa edilmiştir. Fakat Kotys Devleti için daha tehlikeli komşu II. Philippos'dur. Philippos ilk önce Kertiparis'in hâkimiyetini zayıflatmış ve daha sonra tamamıyla elinden almıştır¹¹⁰.

II. Philippos'un M. Ö. 352/51'de Kersabletnes'in memleketine girdiği ve onun komutanı Charidemos'un Atina'da bir himaye bulamadığı görülmektedir. M. Ö. 347/46'da II. Philippos Thrakia'da tekrar savaşmış ve yardımcısı Doriskos, Trake Surlar Bölgesi'ni¹¹¹ (Gelibolu'nun siper sonları) ve Perinthos civarını zaptetmiştir. II. Philippos'un Odrysler Kralı ile yaptığı son savaşı olmuş ve bu savaş kralın mutlakyenilgisiyle sonuçlanmıştır (M.Ö. 342/41). Thrakia vergiye bağlanmış ve Philippopolis (Filibe), Kabyt gibi müsait yerlerde koloniler kurmuş ya da yeni iskânlar yapılmıştır¹¹².

II. Philippos M.Ö. 339 ve 340'da Thrakia'dan geçerken kendisinden önceki hiçbir yabancı hükümdarın görmediği birçok kabile ve bölgeyi ziyaret etmiştir. Balkanları aşan II. Philippos, daha da ileri gitmiştir. Getler Kralı Ketheas'la temasa geçmiş ve Odessos şehrine hücum etmiştir¹¹³. Tuna'nın en aşağı mecrasında bir devlet kurmuş olan Iskitler Kralı Ateas'la M.Ö. 339 yılında savaşmış ve O'nu yenmiştir. Tüm bu zaferler II. Philippos'un, krallığının sınırlarını Tuna'ya kadar genişletmek istediğini göstermektedir. Thrakia'daki Makedonyakomutanı Thrakia Strategosu

¹⁰⁹ Rossos 2008, 165.

¹¹⁰ Marsden 1977, 144.

¹¹¹ "Burada Trake ismi altında kast edilen Kersobletnes ve onun merkezi ülkesi anlaşılmalıdır." Demosth. XIX, 156.

¹¹² Hansen 2005, 92.

¹¹³ Rossos 2008, 148.

ünvanını almıştır. Kabileler kendi başkanlarını korumakla birlikte, vergi ve orduya yardımcı kuvvet vermeye mecbur kalmışlardır¹¹⁴.

Thrakia'daki bu başarılarından sonra II. Philippos'un diğer bir arzusu ise Hellas'ıkendi hegemonyası altına almak olmuştur¹¹⁵. Orta Hellas'daki bir olayınbahane edilmesiyle II. Philippos,Hellas'ın iç işlerine karışma imkânı elde etmiştir. Delfoi hazinesini çalmakla suçlanan Phokisliler, Tebai'nin çevirdiği entrikalar yüzünden 500 talentlik ağır bir para cezası vermeye hüküm giyince,komutanlarıFilomelos'un idaresi altında ayaklanmışlar ve M. Ö. 356'daDelphoi'yu işgal etmişlerdir¹¹⁶. Bunun üzerine Phokis ile Tebai arasında patlak veren savaşta Hellas ikiye bölünmüş, Atina ve Sparta Phokislilerin, Tesalya ise Tebaililerin tarafını tutmuştur. Fakat Thesselia'da Feray ve Larisa tiranları birbirlerine saldırmışlardır. Delfoi'deki zengin hazinelere el koyan Phokisliler,bir yandan ücretli askerlerden güçlü bir ordu meydana getirmişler, bir yandan da Boiotia veThesselia'ya saldırmışlardır¹¹⁷. Thesselia'daki Aleuadların Makedonya'dan yardım istemesi üzerine II. Philippos M. Ö. 354'deThesselia'ya girerek, Metone'yi işgal etmiş, ancakM. Ö. 353'de Onomarhos'un komutasındaki Phokisliler tarafından arka arkaya yapılan iki savaşta da yenilmiştir¹¹⁸.

II. Philippos'un bu şekilde genişleyip güçlendiği sıralarda, Atina'daO'nu durdurmak ve kendilerini yaklaşan tehlikeden korumak adına çareler aranmaktadır. Bukonuda Atina'nın en dikkat çeken isimi M. Ö. 384-322'de yaşamış avukat,devlet adamı ve hatip Demosthenes'tir(**Res. 10**)¹¹⁹. Halk meclisinde söylediği parlak nutuklarla halkı peşimde sürüklemeyi başaran Demosthenes, Atina'nın öteden beri izlediği barış siyasetini bırakmasına ve Makedonya'ya karşı savaş ilan etmesine yol açmıştır. Atinalılar Olintos'a bir yardım ordusu göndermişler, fakat bu kuvvet Olintos'a gidinceye kadar II. PhilipposM.Ö. 348'de şehri zapt edip, tümüyle tahrip etmiştir¹²⁰. Bunun üzerine başta Halkidike şehirleri olmak üzere Makedonya'nın mutlak egemenliği tanımak zorunda kalınmıştır. Böylelikle II PhilipposMakedonya donanmasının

¹¹⁴ Erzen 1994, 96-98.

¹¹⁵ Hammond – Griffith 1976, 139.

¹¹⁶ Dignas 2004, 117.

¹¹⁷ Hammond – Griffith 1976, 140.

¹¹⁸ Rossos 2008, 148.

¹¹⁹ Kennedy 1938, 247.

¹²⁰ De witt 1949, 143.

gelişmesinde büyük rol oynayacak olan Halkidike Yarımadası'nı, tümüyle ele geçirmiştir¹²¹.

Bu başarılarından sonra II. Philippos, fetihlerinin Atina tarafından resmen tanınması için Atina ile barış ve ittifak yapmayı hedeflemiştir. Bunun en önemli nedeni II. Philippos'un, 350 gemilik donanmasıyla denizlerde büyük üstünlüğü sahip Atina'yı kendi tarafına çekmek olmalıdır. Mali durumu bozuk olduğundan harp edecek gücü olmayan Atina, M. Ö. 346'da Makedonya ile barışa razı olmuştur¹²². Barış metni Atinalı devlet adamı Philokrates tarafından kaleme alınmış, antlaşma koşullarına göre her iki taraf o esnadaki sınırlarını korumaya bağlı kalmışlardır. Ayrıca Atina Amphipolis'den kesin olarak vazgeçmiş, her iki taraf aralarında bir antlaşma gerçekleştirmiştir¹²³. Bu suretle II. Philippos Khalkidikia'de sorununu da çözmüştür.

Fakat tüm bu gelişmeler II. Philippos için yeterli olmamış ve Atina'nın iç işlerine müdahale etmeyi sürdürmüştür. Phokisliler Delphoi Tapınağı'nın hazinelerini çalmakla suçlanmış ve Thebailılar'ın çevirdiği oyunlar sonucunda Amphiktyon Meclisi tarafından cezalandırılmışlardır. Boiotialılar'ın Thebai desteğinde bu savaşı kışkırtmalarındaki temel neden Orta Hellas'ta tekrar söz sahibi olabileceklerini düşünmeleridir¹²⁴. Bunun ardından Phokisliler kendi topraklarında bulunan Delphoi'ü komutanları, Philomelos liderliğinde M. Ö. 356'da işgal etmişler ve Delphoi'da elde ettikleri zengin hazineler sayesinde güçlü bir ordu kurup, Boiotia ile Tesalya'ya saldırmışlardır. M. Ö. 354 yılında Philomelos Boiotialılar tarafından öldürülünce, Phokisli bir diğer komutan Onomarkhos onun yerini almış ve Tesalya Devletleri'ni kendi tarafına çekmeye çalışırken, bu devletler II. Philippos'dan yardım istemişlerdir¹²⁵.

II. Philippos'da Grek Devletleri arasında doğan ayrılıklardan faydalanıp M. Ö. 353 yılında, Tesalya'daki bu halklara yardım etmeye gelmiş, fakat kendi de gücü Delphoi altınlarına dayanan Phokisli Komutan Onomarkhos karşısında

---

¹²¹ Rossos 2008, 147.

¹²² Marsden 1976, 151.

¹²³ Mansel 2004, 400-401.

¹²⁴ Errington 1993, 76.

¹²⁵ Drojsen 1964, 186.

başarılı olamamıştır. Bu sırada Grek devletleri kendi içinde taraflara bölünmüştür¹²⁶. Atina ve Sparta Phokisliler'in tarafında, Tesalya ile Thebai ve Makedonlar da bir diğer tarafta yer almıştır. M. Ö. 352 yılında yapılan bir sonraki savaşta II. Philippos kendi ordusu ve Thesselia ordusunun desteği ile Onomarkhos'u yenmiş ve bunun ardından bir süre savaştan çekilmiştir¹²⁷.

Atina'nın da içinde olduğu olaylar böyle gelişirken, Atina bir yandan da kendisine gelen başka müttefiklik taleplerini değerlendirmektedir. M. Ö. 353 yılının sonlarına doğru Sparta ve Megalopolis anlaşmazlık içindeyken, her ikisinde Atina'dan müttefiklik talebinde bulunmuşlardır¹²⁸. Bu olay karşısında Demosthenes, "*Megalopolisliler Adına*" adlı söylevinde bu konudaki düşüncelerini belirtmiştir. Söylevinin genelinde özet olarak Megalopolisliler'e desteklemeleri gerektiğini savunup, Sparta'ya destek olmalarının olası sonuçlarını açıklamaya çalışmıştır. O'na göre Sparta'nın amacı sadece kendini savunmak değil, eski gücüne tekrar kavuşmaktır. Söylevinin sonunda halkını öğütlemeye, onları uyarmaya çalışmıştır¹²⁹. O'nun bu yaklaşımı, aslında Grek dünyasında güçler arasındaki dengelerin sağlanması adına, uygulamayı öngördüğü bir politika olarak gözükmektedir. Halk meclisi, Eubulos'un tavsiyesiyle savaşa herhangi bir müdahalede bulunmama kararı almıştır¹³⁰. Zaten sıkıntılı dönemler geçiren Atina böylece Peloponnesos'tan beri süregelen ve devletlerin gücünü kıran yıkıcı savaşların içine girmemiştir.

Bu yıllarda pek çok Grek devleti için de durum pek parlak değildir. Devlet yönetimleri çeşitli müdahaleler dolayısıyla demokrasi ve oligarşi arasında gidip gelişler yaşamaktadır. Durumu böyle seyreden devletlerden birisi Rhodos'tur. Yetersiz kuvvet ve gereçle sefere yollanan Atinalı komutanlar ihtiyaçlarını diğer devletler üzerinden yağma ve ganimetle karşılamaya çalışmaktadırlar¹³¹. Rhodos devleti de bu duruma maruz kalmıştır ve bu sıkıntılı dönemde Karia Kralı Mausolos'tan destek görmüştür. Mausolos zaman içinde bu yakınlaşmayı fırsat bilip Rhodos devletini kendi egemenlik

¹²⁶ Hammond – Griffith 1976, 142.

¹²⁷ Hammond 1986, 543.

¹²⁸ Kennedy, 1938, 273.

¹²⁹ "Size Megalopolisliler'i yalnız bırakmamanızı ve aslında zayıf olan hiçbir devleti daha güçlü olan bir değerine terk etmemenizi öğütüyorum." Demosth. "*Megalopolisliler Adına*". 32'

¹³⁰ Hammond 1994, 80.

¹³¹ Kennedy 1938, 259.

alanına dâhil etmek istemiş ve bu doğrultuda Rhodos'taki oligarşi taraftarlarına destek verip onları yönetime getirmiştir¹³². Rhodosluların Karia boyunduruğundan ve oligarşi yönetiminden kurtulup özgürlüklerine kavuşmak için başvurdukları adres Atina olmuştur. Kısa süre önce yasanmış olan müttefikler savaşında kendilerinin karşı cephesinde bulunan olan Rhodos'un talebine Atinalılar çok sıcak bakmamıştır. Ancak bu dönemde verdiği *Rhodosluların Özgürlüğü Adına* adlı söylevinden anlaşıldığı üzere, demokrasi taraftarı Demosthenes'in duruşu çoğunluktan farklı olmuştur¹³³.

Demosthenes M. Ö. 351 yılında verdiği *Rhodoslular'ın Özgürlüğü Adına* adlı söylevinde bu konuyla ilgili düşüncelerini bildirmektedir. Söylevinde Rhodosluları desteklemeleri gerektiği yönündeki düşüncesini ve bunun sebeplerini açıklamıştır. Söylevin genelinden anlaşıldığı şekliyle onu tek ilgilendiren demokrasinin Grek devletlerindeki durumudur ve durumun gidişatı onu endişelendirmektedir¹³⁴. Ancak Atina bu duruma karışmamayı yeğlemiştir¹³⁵.

Demosthenes bu iki söylevini Atina'nın gücü, üstünlüğü ve demokrasisi adına vermiştir. İlkinde, *etrafımızda bize tehlike oluşturabilecek bir güç oluşmasına izin vermeyelim* fikrini savunurken, ikincisinde kendi demokrasilerinin de güvenliği adına başka yerlerdeki demokrasi yönetimlerini savunmak gerektiği düşüncesinde olduğunu görmekteyiz. Atina'nın çıkarlarını ve geleceğini böylesine gözeten birinin II. Philippos gibi Atina'nın her türlü üstünlük ve özgürlüğünü tehlikeye atabilecek birine karşı kararlı duruşu diğer söylevlerinde de yer almaktadır. Ancak II. Philippos tehlikesinin giderek arttığı bu dönemde Demosthenes'in bu iki söylevinde bu tehlikeden dem vurmaması ve Atina'yı güçlerini sarf edecek çatışmalara yönlendirmesi dikkat çekicidir. Bu iki söylevin ardından gelişen olaylara bakacak olursak o noktaya kadarki olaylar, Demosthenes'in karşıt görüşünde olanların isteği doğrultusunda gelişmiştir. Bu kişilerin başında daha önce de bahsettiğimiz Eubulos gelmektedir. Onun sıkı destekçilerinden birinin

¹³² Kennedy 1938, 260.

¹³³ De Witt 1949, 71.

¹³⁴ “Khioslular ve Mytileneliler oligarşi ile yönetilirken, Rhodosluların ve neredeyse tüm insanlığın da bu şekilde bir köleliğe doğru gittiğini söyleyebilirim, sizin yönetiminizin de tehlikede olduğunu içinizden kimsenin anlamıyor olmasına ve her yer oligarşi ile yönetilecek olursa sizin ülkenizde demokrasiye izin vermeyeceklerini hiçbirinizin akıl edemiyor olmasına şaşıyorum.” Demosth. *Megalopolisliler Adına*. 19”.

¹³⁵ Kennedy 1938, 270.

Aiskhines olduğu hem Demosthenes'in, hem de Aiskhines'in söylevlerinde yer alır. Demosthenes'in Eubulos'a karşı duruşu M. Ö. 352 yılında verdiği *Aristokrates'e Karşı* adlı mahkeme söylevinde açıkça ortadadır ve bu söyle, Atina'nın Thrakia politikası üzerinedir.

Thrakia Kralı Kotys ölünce onun mirası için savaşanlardan biri olan Kersobleptes, geçmişteki yararlılıklarından dolayı Atinalılar tarafından vatandaşlık hakkı verilerek onurlandırılmış bir komutan olan Kharidemos'u kendi komutasına almıştır¹³⁶. Amacı, Atina'dan Kharidemos lehine çıkacak dokunulmazlık hakkından faydalanarak tüm Thrakia'ya egemen olmaktır. Atina'da bu dokunulmazlık hakkının Kharidemos'a verilmesi teklifini yapan kişi Aristokrates'tir. Euthykles bu fikre karşı çıkmış ve onun bu karşı çıkışını savunmak adına Demosthenes *Aristokrates'e Karşı* adlı söylevini hazırlamıştır¹³⁷.

Demosthenes bu söylevinde isim vermeden Eubulos'a göndermelerde bulunmuş¹³⁸ ve başka örneklerle, bir bölgede tek güçlü adam yaratmanın kendi yurttaşları için de tehlike arz edebileceğindenem vurmuştur¹³⁹. Demosthenes burada, Thrakia'daki çatışma ve yarışların o bölgedeki durumu dengede tuttuğunu ve budokunulmazlık kararını çıkararak dengeyi bozmamak gerektiğini belirtmek istemiş olmalıdır. Bu işin zararının dönüp dolaşıp kendilerini bulabileceğinden desöz etmiştir. Eubulos'un izlediği politika ise Kersobleptes'in desteklenmesiyönündedir. Onun fikrine göre, böylece Kersobleptes ile iyi ilişkilerde bulunulacak, bu bölge Makedonya ve Atina kolonileri arasında tampon bölge olacaktır¹⁴⁰. Ayrıca bu söylev, sık sık Atina'daki yasalardan dem vuruyor olması bakımından aydınlatıcıdır. Yasaları sıralayarak böyle bir kararın her şekilde yasalara aykırı olacağını açıklamıştır¹⁴¹.

¹³⁶ Cartledge-Spawforth 2002, 92.

¹³⁷ Hammond 1986, 547.

¹³⁸ "Yani Atinalılar, bunları durdurmak isteyen birileri diğer kralları yok etmek ve tüm bölgelerin yönetimini Kersobleptes'e teslim etmek amacıyla onlar için bu kararın çıkmasını sağlamaya çalışıyorlar..." Demosth. *Aristokrates'e Karşı*. 9".

¹³⁹ "..... Biliyorsunuz ki ne Thebailılar'ın ne de Spartalıların güçlenmeleri bizim için avantajlı bir durum olur... Güçler dengedeysen en güçlü durumda olan bizler, yurdumuzda güven içinde oturabiliyoruz. Kherronesos'ta yaşayan yurttaşlarımız için de durumun böyle olduğunu düşünün, yani Thrakia'da da gücü elinde bulunduran tek bir kişi olmamalı." Demosth. *Aristokrates'e Karşı*. 102-3".

¹⁴⁰ De Witt 1949, 76.

¹⁴¹ Rossos 2008, 151.

II. Philippos kendi sınırlarını genişletmeye devam etmektedir. M. Ö. 352 yılında Attika yolu diyebileceğimiz Thermopylai'a girmiş, ardından Kersobleptes ile savaşan Byzantion, Perinthos ve Amodokos'a yardım etmek üzere ilerleyip M. Ö. 351 yılında Kersobleptes'i yenmiş ve Kherronesos kıstağında bulunan Kardia ile anlaşmayapmıştır¹⁴².

Yine bu sıralarda II. Philippos'un kaptanları Atina'nın buğday yüklü gemilerini ele geçirince Atina'da Demosthenes'in sesi M. Ö. 351 yılında *I. Philippospik* söylevi ile iyice yükselmeye başlamıştır. II. Philippos'un yaptığı işler anlaşıldığı kadarıyla Atina meclisinde zaten sürekliler olarak tartışılmaktadır. II. Philippos, Thrakia'da hızla ilerlemektedir ve artık ciddi önlemlerle durdurulması gerekmektedir. Demosthenes'in *I. Philippospik* söylevinin genelinden, onun artık II. Philippos'un ilerleyişine karşı tahammülünün kalmadığı sonucunu çıkarabiliriz.

Hatip, söylevinde sürekli Atinalıların gerekli girişimlerde bulunmayışlarından şikâyet edip onları harekete geçmeleri için teşvik etmeye çalışmaktadır¹⁴³. II. Philippos'un hızla ilerleyişinin ve geldiği noktanın sebebinin Atinalıların basiretsizliği olduğunu düşünmüş¹⁴⁴ ve bir an önce bir girişimde bulunmazlarsa II. Philippos ile kendi yurtlarında savaşacak olmaları olasılığını vurgulamıştır¹⁴⁵. Ancak asıl sorun bu saldırı girişiminin ne şekilde yapılacağıdır. Bu doğrultuda onlara hangi konularda nasıl hareket etmeleri gerektiği konusunda önerilerde bulunmuştur¹⁴⁶. Bu noktada ordudaki asker oranı ve bunun önemi üzerinde özellikle durmuştur¹⁴⁷. Bu konu önemlidir; çünkü ancak bu şekilde savaşın gidişatı kendi yetkilerinde olacak, konuyla ilgili olarak doğru bilgilendirilecekler ve doğru

¹⁴² Hammond 1986, 548.

¹⁴³ "... kısacası, eğer kendinize sahip çıkmak isterseniz ve kendiniz için hiçbir şey yapmadan her şeyi sizin yerinize komsunuzun yapmasını beklemekten vazgeçerseniz, tanrının izniyle, sizin olanı yeniden kazanacak, tembelliğiniz yüzünden yitirdiklerinizi yeniden ele geçirecek ve bu adamı cezalandıracağız." Demosth. *"I. Philippospik. 7"*.

¹⁴⁴ "...ama bu halinizle fırsat çıktığı halde Amphipolis'i hazırlıksız ve plansız olduğunuz için alamadınız". Demosth. *"I. Philippospik. 7"*.

¹⁴⁵ "...son olarak onunla şimdi burada, Thrakia'da savaşmaya yanaşmazsak, belki de bu savaş burada, kendi topraklarımızda yapmak zorunda kalacağız." Demosth. *"I. Philippospik. 50"*.

¹⁴⁶ "...içinde bulunduğumuz durumdan bizi kurtaracağımı düşündüğüm hazırlığın biçimini, adam sayısını, para bulma çarelerini, en iyi ve en hızlı bir şekilde hazırlanmak için düşündüğüm başka şeyleri açıklamaya çalışacağım;.." Demosth. *"I. Philippospik. 13"*

¹⁴⁷ "Bütün askerlerin sayısının iki bin, bunların beş yüz tanesinin Atinalı olmasını öneriyorum." Demosth. *"I. Philippospik. 21"*.

kararlaralabileceklerdir. Fakat o zamana dek Atina adına tüm çarpışmaları hep ücretli askerler yaptığı için Atina'daki vatanseverlik duygusu zayıflamıştır¹⁴⁸.

Demosthenes'in bu söylevini verdiği tarih M. Ö. 351 yılıdır¹⁴⁹. Bu tarihe dek sınırlarını oldukça genişletmiş olan II. Philippos'a karşı halkını şiddetle uyarmıştır. Ancak çok yakın tarihlerde verdiği Rhodoslularla ya da Aristokrates'le ilgili söylevlerinde bu tehlikeden hiç bahsetmemiş olması dikkat çekicidir¹⁵⁰.

Atina genel durum değerlendirmelerini yaparken II. Philippos'un Thrakia üzerindeki gücü artmaktadır ve bu durum Thrakia'nın komşusu olan Khalkidikia yarımadası'nın önde gelen devleti Olynthos'u tedirgin etmektedir. Nitekim Olynthos'un korktuğu olmuş ve II. Philippos Khalkidikia'nın bir devletine saldırmıştır¹⁵¹. Durum karşısında Olynthos Atina'ya bir elçi heyeti gönderip ittifak talebinde bulunmuştur. Atina'dan yine bir destek talebinde bulunulmuştur ve bu konu Atina meclisinde M. Ö. 349 yılı yazında tartışılmıştır¹⁵².

Demosthenes "*I. Olynthiak*" söylevini mecliste bu konu tartışılırken vermiştir. Daha önceki söylevinde arzuladığı gibi II. Philippos Thrakia'da durdurulamamıştır. Bu, II. Philippos'u durdurmak için ellerine geçmiş ikinci fırsattır. Demosthenes söylevinde II. Philippos'u Khalkidikia'de durdurmanın yollarını sunmuştur¹⁵³. Böyle bir saldırı için ordu ve donanmanın güçlendirilmesi şarttır. Bunun için de maddi kaynak gereklidir. Demosthenes, maddi kaynak sağlamak konusunda da önerilerini sunmuştur¹⁵⁴. Bu noktada üzerinde durmak istediği konu, *Theorika*, Gösteri Fonu'dur. Gösteri Fonu, yoksul Atinalıların tiyatro festivallerini izleyebilmeleri için devlet tarafından ayrılan bir ödenektir. Demosthenes'in teklifi ise bu fonun ordunun

¹⁴⁸ Pickard 1964, 229.

¹⁴⁹ Şentura 2001, 29.

¹⁵⁰ De Witt 1949, 83.

¹⁵¹ Kenndy 1938, 119.

¹⁵² Cartledge-Spawfort 2002, 101.

¹⁵³ "Ben diyorum ki, bugünkü durumda iki ayrı sefer yapmalısınız: biri Olynthosluların elindeki kentleri kurtarmak için oraya bir ordu göndermek suretiyle, öbürü de Philippos'un ülkesini kırıp geçirmek için başka bir orduyla savaş gemileri göndermek suretiyle." Demosth. "*I. Olynthiak. 17*".

¹⁵⁴ "Benim düşüncem bir ordu donatmak gerektiği yolunda, bir savaşa fonu olmalı, hizmete karşılık para ödemek için bir tek sistem olmalı; ama siz bunu is yapmadan senlikler için kullanmayı düşünüyorsunuz. Geriye sanırım vergi çıkartmak kalıyor: ihtiyaca göre ağır ya da hafif vergiler. Ne olursa olsun, para gerekli, para olmadan gerekenlerin hiçbirini yapmak mümkün değil. Kaynak konusunda başka öneriler de var: bunlardan hangisini uygun buluyorsanız, onu seçin; ve hazır fırsat varken, işe koyulun." Demosth. "*I. Olynthiak. 17*".

güçlendirilmesi için kullanılması doğrultusunda olmuştur. Makedonya ile uzlaşma politikası izleyen birdiğer hatip ve politikacı Demades gösterifonu ile ilgili olan bu politikaya karşı çıkmış ve böyle bir fonun demokrasi için şart olduğunu savunmuştur¹⁵⁵.

Sonuç olarak, Atina Meclisi ile Khalkidikia devletleri arasında bir anlaşma yapılmış ve Olynthos'a Khares komutası altında 2000 paralı *peltast*, 38 savaş gemisi göndermiştir¹⁵⁶. Yani bu meclisten çıkan bir yardım kararı olmuştur. Bunun hemen ardından *Demosthenes II. Olynthiak* söylevini vermiştir. Hatibin, bu söylevinde artık halkına yol yordam göstermekten çok onlara II. Philippos'un politik¹⁵⁷ ve özel hayatındaki¹⁵⁸ ahlaki eksiklerini anlattığını ve sürekli onları II. Philippos'a karşı durmaya yönelttiğini görüyoruz. Bu yolla, halkının yenilmez gördüğü kişiyi onların gözünde önemsizleştirmeye ve onun da yenilebileceğine inandırmaya çalıştığı anlaşılmaktadır¹⁵⁹.

Ardından gelen *III. Olynthiak* söylevinde Demosthenes, Atinalıların gerekli atılımları yapmayışları dolayısıyla uyarılarını ve bu konudaki teşviklerini sürdürmüştür¹⁶⁰. Bu söylevinde teşviklerinin daha etkin olabilmesi ve Atinalıların kendilerine olan güvenlerini artırmak adına kendilerinin geçmiş başarılarınıadeğirmeyidenemiştir. Bir an önce müttefiklerine yardım gönderebilmek için maddi kaynağa ihtiyaçları vardır. Bu nedenle daha önce de

¹⁵⁵ Hammond 1986, 549.

¹⁵⁶ Hammond 1986, 549.

¹⁵⁷“Eger Philippos'in adaletli bir politika içinde güçlendiğini görseydim, Atinalılar, aslında ben de ondan korkar ve hayranlık duyardım; oysa onu dikkatle izleyip düşündüğüm zaman, gördüğüm şu oldu: daha başlangıçta Olynthoslular bizimle görünsek istemişler, ama bazıları onları buradan uzaklaştırmışlardı; iste o zaman Philippos Amphipolis'i bize bırakacağını söyleyip şu üzerinde çok konuşulan gizli anlaşmayı yaparak saf gönüllerimizi kazandı; bundan sonra Olynthosluların dostluğunu kazandı: size ait olan Poteidaia'yı ele geçirip onlara verdi, böylece eski müttefiki olan sizlerin hakkını yedi; son olarak da Tesalyalıları kazandı: Magnesia'yı onlara bırakacağını vaat etti ve onların adına Phokis savaşına girmeyi üzerine aldı. Kısaca, onunla iliysiye girenler arasında aldatmadığı hiç kimse yok.”Demosth. " *II. Olynthiak. 6-7*" .

¹⁵⁸“... günlük yaşamındaki aşırılıklarına, sarhoşluğuna ve taşkın danslarına katlanamayan aklı basında ya da ahlaklı biri çıkarsa, bir yana itiyor ve hiç değer vermiyormuş.”Demosth. " *II. Olynthiak. 18*" .

¹⁵⁹ Dignas 2004, 107

¹⁶⁰“... demek ki, yapmamız gereken harekete geçmek, ötekileri zaten yapıyoruz; nitekim içinizde doğruları söyleyecek nitelikte kimseler var, Atinalılar, ve söylenenleri anlama konusunda herkesin önüdesiniz, gerektiği gibi davrandığınız taktirde, şu anda harekete geçecek güçtesiniz.”Demosth. " *III. Olynthiak. 23*" .

değınmişolduğu bir konuyu tekrar öneri olarak sunmuştur¹⁶¹. Söylevi boyunca özellikle bu konunun üzerinde durmuştur. Ancak Demosthenes'in tüm uyarılarına rağmen Atinalılar, Demosthenes'in kendisinin de *Barış Hakkında* adlı söylevinde dediği gibi Euboi'a da yararsız bir savaşgirmişler ve Olynthos'a hiç bir askeri destek yollamamışlardır. Sonuçta Olynthos M. Ö. 348 yılında II. Philippos'a teslim olmuştur(**Hrt. 3**)¹⁶².

Delphoi'daki kutsal savaş devam ederken II. Philippos başarılarının Atina tarafından resmen tanınması için Atina ile ittifak yapmak istemiştir¹⁶³. Ne de olsa donanması ile denizlerdeki üstünlüğünü koruyan Atina'yı kendi yanına çekmek kendi çıkarına olacaktır. Atina ise kendisi için hayati öneme sahip olan Hellespontos'u tehlikede gördüğünden Makedonya'nın teklifine olumlu yaklaşmış ve bu anlaşmanın şartlarını görüşmek için Philokrates, Demosthenes ve Aiskhines'in de görev aldığı birinci elçi kurulunu Pella'ya göndermiştir¹⁶⁴. Bunlar kralın iyi niyetli yaklaşımı sonrası yurda dönmüşler, daha sonra görümseler kralın elçileriyle birlikte Atina'da sürmüş ve neticede zaten kötü günler geçiren ve mali durumu bozuk olan Atina, Philippos ile anlaşmaya razı olmuştur¹⁶⁵.

M. Ö. 346 yılında Atinalı politikacılardan biri olan Philokrates'in hazırladığı anlaşma koşullarına göre her iki taraf da sınırlarını koruyacaklardır. Ayrıca Atina'nın isteği doğrultusundaII. Philippos Kherronesos'a dokunmayacak ve Atinalı savaş esirlerini geri yollayacaktır. Philippos'un Atina'nın bu arzusunu kabul etmekle Atina içindeki barış taraftarlarını yüreklendirmeyi amaçladığını düşünebiliriz. Bu kişilerin başında Eubulos ve destekçileriPhilokrates, Aiskhines, Phokion gelmektedir. Nitekim Philokrates ve Aiskhines'in politikalarının II. Philippos'un politikasıyla paralel olduğu belirtilmiştir¹⁶⁶. Adı geçen bu kişiler ileride gelişen olaylarda izleyeceğimiz gibi

¹⁶¹ "...Bir yasama kurulu oluşturun. Ama bunlardan yeni bir yasa çıkarmalarını istemeyin –çünkü yeterince yasamız var günümüzde sizi engelleyen yasaları kaldırın. Açıkçası, gösteri fonu yasasını ve askerlikle ilgili bazı yasaları kastediyorum: bunlardan ilki savaş fonunu gösteri fonu adı altında kentte kalanlar arasında dağıtıyor, öbürü de asker kaçaklarını cezasız bırakıp görevini yerine getirmek isteyenlerin cesaretini kırıyor."Demosth. "III. Olynthiak. 10-11".

¹⁶² Rossos 2008, 159.

¹⁶³ Hammond-Griffith 1976, 236.

¹⁶⁴ Pickard 1964, 237.

¹⁶⁵ Pickard 1964, 237.

¹⁶⁶ Hammond-Griffith 1976, 237.

Demosthenes, Lykurgus ve Hypereides'in başı çektiği Makedonya karşıtı kesimin karşı safında yer almışlardır.

Philokrates barışgörüşmeleri ile ilgili olarak, Demosthenes ve Aiskhines barıştan önce ve sonra olmak üzere iki kez Makedonya'ya gönderilen elçi heyeti içinde yer almıştır¹⁶⁷. İkinci elçilikleri II. Philippos ile barış için ant içmek adına yapılmıştır. Atina'dan gelen elçi heyeti Pella'da bir müddet Philippos'u beklemiş, bu sırada II. Philippos Thrakia Prensi Kersobleptes'i yenip, kıyıdaki bir takım küçük yerleri ele geçirmiştir. Bu işleri yaptıktan sonra Pella'ya dönüp elçilerle görüşmeleri sonucunda ant içmişti¹⁶⁸. Böylece her iki taraf ellerinde bulunan yerleri koruyarak bir savunma ve saldırı antlaşması üzerine ant içmiş olmaktadır. Bu durum her ne kadar Atina'nın lehine gibi görünse de, II. Philippos sözünde durmayarak Atinalılar için bu olumlu durumu kendi lehine çevirir. Birlikte gerçekleştirdikleri elçilik görevlerinin ardından Demosthenes, *Elçilik Üzerine* adlı söylevinde, Philokrates ve Aiskhines'i görevleri sırasındaki kötü idarelerinden dolayı şidetle eleştirmiştir¹⁶⁹.

Aiskhines ve Philokrates, II. Philippos ile uzlaşmayı arzulayan Eubulos ve partisi tarafından desteklendikleri için iki devlet arasında barışı sağlama yönünde gayret göstermişlerdir. Diğer taraftan Demosthenes için bu "*Philokrates Barışı*" sadece Atina'nın içinde bulunduğu olumsuz koşullar dolayısıyla kendilerine nefes aldırarak ve Atina'nın kendisini toparlamasını sağlayacak bir anlaşma olarak kabul edilmiştir¹⁷⁰.

Bu barışın ardından yine M. Ö. 346 yılında II. Philippos Delphoi'e yapacağı saldırı için Atina'dan destek kuvvetleri istemiş, ancak Demosthenes'in desteklediği Hegesippos'un teklifiyle Atina Meclisi bu talebi reddetmiştir. Ardından Atinalılar Attike'ya açılan yol, Thermopylai'ın II. Philippos'un eline geçtiği haberini alınca bu olay Atinalılarda korku yaratmıştır. Atinalılar II. Philippos ile barışı kabul etmişler, ancak onun Phokis'i almasında ona destek olmayı reddetmiş, hatta öfkelenmişlerdir¹⁷¹. Atinalıların bu tepkiyi vermelerinin sebebi, yaptıkları Philokrates

¹⁶⁷ Vince 1930, 10.

¹⁶⁸ Hammond 1986, 553.

¹⁶⁹ De Witt 1949, 102.

¹⁷⁰ Pickard 1964, 237.

¹⁷¹ Vince 1930, 11.

anlaşmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü anlaşmaya göre II. Philippos, Phokis ile ilişkilerinde Atina'nın isteği doğrultusunda hareket edeceğine söz vermiş, ancak bu sözünde durmayarak onları aldatmıştır¹⁷².

II. Philippos, Thermopylai'e girmiş, Phokis'i zaptetmiş ve Amphiktyon meclisine girip Phokis'in oylarını almıştır. Ancak Delphoi'de, II. Philippos'un konseye katılımının onaylandığı toplantıda Atina adına kimse bulunmamıştır. II. Philippos, Atina'ya elçiler gönderip kendi katılımını onaylamaları için davette bulunmuştur¹⁷³.

Bu konunun Atina meclisinde tartışıldığı sırada Demosthenes M. Ö. 346 yılında *Barış Hakkında* adlı söylevini vermiştir. Söylev aslında II. Philippos'un Amphiktyon Meclisine katılımının onaylanmasıyla ilgilidir. Demosthenes özetle söylevinde mevcut durumu idare etmek adına bu katılımın onaylanmasını doğru bulmuştur. Çünkü ancak bu sayede devlet için barış ortamı mümkün olacaktır ve barış içinde yaşayacaklardır. Ayrıca Demosthenes söylevinin daha giriş kısmında kendi fikirlerini takip etmenin onlar için doğru olan olduğunu örneklerle anlatmıştır; Euboia'da lüzumsuz bir savaşa girerlerken¹⁷⁴ ya da kendi aleyhine başka olaylar gelişirken¹⁷⁵ kendisinin hiç susmayıp bunlara karşı geldiğini ve hep en doğruyu görenin kendisi olduğunu hatırlatmıştır.

II. Philippos, Thebai ve Tesalya'nın desteklediği Phokis'i yenmiş, Tesalya'yı egemenliği altına almıştır. Böylece Thrakia Kralı Kersobleptes'i yenmesiyle önce Thrakia, ardından gelişen bu olaylarla Tesalya potansiyel tehdit olmaktan çıkmıştır. Phokisliler'i yenmesinin ödülü olarak kendisine o yılın *Pytho* Oyunlarına başkanlık etme yetkisi ve Amphiktyon meclisinde artık bulunamayacak olan Phokislilerin iki oy hakkı verilmiştir¹⁷⁶. Bu birlik, Delphoi'un yönetiminden sorumlu eyaletler arası dini bir

¹⁷² Vince 1930, 11.

¹⁷³ Kennedy 1938, 1582.

¹⁷⁴ "Çünkü, Atinalılar, birileri sizleri Euboia'da sorunlar çıkarmak için Plutarkhos'a onursuz ve müsriflik olacak bir savaşta yardımda bulunmanız konusunda ikna etmeye çalışırken, ben, konuşanlar içinden bu konuya ilk ve tek karşı çıkan oldum..." Demosth. " *Barış Hakkında*. 5".

¹⁷⁵ "O zaman birileri sizlere Thespi'ai'nın ve Plataia'nın tekrar ele geçirileceğini, eğer Philippos hakimiyeti ele geçirirse kendinin Phokisliler'i kurtaracağı ve Thebai'ı bölceği Oropos'un sizin olacağı ve Amphipolis karşılığında Euboia'ya sahip olacağınız umudunu verince, sizler bu kandırmamalara inanarak kendinize yakışmayan biçimde Phokisliler'i yalnız bıraktınız..." Demosth. " *Barış Hakkında*. 10"

¹⁷⁶ Green 1992, 47.

kuruldu. Sonuçta M. Ö. 356 yılında başlayan savaş II. Philippos'un müdahalesi sonucunda 10. yılında, M. Ö. 346'da son bulmuştur.

Gördüğümüz gibi Demosthenes, halk meclislerindeki vatansever nutuklarıyla Atinalıları Makedonya Kralı II. Philippos'a karşı kışkırtmıştır. O'na göre yüzyıllarca özgür yaşamış ve Grek dünyasının siyasal ve kültürel önderliğini yapmış Atina Makedonlara teslim olmamalıdır. Atina'daki bir diğer görüş ise bunun tam aksi yöndedir. Isokrates'e göre Pers tehlikesine karşı tüm Grekler birlik olup belirledikleri bir önderin komutasında Perslere karşı savaşmalılardır¹⁷⁷. Bu göreve layık gördüğü kişi ise II. Philippos olmuştur.

Isokrates(**Res. 11**), bu fikrini II. Philippos'a M. Ö. 348'de *Philippos* adlı bildirisi ile iletmiştir¹⁷⁸. Isokrates, bu bildirisini direkt olarak II. Philippos'a hitaben yazmış ve fikirlerini açıkça dile getirmiştir. Bildirisinde Perslere karşı Grek birliğini savunmuştur ve konuşmasının amacını burada belirtmiştir. Grekler arasında ne kadar sorun yaşanırsa yasansın Greklerin asıl düşmanı olarak Persleri işaret etmiş ve Perslere karşı birlik oluşturması konusunda II. Philippos'a çeşitli tavsiyelerde bulunmuştur¹⁷⁹. Ayrıca işler yolunda gitmese bile yine olayların kendi lehine gelişeceği konusunda onu temin etmeye çalışmıştır¹⁸⁰.

Gördüğümüz gibi Isokrates'te Makedonya Kralı'nın gücünün farkındadır ama o Demosthenes'ten farklı olarak, bildirilerinde II. Philippos'u tüm Grekleri bir araya getirmesi ve Perslere açacakları savaşta kendilerine liderlik etmesi konusunda teşvik etmeye, ayrıca bu kritik süreçte izlemesi gereken politikayı II. Philippos'a anlatmaya çalışmıştır¹⁸¹. Demosthenes olaylara Atina açısından yaklaşırken Isokrates tüm Grekler açısından yaklaşmıştır. Isokrates bu bildirisini yazarken ya da başından beri Greklerin, Perslere karşı birleşmeleri gerektiğini savunurken, önde gelen Grek devletlerinin nasıl güçsüz düştüğünü ve onlar arasında ileride olabilecek sosyal ve ekonomik çekişmeleri

¹⁷⁷ Drojsen 1964, 86.

¹⁷⁸ Norlin 1991, 11.

¹⁷⁹ "Senin, Argoslular ile Spartalıları, Thebailılar ile Atinalıları uzlaştırmaya çalışırsa işini ihmal etmemen gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bunları bir araya getirmeyi başarırısan diğerlerini bir araya toplaman zor olmayacak..." Isokr. "*Philippospos. 30*".

¹⁸⁰ "... umduğunu başaramasan bile Grekler içinde prestij kazanmış olacaksın. Bunu, tüm Grek devletlerini zorla zapt ederek kazanmaktansa bu yolla kazanmak çok daha iyidir..." Isokr. "*Philippospos. 68*".

¹⁸¹ Rossos 2008, 167.

öngörmüştür olmalıdır. Onun öngörüsünün bu şekilde olması, olasılıkla ileri yaşı dolayısıyla bizzat tanık olduğu olaylardan kaynaklanmaktadır. Isokrates'in doğum tarihi olarak M. Ö. 436 yılı verilmektedir¹⁸² ve bu tarih, Peloponnesos Savaşı'nın beş yıl öncesini işaret etmektedir. Yani bu hatip, savaş sırasında ve savaşın ardından Grek devletleri arasında yaşanan mücadelelere şahit olmuş ve bundan dolayı tüm Greklerin kendi kendilerine birleşme ihtimaline inanmamıştır ki, bu konuda umudunu ancak bir Grekli olmayan II. Philippos'a bağlamıştır¹⁸³.

Philokrates Barışı'nın ardından Peloponnesos'taki denge durumu yaklaşık iki yıl devam etmiş ancak ardından Sparta yine hareketlenmeye başlamıştır¹⁸⁴. Peloponnesos'taki Devletler durumdan rahatsızlık duyup II. Philippos'un desteğine başvurunca, Philippos bu devletlere para ve asker yardımında bulunmuştur. II. Philippos ile Peloponnesos'taki Devletlerin işbirliği yapması karşısında, Atina'daki Makedon karşıtı kesim ayaklanmış, sonuç olarak M. Ö. 344 yılında Demosthenes ve diğer hatipler Peloponnesos Devletleri'nden Argos, Arkadya ve Messene'ye giderek onların gerçek dostunun Makedonlar değil, Atina olduğunu ve Makedonlara güvendikleri takdirde onların sonunun da Olynthos ya da Tesalya gibi olacağını anlatmışlardır¹⁸⁵.

Daha önce de bahsettiğimiz gibi Demosthenes'in savunduğu politika küçük devletleri büyük olanlara karşı korumaktır. Burada da büyük devlet Sparta, Peloponnesos'taki küçük devletleri rahatsız etmektedir ve bu durumda savunduğu politika ile doğru orantılı olarak Atina'nın Sparta'ya müdahalede bulunması gerekmektedir. Ancak Atina Sparta'nın hareketlenmelerine karşılık sessiz kalmıştır. Çünkü Atina, Messene üzerinde hala hak iddia eden Sparta'ya yaklaşmıştır¹⁸⁶. Atina'nın bu tavrı buradaki devletleri gücendirmiş, Argos ve Messene Atina'ya elçiler göndererek tedirginliklerini bildirmişlerdir¹⁸⁷.

---

¹⁸² Norlin 1991, 11.

¹⁸³ Evans 2008, 43.

¹⁸⁴ Cartledge-Spamforth 2002, 58.

¹⁸⁵ Pickard 1964, 245.

¹⁸⁶ Şentura 2001, 124.

¹⁸⁷ Pickard 1964, 245.

Bu sırada II. Philippos, M. Ö. 346'da Phokis'i kendi topraklarına katarak sınırlarını genişletmeye devam etmiştir. M. Ö. 344 yılında Thessalia'ya girip buranın önde gelende devletlerindeki tiranları kovmuş ve Thesselialılar tarafından birliğin başkanı seçilmiştir. Thesselia dört tetrarkha bölünmüş ve II. Philippos Tesalya'daki dört bölgenin her birine kendi seçtiği yöneticileri yerleştirmiştir¹⁸⁸. M. Ö. 344 yılında Thesselia birliğinin başkanı olan II. Philippos unvanını günden güne kuvvetlendiriyordu. Bu olay karşısında Atina'dan yine tepkiler yükselmiştir. Demosthenes Tesalyalıların II. Philippos tarafından esir edilmiş olduklarını söylerken¹⁸⁹, İsokrates Tesalyalıların istediği gibi bir ortam sağladığı için II. Philippos'u övmektedir¹⁹⁰. Diodoros'un bu konuya yaklaşımının da İsokrates'in ki gibi olumlu olduğu görülür¹⁹¹. M. Ö. 343 yılında ise Philippos bu defa Epeiros'u sınırları içine katmışsa da¹⁹², Atina'da Philippos karşıtı olaylar daha da alevlenmiştir¹⁹³.

Aslında bu dava M. Ö. 345 yılında başlamıştır. Makedonya karşıtı kesimin önde gelenlerinden biri olan Timarkhos ile Demosthenes II. Philippos'la görüşmek için Makedonya'ya giden heyetin içinde olan Aiskhines'in görevi sırasında II. Philippos'tan rüşvet aldığını ve vatana ihanet ettiğini iddia etmişlerdir. Buna karşılık olarak Aiskhines *Timarkhos'a Karşı* adlı söylevini vermiştir. Aiskhines söylevinde yasalara dayanarak¹⁹⁴ geçmişindeki ahlak dışı davranışları¹⁹⁵ vebabandan kalma mirasını çarçur etmiş olmasıyla Timarkhos'a suçlamalarda bulunmuştur. Bu söylev, çok miktarda Atina yasasından bahsetmesi ve o dönemdeki erkekler arası ilişkileri açık etmesi bakımından önemlidir. Bu söylevin ardından aynı yıl Timarkhos *atimia* ile cezalandırılıp

¹⁸⁸ Şentura 2001, 237.

¹⁸⁹ "...Ama Tesalya'nın durumu nedir? Yalnız kentleri değil, kabilelerin tümünü köleleştirmek için, oradaki özgür yönetimleri ve kentleri yıkıp yerine dört bölgeyi yönetim getirmede mi? Demosth. "III. *Olynthiak.* 26"

¹⁹⁰ Hammond 1986, 559.

¹⁹¹ "Bunlardan sonra ise Tesalya'ya girdi ve tiranları ülkeden kovarak halkın gönlünü kazanıp oradakileri kendine bağladı..." Diod. "XVI. 69. 8".

¹⁹² Bosch 1942, 10.

¹⁹³ Hammond-Griffith 1976, 241.

¹⁹⁴ "...Atinalılar, aynı zamanda sizlere devlet yasalarında geçenleri detaylarıyla anlatmak, sonra da bir kez daha Timarkhos'un karakterini bu yasalara göre yargılamak istiyorum. Çünkü böylece siz de onun tüm yasalara aykırı bir yaşam sürdürdüğünü göreceksiniz." Aischin. " *Timarkhos'a Karşı.* 8".

¹⁹⁵ "Her şeyden önce o, çocukluktan çıktıktan sonra Pire'de hekim Euthydikos'un evine, bu isin öğrencisi olmak bahanesiyle yerleşti ama kanıtlanmış olduğu gibi, işin aslındaki amacı kendini ona satmaktı." Aischin. " *Timarkhos'a Karşı.* 140".

politikadan men edilmiştir. Aischines ise bu söylevi sayesinde kendini vatana ihanet suçundan aklamıştır¹⁹⁶.

Ancak M. Ö. 343 yılında Demosthenes, *Elçilik Üzerine* adlı söylevi ile Aiskhines'i ısrarla ve üstelik kendinden emin bir biçimde suçlamaya devam etmiş¹⁹⁷, suçlamalarına kanıt olarak da öncelikle Aiskhines'in kariyerinin ilk yıllarındaki II. Philippos karşıtı duruşunu göstermiştir. Aiskhines bu suçlamaların ardından Demosthenes'inki ile aynı adı taşıyan söylevi, *Elçilik Üzerine* ile Demosthenes'e karşılık vermiştir¹⁹⁸. Aiskhines bu söylevinde Demosthenes'in suçlamalarına yanıt vermiştir ve özellikle taraf değiştirmesi ile ilgili olarak yapılan suçlamaya verdiği yanıt¹⁹⁹ oldukça ikna edici gözükmektedir. Bu noktada, Grek dünyası içinde taraflar arasındaki karmaşaya da değindigini görüyoruz. Ayrıca kendisinin elçiliği sırasında uygunsuz davranmadığını²⁰⁰ ve kendisiyle beraber suçlamalarda bulunduğu Philokrates'in asıl Demosthenes'inkendisiyle birlik olduğunu anlatmıştır²⁰¹. Bu söylevi ile Aiskhines dava sonunda kendini aklamıştır.

Atina bu davalarla meşgul olurken II. Philippos Atina için hayati önem taşıyan boğazlara göz dikmişti²⁰². M. Ö. 342 yılında boğazları kontrol altında tutup Atina'nın Karadeniz'den gelen yiyecek desteğini kesmek için Thrakia'ya sefer düzenlemiştir. Thrakia'nın tüm hinterlandını ele geçirmiştir ve Kersobleptes ölmüştür. Böylece tüm bölge buradaki yağmacı kabilelerin tehditlerinden kurtulmuştur. Ama II. Philippos'un bu başarısı Thrakia'daki müttefikleri Byzantion ve Perinthos'u ve Kherronesos'taki

¹⁹⁶ Hammond 1994, 107.

¹⁹⁷ "Eğer ki Aiskhines'in hiçbir şeyi doğru olarak aktarmadığını, işin aslının benden duyulmasına engel olduğunu, elçiliği sırasında emredilenlerin hiçbirini yapmadığını, devlet için pek çok ve büyük işlerin yapılabileceği tüm zamanı boşa harcadığını, tüm bunlar karşılığında Philokrates ile birlikte hediyeler ve para aldığını kanıtlayacak ve size net bir biçimde gösterecek olursam, onun aleyhine oy kullanın ve onu hak ettiği biçimde cezalandırın. Yok eğer bunların hepsini birden size kanıtlayamayacak olursam beni sahtekar sayın, onu ise aklayın." Demosth. *"Elçilik Üzerine. 8"*.

¹⁹⁸ De Witt 1949, 91.

¹⁹⁹ "İlk baslarda Grekleri ona karşı kıskırtırken sonradan Philippospos'a elçilik yaptığım konusunda izlediğim politikanın tutarsızlığı ile ilgili olarak beni eleştirdin. Ama eğer istersen bu aynı suçlamayı halk olarak diğer Atinalıların hepsine karşı bile yöneltebilirsin. Çünkü siz de Spartalılarla savaştınız, bu felaketten sonra Leuktra'da o aynı kişilere yardım ettiniz. Sürgün Thebailıları yurtlarına teslim ettiniz ve tekrar bu aynı kişilerle Mantinea'da savaştınız..." Aischin. *"Elçilik Üzerine. 164"*.

²⁰⁰ "...Çünkü Atinalılar hem ilk hem ikinci elçilik görevim sırasında gördüklerimi gördüğüm gibi, duyduklarımı duyduğum gibi sizlere aktardım..." Aischin. *"Elçilik Üzerine. 81"*.

²⁰¹ "...10 kişilik elçi heyeti seçilirken beni öneren Nausikles oldu, Demosthenes de kendisi, şimdi davacı olduğu Philokrates'i önerdi..." Aischin. *"Elçilik Üzerine. 18"*.

²⁰² Mansel 2004, 403.

Atinalı *klerukh*'ları yani Atina'nın kolonilerde yaşayan vatandaşlarını telaşa düşürmüştür²⁰³. Bu dönemde özellikle Kherronesos'taki Atinalı yerleşmeciler güçlü bir konumdaydılar. Lemnos ve Imbros Atina'ya aitti. Thasos'da Atina'ya sadakatini bildirmişti. Karadeniz'den gelen buğday yolu üzerindeki bu yerler Atina'nın sınırları dışında kalan kendine bağımlı son yerleşim yerleriydi. Atinalılar askeri bakımdan buralara destek vermek adına M. Ö. 342 yılında Diopethes'i yeni yerleşmecileri ile birlikte Kherronesos'a paralı askerlerin lideri olarak göstermişlerdir²⁰⁴. Yetersiz kaynakla yola çıkan Diopethes, eksik olan maddi gücünü yağma yaparak tamamlamak için o sıralarda II. Philippos'a ait olan Thrakia'daki yerleşimlere saldırınca bu iste en büyük destekçisi önce Demosthenes, ardından diğer Atinalılar olmuştur²⁰⁵.

Diopethes'in ilk hedefi II. Philippos'un müttefiki Kardia olmuştur. M. Ö. 341'de II. Philippos Atinalılara yazdığı mektupta Kherronesos'takilerden öç alacağını bildirince, onun bu tehdidi üzerine Atina'da bölünmeler olmuştur²⁰⁶. Aiskhines'in desteklediği, Makedonya taraftarı olan kesim Diopethes'in tutumunu yanlış bulurken Demosthenes Atina'nın çıkarlarına göre hareket eden bir adamı saf dışı etmenin aptallık olduğu düşüncesini savunmuştur²⁰⁷.

Aslında artık durumun ciddiyeti iyiden iyiye artmıştır. Çünkü artık gelinen noktada Atina için hayati öneme sahip olan boğazlar tehlike altındadır. II. Philippos Byzantion'u kuşatınca Atinalılar için durumun ciddiyeti iyice artmıştır. Çünkü Boğazı kontrol altında tutan Byzantion, Atina'nın buğday alımında kullandığı yollar üzerindedir ve Atina buranın II. Philippos'uneline geçmesine razı olamaz. Bu sıralarda gergin ortam sebebiyle Atina'ya giden buğday gemilerine Khares'in kumanda ettiği donanma birlikleri eslik etmektedir. Yüklü gemiler Bosphoros'un girişinde bir araya geldiği sırada Makedonlar tarafından saldırıya uğramış ve gemilerinin hepsi Makedonların eline geçmiştir²⁰⁸. Atina'daki Makedon karşıtları bu fırsatı kaçırmamış ve olayın ardından aralarındaki barış halinin sona erdiğini ilan etmişlerdir. II. Philippos,

²⁰³ Hammond 1986, 562.

²⁰⁴ Pickard 1964, 252.

²⁰⁵ Errington 1993, 80.

²⁰⁶ Rossos 2008, 161.

²⁰⁷ De witt 1949, 97.

²⁰⁸ Dignas 2004, 111.

Byzantion'u kuşatınca Atina'nın müttefikleri Khios, Rhodos ve Kos ve ayrıca Persler de Byzantion'a destek kuvvetleri yollamışlardır. Perslere elçi olarak gönderilen Ephialtes onların savaşa destek olmak adına verdikleri yüklü bir miktar parayla Atina'ya dönmüştür. Birleşen bu güçler karşısında II. Philippos M. Ö. 340 yılında geri çekilmek zorunda kalmıştır²⁰⁹.

Olayların ardından II. Philippos için sıkıntılı olabilecek bir dönem başlayacak gibi görünürken M. Ö. 339 yılında Orta Hellas'ta işlerin yine karışması ile birlikte durum yine II. Philippos'un lehine dönmüş. Delphoi'e saldırdığı iddia edilen Amphissa'daki Lokrisliler'i cezalandırma görevi, Amphiktyon toplantısı sonucunda II. Philippos'a verilmiştir²¹⁰. M. Ö. 338'de çok ani bir hareketle Boiotia'ya kadar ilerledi ve bu senenin ağustosunda *Hayroneia savaş alanında* müttefik Greklerle karşılaşmıştır. On sekiz yaşındaki oğlu III. Aleksandros'un (Büyük İskender) kesin sonuç alan bir hücumu ile Grekler mağlup edilmiş, bu zafer sonrasında Sparta hariç, tüm Grek şehir devletleri II. Philippos'un kontrolüne girmiştir²¹¹. Atina ise, Demostenes'in şehirden ayrılması üzerine II. Philippos'la gayet elverişli koşullarda bir barış imzalamıştır.

Anlaşmaya göre şehir bağımsızlık ve otonomisini koruyacak, Haironeia'da Makedonya'ya esir düşen erleri tazminatsız geri alacak, fakat buna karşılık deniz birliğini dağıtacak ve Thrakia Hersonnesos'undaki topraklarından, Oporos'a karşılık vazgeçecek aynı zamanda Makedonya ile dostluk ve ittifak paktı imzalayacaktı²¹². II. Philippos'un olumlu hareketine son derece sevinen Atinalılar agoraya onun ve oğlu III. Alexander'ın heykelini diktiler²¹³. Böylece II. Philippos Thrakia ve Hellas'ı da sınırlarına katarak hayalindeki Birleşik Makedon Krallığı'nı kurmuştur (**Hrt. 4**).

Grek dünyasının liderliğini Atina, Sparta ya da Thebai gibi güçlü devletler ellerinde tutmuşlardır. Ancak Haironeia savaşının ardından, bu kez bağımsız Grek devletlerinin hâkimiyeti farklı bir gücün eline geçmiştir. Üstelik bu yeni gücün izlediği politika, demokrasi değil, monarşi yönetimidir. Dolayısıyla

²⁰⁹ Hammond-Griffith 1976, 241.

²¹⁰ Pickard 1964, 257.

²¹¹ Bosch 1942, 10.

²¹² Rossos 2008, 121.

²¹³ Mansel 2004, 405.

bunoktada Grek devletlerini ve polislerini hâkimiyeti altında tutabilmesi için II. Philippos'un izleyeceği politika çok kritik ve önemlidir²¹⁴.

Gelinen noktada artık II. Philippos'un ünvanı sadece Makedon Kralı olmakla sınırlı değildir ve O artık Greklerin de lideri konumundadır. Bu konumunu sağlam temellere dayandırmak adına da kendi soyunu Herakles'e dayandırma yoluna gitmiştir. Hatta bunu sikkelerinin üzerine aslan postu ve başlığı giymiş Herakles, Zeus figürü ve Apollon figürleri bastırarak ilan etme yoluna gitmiştir²¹⁵. Daha önce söz ettiğimiz gibi bulunduğu noktada izlemesi gereken politika üzerine Isokrates'in ona çeşitli tavsiyelerde bulunduğu görülür. II. Philippos ılımlı yaklaşımıyla Atina'yı kendi yanına çekmeyi başarmış gibi gözükse de devamında yapması gereken şey, diğer Grek devletleri ve polislerinin de kendisini tanımalarını sağlamaktır²¹⁶.

Bu konuda ilk adım M. Ö. 338'lerin sonunda Grek devletlerine, Korinthos'a temsilciler göndermelerinin emredilmesi ile atılmıştır. Görüşme sonunda, genel barışı sağlamak adına bir plan oluşturulması ve bu barışın sorumlusu olarak üyeleri devletlerin askeri ve donanma güçlerinin kapasitelerine göre atanmış bir konsey oluşturulması gerektiği kararına varılmıştır²¹⁷. Diodoros'un ek olarak yazdığı bilgiye göre Philippos görüşmede diğer devletlerin temsilcilerine gayet olumlu yaklaşmıştır²¹⁸.

Aslında II. Philippos'un bu noktada sergilediği tavır dikkate değer niteliktedir. Çünkü kendisi galip gelmiş taraftır ve karşısındakiler mağlup konumdadır. Savaşın galip tarafı olarak kazandığı topraklar vardır. Ama o belki de savaşta galip gelmekten daha önemli hamlesini burada atmış ve tüm bu diğer devletlerle kendi hakkı olan ve aslında istediği gibi yönetebileceği topraklar üzerinde genel bir durum değerlendirmesi yapmak istemiştir. Sergilediği tavır, bu devletlerinin özgür ve otonom yapısıyla ilişkili olarak değerlendirilebilir ve bir noktaya kadar bu düşüncenin doğruluğunu savunabiliriz. Çünkü fikirlerini, bağımsız devletlere ancak bağımsız bir

---

²¹⁴ Hansen 2005, 67.

²¹⁵ Hammond 1994, 158.

²¹⁶ Hansen 2005 67.

²¹⁷ Hammond 1994, 160.

²¹⁸ Marsden 1977, 72.

ortamda kabul ettirebileceğinin farkındadır. Şüphesiz sergilediği bu saygılı tavrın asıl sebebinin kendi çıkarlarını sorunsuzca sağlamak olduğu söylenebilir²¹⁹.

Diğer taraftan onlara karşı bu olumlu yaklaşımı Grek dünyası içinde barış ortamı sağlamıştır²²⁰. Grek devletlerinin bu sayede kendi aralarında savaşmalarının önüne geçilmiş ve denizlerde herhangi bir engelle karşılaşmadan özgürce dolaşabilmeleri söz konusu olmuştur. Konsey üyesi olan Grekler ve Makedonya arasında ortak bir savunma ve saldırı ittifakı kurulmuştur. Konsey maddi gücünü bünyesindeki devletlerin düzenli olarak ödeyecekleri vergilerden sağlamıştır. Sparta, sözü edilen bu ittifaka dâhil olmamıştır²²¹.

Kurulan ittifakın ardından II. Philippos, *Hegemon* seçilmiş ve böylece Grek toplumunun lideri belirlenmiştir. Sonuçta II. Philippos Grek devletlerini kendi kontrolü altında birleştirmeyi başarmış, tabi ki bu durumun sağlamaştırılması için önlem almayı da ihmal etmemiştir; özellikle stratejik noktalara Makedon garnizonları yerleştirmiştir: Bu garnizonlar Batı'yı izleyebilmek için Ambrakia'ya, Peloponnesos'u kontrol edebilmek için Korinthos'a, Kuzey Doğu Hellas'ı kontrol edebilmek içinse Khalkis'e yerleştirilmiştir²²².

Ortak Konsey, Anadolu'daki Grek devletlerini Pers egemenliğinden kurtarmak ve geçmişte Kserkses'in Hellas'ta yaptığı yıkımların öcünü almak adına ortak düşmanları Perslere karşı savaş kararı almıştır. II. Philippos'un bu konuda ki en büyük destekçisi hiç şüphe yok ki Isokrates'tir²²³. Atina'nın II. Philippos'unhâkimiyetine geçtiği sıralarda 98 yaşında olan İsookrates II. Philippos'a yazdığı bir mektupta Onu Perslere karşı harbe teşvik ediyor ve mektubunu "eğer Persleri yenecek olursan senin için tanrı olmaktan başka bir iş kalmayacak" sözleriyle bitirmiştir. Ortak konseyin aldığı bu karar doğrultusunda II. Philippos generallerinden Attalos ve Permenion'un

²¹⁹ Hammond-Griffith 1976, 242.

²²⁰ Le Rider-Amundruy, 141.

²²¹ Hammond 1994, 161.

²²² Bury 1975, 442.

²²³ Drojsen 1974, 51.

komutasında 1.000 kişilik bir öncü kuvvet göndermek suretiyle Perslere karşı resmen savaş açmıştır²²⁴.

II. Philippos'un iyi bir diplomasi ve ileri görüşlülükle kullandığı propaganda, ortak bir Grek toplumu, yani Grek devletlerinin birliğidir²²⁵. M. Ö. 4. yüzyılda yaşanan bu olay Hellas içindeki politikada yeni bir aşamadır. Çünkü daha önce Greklerin kendi aralarında oluşturmaya girişip başaramadıkları birlik bir Makedon tarafından gerçekleştirilmiştir. Şüphesiz bu II. Philippos için cesur ama riskli bir adımdır. Çünkü II. Philippos, Sparta dışındaki tüm Grek devletlerinin oluşturduğu bu birlikle ile aslında kendi karşısına da, askeri bakımından kendinden sayıca çok üstün olabilecek bir güç çıkarmıştır²²⁶. Onların elindeki bu güçleri Makedonya'ya karşı kullanması ihtimali ise söz konusu olabilirdi. Ancak bu olasılığı zayıflatan bir durum söz konusudur.

Sparta dışındaki tüm Grek Devletleri II. Philippos'un ılımlı ve olumlu yaklaşımıyla da olsa onun sebep olabileceği tehlikelerden korunmak için güçlerini birleştirmekte karar kılmışlardır²²⁷. Diğer taraftan birlik olmayı ancak onun sayesinde başardıklarından, ondan bağımsız aralarında uzlaşıp ona karşı bir adım atabilme ihtimalleri de zayıftır²²⁸.

Bu durumu her zaman göz önünde tutmuş olsa gerek ki bu birlik için ortak bir amaç ve hedef göstermiştir. O da tüm Greklerin ortak düşmanıkendininse yeni hedefi olan Perslere karşı saldırı ve savunmadır. Bu hedefi gerçekleştirmek ise Greklerle Makedonların ortak hareketleridir²²⁹. Dolayısıyla kurduğu barış ortamı sayesinde onların kültürel ve ekonomik gelişmelerine fırsat tanımıştır ve bu güç de Makedonların yeni fethettiği topraklarda kullanılacaktır. Öyle ki çok geçmeden yeni fethedilen yerlerle Grek nüfusunun yerleştirilmesi için alanlar açılmıştır²³⁰. Böylece II. Philippos,

---

²²⁴ Mansel 2004, 407.

²²⁵ Hansen 2005, 79.

²²⁶ Cartledge-Spawforth 2002, 60.

²²⁷ Marsden 1977, 65.

²²⁸ Cartledge-Spawforth 2002, 61.

²²⁹ Starr 1973, 88.

²³⁰ Hammond 1994, 571.

Hellenistik Çağ'ın ve Hellenizm uygulamasının temellerini atan kişi olarak tarihe geçmiştir²³¹.

Sonuç olarak Khaironeia Savaşı galibiyeti ardından II. Philippos'un izleyeceği politika çok önemliydi ve görüldüğü kadarıyla O, galip geldiği Grek devletlerini kendi amacı doğrultusunda güdülemeyi başarmıştır²³². Amacı onların kültürel ve askeri güçlerini bir araya toplamaktır. Ancak bu biraraya getirme isini zorla, kendi krallık gücüne dayanarak sağlayamayacağını, hatta krallık adının bile Grek polislerinin çekincelerine sebep olabileceğini bilmektedir. Çünkü bu durum, tüm Grek devletlerinin, özellikle Atina gibi güçlü bir demokrasi ile yönetilen polislerin yapısına aykırıdır²³³.

II. Philippos bu birleşmeyi, onları haklı gerekçelerle ikna ederek sağlamıştır. Makedonya'yı da sanki Grekler için bir tür koruyucu güç gibi gösterince sorun ortadan kalkmıştır. Sparta dışında hepsinin ortak katıldığı ve söz haklarının olduğu bir konsey oluşturup yine onların seçmesiyle Perslere karşı yapılacak öç seferinin başkomutanı olmuştur²³⁴. Ancak ortam aslında görüldüğü gibi değildi. Atina her ne kadar durumu kabul etmiş görünse de, buradaki demokrasi taraftarları boş durmamış ve özgürlüklerinin temsili olan devletleri üzerindeki tehlikeye karşı tepkilerini belirtmeye devam etmişlerdir.

Ancak bu büyük çağın ve kurulacak olan büyük imparatorluğun baş mimarı olan II. Philippos'u hiç kimsenin tahmin etmediği bir son beklemektedir. M. Ö. 336'da kızı Kleopatra ile Prens Epiro'nun düğünleri yapılır²³⁵. İlk günkü şölen ve kutlamalardan sonra halk binanın önünde toplanmıştır. Herkes tebrik etmek için II. Philippos'u beklemektedir ve halk O'nu görür görmez alkış yağmuruna tutmuştur. II. Philippos selamlamalara ve coşkuya karşılık vererek tek başına tiyatroya doğru yürür. İçeri girer girmez kalabalıktan bir adam fırlayıp onu kalbinden bıçaklar. II. Philipposyere düşerken, Pausanias adındaki Makedonyalı soylu bir aileden gelen katil yakalanmış ve hemen orada öldürülmüştür. Saldırının nedeni asla öğrenilememiş, Pausanias sırlarında

²³¹ Kurke 2004, 62.

²³² Rossos 2008, 171.

²³³ Hansen 2005, 51.

²³⁴ Cartledge-Spawforth 2002, 127.

²³⁵ Deming 2004, 73.

beraberinde götürmüştür²³⁶. II. Philippos öldüğünde 47 yaşındadır. Böylelikle eski çağın hiç kuşkusuz en büyük hükümdarlarından biri hayata gözlerini bir suikast sonucu hayata yummuştur²³⁷.

---

²³⁶ Stefani 2004, 18.

²³⁷ Badian 1963, 244 vd.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. III. ALEKSANDROS (BÜYÜK İSKENDER) DÖNEMİ

Dünya tarihinin görmüş olduğu en büyük komutanlardan birisi olan III. Aleksandros bir devre ismini vermiş ender isimlerden birisidir. Peki, kimdi bu büyük Strategos? Yaşadığı dönemden günümüze kadar binlerce sene geçmesine karşın adını hafızalarımıza kazımış olan bu büyük komutan, sadece 13 yıl süren saltanatına karşılık Makedonya'dan Hindistan'a bilinen dünyanın büyük çoğunluğunu ele geçirmiş ve bilinmeyen coğrafyaları bulmayı kendisine görev bilmiş bir büyük dehamıdır.

Arap tarihçilerin Büyük İskender ismi ile andıkları²³⁸ III. Aleksandros (**Res. 12**), M.Ö. 356 yılında dünyaya gelmiştir. III. Aleksandros, II. Philippos ile Illyriyalı prenses Olympias'ın (**Res. 13– 14**) oğludur.²³⁹ II. Philippos birçok defa evlenmiş, ancak bu eşlerinden sadece iki tanesini kraliçe yapmıştır. Bunların ilki, M. Ö. 359 da evlendiği III. Aleksandros'un annesi olan Olympias'tır²⁴⁰. Diğeri ise, M.Ö. 337 de evlendiği Kleopatra'dır Bu iki eşinden toplam iki çocuğu olmuştur. Bunlar isimleri III. Aleksandros ile Kleopatra'dır. İkisinin de annesi II. Philippos'un ilk eşi ve ilk kraliçesi olan Olympias'tır²⁴¹. II. Philippos'un kraliçe olmayan eşlerinden üç çocuğu daha olmuştur²⁴².

II. Philippos, III. Aleksandros'un doğumundan önce rüyasında karısı Olympias'ın rahminin, üzerinde aslan resmi bulunan bir mühürle mühürlendiğini görmüştür. Kahinler bu rüyayı, Olympias'tan aslan gibi cesur olacak bir oğlanın dünyaya geleceği şeklinde yorumlamışlardır²⁴³. III. Aleksandros'un doğduğu gece meydana gelen bazı olaylar onun ileride çok büyük işler yapacağını bir işareti kabul edilmiştir. III. Aleksandros, Loos (temmuz) ayının altıncı gecesi doğmuş ve aynı gece Akdeniz'in Asya kıyısında Ephesos şehrinde çıkan ani yangında Artemis Tapınağı kül olmuş ve enkazı rahipler ile yardımcılarının üzerine devrilmiştir. O günlerde Asya'nın tüm rahipleri Ephesos'ta

²³⁸ Memiş 2001, 81.

²³⁹ Bosch 1942, 12.

²⁴⁰ Kurke 2004, 23.

²⁴¹ Anteta-Bernardez 2011, 118.

²⁴² Stoneman 1977, 55.

²⁴³ Hammond-Griffith 1976, 179.

toplanmıştır²⁴⁴. Hiç şüpheleri yoktur ki, o gece olan bir şey Asya'ya büyük zarar verecektir. Yangın bunun habercisidir. Aynı gece Makedonya'nın başkenti Pella'daki sarayda derin sessizlik birden bozulmuş, Kraliçe Olimpiyas ve Kral II. Philippos'un ilk oğulları doğmuştur. Bu tanrının gönderdiği işaret olarak kabul edilmiştir²⁴⁵.

III. Aleksandros'un ten rengi oldukça beyazdır. Cildinin tatlı bir kokusu vardır. Bu kokuçok ateşli olan mizacının bir yansımasıdır. Şehvi duyguları az çok sönük iken bütün başkahuslarda şiddetli ve ateşli bir ruh haline sahiptir²⁴⁶. Babası II. Philippos gibi şöhrete düşküneğildir. Edebiyatı, boks ve güreş gibi sporlara tercih eden bir mizaca sahiptir. Kuvvetekarşı daima mukavemet eden bir yönü vardır. İki şeyi tehlikeli bulmaktadır; uyku ve aşk²⁴⁷.

Kuşkusuz bu ifadelerin bir kısmı mitolojik motiflerle örülüdür. Ancak III. Aleksandros'un bir biyografisi gibi olan Plutarkhos'un *Bioi Paralleloi* isimli eseri, III. Aleksandros tarihinin en önemli kaynakları arasında yer almaktadır. Çalışmamız sırasında III. Aleksandros'un yaşamının ilk yıllarına ait en ayrıntılı bilgilere bu eserde ulaşılmıştır. Bu nedenle çalışmamızın bu kısmında büyük ölçüde Plutarkhos'tan yararlanılmaya çalışılmıştır.

III. Aleksandros'un ilk özel öğretmeni Olympias'ın akrabası olan Leonidas, ardından Akarnalı Lysimakhos olmuştur²⁴⁸. III. Aleksandros, 13 yaşında iken Aristoteles onu eğitmesi için Makedonya'ya getirilmiştir. III. Aleksandros'un fetihlerinde ordusunda yer alacak, Makedonlar arasından seçilmiş bir grup soylu genç de Mieza'da eğitime tabi tutulmuştur. Bunların içinde efsanevi Patroklos ile eş tutulan Hephaiston, Antipatros'un oğlu Kassandros ve Lagos'un oğlu Ptolemaios da vardır²⁴⁹. Bu öğrenciler burada Grek eğitimigörmüşlerdir. Özellikle eğitimialdığı Homeros'un *Ilias* adlı eseri,

²⁴⁴ Stoneman 1977, 55.

²⁴⁵ Stefani 2004, 6.

²⁴⁶ Sabin-Wees-Writby 2008, 89. ; Biebes 1965, 183 vd.

²⁴⁷ Plut. " *Bioi Paralleloi*. II. 1."

²⁴⁸ "Anlaşılan o ki, onunla ilgilenme işiyle ilgili olarak pek çok özel eğitmen, öğretmen görevlendirilmişti. Bunların ilki, sert bir mizaca sahip olan Olympias'ın akrabası Leonidas idi. Yaptığının daha önemli ve kıymetli bir iş olduğunu düşündüğünden dolayı eğitmen adını kabul etmiyordu. Diğer kimseler tarafından konumu ve iliksilerinden dolayı Aleksandros'ın manevi babası olarak anılıyordu." Plut. *Alex*. V. 4.

²⁴⁹ "Eğitmenlik adını ve görevini üstlenen kimse soylu bir aileye mensup olmayan Lysimakhos idi..." Plut. *Alex*. V. 5.

III. Aleksandros üzerindeki etkilerini yaptığı seferlerin başından itibaren göstermeye başlamıştır. Kendini buradaki kahraman Akhilleus ile özdeşleştirmiş, Anadolu'ya ayak basar basmaz Troia'ya gidip onun mezarını ziyaret etmiştir. Grek kültürünün dışında Aristoteles tarafından metafizik, felsefe konularında da eğitilmişlerdir²⁵⁰.

Burada aldığı eğitimin III. Aleksandros'un fikirlerinin şekillenmesinde önemli rol oynadığı kesindir. Aristoteles'ten belirli konularda aldığı dersler dışında hocasının kişiliği de onu etkilemiş²⁵¹ olmalı ki ileride yaptığı tüm seferlerde yanına sadece savaşacak askerlerini değil, pek çok farklı konuyla ilgili bilirkişileri de almıştır²⁵². Bu eğitim, belki de II. Philippos'un politik arzuları doğrultusunda gerçekleşmiş bir eğitimidir ve eğitimini alırken başka fikirlerden etkilenmemesi için eğitimini Pella'dan uzakta yapmak istemiştir.

III. Aleksandros daha çok erken yaşlarda olağan üstü yeteneklere sahip olduğunu açığa vurmaya başlamıştır²⁵³. Bir keresinde babasının Makedonya'da bulunmadığı bir sırada ülkeye gelen Pers elçilerini kabul ederek onlara, Persepolis'in Makedonya'dan ne kadar zaman tuttuğunu, yukarı Asya'ya götüren yolların nereler olduğunu ve Pers kralının düşmanlarına karşı nasıl davrandığını sormuştur. Böylece Pers İmparatorluğu'nun kuvvet ve kudret derecesi hakkında bilgi sahibi olmuştur. Elçiler III. Aleksandros'un görüş genişliği hususunda hayrete düşmüşlerdir²⁵⁴.

III. Aleksandros üç yıl burada eğitim gördükten sonra on altı yaşındayken babasının vekili olarak devletin yönetimine katılmış ve bu sırada ortaya çıkan Thrak Kabilelerinin ayaklanmasını bastırarak Thrakia'da ilk "Aleksandria" kentini kurmuştur (**Tablo 6**)²⁵⁵. Bunun ardından 18 yaşında iken Khaironeia Savaşı'na katılıp büyük

²⁵⁰ Bosch 2004, 13.

²⁵¹ "onu babasından daha az sevmediğini, çünkü babasından ancak hayat aldığını, Aristoteles'ten ise bu hayatı iyi kullanmayı öğrendiğini" söylemiştir. Plut. "Bioi Paralleloi X."

²⁵² Tarn 1964, 359.

²⁵³ Mansel 2004, 434.

²⁵⁴ Plut. "Bioi Paralleloi XI."

²⁵⁵ "Philippospos Byzantion üzerine bir sefer yaptığı sırada Aleksandros 16 yaşındaydı ve Makedonya'da babasının vekili olarak kaldı. Bu sırada çıkan bir Thrak kabilesinin ayaklanmalarını bastırdı ve onların şehrini zaptedip barbarları buradan kovdu. Buraya karma halklar yerleştirip kentin adını Aleksandropolis olarak değiştirdi" Plut. Alex. IX. 1

yaralılıklar göstermiştir²⁵⁶. Fakat bir sene sonra II. Philippos ile III. Aleksandros arasındaki iyi ilişki bozulmuştur. III. Aleksandros'un annesi Olympias Makedon olmadığı için, Makedon asilzadeler tarafından yabancı bir kadın olarak kabul edilmektedir. Bundan dolayı Olympias'ın ve saltanat varisi olan III. Aleksandros'un krallık içinde gizli düşmanları mevcuttur. Olympias ise III. Aleksandros'un halef olamayacağından korkmaktadır²⁵⁷. II. Philippos Olympias'tan ayrılarak generali Attalos'un yeğeni Kleopatra ile evlenmiştir²⁵⁸. Makedon asilzadeler bu evliliğin muteber bir birleşme olduğunu kabul ettiler. Attalos düğün senliğinde açıkça ve III. Aleksandros'u rencide edecek bir tarzda II. Philippos'a hakiki bir veliaht temennisinde bulununca III. Aleksandros ile Attalos arasında şiddetli bir tartışma meydana gelmiştir²⁵⁹. Bu tartışma sırasında III. Aleksandros elindeki kadehi Attalos'a fırlatmıştır.

Bunun üzerine II. Philippos, III. Aleksandros'un üzerine yürümüş, fakat sarhoşluk ve hiddet yüzünden yere yuvarlanmıştır. Düğünü terk eden III. Aleksandros annesini Epeiros'a götürmüş, kendisinde İlyria'ya geçmiştir²⁶⁰. Fakat II. Philippos saltanat verasetini temin etmek suretiyle bir süre sonra III. Aleksandros'u Makedonya'ya geri çağırmıştır²⁶¹.

Plutarkhos, III. Aleksandros ile babası arasında geçen şöyle bir olayı kaydetmektedir:

Filonikus isimli bir Thessialı bir gün Philippos'e Busefal adlı bir at getirdi. Philippos bu atı denemek istedi. Ancak hiç kimse atın üzerinde durmayı başaramadı. III. Aleksandros bu ata binebileceğini iddia ederek, babası ile atın bedeli üzerinden bir bahse girdi. III. Aleksandros atın basını güneşe doğru çevirdi ve hayvanın gölgesinin önüne düştüğünü gördü. Atın her hareketini gölgenin tekrarlaması nedeniyle hayvanın

²⁵⁶ “Khaironeia Savaşı'nda da bulundu ve Greklere karşı savaştı. Söylendiğine göre Thebailılar'ın askeri safalarını ilk delen o olmuştu...”Plut. *Alex.* IX. 2.

²⁵⁷ Bosch 2004, 13.

²⁵⁸ Plut. " *Bioi Paralleloi* XII."

²⁵⁹ Bosch 2004, 13.

²⁶⁰ Plut. " *Bioi Paralleloi* XII."

²⁶¹ Hammond-Griffith 1976, 181.

ürktüğünü anladı. Atı tatlı seslerle ve eliyle okşayan III. Aleksandros bir sıçrayışta ata binmeyi başardı²⁶².

Bu durum karşısında II. Philippos başta olmak üzere herkes hayrete düşmüştür. Neticede bahsi kaybeden II. Philippos oğluna, “sen başka bir tarafta kendine layık bir ülke ara, Makedonya sana yeterli gelmez” demiştir²⁶³.

Krallık için ön hazırlık dönemi olarak nitelendirebileceğimiz bu dönemin ardından, II. Philippos M. Ö. 336 yılında öldürülünce III. Aleksandros 20 yaşında ordu tarafından yeni kral ilan edilmiştir. Bu sırada Demosthenes Atina’da kontrolü tekrar ele geçirip diğer Grek devletlerini de etkilemiş, II. Philippos’un Anadolu’ya göndermiş olduğu komutanları Attalos ve Parmenion’a işbirlikçilik teklif edip²⁶⁴ Dareios’tan yardım istemiştir. Thebailılar ise Kadmeia’daki Makedon birliklerini atabilme girişimlerinde bulunmuşlardır. Ayrıca yine Thebai ve diğer devletler yeni kurulmuş Grek Birliğini feshetme arzularını bildirmişlerdir²⁶⁵.

Greklerin bu tutumu, onların Makedon egemenliğine karşı duydukları memnuniyetsizliğin bir göstergesidir. Başa geçen III. Aleksandros, acil bir seferle ile hissettiği siyasi huzursuzluk ayaklanmaya dönüşmeden Hellas’a girmiş ve kısa sürede tüm Hellas’a kendi üstünlüğünü kabul ettirmiştir²⁶⁶. Korinthos’ta tekrar toplanan Sparta dışındaki tüm Grek devletleri tarafından III. Aleksandros, Perslere karşı yapılacak üç seferinin yeni başkomutanı olarak seçilmiştir²⁶⁷.

Fırsattan istifade edip kendilerine ihanet etmiş olan Attalos ve onun ailesinin tüm erkekleri Makedonya’nın vatana ihanet yasasına dayanarak ölüme

²⁶² Stoneman 1977, 98.

²⁶³ Plut. "Bioi Paralleloi XII."

²⁶⁴ “Demosthenes kralın Asya’daki komutanlarına onları Aleksandros’a karşı savaşa tevsik etmek için mektuplar yazdı...” Plut. "Alex. XXIII. 2."

²⁶⁵ Hammond 1986, 596.

²⁶⁶ Cartledge-Spawforth 2002, 135.

²⁶⁷ “Isthmos’ta yapılan Greklerin toplantısında Perslere karşı bir sefer düzenlenmesi oylandı ve Aleksandros *hegemon* olarak atandı...” Plut. "Alex. XIV. 1".

mahkûmedilmişler ve III. Aleksandros'un yaşamı boyunca Makedonya'da hiç kimse krallık tahtına karşı komplo girişiminde bulunamamıştır²⁶⁸.

5. 1. Thrakia Seferi ve Doğu Seferi Öncesi Birliğin Sağlanması

II Philippos'un M. Ö. 336 da Aigai'da öldürülmesi üzerine, III. Aleksandros askerler arasındaki ünü sayesinde Ordu Meclisi tarafından Makedonya Kralı ilan edilmiştir²⁶⁹. Böylece III. Aleksandros 12 yıl 8 ay devam edecek olan saltanatı başlamıştır²⁷⁰. Saltanatının başlangıcında sadece Makedonya Kralı ünvanına sahip olan III. Aleksandros, ileride fethedeceği Mısır'da Firavun ve Babil'de de Krallar Kralı (Şehinşah) ünvanları alarak, bu ülkelerin tahtlarına oturma başarısını göstermiştir.

III. Aleksandros'un ilk icraat, hasımlarını ortadan kaldırmak ve bu şekilde içte çıkabilecek bir taht kavgasını önlemek olmuştur²⁷¹. Pers Kralı III. Darius'un para karşılığında Makedonya asilzadeleri arasında bir suikast tertip ettirdiğini ve bunun babasının katliyle sonuçlandığını resmen ilan etmiştir. Ardından general Attalos'u vatan hainliği sıfatı ile idam ettirmiştir²⁷². Ayrıca kendi aleyhtarı veya herhangi bir şekilde kendihâkimiyeti için tehlikeli olabilecek bütün Makedonya asilzadelerini, babasına karşı yapılan suikasta iştiraketmiş olmak suçuyla itham ederek astırtmıştır. Aynı zamanda Makedonya'ya dönen Olympias ise, kin tuttuğu Kleopatra'yı (II. Philippos'un ikinci kraliçesi) ortadan kaldırtmıştır²⁷³.

II. Philippos'un ölmesinden sonra, Thraklarda huzursuzluk çıkacağından korkulmaktadır. Ayrıca Triballere karşı yapılan savaşta yenilginin intikamı da alınmamıştır. Bundan dolayı III. Aleksandros M. Ö. 335'de Thrakia içinde uzunca bir sefer yapar ve bu sefer huzuru yeniden sağlar. Arrian²⁷⁴, III. Aleksandros'un Amphipolis'e hareket ederek, ilk önce sahil boyunca kralısız Thraklar Rhodolplardaki ülkesinden ve Nestos Nehri'nden geçtiğini, on günde Balkanların eteğine ulaştığını

²⁶⁸ Hammond 1986, 597.

²⁶⁹ Mansel 2004, 434.

²⁷⁰ Tarn 1964, 442.

²⁷¹ Mansel 2004, 434.

²⁷² Rossos 2008, 161.

²⁷³ Bosch 2004, 14.

²⁷⁴ Arrianos, "İskender Anabasisi." 1-14, II-8, III-7.

yazmaktadır. III. Aleksandros ilk defa Thrakia'da balkanları aşarken bağımsız Thrakların mukavemeti ile karşılaşır. Bunların yenilgiye uğratılmasından sonra, Tribellerle savaşıır. III. Aleksandros sürpriz bir şekilde Tuna'yı aşarak Tuna'daki hür Trak Kabilelerini ve Tribelleri itaati altına almıştır²⁷⁵. III. Aleksandros bunlarla ve Keltlerle anlaşmalar yapmış ve ordunun geri çekilmesi sırasında Thraklar'la münasebet yaşanmamıştır. III. Aleksandros yapacağı Pers seferini düşünerek sefer esnasında ülkesine herhangi bir saldırı olmasını engellemek için asilzade Thrakları da ordusuna katmıştır²⁷⁶.

Bu sırada Hellas'ta III. Aleksandros'un İlyria Dağları'nın ötesinde ölmüş olduğuna dair bir söylenti ulaşmış, Atina ve Thebai'nin idare ettiği bir isyan patlak vermiştir. M.Ö. 336 da Pers İmparatorluğu tahtına çıkan III. Darius'un (Res. 15) Atina'ya akıttığı altınlar sayesinde Demosthenes, Thebai'yi Makedonya Krallığı'na karşı ayaklandırmıştır²⁷⁷. Thebai, aslında Birlik içerisinde yer almaktadır. Ancak anlaşmalara uymayınca III. Aleksandros tarafından diğer birlik devletlerine gözdağı verecek biçimde cezalandırılmıştır. Öyle ki III. Aleksandros Thebai'yi, tapınakları ve şair Pindaros'un evi ile onun ailesinden gelenler dışında²⁷⁸, talan edip tüm halkını katletmiştir.

Bu durum, Demosthenes'in öncülüğüyle gerçekleşen kışkırtmalarla kendi sonlarının da Thebai gibi olacağından korkan Atina halkında tedirginlik yaratmıştır. Üstelik III. Aleksandros'un Thebai'yi başkaldırması için kışkırtanların başında gelen Atinalı sekiz kişinin²⁷⁹ Makedonya'ya teslim edilmesi isteği de bu paniği pekiştirmiştir. Ancak III. Aleksandros Atina'nın doğu seferlerinde kendisine vereceği desteği düşünerek buraya saldırmamıştır. Zira Atina oldukça güçlü bir donanmaya sahiptir²⁸⁰.

²⁷⁵ Rpezka 2007, 41.

²⁷⁶ Erzen 1994, 99.

²⁷⁷ De Witt 1949, 87.

²⁷⁸ Pirrin 1999, 255.

²⁷⁹ "Idomeneos ve Duris'e göre Aleksandros derhal Atina'ya haber gönderip on halk liderinin kendisine teslim edilmesini talep etti. Ancak en önde gelen yazarlara göre bu rakam sekizdi ve şu kişilerden oluşuyordu; Demosthenes, Polyektos, Ephialtes, Lykurgos, Moerokles, Demon, Kallisthenes, Kharidemos." Plut. "Dem. XXIII. 3".

²⁸⁰ Mansel 2004, 434.

Hellas'taki hareketlenmeleri bu şekilde sindirdikten sonra III. Aleksandros M. Ö. 335'te Makedonya'ya dönüp Asya seferi için ciddi hazırlıklara başlamıştır²⁸¹. Pers ordusu güçlü komutan ve kuvvetlere sahiptir. Ayrıca Kıbrıs, Fenike ve Mısır gemilerinden oluşan donanması ile Akdeniz'e egemendir. III. Aleksandros ise savaşta kullanacağı donanma güçlerini "Grek Birliği" sayesinde hazırlamıştır²⁸². Ordusu, düzen ve güçleri ile birlikte II. Philippos'tan miras kalmıştır ve onunla birlikte çalışmış olan Parmenion gibi önemli komutanlara sahiptir. III. Aleksandros'un ordusunda kendisi ve Parmenion'un ardından gelen en yüksek komuta kademesinde *Hetairoi*, *hypaspist* ve *phalanks* komutanları bulunmaktadır²⁸³. III. Aleksandros, paralı askerlerle de güçlendirdiği bu ordu güçlerini Anadolu'ya göndermeye başlayarak Asya seferinin ilk adımını atmıştır²⁸⁴.

Diğer birimlerin yanında III. Aleksandros ordusuna inceleme birimleri de almıştır. Bunlar kalınacak yerleri saptayıp, geçilen yerler hakkında bilgiler toplayıp katettikleri mesafeleri kaydetmişler, bu kayıtlar sayesinde de Asya'nın coğrafyası belirlenmiştir. III. Aleksandros ordusuna yönetici olarak yetişmekte olan gençler, felsefeci ve edebiyatçılar, coğrafyacı ve botanistler ve diğer bilimlerle ilgili araştırmacıları da almıştır²⁸⁵. Aristoteles'in kendisi Atina'da kalmış, ancak kendi yerine yeğeni Olynthoslu Kallisthenes'i göndermiştir. Kallisthenes yolculuğu boyunca III. Aleksandros'un yanında olup olayların kaydını tutmuştur²⁸⁶. III. Aleksandros'un Anadolu topraklarına geçerek Asya'nın fethine başlanmadan önce yaptığı en önemli iş, Grek devletlerini bir arada ve güveniçinde tutabilmek amacıyla "Korinthos Birliği'ni" kurmak olmuştur. Makedonya'da ise Antipatros komutasında güçlü bir birlik bırakarak Grekler üzerinde sağladığı egemenliğini, yani arkasını güvenceye alarak Anadolu'ya geçmiştir²⁸⁷.

---

²⁸¹ Dignas 2004, 65.

²⁸² Heckel 2002, 118.

²⁸³ Bosworth 2005, 335.

²⁸⁴ Evans 2008, 91.

²⁸⁵ Dignas 2004, 66.

²⁸⁶ Tarn 1964, 359.

²⁸⁷ Tarn 1964, 358.

5. 2. Asya Seferi ve Her İki Taraf Arasındaki Güç Dengeleri

III. Aleksandros'un dünya tarihinde büyük iz bırakan bu seferini sadece askeri boyutta incelemek ve ele almak yanlış olur. III. Aleksandros bu seferi bu coğrafyada yaşayan her kavmi etkilemiştir. Bu seferin askeri boyutlarının yanında sosyal ekonomik ve kültürel sonuçları vardı. III. Aleksandros bir Makedon olmasına karşın, küçüklüğünden bu yana özellikle Aristoteles'in etkisiyle Grekkültürünü çok iyi bilen birisidir²⁸⁸. Zaten konunun ilk başında Makedonlar ve Grekler arasındaki etkileşimden yoğun olarak bahsetmiştik. III. Aleksandros bu seferinde sadece Perslerin kalelerini birer birer düşürmekle kalmayıp doğu ile batı arasındaki kültürel etkileşimi hat safhaya çıkarmıştır²⁸⁹. Grek ve Makedon medeniyetlerinin kendi coğrafyalarında sıkışık kalmalarının önüne geçerek bu kültürleri doğuda Hindistan'ın içlerine kadar götürmüştür.

Grek şehir devletleri ile yapılan birlik anlaşmasına uymayan şehirlerin ne suretle cezalandırılacağını açık bir suretle gösteren Tebai'nin acıklı sonucundan sonra Hellas tekrar sükûn buldu²⁹⁰. Bunun üzerine Makedonya'ya dönerek Asya seferi için hazırlıklara başlamıştır.

Birbirleriyle çarpışacak olan her iki taraf arasında oldukça büyük farklar vardır. Pers Krallığı'nın başında yetenekli bir hükümdar olduğu anlaşılan Artakserkses Ohos'un katlinden sonra tahta çıkmış ve o zamana kadar hiçbir alanda kişiliğini gösterememiş olan III.Dareios Kodomannos vardı(**Tablo 5**)²⁹¹. Pers kralı geniş ülkesinde çok büyük kuvvetler toplayabilirdi. Nitekim içinde ücretli Grek erleri ve subaylarından başka (Rhodoslu Mentor ve Memnos kardeşler), Persler ve Medler gibi savaşçı birliklerin yer aldığı Pers ordusu Makedon ordusundan sayıca çok üstündür. Aynı zamanda Persler 400 kadar Fenike ve Mısır gemisinden meydana gelen donanmalarıyla Akdeniz'e egemendiler²⁹².

²⁸⁸ Bowersock 1990, 107.

²⁸⁹ Stoneman 1977, 131.

²⁹⁰ Heckel 2002, 83.

²⁹¹ Starr 1973,135.

²⁹² Briant 2002, 71.

Makedonyalıların başında ise son derece cesur, atılgan, yetenekli bir kral ve bu kralın yanında başta Parmenion olmak üzere, bir takım tecrübeli generaller vardır. Ordu genç ve dinamik erlerden oluşmaktadır. O dönemin en modern silahlarına ve türlü yardımcı araçlarına sahiptir. Aynı zamanda iyi teşkilatlandırılmış irtibat servislerini bulmaktadır²⁹³. Grekşehir devletlerinin durumu, III. Aleksandros'u Makedonya'da General Antipatros'un himayesinde 12000 piyade ve 1500 süvariden ibaret bir kuvvet bırakmaya mecbur kıldı. Anadolu'ya geçirilen ordu 30000 piyade ve 5000 süvariden ibarettir. Korint birliği ayrıca 7000 piyade ve 600 süvariden meydana gelen bir kara ve 160 gemilik bir deniz kuvvetini III. Aleksandros'un buyruğuna vermiştir. Orduya katılan başka Grek birlikler arasında 1500 Thesselia süvarisi en çok göze çarpar. Fakat Grek kuvvetlerine fazla güvenmek doğru olmazdı. Bu nedenle III. Aleksandros komuta kademesini Makedonlardan oluşturmuştur²⁹⁴.

Sefer ordusunun teknik açıdan gelişmiş bir şekilde donatılması ve silahlandırılması büyük miktarda paraların harcanmasını gerektirmiştir. Bu durum sefer ordusunun nispeten küçük bir ordu olmasına yol açmıştır. III. Aleksandros'un Doğu'ya hareketinde 70 talenti (Grek ağırlık birimi, 1 talent= 30 kilo civarında) ve bir aylıkta ihtiyat erzakı mevcuttu²⁹⁵. Makedonya mali güç bakımından Pers İmparatorluğu'na kıyasla pek iyi durumda değildir. Makedonca hazinesi boştu ve üstelik devlet borca bile girmiştir. Oysa Pers hazinesi büyük altın ve gümüş stoklarına sahiptir²⁹⁶. Buradan anlaşılacağı üzere III. Aleksandros'un doğu seferi sırasında bir başarısızlığa uğraması, kendisi için iktisadi bir felaket demektir²⁹⁷. Fakat III. Aleksandros para hususuna fazla önem vermemiş, ele geçireceği ülkelerin zenginliği ile ordusunu besleyebileceğini düşünmüştür²⁹⁸.

III. Aleksandros'a babası II. Philippos'tan intikal eden ordusu üç ana sınıftan oluşmaktadır. Asilzade süvariler, ağır piyadeler (Phalankslar) ve hafif piyadeler (Hipaspistler). Bu üç sınıf askeri kıtalar III. Aleksandros'un ordusunun ana kuvvetini

²⁹³ Dignas 2004, 67.

²⁹⁴ Mansel 2004, 335-337.

²⁹⁵ Bosch 1942, 19.

²⁹⁶ Mansel 2004, 437.

²⁹⁷ Bosch 1942, 19.

²⁹⁸ Mansel 2004, 437.

oluşturmaktadır. Arkadaşlar denilen asilzade süvariler, çok eski zamanlardan beri süvari olarak kralasavaş hizmetini ifa eden Makedonya asilzadelerinden oluşturulmuřtur²⁹⁹. Teçhizatları zırh, miğfer ve kalkandan ibaret olup, savaşta silah olarak mızrak ve hançer kullanmaktadırlar (**Res. 16**) Savaşsırasında ilk taarruzu yapan bu süvariler dūřmanın savaş hatlarını yarmakla görevliydi. Ayrıca kralın kıtası da bunlardan oluşmaktaydı. *İle* adı verilen her bir süvari kıtası eti 150kişiden oluşmakta ve bunlara İlarh denilen bir albay komuta etmektedir. Asilzade süvarilerinhepsine Hiparh denilen bir general komuta etmektedir³⁰⁰.

III. Aleksandros doğu seferineordusunun mevcut asilzade süvari kuvvetlerinin yarısını götürmüş, diğer yarısınıMakedonya'da bırakmıştır. Phalanks (Savaş Safı) denilen ağır piyadeler hür Makedonyaköylülerinden oluşturulmuştur. Bunlar Taksis denilen bir takım birliklere veya tümenlere ayrılmıştır. Her bir Taksis en az 1.500 kişidenoluşmakta ve bunlara bir general veya Strategoskomuta etmektedir. Teçhizatları miğfer, kalkan, madeni bacak muhafazası ve beş buçukmetre uzunluğundaki Sarisa denilen bir Makedonyamızrağından ibarettir. En uzun ve kuvvetliinsanlardan oluşturulmuş her Taksis on altı sıra derinliğe tanzim edilmiřtir³⁰¹. Taarruz esnasındakarşı konulmaz bir hücum makinesi manzarası göstermekte, savunma vaziyetinde ise, sık,birbirine girmiş ve sertçe ileriye doğruyönelmiş mızraklarla yaklaşılmasıimkânsız bir kütle durumuna gelmektedir.

III. Aleksandros asilzade süvari kuvvetlerinde olduğu gibi, ordusununmevcut ağır piyade kuvvetlerinin yarısını yanına almış, diğer yarısını Makedonya'da bırakmıştır. Hipaspist (Kalkancı) denilen hafif piyadeler ise, Makedonya Krallarının eskimuhafızlarından oluşturulmuştur. Hipaspistler II. Philippos zamanından beri muharip sınıf olarak hizmet görmüşler ve ordunun asli bir unsurunu teskil etmiřlerdir³⁰². Hipaspistler, Phalankslardandaha hafif silahlar taşımaktadırlar. Komutanları Phalanksların Taksis komutanları ile aynı rütbede, yani bir generaldir. Bunlar bazen kralın muhafızı, bazen de savaş kıtaları olarak görev yapmaktadır. Ageme (Krallık

²⁹⁹ Rossos 2008 185.

³⁰⁰ Hammond-Griffith 1976, 188.

³⁰¹ Marsden 1977, 48.

³⁰² Marsden 1977, 49.

Kıtası) adı verilen Hipaspist kıtalarından seçilmiş 500 kişilik askeri kuvvet bizzat kralın emrinde olmak üzere, onun özel işlerine tahsis edilmiştir³⁰³.

III. Aleksandros'un ordusu içinde yer alan Sarisoforlar ve Avcılar adı verilen birliklerayrıca anılmaya değer askeri kuvvetlerdir. Sarisoforlar ordunun ilerleyişi esnasında öncükuvvetler vazifesini görmektedir. Düşmanı takip hareketi ne katılan Sarisoforlar, çevirmemanevralarında diğer birlikler ile işbirliği yapmaktadırlar. Avcılar ise, düşmanı taciz etmekte, karargâhların beklenmesinde, çevirme ve pusuya düşürmede, karakol vazifesinin gerçekleştirilmesinde kullanılmaktadırlar³⁰⁴.

III. Aleksandros'un ordusunda bunlara ilaveten teknik kıtalar, fenni kıtalar, müttetik kuvvetleri ve Hellas ve Anadolu'dan toplanan ücretli askeri kıtalar bulunmaktadır. Teknik kıtalar başlıca topçu ve istihkâmcılardan oluşmaktadır³⁰⁵. Topçular oldukça uzak mesafelere atar, odunlar, büyük taşlar, yangın mermileri atan çeşitli mancınıklara sahiptiler. İstihkâmcılar ve fenni kıtalar ise, kuşatma silahları, köprüler, gemiler, kanallar, binalar yapmakta idiler ve mühendisler, mimarlar, şehir uzmanları, maden teknikçileri, ziraat uzmanları gibi meslek gruplarından oluşturulmuşlardır. III. Aleksandros bu kişileri milliyetlerine bakmaksızın ücretli olarak orduya almıştır. Zira bu meslek gruplarına mensup kişilerden Makedonya'da çok fazla yoktur³⁰⁶.

III. Aleksandros'un kullandığı savaş düzeni ve yöntemi prensip itibarı ile babası II. Philippos'un Thebai'de rehine olarak kaldığı dönemde Epameinondas'tan öğrenerek geliştirdiği Çarpık Savaş Düzeni'dir³⁰⁷. III. Aleksandros'un yaptığı bütün savaşlarda bu düzene göre ilk hücumu ağır süvarilerine yaptırmış ve bunlara bizzat kendisi komuta etmiştir. Düşmanın sol tarafının en zayıf noktasına sağ taraftan yapılan bu hücumla düşmanın sol tarafı yarılmıştır. Bu arada eşit sayıda tümenler halinde düzenlenmiş piyadeler yürüyüş düzeninde ilerleyerek, düşman savaş düzeninin diğer kısımlarına hücum etmişlerdir. Bu tarzdaki yürüyüş dolayısıyla gerek muhtelif

³⁰³ Hammond-Griffith 1976, 184.

³⁰⁴ Starr 1973, 138.

³⁰⁵ Dignas 2004, 70.

³⁰⁶ Rossos 2008, 116.

³⁰⁷ Stoneman 1977, 67.

tümenler, gerekse ileriye atılan ağır süvariler ile en dışsağ tarafta bulunan piyadeler arasında doğanboşluk, hafif kuvvetler tarafından doldurulmuştur. III. Aleksandros'un savaşlardaki başarılarının büyük bir kısmı, bu düzene ek olarak uyguladığı İmha Savaşı denilen yöntem ile gerçekleşmiştir. Bu yönetime göre savaş hatlarının dağılmasından sonra kaçan düşman imha edilinceye kadar izlenmiştir³⁰⁸.

Ücretli Grek askerler ve Rhodoslu Memnon ve Mentor kardeşler gibisubaylardan başka, Persler ve Medler gibi savaşçı birliklerin yer aldığı Pers ordusu, III. Aleksandros'un ordusundan sayıca çok üstündür. Bununla beraber ordusu için bazen verilmiş olan milyonluk rakamları hayal ürünü olarak kabul etmek edilmektedir³⁰⁹.

Arrianos, III. Aleksandros'un karşısına çıkan Pers Ordusu'nun asker mevcudunu Granikos Savaşı'nda 20.000 süvari, 20.000 yaya asker olmak üzere toplam 40.000 asker, İssos Savaşı'nda 600.000 asker ve Gaugamela Savaşı'nda 1.000.000 yaya asker, 40.000 süvari olmak üzere toplam 1.040.000 asker olarak vermektedir. Plutarkhos, İssos Savaşı'nda Pers ordusunun asker mevcudunu 600.000 asker olarak vermektedir³¹⁰. Tüm bunların bir kenara bırakıp farklı bir açıdan baktığımızda Makedon savaş aletlerinin sadece bir savaş unsuru olarak kalmadığını ayrıca sanatsal faaliyetlerde de dekoratif unsur olarak kullanıldığını görmektedir³¹¹.

Makedon kalkanları (Kalkaspis), merkezde bir veya iki tam daire ile kenar boyunca her biri diğerinin bir üst seviyesine gelecek şekilde (aralıklı veya aralıksız) olarak yerleştirilmiş iki veya üç adet konsantrik yarım daireden meydana gelir. Ayrıca yıldız motifleri ve/veya küçük topuzlar gibi ek bezeme öğeleri de yer alabilmektedir³¹². Bahsedilen kalkan bezemesinin, aynı temel tip üzerinde farklı düzenlemeleri olduğu da gözlemlenmiştir (**Res. 17**). Özellikle Hellenistik Dönem'de bu farklı düzenlemeleri

³⁰⁸ Bosch 1942, 15-21.

³⁰⁹ Mansel 2004, 436.

³¹⁰ Arrianos, "*İskender Anabasisi*." 1-14, II-8, III-8.

³¹¹ Starr 1973, 140.

³¹² Zaker 2004, 122.

anıtlardaki kabartmalarda³¹³, duvar resimlerinde ve seramik kâselerin yanı sıra sikkelerde³¹⁴ de karşılaşılmaktadır.

Antigonos Gonatas'ın M. Ö. 277 tarihinde basılmış gümüş tetradrahmi'sinin ön yüzünde Makedon kalkanlarının tipik süslemesi görülür(**Res. 18**)³¹⁵. Merkezde yer alan büyük dairenin içinde Antigonos Gonatas betimlenmiştir. Kenardaki konsantrik yarım daireler arasında hiç boşluk bırakılmamıştır. Yarım dairelerin içinde sekizli yıldız yer alır. Sikkenin arka yüzünde ise kendi kalkanyla birlikte Athena Alkidemos tasvir edilmiştir³¹⁶. Pydna savaşından bir süre sonra, M. Ö. 149 yılında basılmış olan bir diğer sikkenin ön yüzü yine Makedon kalkanyla bezenmiştir. İki tam dairenin çevrelediği Andriscos tasviri ve kenar yüzeyi boyunca devam eden ikili konsantrik yarım daireler ile içlerindeki sekizli yıldız motifi süslemeyi tamamlar(**Res. 19**)³¹⁷. Bunun dışında yine Makedon Kalkanı formu ve Vergina Güneşi motifli olan çeşitli dönemlerden birçok sikke ele geçmiştir(**Res. 20**).

Şu an Napoli Ulusal Müzesi'nde bulunan, Boscoreale'deki, Publius Fannius Sinistor villasından alınmış olan duvar resminde Makedonya kraliyet ailesi betimlenmiştir(**Res. 21**) Villanın M. Ö. 1. yüzyılın ilk yarısında yapıldığı düşünölmekle birlikte, duvarlar olasılıkla biraz dah geç bir tarihtendir. Sahnede, Antigonos Gonatas ve annesi Phila, kompozisyonun sol tarafında yer alan filozof Menedemos'u dinlemektedir. Antigonos Gonatas ile annesi Phila arasında, kralın Makedon tipindeki kalkanı yer alır. Bu kalkandaha sonra değinilecek olan Delphoi'deki Aemilius Paullus anıtının dış yüzeyinde betimlenen savaş sahnesindeki, Makedon kalkanlarından birine benzemektedir. Kalkanın dış yüzeyinin merkezinde normalden daha küçük iki tam daire ve içinde yıldız ile kenar boyunca devam eden konsantrik üçlü yarım daireler bulunmaktadır³¹⁸.

---

³¹³ Dickins 1920, 42.

³¹⁴ Dahmen 2007, 61.

³¹⁵ Mansel 2002, 416.

³¹⁶ Dahmen 2007, 98.

³¹⁷ Kortanoğlu 2008, 737.

³¹⁸ Kortanoğlu 2008, 738.

Delphoi'da Aemilius Paullus'un Makedonya Kralı Perseus'a karşı kazandığı Pydna Zaferi'nin (M.Ö. 169-168) onuruna dikilen Aemilius Paullus Anıtı'nın kabartmalarındaki savaş sahnesinde de Makedon kalkanları bulunur (**Res. 22**) Örneklerden ilki yere düşmüş bir Makedon hoplitine aittir. Kalkanın dış yüzeyinde, ortada iki tam daire ve kenar yüzeyinde iki konsantrik yarım daire bulunmaktadır. Kalkanda, bu unsurlar dışındaki tüm alanı küçük topuz kabartmaları kaplar.

İkinci örnek ise diz çökmüş biçimde savaşa devam eden bir askere aittir. Kalkanın dışında bulunan ortadaki iki tam daire ilk kalkana oranla daha küçük boyutludur. İçinde ise sekiz kollu yıldız betimi bulunur. Kalkanın kenarındaki konsantrik yarım daire sayısı burada üçe çıkmıştır. Kalkan, yukarıda da belirtildiği üzere, Publius Fannius Sinistor villasındaki resimde görülen, Antigonos Gonatas'ın kalkanı ile bire bir benzerdir³¹⁹.

Lefkadia'da bulunan ve Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen Lyson ve Kallikles'in Mezarı'nda, ana mezar odasının güney duvarına boyanmış 75 cm. çapında bir Makedon kalkanı yer almaktadır (**Res. 23 - 24**). Merkezde dört tam daire kalkan bezemesinde vardır³²⁰. Diğerlerini çevreleyen en üstteki tam dairenin etrafında, 32 adet dairesel formda küçük topuzlar/halkalar görülür. Kalkanın kenarları sekiz adet üçlü konsantrik yarım daire ile bezenmiştir. Yarım dairelerin içlerinde de üçer adet yine dairesel formda küçük topuzlar/halkalar yer alır. Her üçlü yarım daire arasına ise üçerli yıldırım demetleri işlenmiştir. Konsantrik yarım dairelerin sayısının sekiz olmasının da ayrı bir anlamı olabilir. Çünkü Asklepiodotos, eğitmeni Posidonios'un işlerini anlatırken Makedon kalkan tipinin ana özellikleri hakkında da aktarımlarda bulunmuştur. Ona göre bir phalanksın kullanacağı iyi bir Makedon kalkanında sekiz hurma ağacı/dalı (zaferi simgelediği için?) vardır ve kalkan fazla içbükey olmamalıdır³²¹.

³¹⁹ Kortanoğlu 2008, 738.

³²⁰ Stephens 2003, 131.

³²¹ Kortanoğlu 2008, 738.

5. 3. Anadolu'nun Ele Geçirilmesi

III. Aleksandros Makedonya'dan ayrılmadan önce dostlarının hal ve durumlarına göre kimine toprak, kimine bir köy, kimine bir kasabanın gelirini ve kimine de bir limanın vergi gelirini bırakmıştır. Kendisine ne alıkoyduğunu soran komutanı Perdikkas'a, "Ümit" diye karşılık vermiştir³²².

M. Ö. 344 senesinin ilkbaharında III. Aleksandros ordusuyla birlikte yola çıktı. Thrakia sahili boyunca yürüyüşe geçen III. Aleksandros'un kara ordusu ve filosu ilkbaharda Helespontus'da (Çanakkale Boğazı) Sestos civarında konuşlandılar³²³. Bu bölgeden boğazın karşı yakasındaki Abüdos mevkiine geçilecekti. III. Aleksandros'un savaş gemileri tarafından Çanakkale Boğazı'na giden gemiler kontrol altına alındığından, dünyanın en kuvvetli filosu bile Helespontus'a Makedonya ordusunun bir taraftan diğer tarafa geçiş hareketine mani olacak mevkide değildi. Abüdos'dan itibaren ordu ayrı, ayrı gruplar halinde dâhile, Arisbe'ye doğru hareket etti; oradan toplanarak, tekrar muntazam şekle geçildi. Bu harekâtın idaresi ihtiyar bir komutan olan Parmeniyon'a verilmişti. Kendisi II. Philippos'a hizmet etmiş ve şimdi III. Aleksandros'un hükümdarlığında ise belirli bir grup kumandanı olmayıp bir nevi kurmay başkanı olarak kralın vekili sıfatındadır³²⁴.

III. Aleksandros, gençlik arkadaşı olan hipaspitler komutanı Hefaystion'un kontrolünde Sestos'dan Iliyon'a geçerek, Akhilleus'un mezarını ziyaret eder³²⁵ ve Troya'daki Athena'ya kurban taktim eder³²⁶. III. Aleksandros'un bunu yapmasındaki amacı Grek dünyasının bu seferlerde desteğini alabilmek olarak yorumlanabilir. Bundan sonra Aleksandros, Arisbe'de orduyla tekrar birleşerek oradan kuzeyde bulunan Lampsakos'a doğru ilerledi, buradan da Granikos(Biga Çayı)'a döndü. Öncü kuvvetlerin bildirdiğine göre bu nehrin kıyısında Persler bulunmaktadır³²⁷.

³²² Plut. "Bioi Paralleloi XIX".

³²³ Stoneman 1997, 51.

³²⁴ Kurke 2004, 146.

³²⁵ "Ilios'a gidip Athena'ya kurban kesti... Akhilleus'un mezarına kutsal yağlar sürdü..." Plut. "Alex. XV. 4".

³²⁶ Bosch 1942, 25.

³²⁷ Bosch 1942, 26.

Bu durum karşısında III. Aleksandros ordusunun hemen savaş düzenine girmesini ister(**Hrt. 5**). Bu savaşta da çarpık savaş düzenini uygulayarak sağ kanattaki süvarilerle çayı geçerek Pers süvarilerinin üzerine büyük bir şiddetle saldırır ve karşısındaki birlikleri bozguna uğratar. Bunun üzerine merkezdeki falankslar daha ağır bir tempo ile ilerlemez.Parmenion'u ise komutayı ele alması için sol kanada gönderir. Kendisinde sağ kanadın komutasını ele alır. Pers süvarileri doğrudan doğruya nehrin daha dik olan karşı kıyısında mevzialsımlardır³²⁸. Bunların arkasında ise, gittikçe yükselen arazide ücretli Grek yaya askerleri bulunmaktadır. Persler III. Aleksandros'un ordusunun nehre girmesini beklemektedir. Çünkü III. Aleksandros'un ordusu, kendi buldukları yere tırmanırken saldırmayı düşünmekteydiler³²⁹. III. Aleksandros'un komuta ettiği süvariler ile nehri geçerek Pers süvarilerine büyük bir şiddetle saldırdı ve bunları bozguna uğratar. Bunun üzerine merkezdeki falanksların daha ağır bir tempo ile ilerlemesi, sol kanattaki Parmenion komutasındaki süvarilerin harekete geçerek karşı kıyıya ulaşması ve Pers kuvvetlerini yandan vurması üzerine savaşın neticesi belli olmuş³³⁰, III. Aleksandros'un ordusu için zafer birkaç saat içinde gerçekleşmiştir. Fakat Pers süvarilerinin takibi mümkün olmamıştır. Çünkü onların kaçışından sonra, III. Aleksandros'un ordusu henüz savaşa girmemiş olan gerideki ücretli Grek askerler ile karşılaşmıştır. Bunların üzerine önden Phalankslar, arkadan ise süvarilerle hücum edildi ve çok azı kurtulmak üzere tamamen imha edildiler. Bu durum savaşın sonu olur. III. Aleksandros Granikos'ta Perslere karşı mutlak bir zafer kazanmıştır³³¹.

Böylece Anadolu'daki Pers ordusu dağılmıştır. Bu ordunun kalan kısımları sonradan müstahkem alanlarda toplandılar. Fakat Toros Dağları'na kadar olan bütün arazi III. Aleksandros'un ordusuna artık açılmıştır. III. Aleksandros ilk hedefine ulaşmış, ordusunu besleyebileceği kadar arazi kazanmıştır³³².

Arrianos, bu savaşta III. Aleksandros'un ordusundan 85 süvari ve 30 yaya asker olmak üzere toplam 115 asker, Pers ordusundan da 1.000 süvarinin öldüğünü

³²⁸ Starr 1973, 148.

³²⁹ Arrianos, "*İskender Anabasisi*." I, 12-13.

³³⁰ Mansel 2004, 437.

³³¹ Anteta-Bernardez 2011, 122.

³³² Bosch 1942, 28.

kaydetmektedir³³³. Plutarkhos ise, III. Aleksandros'un ordusundan 25 süvari ve 9 yaya asker olmak üzere toplam 34 askerini, Pers ordusundan da 20.000 yaya askerini öldüğünü kaydetmektedir³³⁴. III. Aleksandros savaştan bir gün sonra, ölen askerlerini silahlarıyla birlikte, bir merasimle gömdürmüştür, heykeltıraşı Lysipos'a, ilk hücum sırasında ölen yirmi beş asilzade süvariye ait heykellerin yapımını ısmarlamıştır.

III. Aleksandros ölen Persli ve ücretli Grek askerleri de gömdürmüştür. Savaşta 2.000 ücretli Grek asker esir alınmıştır³³⁵. Savaş sonunda esir aldığı ücretli Grek askerlerin bir kısmını öldürmüştür, bir kısmını ise ağır işlerde kullanmak üzere Makedonya'ya göndertmiştir. Çünkü bunlar birlik kararlarına aykırı olarak düşman ordusuna katılmışlardır. Lydia ve Ionia Satrapı Spithidates ölen Persli askerler arasında bulunmaktadır³³⁶. Arsites ise Phrygia'ya kaçmayı başarmıştır. Fakat daha sonra intihar etmiştir. Çünkü Persler Granikos bozgunundan onu sorumlu tutmuşlardır.

III. Aleksandros savaşta ele geçirilen Pers askerlerine ait 300 takım zırh ve silahı, Atina Akropolü'nde ki tanrıça Athena'ya sunulmak üzere Atina'ya göndertmiştir³³⁷. Bu suretle bu zaferi sanki Korinth Birliği'nin zaferiymiş gibi göstermeye çalışmış, maiyetinden Kalas'ı, Pers Satrap'ı Arsites'in bölgesine satrap tayin etmiş ve o güne kadar Pers İmparatorluğu'na ödenen vergilerin bundan sonra da tahsil edilmesini emretmiştir³³⁸.

Granikos galibiyetinin ardından III. Aleksandros kıyı boyunca kolayca ilerlemiştir (Hrt. 6)³³⁹. Sardes'e yaklaştığı sırada yanına gelen şehrin muhafız birliğinin komutanı Mithrines ve şehrin ileri gelenleri Sardes'i savaştan teslim ettiler. III. Aleksandros Mithrines'i beğenerek kendi komutanları arasına aldı. Lydialıların eski kanunları ile kendilerini idare etmelerine izin verdi. Maiyetinden Asandros'u Lydia ve

³³³ Arrianos, "İskender Anabasisi." I, 16.

³³⁴ Plut. "Bioi Paralleloi XXII".

³³⁵ Rpezka 2007, 44.

³³⁶ Starr 1973, 151.

³³⁷ Zaferi Greklerin ortak başarısı olarak göstermek adına savaş esirlerinin 300 kalkanını Atinalılar'a gönderdi, diğer yağmalanan malların üzerine de o çok ünlü sözünün yazılmasını buyurdu; Philippos'un oğlu Aleksandros ve Sparta dışındaki tüm Greklerden... Plut. "Alex. XVI. 8".

³³⁸ Arrianos, "İskender Anabasisi." I, 16-17.

³³⁹ "Bu savaş Aleksandros'un durumunu büyük ölçüde etkiledi. Öyle ki Sardes ve deniz kıyısındaki barbar devletlerin önde gelenleri teslim oldular..." Plut. "Alex. XVII. 1".

İonia Satraplığı'na tayin etti. Komutanı Pausanias'ı da Sardes'in muhafız birliğine komutan olarak atadı. Ardından Ephesos'a doğru yola çıkar³⁴⁰.

Bu arada Granikos Savaşı'nın sonucu Ephesos'ta duyulmuş ve oradaki muhafız birliği oluşturan ücretli askerler iki Pers gemisini ele geçirip, bunlara binerek kaçmışlardır. III. Aleksandros bu olaydan dört gün sonra Ephesos'a girmiş³⁴¹, oligarşi yönetimine son vermiş ve kendisine bağlı bir halk yönetimi kurmuştur. Halk eski yöneticilerine karşı ayaklandığında ise kargaşayı önleyerek bastırmıştır. Kendisine yandaş oldukları için ise Ephesos'tan sürülmüş olanları geri getirtmiştir. Bu sırada Magnesia ve Tralleis'ten gelen elçiler, bu iki şehri savaştan teslim ettiklerini bildirmişler ve general Parmenion buraları teslim almakla görevlendirilmiştir.

III. Aleksandros komutanı Alkimakhos'u da emrine verdiği askerlerle birlikte, halen Pers egemenliğinde bulunan İonia şehirlerine göndermiştir. O'na, bu şehirlerde oligarşiyi kaldırması ve halk hâkimiyetini yeniden kurması için yetki vermiş ve Ephesos'tan ayrılmadan önce ordusuna tam donanımlı halde, savaş nizamında bir resmi geçit yaptırmıştır³⁴².

Troia'da yaptığı gibi Ephesos'ta ve diğer pek çok devlette Perslerin sergilediğinin tersine bir yönetim sergilemiş, devletlerin özgür ve demokratik olmalarına çalışmıştır³⁴³. Devletlere özgürlük vaatlerinde bulunmuş, demokratik ortamlar oluşturulmaya çalışılmış ve bu yönetimlerin vergiden muaf tutulmaları sağlanmıştır. Ancak her yerde demokrasi kurmaya girişmemiştir³⁴⁴. Ele geçirdiği devletleri Pers boyunduruğundan çıkartıp yağmalamak ya da kendi boyunduruğuna sokmaktansa, bu devlet yönetimlerini demokratikleştirmeye çalışarak izlediği politika önemli ölçüde destek kazanmasını sağlamış olmalıdır. Bu durumda söyle diyebiliriz ki; III. Aleksandros, buradaki devletlere kendi adamlarını yerleştirerek oligarşi ya da tiranlık yönetimlerini destekleyen Perslere karşı bir direnç oluşturmanın en etkin yolu

³⁴⁰ Kurke 2004, 150.

³⁴¹ Kurke 2004, 151.

³⁴² Arrianos, "*İskender Anabasisi*." I, 17-18.

³⁴³ Tarn 1964, 362.

³⁴⁴ Hammond 1986, 606.

olarak demokrasiyi kullanmıştır³⁴⁵. Ayrıca girdiği her Grek devletinin tanrılarını onurlandırmış, örneğin Sardes'te Zeus, Ephesos'ta Artemis tapınaklarını ziyaret etmiş, bunların her türlü ihtiyacını karşılayıp onarımlarını yaptırmıştır. Onun bu yaklaşımı da Anadolu'daki Grek devletleri safında saygınlığının artmasını sağlamış olmalıdır³⁴⁶.

III. AleksandrosEphesos'ta düzenlediği askeri geçit resminin ertesi günü Miletos'a yönelmiş,bu şehrin muhafız birliğinin komutanı olan Hagesistratos'a, Miletos'a doğru ilerlemekte iken haber gönderip, şehri teslim edeceğini bildirmiştir. Ancak Pers donanmasının gelmek üzere olduğunu haber alınca bundan vazgeçmiştir. III. Aleksandros'un amiral Nikanor komutasında olan donanması Perslerden önce davranarak, Miletos'un karşısındaki Lade Adası önlerine demir atmış³⁴⁷vebundan üç gün sonra Miletos'a ulasan Pers donanması Mykale Burnu önünde demir atmıştır³⁴⁸.

General Parmenion III. Aleksandros'a bir deniz savaşı teklif ettiyse de bu teklifi O'na kabul ettirememiştir. III. AleksandrosPers donanmasının kendi donanmasından çok daha büyük ve tecrübeli olduğunu, burada alınacak bir deniz mağlubiyetinin her şeyin sonu olabileceğini, ayrıca donanmanın burada bir bozguna uğramasının Hellas'ta kendisine karşı bir isyanda başlatmasına neden olabileceğini bilmekteydi. Parmenion ise, zaten denizlerde üstün olan Perslerin bir galibiyet almalarının çok şeyi değiştirmeyeceğini düşünmüştür³⁴⁹. III. Aleksandros Miletos'un dış şehir kısmını kolayca alarak, Miletos'u buradan kuşatmıştır. Miletos'a saldırıyı ise Pers donanmasının gözü önünde başlatmıştır. Bu sırada donanması da Lade Adası önlerinden denize açılarak, Miletos'un iki limanının ağzını kapatmış veböylece Pers donanmasının limana girerek şehri savunanlara yardım getirmesini önlenmiştir.Böylelikle kuşatma başarı ile sonuçlanmış ve Miletos düşmüştür³⁵⁰. Halkın canı ve özgürlüğü bağışlanmış,bunu gören Pers donanması da bir süre oyalandıktan sonra çekilip gitmek zorunda kalmıştır³⁵¹.

³⁴⁵ Heckel 2002, 89.

³⁴⁶ Hammond-Griffith 1976, 201.

³⁴⁷ Starr 1973, 157.

³⁴⁸ Briant 2002, 91-92.

³⁴⁹ Arrianos, "*İskender Anabasisi*." I, 18.

³⁵⁰ Hammond-Griffith 1976, 202.

³⁵¹ Briant 2002, 92.

III. Aleksandros Miletos'u ele geçirmesinin ardından henüz böyle bir donanmayı yaşatacak mali imkânlarla sahip olmadığından donanmasını dağıtmıştır. Bunun ilk nedeni Granikos Savaşı'nda ve özellikle Sardes'te ele geçen ganimetlere karşın, halen büyük ölçüde para sıkıntısı çekmesi ve kendi siyaseti gereği hürriyetlerine kavuşturulan şehirlerden henüz savaş vergisi alamamasıdır³⁵². İkinci olarak da, donanmasının Pers donanması ile boy ölçüşebilecek bir deniz savaşını göze alabilecek durumda bulunmamasıdır.

Pers donanmasına gemi sağlayan, üs ve destek limanı olarak kullanılan tüm kıyı şehirlerinin karadan ele geçirilmesini içeren savaş planı uyarınca, bir sonraki hedefi Halikarnassos olmuştur³⁵³. III. Aleksandros, Miletos ve Halikarnassos arasında bulunan şehirleri de ele geçirerek ilerlemiştir. Halikarnassos yakınlarında uzun süreli kuşatmaya uygun bir karargâh kurmuştur. Halikarnassos güçlü surlara sahip, ele geçirilmesi oldukça zor olan bir şehirdir. Pers kralı III. Darius tarafından donanma ve bütün Akdeniz sahili başkomutanlığına tayin edilen Rhodoslu Memnon'da emrindeki kuvvetlerle Halikarnassos'ta bulunmaktadır³⁵⁴. Granikos bozgunundan kurtulmayı başaran Memnon, Anadolu'da ki Pers ordusunun kalan kısmı ile birlikte bu şehre gelir³⁵⁵.

Pers askerleri, ücretli Grek askerler ve yörenin yerlileri olan Kariyalılar oluşansavunma kuvvetinin başında, Memnon ve Karia Satrapı Othontopates bulunmaktadır. Ayrıca Pers donanmasına ait birçok gemi şehrin limanındadır. Şehir deniz yönündensıkıştırılmadığı gibi, Pers donanmasının mürettebatı da kuşatma sırasında kara askeri gibi şehrin savunmasına katılır.

Kuşatmanın ilk günlerinde, şehrin surları dışındaki derin ve geniş savunma hendekleri, III. Aleksandros'un ordusunun surlara saldırmasını oldukça güçleştirmiştir³⁵⁶. Bunlar taş ve toprakla doldurulmuş, daha sonra sur duvarlarını yıkmak için kullanılacak diğer araçların sur diplerine kadar sokulabilmesi imkânı sağlanmıştır.

³⁵² Bosch 1942, 32.

³⁵³ Umar 1984, 423.

³⁵⁴ Arrianos, "*İskender Anabasisi*." I, 20.

³⁵⁵ Briant 2002, 93.

³⁵⁶ Stoneman 1997, 82.

İçerideki savunma askerleri bunları tutuşturmak için bir gece baskını yaptılarsa da, başarılı olamamışlardır. Sur dibinde çalışanaraçlar, taş atan mancınıklar surların ve burçların birçok bölümünü yıkmış ya da çatlatmıştır³⁵⁷. Bunun üzerine Memnon ve Othontopates şehirden kaçmaya karar verdiler. Gece vakti şehri ateşverdirerek, limandaki gemiler ile Halikarnassos'tan ayrıldılar³⁵⁸. Yangını gören III. Aleksandros olan biteni anladı ve ordusu ile saldırıya geçerek kolayca Halikarnassos'a girdi. Şehir halkını dokunmamakla birlikte, Mausoleus'un anıt mezarı dışında bütün şehir yerle bir ettirdi. Halikarnassos yöresi ve bütün Karia için, 200 süvari ile 300'ü yabancı askerini ayırdı ve bu askeri kuvvetin başına generali Ptolemaios'u bıraktı³⁵⁹. Hekatomnos'un kızı eski kraliçe Ada'yı ise Karia Satraplığı'na atar³⁶⁰.

Halikarnassos'un düşmesi ile Perslerin Anadolu'da ki son direniş kalesi de kırılmış oldu. Bu sırada sonbahar yaklaşmıştır. III. Aleksandros ordusunun kışlaması için hazırlıklar girişir³⁶¹. Halikarnassos'un kuşatılmasında kullanılan silahlar, Karia, Ionia ve Lydia sınırında bulunan ordu üssü Tralleis şehrine nakledilir³⁶². III. Aleksandros, kış mevsimini Makedonya'da geçirmeleri için bütün yeni evli Makedon askerlere izin verir. Ordusunun bir kısmını Parmenion komutasında Sardes'e gönderdi. Parmenion buradan da Phrygia'ya ilerler³⁶³.

III. Aleksandros M. Ö. 334/33 kışı boyunca hiç istirahat etmemiştir. Lykia ve Pamphilia sahillerini ele geçirmek üzere ordusunun bir kısmı ile birlikte güneye doğru hareket etmiştir³⁶⁴. Bu harekâtı sırasında bölgede bulunan, Telmessos, Pinara, Amna, Patara, Phaselis, Perge, Aspendos, Side ve Selge başta olmak üzere birçok şehri ve kaleyi ciddi bir mukavemet ile karşılaşmaksızın savaşa ya da onların boyun eğmesi ile egemenliği altına almıştır. Bu yerlerde vergi ve yönetim için düzenleme yaparak uygun yerlere askeri birlikler yerleştirir. Lykia ve Pamphilia ile Toros Dağları'na komşu olan

³⁵⁷ Heckel 2002, 91.

³⁵⁸ Stoneman 1997, 84.

³⁵⁹ Umar 1984, 423-425.

³⁶⁰ Ada'nın elinde ise sadece Karia'nın en güçlü yeri olan Alinda bulunuyordu. Aleksandros Karia'ya gelince Ada, Alinda'yı ona verdi ve onu kendi oğlu kabul etti. Aleksandros Alinda'nın yönetiminden onu sorumlu tuttu ve Ada'nın onu oğlu kabul etmesine karşı çıkmadı. Halikarnassos'u alıp tüm Karia'ya egemen olduktan sonra tüm buranın yönetimini Ada'ya verdi." Arrianos, "İskender Anabasisi." I, 23.

³⁶¹ Bosch 1942, 34.

³⁶² Umar 1984, 425.

³⁶³ Arrianos, "İskender Anabasisi." I, 24.

³⁶⁴ Bosch 1942, 34.

ülkelere donanma amirallerinden Nearkhos'u satrap tayin eder ³⁶⁵. Böylece III. Aleksandros kısa bir sürede Hellespontos'tan Side'ye kadar bütün kıyı kesimini ele geçirerek, Pers donanmasının buralara sokulmasını ve yerleştirdiği askeri birlikler aracılığı ile de Perslerin kıyı şehirlerinden yardım görmesini önlemiş olur.

Ardından Pisidia içinde kuzeye doğru yürüyüşüne devam ederek, Sagalassos kentini ele geçirir. Daha sonra tıpkı Lykia ve Pamphilia'da olduğu gibi birçok şehri ve kaleyi ya savaşla ya da onların teslim olması ile ele geçirerek bir Phrygia şehri olan Kelainai'ye ulaşmıştır ³⁶⁶. Perslerin Phrygia satrapı buradadır ve komutasında 1.000 Kariyalı, 100 ücretli Grek asker vardır. III. Aleksandros'a elçiler göndererek, belirttiği süre içinde kendisine yardımcı kuvvet gelmediği takdirde şehri ona teslim etmeyi teklif etti. III. Aleksandros güçlü bir kaleye sahip olan Kelainai'yi kuşatmaktansa, bu teklifi kabul etmeyi daha uygun bulmuştur. 1.500 askerini kale önünde bırakmış ve generali Antigonos'u Phrygia Satraplığı'na atayarak Gordion'a doğru yola çıkmıştır ³⁶⁷.

M.Ö. 334 / 33 kışının sonuna doğru Gordion'a ulaşır burada konaklayarak kışın bitişini beklemiştir ³⁶⁸. Burada Gordion'un efsanevi kurucusu Gordias'ın, üzerine kehanette bulunmuş arabasının düğümünü çözmüştür ³⁶⁹. Kehanete göre bu düğümü çözen Asya'nın efendisi olacaktır. Bu olayı III. Aleksandros'un Phaselis kıyısından geçerken yasadıklarıyla birlikte değerlendirmek mümkün görünmektedir. Çünkü aynı orada olduğu gibi burada da III. Aleksandros'a karşı tanrısal bir onay vardır.

III. Aleksandros M. Ö. 333 yılı ilkbaharında Gordion'dan ayrılıp Ankyra'ya geçmiş, burada Paphlagonya'dan gelen elçilerin kendine bildirdikleri bağlılıklarını kabul etmiştir. Paphlagonya yönetimi, sisteminde hiçbir değişiklik yapılmadan Kalas'ın satraplık alanına dâhil edilmiştir ³⁷⁰. III. Aleksandros Ankyra'dan güneye inerek Toros'ları asmış ve Kilikya'da Tarsus'a ulaşmıştır. Ancak buraya ulaşmak için Gülek

³⁶⁵ Arrianos, "İskender Anabasisi." III, 6.

³⁶⁶ Umar 1984, 427.

³⁶⁷ Arrianos, "İskender Anabasisi." I-29.

³⁶⁸ Fredricksmeier, 56.

³⁶⁹ "...Midas'ın yurdu olarak ünlenen Gordion'u aldıktan sonra adından çok bahsedilen, boyunduruğa sıkıca bağlanmış olan arabayı gördü ve bununla ilgili olarak Barbarların anlattığı, her kim bu düğümü çözerse onun tüm dünyanın kralı olacağına dair hikâyeyi duydu... Aleksandros önce bunu nasıl çözeceğini bilemedi, ama sonra kılıcını kullanarak düğümü çözdü..." Plut. "Alex. XVIII. 1-2".

³⁷⁰ Bury 1975, 453.

Boğazı boyunca verdiği zorlu yolculuğun ardından burada ağır hastalanmış ve uzun süren bir hastalık dönemi geçirmiştir³⁷¹.

III. Aleksandrosiyileşince yeniden yürüyüşe geçer. Daha önce isegeneral Parmenion'u ordunun bir bölümüyle birlikte, öncülük etmesi ve Anadolu ile Suriye arasında o zamanlar sınır geçidi sayılan Beylan Geçidi'ni güvenlik altına alması için göndermiştir. Kendisinde daha önce idaresi altına aldığı Pamphilia sahilleri ile irtibatı temin etmek ve arkasını tamamen emniyete almak için dağlık bir alan olan Batı Kilikia'ya yönelmiştir. Buradaki Kilikalılar'ın kimisini itaati altına alırken, kimisini de sindirmiştir. Daha sonra Tarsus'a dönmüş ve Suriye'ye doğru ilerlemeye başlamıştır. Bu ilerleyiş iki koldan gerçekleşmiştir³⁷². Süvari kuvvetleri Philatos komutasında Pyramos Nehri³⁷³ (Ceyhan Nehri) kıyısındaki Aleion Ovası'na yönelirken, kendisi yaya kuvvetler ile Magarsos'a ilerlemiştir. Magarsos'u ele geçiren III. Aleksandros buradaki Athena Tapınağı'nı ziyaret etmişoradan Mallos'a geçerek, buradaki kargaşayı bastırmıştır.

III. Aleksandros, III. Dareios'un kendisini karşılamak için büyük bir ordu ile harekete geçtiğini Mallos'ta iken haber almıştır³⁷⁴. Bu sırada III. Darius, Beylan Geçidi'ne iki günlük mesafede olan Amanos Dağları'nı doğusundaki Sokhoi'dadır. Memnon'un ölümünden sonra bu dahi Grek'in planlarından vazgeçen III. Darius, III. Aleksandros'a karada karşı koymak üzere Pers Ordusu'nun sevk ve idaresini doğrudan doğruya kendisi ele almıştır³⁷⁵. III. Aleksandros İssos şehri üzerinden kıyı kesimini izleyerek Beylan Geçidi'nden Suriye'ye inmek üzere iken, III. Darius'un ordusu ile Amanos Dağları'nın kuzeyinden Kilikia'ya girdiği haberini almış, bunun üzerine geriye dönerek geldiği yoldan kuzeye doğru yürüyüşe geçmiştir. Bu sırada III. Darius İssos'u işgal etmiş, daha önce III. Aleksandros'un geçmiş olduğu yolda ilerlemektedir³⁷⁶.

³⁷¹cc "...Aleksandros'un gecikmesi bazılarına göre yorgunluğu sebebiyle, bazılarına göre ise suları çok soğuk olan Kydnos nehrinde yüzmesi sonucunda yakalandığı hastalığı sonucunda olmuştu..."Plut. "Alex. XIX. 1"

³⁷² Umar 1984, 430

³⁷³ Mellink 1988, 101 vd.

³⁷⁴ Bosch 1942, 36

³⁷⁵ Mansel 2004, 439

³⁷⁶ Heckel 2002, 102.

M. Ö. 333 yılının ekim ayı sonu veya kasım ayı başında, İskenderun Körfezi'nin sahil ovasında bulunan İssos Şehri civarındaki Piriaros Irmağı (Deliçay) kıyılarında, terscephelerle, yani III. Dareios Anadolu'dan, III. Aleksandros ise Suriye'den geliyormuş gibikarşı karşıya gelmiştir (**Hrt. 7**)³⁷⁷.

Arrianos ve Plutarkhos, Pers ordusunun asker mevcudunu 600.000 asker olarak vermektedirler. Ancak her ikisi de III. Aleksandros'un ordusunun asker mevcudu hususunda belirli bir rakam yoktur³⁷⁸. Tarn'a göre ise, Pers ordusu III. Aleksandros'un ordusundan sayıca üstünse de aralarında aşırı derecede bir dengesizlik bulunmamaktadır. Pers Ordusu'nun asker mevcudu için verilen 600.000 asker rakamının doğru olmadığını belirten Tarn, 600.000 askere sahip olan bir ordunun, Amanos Dağları'nı bir gecede geçmesinin mümkün olamayacağını altını çizmektedir³⁷⁹.

III. Aleksandros Granikos Savaşı'nda olduğu gibi İssos Savaşı'nda da "Çarpık Savaş Düzeni"ni uygulamıştır (**Hrt. 8**)³⁸⁰. Kendisinin komuta ettiği sağdaki taarruz kanadı ile karşısında bulunan ücretli Grek askerleri dağıttıktan sonra sola doğru kıvrılarak III. Dareios'un bulunduğu merkeze saldırması ve Pers kralının vakitsiz telaşa kapılarak kaçmaya başlaması, generali Parmenion idaresindeki sol kanatta ise şiddetli süvari çarpışmalarının kazanılması üzerine Pers ordusu büyük bir yenilgiye uğramıştır (**Res 25**)³⁸¹.

Bu savaşların sonucunda İmparatorluk sınırları Akdeniz'e dek ulaştırmıştır. Anadolu'ya girmesinin ardından Pers hâkimiyetine son verip babasından kalan görevi başarıyla tamamlamıştır. Grek devletlerinde demokratik sistemi yerleştirmeye çalışırken, buranın yerli halklarının mevcut yönetim sistemi üzerinde çok oynamalar yapmadan bunların sadece yöneticilerini değiştirip, bunların yerine *Hetairoi* birliklerinden Makedon yöneticiler yerleştirerek sistemi olduğu gibi bırakmıştır. Ancak bu

³⁷⁷ Mansel 2004, 43

³⁷⁸ Arrianos, "İskender Anabasisi." II-8.

³⁷⁹ Tarn 1964, 367.

³⁸⁰ Starr 1973, 161.

³⁸¹ Mansel 2004, 440.

halklarkarşı baskıcı bir sistem uygulamamış, onları dinleri ve gelenekleri konusundaözgür bırakmıştır³⁸². Üstelik bu yerlerin Grek Birliğindeğil, kendi ülkesiMakedonya'nın toprakları olduğunu ilan etmiştir³⁸³.

Anadolu'daki Grekdevletlerini ödedikleri vergilerden muaf tutarken diğer yerli halklardan kendi adına vergiler toplamıştır. Gelecekteki amacı doğrultusunda adımlar attığını anlasak da genel olarak, "kurtarıcı" sıfatı sayesinde hem Anadolu'daki halkların, hem de ordunun desteğinkazanmış gibi görünmektedir. Ayrıca batıdaki Greklerin bu ilerleyişlere büyük tepki gösterdikleri görülmez. Fakat bu tepkisizliği onların memnuniyeti olarak değerlendirmek yerine, gelişen olayları baskı altında izleyişleri olarak yorumlamak daha doğru görünmektedir. Çünkü onlar III. Aleksandros'a karşı buldukları her fırsatı değerlendirmeye çalışmışlar ve sindirilmişlerdir. Hatta bu kontrolü sürekli kılmak için de AleksandrosGreklerin başına Antipatros'u bırakmıştır³⁸⁴.

III. Aleksandros yeni ele geçirdiği yerlerdeki yönetim sistemini bir kaç değişiklikle olduğu gibi bırakırken, bazı konularda yerli halkın yararına olacak düzenlemeler getirmiştir³⁸⁵. Pers Krallığı Dönemi'nde uygulanan vergi toplama sistemini değiştirmesi önce halkın sonra kendisinin yararına olmuştur. Pers Krallığı Dönemi'nde halktan toplanan vergiler krala aktarılmadan önce büyük toprak sahiplerinin, bunlar aracılığıyla da buranın satrapının eline geçmektedir. Satraplar ise bu paraları krala aktaran kişilerdir. Durum böyle olunca paranın usulsüz kullanılması ya da bir kısmının zimmete geçirilmesi olanaklı hale gelmektedir³⁸⁶. III. Aleksandros ise kendi görevlendirdiği maliyeciler tarafından bu vergilerin direkt olarak köylülerden toplanmasını istemiştir. Bu vergileri toplamaları için mali müfettişler görevlendirilmiş, böylece vergiler üzerinden para kaçırılması da önlenmiştir. Bu sayede köylü halk da keyfi istenen aşırı vergilerden kurtulmuştur³⁸⁷.

---

³⁸² Hammond 1986, 607.

³⁸³ Hammond 1986, 607.

³⁸⁴ Bosworth 2005, 53.

³⁸⁵ Evans 2008, 78.

³⁸⁶ Bowersock 1990, 76.

³⁸⁷ Tarn 1964, 373.

5. 4. III.Dareios'un Barış Teklifi

İssos Savaşı'nın hemen ardından III. Aleksandros, Dareios'tan bir mektup almıştır³⁸⁸. Dareios'un III. Aleksandros'a yazdığı mektup şöyledir:

Baban Philippos, Büyük Kral III. Artaxerxes'ün dostu ve müttefikiydi. Fakat henüz daha bizim önceki ve onun oğlu Asses'in hâkimiyeti zamanında, baban ilk önce Pers imparatorluğu tarafından hiçbir sebebiyet verilmediği halde, bir çok defa Ege denizi bölgemizdeki satraplarımıza düşmanca hareketlerde bulunmaya başladı. Bizde Asya'nın hâkimiyeti verildiği zaman, sen eski dostluğu ve ittifakımızı yenilemek için sarayımıza elçi göndermeyi ihmal etmekle kalmayıp, askeri kuvvetlerle memleketimiz Asya'ya taarruz ve Perslere birçok felaketler yaşattın. Bundan dolayı memleketimizi ve babalarımızın imparatorluğunu muhafaza etmek için hâkimiyetimizdeki milletlerimizle birlikte bizzat aşağıya doğru hareket ederek sana karşı geldik. Savaş tanrıları arzu ettikleri şekilde neticelendi. Fakat şimdi kral sıfatı ile senden, krala senden elinde bulunan karısını, annesini ve çocuklarını geri teslim etmesini talep ediyoruz(Res. 26) Seninle dostluk ve ittifak yapmaya hazırız. Aynı zamanda bizim elçilerimiz Miniskos ve Arsimas ile birlikte senin teminatını bize getirmek ve bizimkilerini almak için tam yetkiye sahip elçi göndermeni istiyoruz³⁸⁹.

III. Aleksandros'un bu mektuba cevabı ise şu şekilde olmuştur:

Sizin soyunuz Makedonya'ya ve Hellas'ın diğer kısımlarına geldiler ve Grekler tarafından hiçbir sebebiyet verilmediği halde bizim başımıza türlü felaketler getirdiler. Ben Greklerin ordu komutanlığına geçip bize yaptıklarınızın intikamını Perslerden almaya karar vererek, sizin sonradan savaşa sebebiyet verdiğinizden dolayı Asya'ya geçtim. Çünkü babamı aşağılamış olan Perintlileri himaye ettiniz ve üzerinde hâkim bulunduğunuz Thrakia'ya Ohos (Artakserkses) bir ordu gönderdi. Babam hain caniler elinde kurban gitti. Bu bizzat herkese yazdığınız mektuplarda söylediğiniz gibi sizin tarafınızdan düzenlendi. Pers ananesine göre değil, aksine en kutsal hakları ihlal ederek, Bagas'la birlikte kral Arsesi Öldürerek, kendin Pers tahtını gayri meşru bir

³⁸⁸ Heckel 2002, 107.

³⁸⁹ Bosch 1942, 43.

şekilde gasp ettin. Bana karşı harbe tahrik için Greklere içinde dostluktan başka her şey içeren mektuplar yolladın, hattaonlarda kabul ettiler. Nihayet casusların aracılığıyla dostlarımı ayarttın ve onlara bahşetmiş olduğum barışı bozmaya çalıştın. Bu sebeplerden dolayı ben sana karşı savaş için sefere çıktım; fakat düşmanlığa sen başladın. Meşru bir mücadele neticesinde ilk önce kumandanlarını, satraplarını ve şimdi seni, seninle birlikte olan ordu kuvvetlerini mağlup ettim. Ebedi ilahların lütfuyla ben, senin kendinin olduğunu iddia ettiğin memleketin sahibiyim. Senin bayrağın altında çarpışarak ölmeyen ve benim himayeme sığınan adamlarının hepsinin ihtiyacını ben temin ediyorum. Hiç birisi benim yanımda istemeyerek kalmıyor; aksine hepsi istekli ve gönüllü bir şekilde emrime giriyorlar. Artık Asya'nın hâkimi ben olduğum için sen de bana gel. Şayet endişe edecek bir sebep olduğunu sanıyorsan, gereken teminatı almak için kendi nedimlerinden bir kaçını gönder. Nezdimde, bende şahsen, annenin, karının, çocuklarının iadesi ve diğer isteklerin için ricada bulunacak ve kabul göreceksin. Sen benden ne istiyorsan ona nail olacaksın. Bundan sonra sen bana bir daha yazacak olursan, Asya kralı diye yazmalı ve bana senin seviyendekiler gibi değil, senin sahip olduğun bütün şeylerin hâkimi sıfatıyla hitap etmeli, arzularını saygıyla bildirmelisin; aksi takdirde sana karşı krallığının onurunu kırdığından dolayı muamelede bulunacağım. Fakat sen bu hâkimiyetin aidiyeti konusunda başka fikirdeysen, bu uğurda çarpışmak için beni bir daha meydan muharebesi yapmak üzere bekle ve kaçma. Sen nerde olursan ol, ben seni arayıp bulacağım³⁹⁰.

Görüldüğü gibi artık dengeler değişmiştir. Granikos ve İssos Savaşları'nın ardından bu coğrafya da yepyeni bir sayfa açılıyordu. III. AleksandrosMakedonya'dan Korinth Birliği'nin başkomutanı olarak yola çıkmıştır. Granikos zaferinin ardından Anadolu'daki kalelerini birer birer kaybeden Dareios, İssos Savaşı ile sadece bir savaş kaybetmemiş, bununla birlikte tüm ünvanlarını da kaybetmiştir. III. Aleksandros ise artık kendisini Korinth Birliği'nin başkomutanı olarak değil, Eski ve Yeni Dünya'nın tek hâkimi olarak anılmaya başlamıştır.

---

³⁹⁰ Bosch 1942, 44.

5.5. Doğu Akdeniz'in Ele Geçirilmesi

İssos zaferinden sonra III. Aleksandros'a Ön Asya'nın kapıları açılmıştır. Pekiii. Aleksandros'un bundan sonraki hedefi nedir? Dareios'un arkasından takip ederek O'nu Asya'nın kalbinde yakalayıp babasının intikamını bir an önce alıp, Pers Devleti'ni başkentine girerek egosunu tatmin mi edecektir? Ancak O zor ve uzun olanı tercih etmiş, daha seferin başında belirlediği stratejiden ayrılmayarak İssos'dan güneye doğru rotasını çevirmiştir.

Dareios'un gönderdiği barış teklifini reddederek Pers Ülkesi'ne kadar gitmek için Suriye üzerine yürümüş³⁹¹ ve bu yolculuk sırasında güzergâhı üzerindeki tüm ülkeleri kontrolü altına almıştır. Pers donanmasına önemli ölçüde destek veren Fenike'nin kıyı devletleri bu doğrultudaki ilk adımı olmuştur³⁹². Kendisi buralara doğru ilerlerken Parmenion'u Damascos'u almak üzere Suriye'ye göndermiştir. Fenike'nin kuzeydeki en büyük devlet olan Arados ve bunun yanı sıra Biblos ve Sidon da kendi istekleriyle teslim olmuşlardır. Ancak bir ada yerleşimi olan Tyros III. Aleksandros'u uğraştırmıştır³⁹³. Tyros kuşatması sırasında ilginç bir olay gelişmiştir. İki Pers delegesi Dareios'un ateşkes teklifini III. Aleksandros'a iletmıştır. Dareios ondan 10.000 talent karşılığında ailesini serbest bırakması ve müttefiki olmasını talep etmiş, ayrıca bunu kabul ederse geri çekileceği ve Halys Nehri'nin batısında kalan tüm Asya topraklarını ona bırakacağı sözünü vermiştir. III. Aleksandros ise bu teklifi reddetmiştir³⁹⁴.

Tyros'un düştüğü haberi yayılınca daha sonra zorlu bir kuşatmanın ardından ele geçirilecek olan Gaza dışında Mısır yolu üzerindeki tüm kıyı devletleri kendi arzularıyla III. Aleksandros'a teslim olmuşlardır³⁹⁵. Bu olayların ardından Fenike ve Kıbrıs gemilerinden meydana gelen Pers donanması Makedon tarafına geçmiş ve III. Aleksandros Mısır kapılarına dayanmıştır. Ayrıca kuşatmanın ardından Dareios III. Aleksandros'a yeni bir teklif göndermiş ve bölgesel tavizlerinde değişiklik yapmadan

³⁹¹ Heckel 2002, 110

³⁹² Tarn 1964, 370.

³⁹³ "...Tyros'u mendireklerle, özel savaş gereçleriyle ve denizden 200 triremeye yedi ay boyunca kuşattı..." Plut. "Alex. XXIV. 3."

³⁹⁴ "Aleksandros, Dareios'a cevap olarak, eğer o Aleksandros'a giderse buna karşılık kendisi de iyi yaklaşacağını, ama gitmezse o zaman kendisinin Dareios'a saldıracağını yazmıştır." Plut. "Alex. XXIX. 4."

³⁹⁵ Briant 2002, 142.

söz verdiği miktarı 20.000 talepte çıkarmıştır³⁹⁶. III. Aleksandros bu teklifi de reddetmiş, ancak Parmenion'un buanlaşmaya sıcak bakması ile birlikte ordu içindeki Makedonlar arasındaki ilkeyırlık burada başgöstermiştir³⁹⁷.

Tyros'un ele geçirilmesinden sonra III. Aleksandros, Parmenion'u buraları kontrol altında tutması için Damaskos'ta bırakmış ve Amyntas komutasında bir ekibi Mısır seferine çıkmadan önce asker toplamaları için Makedonya'ya yollamıştır³⁹⁸. Yeni fetihleri ile sınırlarını genişletirken buraların yerli tanrularına yaklaşımıyla kendini sadece Makedon Kralı ya da Greklerin lideri konumundan çıkarmaya çalışmıştır. Böylelikle kendisini tek bir ırkın üyesi olmaktan çıkarıp evrenselleştireceğini düşünmüştür. Attığı tüm adımlar kendini bütün halklara kabul ettirme ve hâkimiyetinimutlak kılma yönünde olmuştur. Bunların yanında, Makedonya'dan asker toplanması emrinde olduğu gibi bu sıralarda kontrolün halen Makedon askerlerinin elinde olduğu açıkça görölmektedir³⁹⁹.

Mısır'ın ele geçirilmesi III. Aleksandros için ayrı bir önem taşımaktadır. Bununla beraber Perslerin son deniz üssüde Makedonların eline geçecektir. Uzun zamandan beri Pers egemenliği altında bulunan firavunlar ülkesi hiçbir direniş göstermeden III. Aleksandros'a teslim olması, O'nun gücünü ve imajını göstermesi açısından önemlidir. III. Aleksandros'un din alanında göstermiş olduğu tolerans ve Apis öküzüne kestiği kurban sayesinde Mısırlıların kalbini fethettiği bilinmektedir⁴⁰⁰. III. Aleksandros M.Ö.331 kışında ülkenin kıyısında, üzerinde sonraları ünlü fener kulesi yükselecek olan Faros Ada'sı ile Mareotis Gölü arasında, Nil'in yaydığı çamurlardan etkilenmeyecek bir yere, Aleksandreia (İskenderiye) adında Hippodamos planlı(**Res. 27**) yeni bir şehir kurmuştur. Bu şehir elverişli coğrafyasından ötürü kısa zamanda büyük bir gelişim göstermiştir⁴⁰¹.

Ordu Mısır'da kışı geçirdiği sırada III. Aleksandros küçük bir askeri kuvvetle önce sahil boyunca batıya hareketle bir miktar yol aldıktan sonra, Libya Çölü'ne

³⁹⁶ Green 1992, 264.

³⁹⁷ Tarn 1964, 376.

³⁹⁸ Bosworth 2005, 376.

³⁹⁹ Stoneman 1997, 112.

⁴⁰⁰ Macleod 2004, 69.

⁴⁰¹ Mansel 2004, 443.

dönerek on iki gün süren tehlikeli bir yolculuğun ardından, tanrı Amon'un çok eski kutsal bir kehanet ocağına olan Siva'ya gelir⁴⁰². Makedonya Kralı, Dareios'a karşı ikinci bir muharebeye tutuşmadan önce kâhinden geleceği öğrenmek ve elverişli bir cevap almakla yaptığı sefere dini bir karakter vermek istemiştir. Gerçi kâhinden aldığı cevabı bir sır olarak bütün ömrü boyunca tutmuş ve ondan hiçbir kimseye bahsetmemiştir⁴⁰³.

Amon rahibinin III. Aleksandros'u tapınak avlusunda ve adamlarının yanında, Mısır adetlerine uygun olarak, "Amon'un oğlu"⁴⁰⁴ (**Res. 28**) olarak selamlaması bir taraftan bu hükümdarın kendisinin bir tanrı olduğuna inanç getirmesine ve kendisine ya da babasına resmen tapılmasını istemeksizin bu inancı hayatının sonuna kadar korumasına, diğer taraftan etrafındakilerin ve hatta tüm ordunun bu inancı paylaşmasına yol açmıştır⁴⁰⁵. Bu olayın Grekler üzerinde de derin bir etki yarattığı, Miletos yöresinde Didymakâhinin uzun bir sükûttan sonra, III. Aleksandros'u "Zeus'un oğlu" olarak selamlamasından anlaşılmaktadır⁴⁰⁶.

III. Aleksandros'un Mısır seferini bir çok yönden ele almak mümkündür. Siyasi ve ekonomik boyutu olan bu seferin bir başka önemi ise doğu ve batı toplumlarının birbirlerini daha iyi tanınmasına imkân tanınmasıdır. III. Aleksandros'un Mısır'da Grek tarzında festivaller düzenlemiştir. Mısır'da Grek tarzında kurduğu yeni kentte sadece bu yerlerin yerel tanrılarına saygı duyup onlara kurbanlar sunmakla kalmayıp, Grek tanrılarını da onlara tanıtmaya çalışarak farklı kültürlerin dinlerini birbiriyle buluşturmuştur. Böylelikle bu farklı kültürlerin toplumlarının da birbiriyle kolaylıkla kaynaşabileceğine inanmış gittiği yerlere kendi ve ordusuyla birlikte Grek kültürü ve dinini de taşımıştır⁴⁰⁷.

III. Aleksandros'un tüm bu çabaları hem Grek yaşam tarzını, hem de Grek tanrılarının doğu toplumunda tanınmasına imkân sağladığı gibi, doğu tanrılarının da

⁴⁰² Bosch 1942, 50.

⁴⁰³ Chamoux 2004, 156.

⁴⁰⁴ Diod. 18, 3, 4.

⁴⁰⁵ Kurke 2004, 178.

⁴⁰⁶ Mansel 2004, 445.

⁴⁰⁷ Boversock 1990, 35.

Grek dünyası içine girmesine neden olmuştur. Bunları birbirlerine tanıttıktan sonra da karşılıklı olarak birbirlerini kolay kabul etmelerini sağlamak için Grek tanrısı olan Zeus ile Mısır tanrısı Amon'u birbirleriyle özdeşleştirmiştir. Yani yaptığı işleri sadece askeri seferlerden ibaret saymak pek mümkün değildir. O'nun seferleri fet ettiği halklara sunduğu barış ortamı sayesinde kültürel, sosyal ve ekonomik bir buluşma ve kaynaşmanın ilk adımı olmuştur.

5. 6. Ön Asya'nın Ele Geçirilmesi

III. Aleksandros Perslerin son deniz üssü Mısır'ı da almasıyla birlikte arkasında bir tehlike bırakmaksızın rotasını Pers Ülkesi'ne çevirmek yerine, farklı bir yol izlemiştir.⁴⁰⁸. Bilindiği gibi Mısır oldukça büyük bir coğrafi alana sahiptir, dolayısıyla da her dönemde yönetimi zor olmuştur. Bu nedenle III.Aleksandros sivil yönetimi mümkün olduğunca Mısırlılara teslim etmeyi tercih etmiştir. Askeri yönetimden ise doğudaki ve batıdaki iki Grekliği sorumlu tutulmuştur⁴⁰⁹. Yapılan işlemle otorite bölünerek bu büyük ülkenin güvenliğinin sağlanması amaçlanmıştır.

III. Aleksandros, Mısır'dan ayrılıp, Suriye'de Parmenion ile birleşerek M. Ö. 331 yılının ilkbaharında Pers Krallığı'nı kesin biçimde yenme arzusuyla Suriye üzerinden Mezopotamya'ya girmiştir⁴¹⁰. Bu savaşa girişmeden önce Dareios karısının ölüm haberi üzerine son kez III. Aleksandros'a anlaşma teklif etmiştir. Fırat Nehri'nin batısındaki tüm topraklardan vazgeçeceği, annesi ve çocuklarına karşılık 30.000 talenti fidye olarak ödeyeceği vaatlerinde bulunmuştur. Bu noktada Parmenion ile III. Aleksandros birbirlerine ters düşüklerinin bir kanıtı olarak konuyla ilgili yorumları gösterilebilir⁴¹¹. Bu olay hem III. Aleksandroskarşı ordu içinde oluşan muhalefetin bir kanıtı, hem de III. Aleksandros'un ne amaçta olduğunun bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁴⁰⁸ Stefani 2004, 44.

⁴⁰⁹ Green 1992, 278.

⁴¹⁰ Briant 2002, 107.

⁴¹¹ "...Eğer Aleksandros olsaydım, dedi Parmenion, bu teklifi kabul ederdim. Aleksandros'da buna karşılık olarak, eğer ben Parmenion olsaydım, bu teklifi ben de kabul ederdim, dedi..."Plut." *Alex.* XXIX. 4".

Her şekilde savaş kaçınılmaz hale gelmiştir. Tapsakos mevkiinde Fırat'ı aşarak Yukarı Mezopotamya'ya ilerledi. Dicle'yi de geçtikten sonra Dareios'un ordusuyla bulunduğu Arbela (Erbil) yöresindeki Gaugamela Ovası'na ulaştı. III. Aleksandros'un sayıca ondan üstün Pers ordusuna karşı, 41000 piyadesi ve 7000 süvarisi vardı. Pers ordusunun sayısı Makedon ordusunun neredeyse 3 katıydı ve yanları bıçaklı 200 araba ve 15 Hint filine sahipti⁴¹². III. Aleksandros yine aynı taktiği kullanarak(**Hrt. 9**)sağ kanattaki süvarileri öne sürerek karşısındaki düşman hattı yarıdıktan sonra merkezde bulunan Dareios'un üzerine saldırmak ve kralı yine firar etmek zorunda bırakmak suretiyle, çok önemli bir zafer kazandı. Bu yenilgi üzerine Pers ordusu darmadağın oldu. Dareios Pers Ülkesi'nin yüksek yaylalarına kaçmıştı. Gavgamela Savaşı'ndan sonra ordusu tarafından "Asya'nın Kralı" ilan edilen III. Aleksandros tüm Mezopotamya'ya hâkim olmuştur⁴¹³.

Dareios bir kez daha Makedonlara büyük bir hazine bırakarak kaçmıştır⁴¹⁴. III. Aleksandros bu kez onu izlememiş, ordusunu düzene sokup muzaffer, ama yorğun bir şekilde Pers Ülkesi'nin kalbi Babil'e doğru yola çıkmıştır⁴¹⁵. Bu dönemde Perslerin gururu ve merkezi olan Babil çok iyi bir şekilde korunmaktadır. Dareios'un en iyi komutanlarından biri olan Mazeo direnmenin faydasız olacağını anlamıştır. Yanına iki rahip alarak şehrin kapılarını savaş sırasına girmiş, Makedon ordusunun yanına silahsız olarak ilerlemiştir. Büyük sessizlik içinde, kendisini Bucefalos'un üstünde bekleyen III. Aleksandros'un yanına gelince o nu selamlamış, hediyeler, adaklar sunup, şehre davet etmiştir⁴¹⁶. III. Aleksandrosise savaş arabasının üzerinde Babil halkını selamlamıştır.

Tıpkı Mısır'da olduğu gibi burada da halka karşı zor kullanmayan III. Aleksandros'un halkın sevgilisi haline geldiği anlaşılmaktadır⁴¹⁷. III. Aleksandros ilk defa ele geçirdiği bir şehrin başına Persli bir satrap atamıştır. Mazeo'yu satrap ilan etmesiyle birçok asil Persliyi de yanına çekmeyi başarmıştır. III. Aleksandros*Bu kadar geniş bir imparatorluğu, Perslerden yardım almadan idare etmek imkânsızdır. Ele*

⁴¹² Stefani 2004, 44.

⁴¹³ Mansel 2004, 445.

⁴¹⁴ Briant 2002, 108.

⁴¹⁵ Starr 1973, 174.

⁴¹⁶ Heckel 2002, 119.

⁴¹⁷ Stephens 2003, 127.

*geçirdiğimiz her satrapta bir Makedon garnizonu kurduk*diyerek ordudaki subaylarını susturmuş⁴¹⁸ ve ayrıca bu hareketiyle Perslerle Makedonları yakınlaştırma isteğini açığa vurmuştur.

Mezopotamya'dan İran'a giden III. Aleksandros Pers Krallığı'nın başkentlerinden Susa, Persepolis ve Pasargat'ı işgal etmiştir⁴¹⁹. Aynı zamanda Hellas'tan da iyi haberler gelmektedir. Öteden beri III. Aleksandros aleyhinde çalışmış diğer Grek şehir devletlerini kıskırtmış olan Sparta Kralı Agis, M.Ö.331 sonbaharında Antipatros tarafından Megapolis'te büyük bir yenilgiye uğratılarak birliğe girmek zorunda kalmıştır⁴²⁰. M.Ö. 330 sonbaharında Pers coğrafyasının kuzey bölgelerine giderek Ekbatana şehrini de ele geçiren III. Aleksandros, ordusundaki Grek askerlerini terhis etmek ve bunları birçok para ve armağanlarla yurtlarına göndermek suretiyle “Öç Seferleri'nin” sona erdiğini resmen ilan etmiştir⁴²¹. O andan itibaren III. Aleksandros “Öç Seferleri” komutanı olmaktan çıkmış, “Asya Kralı” olarak fetihlerde bulunmaya başlamıştır. III. Aleksandros daha hala kaçmakta olan Dareios'un izine koyulmuşsa da, Dareios'u Hazar Gölü'nün güneyinde ancak ölü olarak ele geçirmiştir. Dareios yolda maiyetindeki Baktriyalı Satrapı Bessos tarafından öldürülmüştür. Bu olay III. Aleksandros'un hayatı için dönüm noktası olmuş, o andan itibaren genç kralın Pers tahtının meşru mirasçısı olarak karşımıza çıkmasına yol açmıştır⁴²².

Ancak Dareios'un ölümü bir başka sorunu da gündeme getirmiş ve M. Ö. 330 yılında ordu içinde önemli olaylar gelişmiştir. Makedon ordusunun askerleri Dareios'un ölümünü seferin sonu olarak kabul etmişler ve artık eve dönme arzusunu dile getirmişlerdir. III. Aleksandros bunları sefere devam etmeye ikna edebilmiş olsa da, önde gelen askerleri onun Pers politikasına karşı çıkmışlardır. Çünkü III. Aleksandros önemli günlerde Pers tarzında kıyafetler giyiniş⁴²³, Persleri devlet görevine getirmeye ve Perslerle ilgili konularda bir Persli gibi kararlar vermeye başlamıştır. Örneğin Dareios'u

⁴¹⁸ Stefani 2004, 48.

⁴¹⁹ Heckel 2002, 124.

⁴²⁰ Evans 2008, 171.

⁴²¹ Stoneman 1997, 149.

⁴²² Mansel 2004, 447.

⁴²³ “Buranın ardından, savaşa kısa bir ara verdiği sırada ilk kez barbarların kıyafetlerini giymeye başladığı Parthia'ya geldi...”Plut. "Alex . XLV. 1".

öldürdüğü için Bessos'u yargılamış, O'nu bir Pers gibi cezalandırmış⁴²⁴, Pers yasalarına göre burun ve kulaklarını keserek öldürtmüştür⁴²⁵. Ayrıca III. Aleksandros'un hem Grek, hem Makedon askerleri bu halkların yere kapanma, *proskynesis* hareketini yadırgarlarken, III. Aleksandros'un bu hareketi oldukça kolay benimsediği görülmektedir.

Pers monarşisinin en önemli tarafı kralın Pers aristokratları ile olan akrabalığıdır. Bu doğrultuda III. Aleksandros önce İssos Savaşı'nın, ardından Dareios'un akrabası Barsina⁴²⁶ ardından ileriki seferlerinde göreceğimiz gibi Roksana⁴²⁷ ile evlenmiştir (**Res. 29**) Aslında III. Aleksandros'un fethettiği topraklarda halk tarafından da daha kolay kabul görebilmek amacıyla soylu sınıfa dâhil olma arzusu, Asya fethinin başlarında da kendini göstermiştir. Karia Prensesi Ada ile çok iyi ilişkilerde bulunmuş ve onun manevi oğlu olmuştur⁴²⁸.

Ordusundan gelen bu tepkilere karşılık III. Aleksandros kendi savunmasını yapmış, kendisinin bir Makedon olduğunu ve burada uyguladığı tüm Pers adetlerini izlediği politika uğruna yaptığını, Makedon Devleti ile ilgili olan tüm belgelerde Makedon mührünü kullandığını, oyunları, kurban kesme işlerini ve dini tapınırlarını hala ataları gibi yaptığını, kendisinin Zeus'un soyundan geldiğini ve Illias'ı her zaman yanında taşıdığını yani özünde saf bir Makedon olduğunu anlatmıştır⁴²⁹. Ordu artık Asya'da ne kadar süreceği belli olmayan bir sefere çıkmak istemediğini açıkça dile getirmiştir. Buna rağmen III. Aleksandros askerlerini sefere devam etmeye ikna edebilmiş olsa da kendine karşı eski askerleri arasında ciddi bir muhalefet oluşmuş ve bu muhalefet zamanla kendini daha net göstermiştir⁴³⁰.

Bu olaylardan sonra III. Aleksandros bazı komutanlarına güvenini yitirmiş ve karşı eyleme geçmiştir. II. Philippos'a uzun yıllar komutanı olarak hizmet

⁴²⁴ Hammond 1986, 624.

⁴²⁵ Bury 1975, 476.

⁴²⁶ "...Barsina, Grek tarzında eğitildiği, ... ve babası Artabazos, kralın kızının oğlu olduğu için Aleksandros böyle soylu ve güzel bir kızla evlenmeye karar verdi..." Plut. "Alex. XXI. 4"

⁴²⁷ Deming 2004, 76.

⁴²⁸ Stephens 2003, 61.

⁴²⁹ Hammond 1986, 624.

⁴³⁰ Kurke 2004, 187.

etmişParmenion'un oğlu Philotas, III. Aleksandros'a suikast girişimindebulunduğugerekçesiyle idam edilmiştir. Bunun ardından Ektebana'da bulunan babasıParmenion da Makedon yasalarına göre ihanet eden kişinin erkek akrabasıolduğu için öldürülmüştür⁴³¹. Zaten daha önce bahsettiğimiz gibi Parmenion ileIII. Aleksandros arasında fikir ayrılıkları olmaya başlamıştır. Philotas'ın infazıyargılama sonucu, kanunlara uygun biçimde gerçekleşmiştir. AncakParmenion'un öldürülmesinin göstermelik sebebinin altında yatan asıl sebepçok açıktır.

III. Aleksandros, yola çıkarkenki arkadaşları ile hemfikir olupGreklerin öcünü almayı hedeflemektedir. Ancak bu görevini tamamlamaaşamasında kendisi için yeni bir görev başlamış ve bu görevi yerinegetirirken kendi fikrini destekleyecek kimselere ihtiyaç duymuştur. Oysa görevinitamamladıklarını düşünen Batılı askerleri sürekli bunu huzursuz etmeyebaşlamış ve onların III. Aleksandros'un bu yeni politikasını desteklemedikleriçok açıktır⁴³². O halde III. Aleksandros'un bu adamlara artık ihtiyacı kalmamış ve bunun gereğini yerine getirmekten çekinmemiştir. Bu olayla birlikteIII. Aleksandros'undoğulu bir hükümdar gibi düşünmeyebaşladığı açıkçağörülmektedir. Sergilediği tutumdan anlaşılan odur ki, kendi kararlarını desteklemeyip buna karşı gelen kim olursa olsun, bu kişiler Parmenion veoğlu Philotas gibi en önemli komuta adamları bile olsa III. Aleksandros artık bunlara cezasını verecektir. Ancak Plutarkhos'un anlattıklarından anlaşılan o ki;III. Aleksandros bu cezaları verirken baba ve oğlun ordudaki gücünden korkmuştur⁴³³.

Parmenion ve Philotas'ın ölümleri beraberinde ordu düzeninde büyük değişiklikler getirmiştir. III. Aleksandros bunların ölümlerinin ardından artık önemli tüm askeri birlikleri tek bir adamın emrine vermekten vazgeçmiş, mesela Philotas'ın kumandasında olan askeri birlikleri Kleitos ile arkadaşı Hephaiston'un emrine vermiştir⁴³⁴. Parmenion'un öldürülmesine duyulan tepki yine ordunun eskilerinden olan

⁴³¹ Hammond 1986, 624.

⁴³² Stoneman 1997, 160.

⁴³³ “Ancak Aleksandros Philotas’a karşı çok sayıda tanıklık duysa da bir süre sessiz kaldı ve bekledi. Bu, ya Parmenion’un ona karşı olan iyi niyetine güvenmesinden ya da baba ve oğlun ün ve güçlerinden korkuyor olmasından kaynaklanıyordu...”Plut, *Alex.* XLIX . 2.

⁴³⁴“Aleksandros iki *hipparkhos*, Amyntor’un oğlu Hephaiston ve Dropides’in oğlu Kleitos’u *hetairoi*’un sorumlusu yaptı ve *hetairoi*’u iki komutaya ayırdı. Böyle yapmasının sebebi, tek bir kişinin, bu kişi en yakın arkadaşı bile olsa, böyle kalabalık bir süvari birliğinin sorumlusu olmasını istememesiydi”Arr, "Anab. III. 27. 4".

ve Makedon geleneklerini savunan Kleitos'un atanmasıyla yatıştırılabilirdi; ancak Hephaiston'un da aynı göreve atanmasıyla Kleitos'un etkisi dengelenmiş olacaktır⁴³⁵.

Görüldüğü üzere artık iktidar gölge kabul etmiyordu ve muhalif sesler ordudan uzaklaştırılıyordu. Ayrıca yüksek dereceli komutanlarında yetkileri azaltılmış ve görevleri bölünmüştür. III. Aleksandros bu yaptıklarıyla iktidarını sağlama almaya çalışmış, tüm bu işlemler bir bakıma İmparatorluğun yönetim ve idari biçimini yavaş yavaş şekillendirmiştir.

5. 7. Pers Coğrafyası'nın Doğusu ve Hindistan Seferi

Tüm bu bahsedilen olayların ardından III. Aleksandros "Öç Seferlerine" son verip Grek askerlerini evlerine göndermiştir. Fakat III. Aleksandros için henüz her şey ve ele geçirilecek yerler bitmemiştir. M. Ö. 330 ile 327 yılları arasında Doğu İran ve Orta Asya'da yaptığı savaşlarda Pers Krallığı'nın doğu satraplıklarını ele geçirmek amacı güdmektedir.

III. Aleksandros çok engebeli olan bu coğrafyada ağır silahlı büyük ordusuyla iş görülemeyeceğini, ancak çete savaşları yapmakla başarıya ulaşılabileceğini ön görerek ordu teşkilatında büyük değişiklikler yapmıştır⁴³⁶. Diğer taraftan ordunun ikmalini çok uzakta kalan anayurttan sağlayan III. Aleksandros, Medleri, Persleri ve Orta Asya'nın bazı savaşçı kabilelerini silahaltına alma yoluna gitmiştir. Böylece bu üç yıl içinde Areia, Drangiana ve Arahosya üzerinden Hindikuş Dağları'nın güney eteklerinde ilerledikten sonra bu dağları da aşarak, M. Ö. 327'de Baktriyan ve Sogdiyan'da savaşmıştır. Bu suretle Afganistan'ın kuzey bölgelerini, Buhara ve Türkmenistan'ı Sir Derya'ya kadar ele geçirmiştir⁴³⁷.

III. Aleksandros'un sergilediği doğulu hükümdar tavırları Doğu'daki fetihleri sırasında artarak devam etmiştir. M. Ö. 328 yılında yine babasının komutanlarından biri ve üstelik Granikos'ta kendi hayatını kurtarmış olan Kleitos'u, Semarkand'da içkili bir toplantıda çıkan bir tartışma sonucu bizzat

⁴³⁵ Bosworth 2005, 132

⁴³⁶ Rpezka 2007, 52.

⁴³⁷ Bosch 1942, 69-70.

kendisi öldürmüştür. Aralarında çıkan tartışma ise Kleitos'un, III. Aleksandros'un Amon'un oğlu olduğu iddiasına karşı çıkmasından ileri gelmiştir⁴³⁸. Gördüğümüz gibi ordu içindeki bir Makedon, III. Aleksandros'un kendisini tanrılaştırılmasını kabul etmemiş, buna karşılık olarak cezasını ölümle ödemiştir⁴³⁹.

III. Aleksandros'un fethettiği yerli halklara kendini kabul ettirebilmek için hertürlü işinde o halkların kendi adetlerini benimsemesinin bir noktaya kadar uygun görüldüğünü düşünebiliriz. Ancak bu noktada önemli olan III. Aleksandros'un bu tavırları, daha önce bahsettiğimiz vekendisinin savunduğu gördüğümüz gibi gerçekten politikası uğruna mı sergilediği, yoksa bu tavırların kendi benimsediği tavırlar mı olduğudur. Bu noktada, okuduğumuz Kleitos'un ölümü bizi daha çok ikinci seçeneğe götürmektedir. Kleitos bir doğulu olmadığı gibi sıradan bir komutan da değildir. III. Aleksandros ile birlikte yola çıkan, Granikos'ta onun hayatını kurtaran, Artabazos'un ileri yaşından dolayı görevden çekilmesinin ardından onun yerine Baktria ve Sogdiana Satrabı olarak göreve atanmış, ordunun en önde gelen komutanlarından biridir⁴⁴⁰. Sonuç olarak Kleitos olayı, III. Aleksandros'un yükselen egosunun ve kendi ordusu içinde izlediği politikanın bir kanıtı olarak değerlendirilebilir.

III. Aleksandros'un Grek ya da Makedon olanlara karşı katı tutumu bunun ardından Kallisthenes'in öldürülmesiyle devam etmiştir. Bir Grek olan Kallisthenes'in öldürülmesinin gerekçesi olarak kraliyet çalışanlarından Hermolaos ve arkadaşlarının III. Aleksandros'a düzenledikleri suikaste ortaklık gösterilmiştir⁴⁴¹. Oysa isin aslı, modern tarihçiler tarafından, Kallisthenes'in III. Aleksandros'un bir talebine karşı gelmesine dayandırılmıştır⁴⁴².

Perslerin geleneklerinden biri *proskynesis* yani yere eğilmedir. Bugüne kadar Persler için sadece kral karşısında ya da kendisinden çok üst tabakaya ait olan

⁴³⁸ "...Makedonların kanları ve yaraları sayesinde böylesine büyük bir güç oldun, ama sen Philippos'u reddedip kendini Amon'un oğlu yaptın." Plut. "Alex. L. 6".

⁴³⁹ Heckel 2002, 135.

⁴⁴⁰ Hammond 1997, 150.

⁴⁴¹ Stoneman 1997, 168.

⁴⁴² Tarn 1964, 399.

kişiler karşısında uygulanan bir protokoldür ve tapınma anlamına gelmemektedir⁴⁴³. Ancak Grekler ve Makedonlar için durum böyle değildir. Onlar için bu hareket sadece tanrı tapınmalarına özgüdür⁴⁴⁴. Bu *proskynesis* hareketi ordu içinde sorunlara sebep olmuştur. Yolun başında saf Makedon ve Grekler'den kurulmuş olan III. Aleksandros'un ordusu, özellikle M. Ö. 330-327 yılları arasında yeni ve bu askerlerin yabancı oldukları coğrafyalara doğru gidilmesiyle homojenliğini yitirmiştir⁴⁴⁵. Bu dağlık alanlarla ilgili iyi eğitim görmüş Pers askerleri ve diğer yerli askerler orduya alınmıştır. Farklı kültürlerin insanların aynı ordu içinde kendi geleneklerine göre hareket etmeleri sorunlara yol açmıştır. İşte bu sorunlardan biri bu *proskynesis* hareketi olmuştur.

Ordu içindeki Persler geleneklerinden dolayı III. Aleksandros'un önünde eğilirken Grek ve Makedonlar bunu yadırgamış, onların III. Aleksandros'u tanrı saydıklarını düşünmüşler, buda ordu içinde sorunlara sebep olmuştur. Nitekim III. Aleksandros'un talepleri de kendisinin tanrısallaştırılması yönündedir. Ancak özellikle Amon'un oğlu kabul edilmesine karşı ordudaki tepkiler kendini göstermekte gecikmemiş ve Kleitos olayında gördüğümüz gibi bu tepkinin sonu ölüm olmuştur.

III. Aleksandros'un amacı Perslerin bu geleneğini batı halklarına ve batılı askerlerine de özümsetmek olduğundan, bu konuyla ilgili olarak kendisine tanrısallık onurları verilmesini sağlamak için Kallistenes'i görevlendirmiştir. Ancak Kallistenes, "Asyalıların geleneklerini Asyalılara bırak"⁴⁴⁶ yanıtıyla kendi sonunu hazırlamıştır. Ölümünün ardından Kallisthenes, Aristoteles okulufelsefecileri tarafından Doğu'nun despotluğuna karşı özgürlüğü savunmuş olan bir şehit olarak kabul edilmiştir⁴⁴⁷.

M. Ö. 327-325 yılları III. Aleksandros'un Hindistan seferine çıktığı yıllardır. M. Ö. 327 yılında Baktria Satraplığı'nı bir Makedon olan Amyntas'a teslim edip Hint seferine başlamıştır⁴⁴⁸. Ancak bu sefere başlanmadan önce orduda birtakım

⁴⁴³ Briant 2002, 71.

⁴⁴⁴ Tarn 164, 399.

⁴⁴⁵ Rpezka 2007, 54.

⁴⁴⁶ Tarn 164, 399.

⁴⁴⁷ Hammond 1997, 157.

⁴⁴⁸ Mansel 2004, 450.

değişikliklere gidilmiştir. *Hipparkhia* 'lar önem kazanmış ve Philotas'ın ölümünün ardından iki komutaya ayrılan *Hetairoi* birliklerinin komutası altı *hipparkhos* arasında bölünmüştür. Bu kişiler "Ak" olarak nitelenen bir başka Kleitos, Koenos, Krateros, Demetrios, Hephaiston ve Peridikkas olarak bildirilmiştir. Bunların süvari birliklerine fethettikleri yerlerin askerleri de katılmış, böylece farklı halkların da katılımıyla ordu iyice genişletilmiştir. Ancak yeni atanan altı *hipparkhos*'tan anlaşıldığı üzere halen önemli görevlerin başında Makedonlar bulunmaktadır.

Bu olaylar sırasında önemli *phalanks* komutanlarında *hipparkhia* 'lara transfer edilir⁴⁴⁹. Bu gelişme *phalanks* komutanlıklarının hiyerarşideki sırasını düşürmemiş, ancak süvari komutanlıklarındaki seçkin insanların sayısının artmasına neden olmuştur. Bu son düzenlemelerle süvari birliklerinin değerinin dahayükseldiği anlaşılmaktadır. Bu değer artışının sebebi olarak Parmenion⁴⁵⁰ 'un öldürülmesinin ardından özellikle piyadeler arasında artan huzursuzluk gösterilmiştir⁴⁵¹. Nitekim ileride işleneceği gibi, piyadelerin durumu III. Aleksandros'un seferleri boyunca daha da netleşecek ve bunlar ordu içindeki huzursuzluklarını sıklıkla ifade etmeye başlayacaklardır.

Tüm bu gelişmelere karşın M. Ö. 227 yılında III. Aleksandros, Pers Krallığı'nın tüm sınırlarını ele geçirmiştir. Stratejik yerlerde oluşturduğu karargâhlar sayesinde lojistiğini de iyileştirmiştir. Artık III. Aleksandros'un aklındaki tek bir şey dünyayı fethetmektir. Makedonyalıların yanında doğulu askerlerinde içinde bulunduğu 12000 kişilik bir orduyla Kabil Irmağı vadisini izlemiş, bir takım tehlikeli muharebelerden sonra Hayber geçidinden Pencan Bölgesi'ne inmiştir⁴⁵². Tarihçi Herodot ve Ktesias'ın verdiği birkaç küçük bilgi dışında hiçbir fikirleri olmayan yepyeni bir dünya keşfeden Makedon Ordusu gördükleri karşısında büyük bir şaşkınlık içindedir⁴⁵³.

M. Ö. 326 yılında III. Aleksandros Insos (Sind) Irmağı'nı geçerek dostu Taksiles'in başkenti Taksila'ya gelir. Buradan güney yönünde ilerleyerek Taksiles'in

⁴⁴⁹ Bosworth 2005, 336.

⁴⁵⁰ Griffith 1947, 77 vd.

⁴⁵¹ Bosworth 2005, 337.

⁴⁵² Heckel 2002, 174.

⁴⁵³ Hammond-Griffith 1976, 211.

hasmı Kral Poros'un üzerine yürür ve aynı yıl Hidaspes (Celum) Irmağı kenarında dördüncü büyük meydan muharebesini verir⁴⁵⁴. Hint Ordusu'nu büyük bir bozguna uğratan III. Aleksandros, Poros'u da rehin alır. Bu zafer onuruna III. Aleksandros bu bölgede birincisi Nikaia, ikincisi ise sevgili atı Bucefalos adını taşıyan iki şehir kurar⁴⁵⁵. Bundan sonra Makedonya Kralı dünyanın sonuna ulaşmak için doğuya ilerleyerek, Pencan Bölgesi'nin son ırmağı olan Hefasis Kıyılarına ulaşır. Fakat tropik iklim ve sürekli yağın yağmurlardan yıpranan ordusu, daha fazla ilerlemek ve Ganj'a gitmek istemez⁴⁵⁶.

Yanlarında bulunan Hintli bir prensin *Büyük kral eğer Ganj'ı geçersen Magadha Krallığı'na gidersen. O kral Hindistanın en büyük ordusuna sahiptir önerisi üzerine* III. Aleksandros gözünü kırpmadan *Güzel. Herkes hazır olsun yarın Hefasis'i geçiyoruz!* der. Birkaç yıl önce *olsayasın* diye bağırarak olan askerleri bu kez hiç ses çıkarmamıştır. III. Aleksandros anlamış ama yaşadıklarına inanmamıştır. Askerleriyle eski savaşıardan ve kazandıkları zaferlerden konuşmaya başlar. Çok azı ona cevap vermektedir artık herkes heyecanını kaybetmiştir. Ertesi gün III. Aleksandros ordusunu toplayıp bir konuşma yapmıştır. Onlara eski zaferlerden ve Hindistan'da kendilerini bekleyen servetten bahseder. Kendisini izlerlerse tüm dünyanın efendisi olacaklarını söyler.

Sonunda, *Daha sonra tüm dünyayı fethettiğinizde sizi ölümsüz anılarla Makedonya'ya götüreceğim* diye bağırır. Sessizlikte Koinos adlı bir asker arkadaşları adına konuşmak için öne çıkar:

Bir savaştan diğerine giderek tam 8 yılda 20.000 kilometre yol yürüyerek seni izledik, Yüce Aleksandros. Birçok arkadaşımız öldü, yaralandı veya hastalandı. Artık yorulduk ve eve gitmek istiyoruz. Sen zaferlerden bahsediyorsun, ama evde keyfine varamadıktan sonra zafer neye yarar? Maceralarımızı kime anlatacağız? Birkaç yıl sonra seninle savaşmaktan mutluluk duyarız... ama şimdi hayır. Tanrıları kızdırmamak için şansımızı daha fazla zorlamamalıyız! Gök gürültüsü gibi bir alkış yükseldi. III.

⁴⁵⁴ Heckel 2002, 175.

⁴⁵⁵ Mansel 2004, 450

⁴⁵⁶ Heckel 2002, 175.

Aleksandros sapsarı kesilerek çadırına çekilir. *Makedonlar olmazsa, diğercesur savaşılar benimle gelir* der.

Ama ertesi gün III. Aleksandros askerlerine teslim olduğunu bildirir: *Beni tek yenen siz oldunuz!* der. Askerler ağlayarak, O nu alkışlar⁴⁵⁷.

III. Aleksandros Hidaspes'e ulaşıktan sonra büyük bir donanma yaptırır ve yeni donanmasıyla birlikte M. Ö. 326 sonbaharında Indos'tan aşağıya, yani Hint Okyanusu'na doğru inmeye başlar. Bu olaydan 10 ay sonra M. Ö. 325 yılı ağustosunda Hint Denizi'ne varmıştır⁴⁵⁸. III. Aleksandros ordusunun büyük bir kısmını, kıyıda fazla uzaklaşmamak suretiyle Gedrosya ve Karamanya'dan sevk etmek, generallerinden Krateros'un komutasında bulunan daha küçük bir kısmı ise içerlerden geçirmek ve Karmanya'da her ikisini birleştirmek suretiyle, Pazargat ve Susa üzerinden Babil'e geri döner(**Hrt. 10**)⁴⁵⁹.

5. 8. Aleksandros'un Ölümü ve Sonrasında Gelişen Olaylar

M. Ö. 323 senesinin ilkbaharında III. Aleksandros, Babil'deki umumi karargâhını kurduğu zaman, bundan sonra yapılacak ilk işlere ait planlar yapmaktadır. Ordusunu ve donanmasını yeniden düzenler. Arabistan Sahilleri hakkında yeterli bilgilere ulaşıldığından artık sefere çıkabileceğine inanmaktadır⁴⁶⁰. III. Aleksandros'un büyük şöhreti ve Hindistan Seferi tüm batı dünyasınca duyulmuş ve birçok millet tebrik bildirmek üzere elçiler göndermiştir. Bu tebriklerin başka bir nedeni de olasılıkla O'nun dostluğunu kazanma isteğidir. Bilinmektedir ki III. Aleksandros'un bundan sonraki hedefi ise Akdeniz fethetmektir.

M. Ö. 323 senesi mayısının sonunda III. Aleksandros'un yeni yapılacak sefer için tüm hazırlıkları tamamlanmıştır. Haziranın birinde yapılacak seferin hayırlı geçmesi için kurbanlar kesilir⁴⁶¹. Aynı günün akşamı III. Aleksandros büyük bir veda ziyafeti verir ve bu şenlik iki haziran sabahına kadar sürer. Kendisi ise istirahat ederek tüm

⁴⁵⁷ Stefani 2004, 67.

⁴⁵⁸ Heckel 2002, 177.

⁴⁵⁹ Mansel 2004, 67.

⁴⁶⁰ Chamous 2002, 158

⁴⁶¹ Stephens 2003, 88.

yorgunluğunu attıktan sonra, aynı akşam dostlarından birinin davetine katılır. Ziyaret esnasında hafif bir rahatsızlık geçirmesine karşın burada da sabaha kadar kalır. Son aylarda bu ziyaretlerde büyük bir yorgunluk ve sıklaşan nöbetler geçirmektedir⁴⁶². Hatta bu nöbetlerin dayanılmaz hale geldiğini söylemek mümkündür. Ama yine de bu sancılı döneminde dahi sefer hazırlıklarını ihmal ettiğini söylemek pek mümkün değildir. Ordunun gideceği gün için haziranın yedisini, kendi gideceği gün için ise haziranın sekizini belirlemesi planlarında bir değişiklik yapmadığının göstergesidir⁴⁶³.

Aynı günün akşamı nehrin diğer tarafındaki bahçede serinlemek için bir gemi getirerek Fırat'ın diğer tarafına geçmiştir. Ancak geceleyin başlayan nöbet bütün gece uyumasına mani olmuşsa da, O hala seferi ertelemek niyetinde değildir. Haziranın beşinde generallerini toplayarak almış olduğu kararı yeniler ve sefer tarihinde değişiklik yapmaz⁴⁶⁴. Ayın altısından itibaren geçirdiği humma şiddetlenmeye başlar ve tümüyle kuvvetten düşer. İstıraplı bir geceden sonra sekiz haziranda, filonun hareketinin tehir olduğunu açıklar ve bundan sonra artık hiç konuşamaz. III. Aleksandros mühür yüzüğünü Perdikkas'a teslim eder⁴⁶⁵, artık bundan sonra kendi namına Perdikkas emir verecektir.

Haziranın onunda Fırat'ın karşı kıyısında saraya getirildiği zaman askerler sarayın dış kapısında birikerek krallarını görmek isterler. O'nun öldüğünü ve bununkendilerinden gizlendiğini düşünmektedirler. Haziranın on ikisinde artık iyileşeceğinden ümitler tamamen kesilince, kapılar açılır ve birbirini takiben binlerce asker, O'nu bir kere daha görmek ve ağlayarak veda etmek üzere, ölüm yatağının önünden geçerler⁴⁶⁶. III. Aleksandros ise başını hafifçe yukarı kaldırıp sadık askerlerine gözleri ile işaret ederek, selam vermektedir.

Aynı günün akşamı Seleukos, Peukestas ve diğer generaller ümidi kesmiş, şaşkın bir halde Babil kutsal alanına giderek kralı mabede getirmelerinin daha iyi olup olmayacağını sorarlar. On üç haziran sabahı buna karşı: "*onu getirmeyiniz; kendisi orda*

⁴⁶² Hunter 2003, 48.

⁴⁶³ Kurke 2004, 196.

⁴⁶⁴ Heckel 2002, 178.

⁴⁶⁵ Stoneman 1997, 181.

⁴⁶⁶ Hunter, 57.

kalırsa yakında iyileşecektir!”. Şeklinde cevap alırlar. Ama aynı günün akşamında,III. Aleksandros hayata gözlerini yummuştur⁴⁶⁷.

Dünyanın gördüğü en büyük komutanlardan biri olan III. Aleksandros, adını tarih sayfalarına adeta kazımış, yaptıkları ve bıraktığı eserlerle ölümsüz bir kahraman olmuştur. O, bir devre adını veren, binleri peşinde koşturan, idealleri uğruna her şeyi göze alan, zekâsıyla herkese kendisini hayran bırakan bir liderdir. Makedon ve özellikle Hellen kültürünün gelişiminde çok önemli bir rol oynamış,günümüz tarihçilerimin Helenizm adını verdikleri tarihi O’nun dönemi ile başlatmıştır. Helenizm kültürünü Asya’nın ücra köşelerine kadar götüren kişi de yine Makedonyalı III. Aleksandros'dur.

III. Aleksandros’un ölümüyle başlayan ve M. Ö. 31’de Aktium Savaşı’na kadar geçen üç yüz yıllık dönem, karışıklık ve bitmek bilmeyen savaşlarla geçer. III. Aleksandros’un beklenmedik zamanda, ardından bir vâliyet göstermeksizin ölümü, kurduğu evrensel devlet için büyük bir felaket olmuştur⁴⁶⁸. Babil’de piyadeler ile süvariler arasında çıkan çatışmalardan sonra III. Aleksandros’un gayri meşru kardeşi II. Philippos Arhidaios ile Aleksandros’un Roksana’dan olma oğlu IV. Aleksandros Krallığı yönetebilecek durumda değildirler⁴⁶⁹. Bundan dolayı ordunun başında bulunan generaller devlet işlerinde asıl rolü oynamaya adaydırlar. Büyük bölümü son derece hırslı bu kişilerin eline icra gücü verilmemek için askeri idare ile mülki idare birbirinden ayrılır.

Hassa Kıtaları Komutanı Perdikkas’a Asya’nın, Antipatros’a ise Avrupa’nın askeri idaresi verilir⁴⁷⁰. Yetenekli bir komutan olan Krateros, Kral II. Philippos adına Asya ordularını buyruğu altında bulunduracaktır. Ptolemaios Mısır’ın, Antigonas Büyük Frigya’nın, Leonnatos Marmara Yöresi Frigya’nın, Lisimahos Thrakia’nın başına geçer⁴⁷¹. Yaklaşık üç asır büyük çekişmeler sonucu Makedon İmparatorluğundan son

⁴⁶⁷ Bosch 1942, 127. ; Erskine 2002, 163 vd.

⁴⁶⁸ Hunter 2003, 58.

⁴⁶⁹ Bagnall-Derow 2004, 17. ; Macurdy 1932, 256 vd.

⁴⁷⁰ Hunter 2003, 64.

⁴⁷¹ Mansel 2004, 458.

kalan bölge olan Mısır'daki Ptolemaios Devleti'nin M.Ö. 31/30 yıllarında Aktium Savaşı ile Roma'ya bağlanmasıyla bu görkemli imparatorluk son bulur⁴⁷².

5. 9. Aleksandros Dönemi ile Birlikte Hellenistik Düşüncenin Doğuşu

III. Aleksandros'un Klasik dünyayı kapatan, Hellenistik dünyanın kapılarını açan askeri başarıları ardından hareketlilik kazanan Hellen kültürü, fethedilen her bölgede yeni bir dünya düzeni kurmayı başarmıştır.⁴⁷³ Ekonomik, sanatsal ve sosyal alanlarda birçok açıdan sıkışmış olan Hellen dünyası, Makedonya Kralı III. Aleksandros'un askeri zaferlerinin ve başarılarının getirisi ile hareketlenmeye başlamıştır. Bu hareketlenmeler, döneme politik, sosyal ve sanatsal çok yönlü karmaşık bir yapı kazandırmıştır. Genel olarak dönemin kazandığı bu karmaşık yapı Hellenizm tanımını almıştır⁴⁷⁴.

III. Aleksandros'un Hindistan içlerine kadar uzanan hâkimiyeti öncesinde, Klasik Dönem boyunca, Pers Hanedanlığı yönetiminde uzun yıllar yaşayan doğu bölgelerinin halklarının sosyal ve kültürel yaşamları kendi içlerine dönük ve yerel gelişmeler doğrultusunda olmuştur⁴⁷⁵. Doğu seferleri sonrası bu kapalı bölgeler Hellen kültür kolonizasyonunun bir parçası haline dönüştürülmeye başlanmıştır⁴⁷⁶. III. Aleksandros ve generallerinin yönetiminde Hellenize edilen yeni dünya düzeni kültürel akrabalık ilişkisi ile gelişmiş ve iç içe geçmiştir⁴⁷⁷.

Hellenistik Dönem olarak adlandırdığımız bu periyodu aslında bir düşünce devrimi olarak değerlendirmek mümkündür. Aleksandros'un doğu seferlerinin asıl amacı Perslerden intikam almak gibi görünse de bunun temelinde yatan asıl düşünce ortak bir dünya toplumu oluşturma gayesi yatmaktadır. Makedonya'dan başlayıp, Hindistan içlerine kadar uzana bu büyük sefer Doğu ve Batı kültürlerinin birbirlerini tanımasına imkan sağlamıştır⁴⁷⁸. Bunun yanı sıra Hellenistik Dönem sadece her iki kültürün tanışıp kaynaştığı bir sentezin yaşandığı dönem değildir. Bu dönem

⁴⁷² Bosch 1943, 137.

⁴⁷³ Bosworth 1986, 1-12.

⁴⁷⁴ Walbank 1981, 22 vd.

⁴⁷⁵ Collingwood 2000, 54.

⁴⁷⁶ Smith 2002, 9.

⁴⁷⁷ Rostovtzeff 1990, 197.

⁴⁷⁸ Smith 2002, 17.

yenisanatsal oluşumların ortaya çıktığı, yeni krallıkların oluşmaya başladığı vedolayısıyla yeni kralların ve onların saraylarının lüks konutlarının tanrılar vedevlet için mimaride yeni oluşumların başladığı bir dönemdir. Aynı zamandadini ve sosyal açıdan adak yapılarının, kamu yapılarına yardımın da başladığıyeni bir dönemdir⁴⁷⁹.

Ekonomik olarak bu dönem Greklerin, Pers istilası sonrası yaşadıkları belli bir politik ve ekonomik yıkımdan sonra zenginlik ve refaha tekrar kavuştukları önemli bir zaman dilimidir. Hellenistik Dönem Batı Anadolu'ya Arkaik Dönemden sonra ikinci bir sosyal refah ve zenginlik, dolayısıyla ekonomik bir gelişim getirmiştir. Doğuda Pers topraklarından batıda Makedonya'ya, kuzeyde Rusya'dan güneyde Mısır'a ulaşan büyük bir coğrafya içersinde Batı Anadolu toprakları stratejik konumunun da sayesinde önemli liman ve ticaret merkezlerine kavuşmuş, zengin bir bölge haline gelmiştir. Burada yeni yapılaşmalar ve yerleşimler oluşturularak büyük bir mimari atılım içine girilmiştir⁴⁸⁰. Yeni liman yapıları, yeni kamu binaları ve yeni oluşturulan kentlerin hepsi de Hellenistik Dönemle birlikte gelişen sosyal refahın bir sonucudur. Smyrna, Pergamon, Ephesos ve Miletos gibi kentler yeni ve büyük limanlara kavuşmuşlar ve oldukça büyüyerek ekonomik merkezler haline gelmişlerdir⁴⁸¹.

Para dolaşımı ve Hellenistik Dönem entelektüel insanının değişen yaşam biçimini ticaretin yasamda önemli bir pay edinmesine ve dolayısıyla kıyı kentlerinin ön plana çıkmalarına sebep olmuştur. Bu gelişim de doğal olarak daha önceki değişimlerden farklı olarak daha yoğun bir sosyal, ekonomik ve politik yaşam biçimine zemin hazırlamış, tanrılar tarafından kontrol edilen gelenekler değişmiş, yaşam biçimleri, alışkanlıkları ve doğal olarak yaşam alanları yani konutlarda belli bir değişim içine girmiştir. Hellenistik Dönemle birlikte Grek toplumunun daha sivil bir yaşamı benimsemeye başlamasıyla şehirlerdeki kamu yapılarının önemi daha daartmıştır. Entelektüel yaşam biçimi büyük tiyatro yapılarının günlük yaşamda önemli bir noktaya ulaşmasını sağlamıştır. Agora, ticaret merkezi, şehir planlamalarında ayrı bir yere oturtulmuş ve büyük bir önem kazanmıştır. Birçok kıyı Grek kentinde agora nüfusun en

---

⁴⁷⁹ Droysen 1833, 21.

⁴⁸⁰ Mansel 2004, 458.

⁴⁸¹ Hanfmann 1963, 78.

yoğun olduğuyedir. Böylece Grek kenti organik bir yapılanma içinde eski geleneği dekoruyan modern bir görünüm kazanmıştır⁴⁸².

III. Aleksandros'un (M. Ö. 323) ani ölümü sonrasında yerine geçebilecek bir varis bırakmamış olması, fethedilmiş toprakların onun yakın arkadaşları ve generalleri (Diadokhlar) arasında paylaşılarak yönetilmesine yol açmıştır⁴⁸³. Başlangıçta III. Aleksandros'un düşüncesine dayalı Makedon Krallığına bağlı bir yönetimsürdürülmüş olunmasına rağmen, sonrasında bazı generaller (Diadoch) kendihanedanlığını kurma denemeleri sonrasında başarıya ulaşmışlardır. Yaklaşık M. Ö. 3. yüzyıl başlarında Hellenistik dünya içinde üç önemli merkezi krallık kurulmuştur; Makedonya'da Antigonoslar, Mısır'da Ptolemaioslar, Kuzey Suriye'de ve Anadolu'nun önemli bir kısmında Seleukoslar⁴⁸⁴. Fakat Anadolu üzerindeki hareketlilik M.Ö. 3. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir. Buradaki hareketlilik sonrasında Pergamon merkezli Attalos Hanedanlığının kurulması ile Hellenistik Dönem'de Anadolu siyasi ve sanatsal farklı bir yol yakalama olanağı bulmuştur⁴⁸⁵.

Hellenistik Dönem öncesi sanatsal yaşamın merkezi olan Atina ve Anakarasanatı, III. Aleksandros sonrası doğudaki merkezi krallıklar tarafından kurulan yeni büyükmerkezlere doğru göç etmeye başlamıştır⁴⁸⁶. Askeri hareketlenmeler doğudaekonomik yasama önemli ölçüde canlılık getirmiş ve bu canlılık sanatsal olarakyenidünya sanatından ve sanatçısından yeni taleplerde bulunmaya yöneltmiştir⁴⁸⁷. Buekonomik canlanmadan ve dünyanın yeni zenginliklerinden yararlanmak isteyensanatçı ve zanaatkârlar doğudaki yeni krallık merkezlerine doğru önemli ölçüde birhareketlenme sağlayarak sanat göçünü başlatmışlardır⁴⁸⁸. Bu sanatsal hareketlilik Atina ve Anakara sanatının sürekliliği ve canlılığına ciddi oranda durgunluk getirirken, Hellenizasyon ile birlesen özgün doğu sanat kimliği Hellenistik Dönem boyunca sanatın merkezine yerleşmiştir⁴⁸⁹.

⁴⁸² Stewart 1990, 190.

⁴⁸³ Bosworth 1986, 10-12.

⁴⁸⁴ Hanfmann 1963, 79.

⁴⁸⁵ McShane 1964, 5.

⁴⁸⁶ Carpenter 1971, 180.

⁴⁸⁷ Smith 2002, 20.

⁴⁸⁸ Stewart 1990, 191.

⁴⁸⁹ Beazley – Ashmole 1966, 68.

Ancak Hellenistik dünyanın sanat kimliğinin III. Aleksandros'un askeri hareketlerinden önce başlamış olduğu da düşünülebilir. Geç Klasik Dönem'in sonu ve Erken Hellenistik Dönem'in başında özellikle Anadolu'nun güneybatı sahillerindeki Karia ve Lykia Bölgesi kentlerinde Hellenistik sanatın ilk etkileri izlenebilmektedir⁴⁹⁰. Carpenter, Hellenistik İmparatorlukların oluşumunun Grek heykeltraşlık tarihine direkt bir etkisinin olmadığı sonucunu vermesi de bu noktada anlamlıdır⁴⁹¹. Sanatın yeni bir hareketlik kazandığı ve kimlik değiştirdiği görülebilir fakat bu sürecin sanatsal etkilerinin daha erken örneklerinin varlığı bilinmektedir. Grek dünyasının önemli heykeltıraşlarından Skopas, Bryaksis, Leokhares, (Timotheos) ve Praksiteles Karia Satrabı Mausollos için PreHellenik bir anıt üzerinde çalışmışlardır(**Res. 30**). Mausollos Karia'lı bir Prens'tir(**Res. 31**), aynı zamanda Karia'daki Pers satrapıdır fakat sanatsal beğenisi Grek sanatçıların çalışmasından yana olmuştur⁴⁹². Mausoleion'un tipolojik olarak Mısır ve Doğu anıtları ile benzer özellikler taşıması Mausolos'un anıtın yapımına başlamadan önce daha doğuda benzer örnekleri görmüş olabileceğini düşündürür⁴⁹³. Burada Mausolleion'un hellenleşmesini öne çıkaran ise Grek kökenli heykeltıraşların Grek sanat ve üslubunu doğu düşüncesi ile birleştirerek sentez oluşturma yoluna gitmiş olmalarıdır. Droysen'in ilk kez yüzeysel olarak ortaya attığı kültürlerin karışımının Mausolos ve eserinde ilk kez görünmesinde düşünülebilir⁴⁹⁴.

Genel hatlarıyla böyle bir düşünce ortamı olan Hellenizm Dönemi'nin, önemli bir özelliği, kültürler arasında kaynaşmanın başlamasıdır. Bu kaynaşmanın tek bir alanda olmadığı ve bu düşünce akımının sanattan, sosyal yaşama kadar çok geniş bir yelpazede olduğu gözlemlenmektedir. Hellenizm öncesinde Greklerin kendi kökenleri dışındaki tarihlere, düşmanca veya dostça belirli bir yargı ile baktıkları bilinmektedir. Tarihsel süreç içinde Grekler ile Barbarlar arasındaki dil farklılığı yumuşayınca, Grek gelenekleri varlık gösterdiği merkezlerde benimsenmiş ve böylelikle başlangıçtan itibaren varolan düşmanlık bir işbirliği bilincine dönüşmüştür.

⁴⁹⁰ Spivey 1996, 191.

⁴⁹¹ Carpenter 1971, 180.

⁴⁹² "Çok daha özel bir tanımlama ile dönem şöyle yaklaşır "Eğer Hellenistik, Grek olmayan anıtlarda Grek sanatçıların çalışmasını içeriyorsa o zaman Hellenistik heykel traşlığın açıklaması Makedonya ile değil Anadolu ile başlatılmalıdır". Spivey 1996, 190.

⁴⁹³ Spivey 1996, 192.

⁴⁹⁴ Droysen 1833, 27.

Bu dönem öncesinde, tek tek toplumsal birliklerin bütünü olan bir insan dünyası bilinci, var olmakla beraber, bu birlik tarihsel değil, coğrafi bir birlik olarak algılanmaktaydı. Daha doğrusu henüz bir “evrensel tarih”, yani “dünya tarihi” tasarımı yoktu. III. Aleksandros'un zaferleriyle, Helenler ve Helenli olmayan bütün halklar, tek bir siyasal birlik haline gelince, insanlık dünyası “coğrafi bir birlikten” ziyade “tarihsel bir birlik” olarak algılanmış, evrensel bir yaşam tasarımı oluşmaya başlamıştır⁴⁹⁵.

5. 10. Hellenistik Düşüncenin Şehir Mimarisi Üzerine Etkileri

Tarih boyunca dünyanın birçok bölgesinde kentler kurulmuştur. Kentlerin ortaya çıkış şekli ve işlevlerinin anlaşılmasına dönük yapılan çalışmalarda, kentlerin ortaya çıkışının birçok nedene dayanmakla birlikte temelde, avcılıkla geçinen insan topluluklarının, özellikle tarımda meydana gelen ilerlemeler sonucu, ortaya çıkan fazla ürünün, insanların dahakalabalık topluluklar olarak yaşamasına olanak tanınmasıyla, verimli tarım topraklarının yakınında kentler kurulduğunu görmekteyiz. Antik çağların kentlerinin büyüklüklerine ilişkin fazla bir bilgi olmamakla birlikte, Babil ve Syracuse gibi kentlerin nüfusunun 350-400 bin civarında olduğu bilinmektedir⁴⁹⁶. Öte yandan Atina'nın nüfusunun da daha büyük olduğu tahmin edilmektedir⁴⁹⁷. Arkeolojik kazılar sonucu ortaya çıkan kalıntılardan elde edilen bilgiler ışığında, söz konusu ilk kentlerin sahip olduğu yapılaşma biçimi, aynı zamanda geçerli olan sosyal kurumlar ve ilişkiler düzeyini de anlamamıza yardımcı olmaktadır. Buna bağlı olarak, kent yaşamının ve mekânlarının işlevlerinin arkasında yatan düşünce sistemleri konusunda da bazı yorumlar yapmak olanaklı olmaktadır.

İlk kentlerde görülen benzer mekân kullanımı, ilerleyen dönemlerde birtakım dış etkenlerinde zorlamasıyla farklılaşmaya başlamıştır. Tarihte ilk kez Doğu'da ortaya çıkan kentler, Batı'ya doğru yayıldıkça, Batı'nın kültür ve düşünce biçiminden etkilenecek, farklı bir yapıya dönüşmüştür⁴⁹⁸. Doğu- Batı etkileşiminin ilk örneklerinin ortaya çıktığı bugünkü Ege, Batı Karadeniz, Güney İtalya ve Yunanistan Kıyılarında

⁴⁹⁵ Collingwood 2000, 44.

⁴⁹⁶ Keleş 2002, 23.

⁴⁹⁷ Sickinger 1994, 286.

⁴⁹⁸ Gehrke 1990, 7.

kurulan kent devletleri (polis), Batı'da ortaya çıkan ilk kentler olarak karşımıza çıkmaktadır⁴⁹⁹. Ancak buradaki kentler Doğu'daki kentlerden birçok yönden farklı özelliklere sahiptir. Bu farklılıklar hem kentsel mekânın kullanılış şeklinde, hem de sosyokültürel yapısında meydana gelmiştir. Aynı şekilde, antik kentlerde, Antik Çağın başından sonuna (M.Ö. 8- M.S. 5. yüzyıl) kadar geçen süre içerisinde aynı kalmamış ve zamanla değişimler yasayarak başkalaşmıştır⁵⁰⁰.

Dolayısıyla kentin ve kentsel öğelerin içerdiği anlamların da değişmesi söz konusudur. Örneğin, kentin ve kentsel mekânların anlamlarının öncelerimitolojik düşünceyle açıklandığı bir dönemden, felsefi bakış açısıyla değerlendirildiğidönüşüm yaşanmıştır. Ardından da, evrene ilişkin olarak ortayakonana kosmos anlayışından kozmopolitime ulaşıldığı HellenistikDönem'e geçilmiştir. Kısaca M.Ö. 8. yüzyılda başlayan ve M.S. 5. yüzyılda tamamlandığıkonusu genel kabul edilen antik çağda, düşünce sisteminin evriminebağlı olarak kentlerin ve kentsel mekânların değişmesi söz konusudur⁵⁰¹. Bilindiği gibi, III. Aleksandros'un ölümünden sonra Doğu Akdeniz çevresinde kurulan Hellenistik devletlerde, Hellen ve Doğudüşüncelerinin karşılıklı birbirleriyle kaynaşmasıyla başlamıştır. Bu iki düşüncenin kaynaşması Roma İmparatorluğu'nda da sürmüştür⁵⁰².

Kentin sürekli bir değişim ve yenileşme içinde olduğu ve aynı şekilde, kentin kendisini oluşturan tek tek öğelerin ötesinde de bir anlam içerdiği ifade eden Braudel'e göre, 'her fetih, her göç, belirli bir kent toplumu modelinin farklılık gösteren onlarca örneğini tekrarlama ve bu arada başlangıçta örtük olarak içerdiği şeyi dışarı vurma eğilimindedir. Bir kent, ister büyük olsun ister küçük, içindeki evlerin, anıtların, sokakların toplamından çok baksana bir şeydir; tıpkı bunun gibi sadece bir ekonomi, ticaret, sanayi merkezi de değildir. Toplumsal ilişkilerin mekansal izdüşümü olarak kent, dünyevi olanı kutsal olandan, çalışmayı eğlenceden, kamuya ait olanı özel olandan, erkekleri kadınlardan, aileyi ona yabancı olan her şeyden ayıran sınır çizgileri

⁴⁹⁹ Schuller 1991.

⁵⁰⁰ Walbank 1981, 85.

⁵⁰¹ Hansen 1993, 8.

⁵⁰² Gökberk 1999, 82

ağının kendi içinde kesiştiği, aynı zamanda da onun yapısını oluşturduğu bir mekan görünümüyle karşımıza çıkar. Bu niteliği ile de, mükemmel bir şifre anahtarı sağlar⁵⁰³.

Tarihte ilk kentler Doğu toplumlarınca kurulduğu ve kurulan kentlerin genelde benzer bir yapılanma içinde olduğu ve aynı işlevleri gördüğü düşünülmektedir. Tarihin yazılı olmayan bölümlerini de içeren söz konusu ilk kentlere ilişkin bugün elimizde bulunan bilgi kaynakları tümüyle arkeolojik kazılar sonucu elde edilen kalıntılar üzerine yapılan yorumlara dayanmaktadır⁵⁰⁴. Örneğin kentin ortaya çıkışı ve kentle birlikte eşzamanlı oluşan yapıların nasıl geliştiği ve ne anlam ifade ettiği konusuna değinen Mumford'a göre, merkezi konumdaki kişi olarak, kral, köyün kente dönüşmesinde, yeni bir sembolik dünya ve kent imgesi oluşturmada önemli rol oynamıştır. Eski köyün içinde yükselen kale, bu yeni imgenin somut ifadesidir. Bu kalenin çevresinde biçimlenen kent ise evrenin insan eliyle yapılmış kopyasıdır. Kenti kuşatan dış duvar, estetik açıdan, kent ile onu kuşatan kırsal alan arasında kesin bir sınır oluşturur. Sosyal açıdan ise bu duvar, içeridekiler ve dışarıdakiler arasındaki farkı vurgulayan, kesin bir sınırdır⁵⁰⁵.

Yukarıdaki değerlendirmeden de anlaşılacağı gibi, ilk kentleri oluşturan bütün yapıların ve öğelerinin aynı zamanda o zamana ait bazı düşünceleri sembolize ettiği söylenebilir. Aynı şekilde kentin ve kentsel mekânın hiç bu kadar düşünce yoğunluğu içinde ele alınmadığı şeklinde bir yargıya da varılabilir. Sınırlı sayıdaki kurumun ve yapının bu şekilde değerlendirilmesi normal olarak görülebilir. O dönemlere ait mitolojik ve dinsel düşüncenin, gök gürlemesini bile kendi mantığı içinde anlamlandırdığı düşünüldüğünde, somut olarak var olan bir kentin de mutlaka anlamlarının olması kaçınılmazdır. Kentsel mekânın genişlemesi, beraberinde bazen anlamlı olmayan gelişigüzel alanları da ortaya çıkarmış ya da çıkarabilir. Dolayısıyla kentsel alanın her metrekaresinden bir anlam çıkarmanın da doğru olmayacağını burada belirtmek gerekmektedir⁵⁰⁶.

---

⁵⁰³ Braudel 1990, 125.

⁵⁰⁴ Hansen 2002, 8.

⁵⁰⁵ Mumford 1966, 91.

⁵⁰⁶ Mazi 2008, 36.

İlk Doğu kentleri, kendilerini yaratan ve toplum sorunlarına çözüm getiren başarılı kadrolarını ve şeflerini yücelterek kutsallaştırmışlardır. Yönetici kadroların sağladıkları örgütlenmenin merkezi karakteri ve tek elden yönlendirilen iliksiler, onların tanrılaşmalarına yol açmıştır. Başarının karşılığı elde edilen ve tapınağa sunulan ürün fazlasının muhafazası ve başka işler için kullanılması, rahipler sınıfını ortaya çıkarmıştır⁵⁰⁷.

Anıtsal tapınakların ve yapay tepelerin yükselişi merkezi bir örgütlenmeyi nitelemektedir. Bu merkezin yani kentin mimari üslubu da yine despotun sınırsız iktidarına tanıklık edecek biçimde anıtsal olması hedeflenmiştir. Dinsel sembolizm kentlerin kuruluşunda her şeyden önde gelmektedir. Bu kentlerin merkezi, kent tasarısının ve diğer tanrıların tapınaklarını içeren bir kaledir. Arkeologların kazılarında başka hiçbir ise yaramasa da, çok sağlam malzemeye yapılmış bu kaleler hemen her zaman ortaya çıkmaktadır⁵⁰⁸. Etrafı surlarla çevrilmiş ve belli bir alanla sınırlı olan bu küçük kentlerde genellikle üç yapı yer almaktadır. Tapınak, saray ve tahıl ambarı. Bunların varlığı büyük bir işgücünün ve geniş bir nüfusun varlığını gerektirmektedir. Dolayısıyla söz konusu yapıların yapımı sırasında çalışanların emekleri karşılığı bir ücret ödenmemişse de, hiç değilse çalışırken beslenmelerin sağlanması tahıl ambarlarındaki yiyecek fazlasıyla sağlandığı anlaşılmaktadır⁵⁰⁹. Aynı zamanda böylesine büyük yapıların inşaatında çalışma toplumdaki işbölümünün gittikçe kurumsallaştığını göstermektedir. Rahipler sınıfından sonra emekleri karşılığı geçimini sağlayan (daha doğrusu karnını doyuran) bir işçi sınıfının oluşturulduğunu görmekteyiz⁵¹⁰. Daha önce kent surlarının içinde kalanlar ve kalmayanlar arasında olan hiyerarşik yapı, toplumda işbölümünün gelişmesiyle artık kent içinde de ortaya çıkmış ve kentsel alanda ikili bir mekânsal yapıyı ortaya çıkarmıştır. Kısaca insan-doğa ilişkisinin dönüşerek artık insan-insan ilişkisinin başlangıcını oluşturan bu dönemde oluşan Doğu tipi kentler, aynı zamanda insandüşünce sisteminin de başlangıcını oluşturan mitolojik düşüncenin etkisiyle, kentin ve kent yöneticilerinin de kutsallaştığı bir mekân olmuştur⁵¹¹.

⁵⁰⁷ Childe 1983, 146.

⁵⁰⁸ Tuna 1987, 122.

⁵⁰⁹ Bumin 1990, 23.

⁵¹⁰ Hansen 2002, 16.

⁵¹¹ Braudel 1990, 128.

Bu arada o zamanın dünyasının en Batı'sında (Ege, Adalar, Batı Karadeniz ve Yunanistan) yasayan topluluklarda belli bir gelişim ve dönüşümün içerisindeydiler. Buralarda karşılaşılan toplum tıkanıklığına ilişkin çözümler mevcut ilişkiler dışında aranmasını zorunlu kılmıştır. Coğrafya koşulları bu yörede yasayan insanları dışarıya, denize sevk etmiştir. Böylelikle ilk Avrupalılar ve Batılılar olarak tanıyacağımız bu topluluklar Doğu uygarlıkları tarafından biriktirilen zenginliklerle doğrudan veya dolaylı biçimde karşılaştıkları gelişmenin içine girmişlerdir⁵¹². Koloni yaşamı, Hellenlerin Doğu'nun üstün uygarlıklarıyla karşı karşıya gelmesini ve ondan pek çok etkiler almasını olanaklı kıldığı gibi, Hellenlere ne gibi ortak niteliklere, edebiyat, din ve geleneklerde kendini gösteren ne gibi bir kültüre sahip olduklarını öğretti, böylelikle de Hellenlerin ulusal duygularının gelişmesine yol açtı. Bunun yanında, kolonizasyon hareketleriyle Hellenler gerek Akdeniz ve gerekse Karadeniz'in en ıssız köşelerine değin sokulup, tarihleri olmayan ilkel halklar arasına yerleşerek, Grek kültürünü geniş bir alana yaydıkları gibi, Doğu Akdeniz'in büyük ve köklü gelenekleri olan kültür merkezleriyle yüz yüze gelerek, Helen uygarlığını Doğu'nun uyarıcı etkileri altında yaratmışlardır⁵¹³.

Toplumun kendi üretimi dışındaki güç ve olanakları (hammadde kaynakları) örgütleyerek denetim altına alması, Doğunun artık ürününe el koyarak kendi kentlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu durumda üretilmeyen bir artık ürün, örgütlenme ve örgütleyicilerin varlığı, mevcut iliksilerde ortaya çıkmayan bir toplum birimini, kenti yaratmıştır⁵¹⁴. Bu kentteki örgütlenme merkezi değildir. Ürün fazlası yaratılmamıştır. Yalnız başka ilişkilerin yarattığı artık ürünü kullanma olanağı ortaya çıkmıştır. Örneğin Çatalhöyük, gelişmiş uzmanlaşmış ekonomik faaliyetlerin ve bölgelerarası ticaretin odaklaştığı bir merkezdi, ama bir yönetim işlevi görmüyordu ve bir yönetici sınıf oluşmamıştı. Bunun nedeni, ekonomik yapının çeşitlenmesine ve uzmanlaşmanın ortaya çıkmasına karşın, elde edilen artık ürünün oldukça sınırlı kalması, anamal birikiminin sağlanmamış olmasıdır. Bunun göstergeleri de konutların küçük ve gösterisiz olmaları,

---

⁵¹² Aktüre 1994, 12.

⁵¹³ Sevin1982, 230.

⁵¹⁴ Aktüre 1994, 33.

ayrıca saray, tapınak koruma duvarı, kale gibi anıtsal öğelerin inşa edilmemiş olması olarak görülmektedir⁵¹⁵.

Kentin ortaya çıkması için mutlaka artık ürünün olması gerektiği gerçeği, Batı kentlerinin oluşumunda da karşılaşılmaktadır. Ancak buradaki temel fark artık ürünün elde edilmesinin yöntemindedir. Çünkü artık ürünün elde edilmesinde ortaya çıkan ilişkiler sistemi aynı zamanda kentsel alandaki yönetsel ilişkiler sisteminin de kaynağını oluşturmaktadır. En başta tarımsal faaliyetlerde bulunan çiftçiler sınıfı ve oluşan artık ürünü kendi hegemonyasına alarak büyüyen yöneticiler sınıfı oluşmaması, yukarıda da değinildiği gibi Batı tipi kentlerde merkezi bir yönetim şeklinin gelişmesini engellemiştir. Dolayısıyla kentsel gelişimin seyri Doğu kentlerindeki farklı olmuştur⁵¹⁶.

Doğu dışı toplumların kentlerinde ortaya çıkan dini örgütlenmede, tekve mutlak bir gücün kutsallaşır bir tapınak örgütü ile cisimleşmediği görülmektedir. Burada olan şey, sürüp giden mücadelede değişik ilişki ve toplumunsurlarının isin içine katılması farklı dini unsurların bir çatı altına toplanmalarınave toplumdaki çatımsa ve ilişkilerin bir benzerini sürdürmelerineyol açmıştır. Doğuda kişilerin tanrılaşmalarına karşılık bu toplumlarda tanrılarınkişileşmiş bir durumda olmaları mevcut zıtlık için bir örnek olarakverilebilir⁵¹⁷.

Yapı mimarisini etkileyen en önemli faktörlerden birisi de dindir. Mezopotamya tanrısı Ea da insanlara yıldızlar ve tarımla ilgili bilgileri, yazıyı, yasaları, tapınaklar ve kentler kurma sanatını bağışlamıştır⁵¹⁸. Eski Roma Etrüsk, Mısır, Hellenistik vs. kentlerin kuruluşları bir dini seremoni ile olurdu. Kentin kurulacağı yer seçildikten sonra memleketin ileri gelenleri tanrının rızasını dilerler ve seremoniyi sabanla kent sınırını çizerek bitirirlerdi. Bütün kent, gerçekte bütün ülke tanrılara ya da belirli bir tanrıya aitti. Bir anlamda Atina kenti Athena'ya, Argos Hera'ya vb. sunulmuştur. Ephesos'taki Artemis kültürüne göre buradaki insanlar büyük Anadolu ana tanrıçasının

⁵¹⁵ Braudel 1990, 56.

⁵¹⁶ Childe 1983, 150.

⁵¹⁷ Tuna 1987, 123.

⁵¹⁸ Bumin 1990, 25.

kutsal alanı çevresinde yaşamakta ve ona saygı göstermekteydiler. Buraya gelen Ionlar'da bu yerli tanrıçayı benimseyip, kendi tanrıçaları Artemis'in adıyla kutsamışlardı⁵¹⁹.

Tanrılarla kentler arasındaki ilişki çeşitli biçimlerde açıklanabilmektedir. Tanrı kenti korurdu, kent tanrıya aitti. Bir anlamda tanrının kutsal alanıydı ve tanrıya adanmıştı. Agorası gibi Akropolü de kutsaldı. Sokaklar Hermes ile bağlantılıydı ve Atina sokaklarının iki yanında taş dikitlere benzeyen çok sayıda Hermes heykeli yer alıyordu⁵²⁰. Hiç bir kent yoktur ki gerçek ya da efsaneleşmiş bir kurucusu, bir kahramanı ya da bir kutsal kişisi olmasın; aynı zamanda hem politik hem de dinsel bir merkezi bulunmasın. Kenti kesin bir çizgi ile kırsal bölgeden ayıran ve tanrının himayesine veren surları olmasın. Geleneklere göre kutsal ya da uygun bulunan yerleri agora, kutsal alanlar, tiyatro, Gymnasionlar vb. kaplardı. Geriye kalan yerleri de evler doldururdu(**Res.32**)⁵²¹.

Hidrolik uygarlıklarda kral kendilerini tanrı tarafından insanları mutlu kılmak için seçilmiş bir vekil olarak görmekte, sulama kanallarının sarnıçların yapımını kendisiyle tanrı arasındaki ilişkiye bağımlı bir olay olarak sunmaya özen gösterirlerdi⁵²². Kent savaş halinin etkisiyle biçimlenmiş, surlar, hendekler, kuleler yükselmiştir. Savaş kentin yapısına sıkı bir biçimde bağlı kalmıştır. Her kent ayakta kalabilmek için kralının ve tanrısının koruyuculuğu altında genişlemiş, diğer kentleri ortadan kaldırmıştır⁵²³.

Grek düşüncesinin tek tanrı kavramına göre yol alışı sitelerinin dinsel inanışlarındaki farklılıklardan ötürü uzun süre gecikmiştir. Politik bakımdanbu ölçüde parçalanmış olan sitelerin hiç biri, ötekilere kendi koruyucu tanrısınıbenimsetememiştir. Ancak III. Aleksandros'un kurduğu imparatorluk ile birlikte,belirli bir kozmopolitizm doğduğunu görmekteyiz⁵²⁴. Kosmopolitizm

⁵¹⁹ Sevin 1982, 225.

⁵²⁰ Wycherley 1991, 158.

⁵²¹ Braudel 1990, 138.

⁵²² Bumin 1990, 23.

⁵²³ Mazı 2008, 29.

⁵²⁴ Şenel 1988, 183.

düşüncesinin ortaya çıkışında, Grek dünyasında tek tanrıcdüşüncenin yerleşmesinin etkili olduğunu söylenebilir⁵²⁵.

Mitoloji'nin toplumsal ve siyasal konularla ilgili açıklamalarının olaylara ters düştüğü görülünce, evren ve doğa olaylarıyla ilgili mitolojik açıklamalara duyulan inançta sarsılmıştır. Böylece doğa olaylarını dinsel mitoslarla değil, çoğu kez maddelerle, fizik olaylarıyla açıklama çabası, felsefi düşünüsü başlatmıştır. Düşünce alanındaki bu devrim, önce Hellen Yarımadası toplumlarında değil, ekonomik, toplumsal ve siyasal devrimlerini daha önce başlatmış olan Ionia Kentlerinde görülmüştür⁵²⁶. Böylece, Ionia doğa felsefesiyle yeni bir düşünüş, yani felsefi düşünüş başlamıştır. Bu arada kozmos (evren) da, Ionya'da bilim konusu olmaya başlamış ve Thales'le birlikte mitolojik açıklama, yerini bilimsel açıklamaya, aritmetik ve geometri ile düşünmeye bırakmıştır⁵²⁷.

Helen kent planlamasının en ünlü kişisi Hippodamos'dur. Hippodamos'un planı için aldığı model de kozmosdu. Kozmosda gözlenen uyum, düzenlilik, geometrik düzen kente de uygulanabilirdi. Dama şeklini andıran ve ızgara plan olarak adlandırılan bu anlayışa göre insanların oturdukları mekânın bütünüyle saydam olması gerekmektedir. Bu aklın egemen olduğu ideal bir kentte düzenin düzensizliği karşı kazandığı bir zaferi simgelemektedir. Kozmosta gözlenen bu düzen yalnızca Hippodamos'u değil, onu izleyen hemen bütün ütöplastleri de etkilemiştir⁵²⁸.

Kent planlamasındaki geometrik düşünüş Platon'u da etkilemiştir. İdeal bir kentin nüfusunun 5040 ile sınırlandırılan Platon, aynı şekilde kent toprağının da eşit parçalarda 5040 parçaya bölünmesi gerektiğini savunmuştur⁵²⁹. Hellenler için önceden Zeus'un akropolünde saklanan ve herkese dağıtılan "sitede yasama sanatı" olmadan siteyi düşünmek mümkün değildir⁵³⁰. Platon, Atina demokrasisinde geçerli olan yurttaşlara gösterdikleri farklılıklar ne olursa olsun eşit adalet dağıtan geometrik eşitliği

⁵²⁵ Braudel 1995, 10.

⁵²⁶ Şenel 1998, 124.

⁵²⁷ Gökberk 1999, 20.

⁵²⁸ Bumin 1990, 33.

⁵²⁹ Şenel 1998, 160.

⁵³⁰ Bumin 1990, 28.

savunmuştur⁵³¹. Filozof adil siteyi ancak idealar dünyasını tanıyarak kurmuştur. Değişme kötü, durulma Tanrılıktır. Platon, devlet ve kanunlarda, tanrıların ellerini çekmesinden bu yana bir türlü düzene girmeyen siteyi filozofa yeniden kurdurmuştur⁵³². Ayrıca Platon kentlerin çevresinin surlarla çevrilmesine şiddetle karşı çıkmıştır. Çünkü surların arkasına saklanma alışkanlığı kazanan bir polislin yurttaşlarının, korkak ve alçak olacağını belirtmiştir. Bununla birlikte, eğer kent surlar olmadan korunamayacak bir konum içindeyse, o zaman, çemberin en ucundaki evler birbirine bitişik yapılarak, bunların bir tür sur işlevi görmeleri sağlanmalıdır. Bu bağlamda Platon'un 'tek bir ev biçiminde olan kentin çok hoş bir görünüm vereceği' şeklindeki sözleri, onun birlik, bütünlük düşüncesini kentin imar planına bile yansıttığını göstermektedir⁵³³.

Klasik kentler her şeyin ötesinde belli bir düzeyde iyi bir yaşam sürmenin yolu idi. Aristoteles'e göre insan, bir kentte yaşamak üzere tasarlanmıştı⁵³⁴. Buna göre, kent sakinlerinin ya da en azından bir kısmının, doğanın öngördüğü şekilde yasamalarını sağlayacak bir kent modeli geliştirmeye girişmiştir. Aristoteles ideal bir kentin nüfusunun ne fazla ne de az olması gerektiğini iddia etmiştir. Aristoteles'e göre aile günlük gereksinimlerin karşılanmasına yeterli bir toplumdur, ama günlük gereksinimlerin ötesinde gereksinimler için yetersizdir. Bu nedenle günlük gereksinimlerin ötesindeki ortak amaçların gerçekleştirilmesi için ailelerin birleşmesiyle köy oluşmuştur. Ama köy de bazı bakımlardan kendine yeterli değildir. Birçok köyün kendine yeterli ve yetkin bir toplum oluşturmak üzere birleşmesiyle de Polis (kent devleti) doğmuştur⁵³⁵.

Görüldüğü gibi gerek Platon, gerekse Aristoteles'in kentsel alanın dışında bir hayatın olmayacağı düşüncesinden hareketle, olması gereken kentin sahip olacağı öğeleri en ince ayrıntısına kadar ele aldıkları görülmektedir. Günümüzde genel olarak ütopya başlığı altında toplanan bu tür mekânsal yaklaşımlara 'düşünsel kent modelleri' adlandırılmasında bulunulması çokta göz ardı edilmemesi gerekir⁵³⁶.

⁵³¹ Ağaoğulları 1994, 193.

⁵³² Landels 1998, 208.

⁵³³ Ağaoğulları 1994, 268.

⁵³⁴ Bumin 1990, 35.

⁵³⁵ Ağaoğulları 1994, 349.

⁵³⁶ Mazi 2008, 41.

Öte yandan Aristoteles'in kentsel alanın yönetim sekiyle iliksisine dönük düşünceleri de vardır. Aristoteles, savunma sistemlerine değinerek akropol oligarşiyle, monarşiye, düzlük alansa demokrasiye uygundur der. Krallar oligarklar ve tiranlar için akropol yeterliydi; Dıştan gelen tehlikelere olduğu kadar kentin kendi içinden gelecek ihanetlere karşı da yeri geldiğinde koruma sağlayabiliyordu. Demokrasi yönetiminde ise, bütün toplumun korunması amaçlanırdı; üstelik akropolün ayrı bir savunma sistemiyle savunması ve silahlı işgali, anti-demokratik yönetim ve tiranlığın ya da yabancıegemenliğinin simgesi sayılırdı⁵³⁷.

Kent devletleri dış dünyadaki gelişmelerden kopuk olarak kendi iç sorunlarıyla uğraşırken ya da kendi aralarında sürekli savaş yaparlarken Polislerin sonunun yaklaştığının farkında bile değillerdi. M.Ö. 339'da Helen ordularının Makedonya Kralı II. Philippos'un askerlerince bozguna uğratılması sonucu polisler bağımsızlıklarını yitirmişlerdir. Böylece Helen dünyası Hellenistik Çağ olarak bilinen yeni bir dönemin içine girmiştir. Helenlerin yaşamını yönlendirmiş olan polislin bağımsızlığını yitirmesi sonucunda, polise özgü kurumların, değer yargılarının, yaşam felsefesinin de hiçbir anlamıkalmamıştır⁵³⁸.

Artık Hellenistikkönemin düşünce sisteminde, polislin yerini kozmopolit, yurttaşın yerini de dünya yurttaşı almıştır. Bundan sonra kavuşulmak istenen mutluluk, kendine yeten bir kentte değil, kendine yeten bir bireyden esinlenerek düşünülüyordu. Dolayısıyla kentsel mekânın hiçbir öneminin kalmadığı Hellenistik felsefede, kenti oluşturan mekânsal öğelerinde bir anlamının olmaması doğaldır. Hellenistik düşünce sisteminin ikiönemli akımından birisini oluşturan Epikuroşuların söylediği gibi, kent hayatına katılmak, önemli olmak bir yana küçümsenecek bir davranıştı. Genellikle yurttaşlar, Helen, yabancı, köle, bütün eşitsizlikleri, bütün kurumları önemsiz kılarak karşılırlarına almışlardır⁵³⁹.

Hellenistik felsefenin ikince temsilcisi olan Stoa'nın kurucusu Zenon'un ütopyası da Klasik felsefe döneminin en önde gelen isimlerinden Platon'unkinden çok

⁵³⁷ Wycherley 1991, 32.

⁵³⁸ Ağaoğulları 1994, 360.

⁵³⁹ Şenel 1998, 178.

farklıdır. Platon devletini site çerçevesinde düşünürken, Zenon'un yazdığı Devlet'teki asıl ilke insanların sitelerde ayrı yasaları olan halklar olarak ayrılmamasıdır⁵⁴⁰. Bu dönem, sitenin filozoflarıyla birlikte çökerken; monarşinin filozoflarıyla doğduğu bir dönemdi⁵⁴¹.

Kentin ve kenti oluşturan mekânlar aynı zamanda bir hiyerarşik anlayışı da yansıtmaktadır. Kenti kuşatan dış duvar, estetik açıdan, kent ile onu çevreleyen kırsal alan arasında kesin bir sınır oluşturmuştur⁵⁴². Sosyal açıdan ise, bu duvar, içeridekiler ve dışarıdakiler arasındaki farkı vurgulayan kesin bir sınırdır⁵⁴³. Fakir ve zengin mahalleler arasında ortaya çıkan zıtlık toplumdaki farklılaşmayı gösteren ilk işaretler olmuştur. İdari, dini, askeri ve tarım dışı üretim kadroları kentte bir araya gelmişlerdir. Bu durum kaçınılmaz olarak toplum içerisinde bir hiyerarşiyi ortaya çıkarmıştır. Her şeyden önce toplum içinde yüksek sayılan sınıflar kentte toplanırken, bunlara göre aşağı sayılan sınıflar kitle halinde tarım kesiminde yer almaktadırlar⁵⁴⁴.

Doğu tipi toplumlarda ortaya çıkan sosyal tabakalaşmada, kral ve yönetici sınıf, toplam nüfusun ancak % 5-10'u kadardı ve kentin merkezinde oturuyorlardı. Sosyal tabakalaşmada alt katmanlarda yer alan gruplarsa, onların konut ve işyerlerinin bulunduğu bu alanın çevresinde yerleşmişti⁵⁴⁵. En dışta ise, toplumdaki dışlanmış grupların, kölelerin, yabancıların oturdukları düzensiz mahalleler yer almaktaydı. Merkezi uzmanlaşma arttıkça, kent nüfusunun da katmanlaşmasıyla- cismani ve ruhani- bir aristokrasi ile ona bağlı kadrolar, bir tüccar sınıfı, bir zanaatkâr sınıfı ve düzenli bir geçimi bulunmayan özgür insanlardan oluşmuş yoksullar sınıfı ortaya çıkarmıştır; bu sonuncu sınıf eski savaşçıları veya mirastan pay alamamış olanları, bir de kentte küçük arazileri ekerek kıt kanaat geçinen çiftçileri içeriyordu. Bütün katmanların altında ise ev içi hizmetleri gören köleler vardı⁵⁴⁶.

---

⁵⁴⁰ Copleston 1996, 7.

⁵⁴¹ Hansen 2002, 61.

⁵⁴² Bumin 1990, 37.

⁵⁴³ Landels 1998, 210.

⁵⁴⁴ Copleston 1996, 9.

⁵⁴⁵ Jauget 1996, 154.

⁵⁴⁶ Aktüre 1994, 48.

Hippodamos, ilk kentçi olarak kentçiliğin gerçek rolünü daha rasyonel bir toplumsal düzeni tasarlamak ve uygulamak olarak anlayan bir anlayışında öncüsü olmuştur⁵⁴⁷. Hippodamos, bütün ütöplastler gibi, yeni kent isterken yeni bir toplum, hiyerarşi, işbölümü de istemektedir. Kozmos da gözlenen uyum, yalnızca kentin tasarlarında değil, toplumda da olmalıdır. üç sınıfa ayrılmış on bin kişilik bir site tasarlanmaktadır: Zanaatkarlar, çiftçiler ve savaşçılar. Hippodamos toprağı üçe bölerek, birincisinin gelirini tanrıların kültlerine, ikincisinininkini savaşçılara ve yöneticilere, sonuncusunun ürünlerini de çiftçilerin kendilerine ayırmaktadır⁵⁴⁸.

Klasik Dönem'in demokratik düşünce sistemi lüks yaşama karşıydı. Yeni kurulan kentlerde öncelikle her vatandaşın bir evi olması planlanmıştı. Lüksten uzak aynı tip evler eşit parseller üzerinde yapılacaktı⁵⁴⁹. Mülkün eşitliği ilkesi güvence altına alınıyordu. Daha sonra konut yapımındaki eşitlikçi anlayış bozulmaya ve diğerlerinden daha lüks farklı konutlar yapılmaya başlanmıştır. Hellenistik Dönem'le birlikte Klasik Dönem demokrasisinin konutlara ve kentçiliğe kazandırdığı eşitlikçi uygulamalar artık eski katılığını yitirmişti⁵⁵⁰. Evlerde önemli değişiklikler yapılırken, arazi bütünlüğü ve eşitliği ilkesi de bozulmuştu. Demosthenes bile yalnız tapınaklarla devlet konaklarının ihtişamlı oldukları, bir Themistokles'in, bir Miltiades ve Ariteides'in hususi evlerinin hiçbir suretle komşu evlerinden ayrı olmadığı o eski zamanın geçmiş olduğundan şikâyet etmiştir. Ev işinin siyasal, toplumsal ve dinsel yasamdan daha önemsiz sayıldığı Klasik Çağ Hellasının özelliğı, evlerin bulunduğu basit hatta yoksul bölgelerle görkemli anıtların arasındaki karşıtlığı⁵⁵¹.

Düşünceyi kalıcı kılacak teknikler yanında, sahibinin büyüklüğüne yaraşır bir kenti ayakta tutacak tekniklerde kentlerle ortaya çıkmıştır. Mimarinin, iktidarla yüzyıllar sürecek beraberliği kentlerde başlamıştır. Bu idealin ifade bulduğu alanlardan bir tanesi de mimarlıktı⁵⁵². Helenlerin, Perslerle olan sıkı iliksileri onları yeni bir yaşam biçimi ile dünya görüşü kazanmalarına yol açmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak beliren yeni Grek kentleri eskilerinden bir hayli farklı özellikteydi. Knidos ve Priene,

⁵⁴⁷ Ağaoğulları 1994, 275.

⁵⁴⁸ Braudel 1990, 130.

⁵⁴⁹ Aktüre 1994, 49.

⁵⁵⁰ Landels 1998, 217.

⁵⁵¹ Wycherley 1991, 158.

⁵⁵² Wolfgang 1992, 2.

Miletoslu kentçilik uzmanı Hippodamos'un ızgara sekili planına göre yeni baştan ve yeni yerlere kurulmuşlardır(**Res. 33**). Klophon ve Smyrna gibi yeri değiştirilmeyen bazı eski kentlerde ise M.Ö. 4. yüzyılda yeni türde plan içeren evler oluşturulmuştur. Bu yeni evler gayet sade fakat eskilere oranla daha rahattılar⁵⁵³.

Helenlerde semboller yerine matematik ve geometrik etkilere önem verilmiştir. Doğadan aldıkları örnekler ve natürel motifleri bile geometriksekle sokmuşlar, matematiksel bir düşünceye bağlamışlardır⁵⁵⁴. Kendinden evvelki mimarilerle mukayesede evvela fikir ayrılığı göze çarpar. ÖnAsya mimarileri ve Mısır'da hâkim olan zihniyet parlak ve muazzam olmaktadır; halbuki burada sadelik ve insan ölçüsü hâkimdir. Din ve kuvvet baskısı, saltanat insancılığı burada milli ve estetik bir yapı sanatı halindedir⁵⁵⁵. Kentintanrılarının tapınakları, siyasal ve ticari gelişmeden daha yüksek bir düzeyde, ama bu gelişmeden kesinlikle kopmadan, sayıca çoğalarak çevreye yayılana görkemli biçimler almıştır. Kent, Arkaik Dönem'in başından berikentin sanat alanında en yetkin başarılarını somutlaştıracak ve en büyük ölçmelerini yeterine getirecek en elverişli bir araç olarak seçilmiştir⁵⁵⁶.

Ulusal yaşamın tinsel öğelerini zamanın ve geleceğin terbiye ve incelemesine arz için, mimarlık eserlerinin ve heykel kabartmalarının maddeleştirilmesi Grek mimarisinin bir nedeni ve yegâne psikolojik tarafıdır. Işık ve gölge, renk ve dekorasyon, renk ve orantılar, simetri ve ritim v.s. karanlık ve batıl ruh duyguları yaratmak için kullanılmış değil; fakat, tabiat ve insan ölçülerine ve şartlarına, özellikle göze göre ayarlanmış ve uygulanmıştır⁵⁵⁷. Helen tapınağı kendisini kuşatan insan dekoru içinde diğer mimarilerdeki gibi, ruh üzerine- hülya ve rüyalara, derin düşüncelere daldıran- mistik ve karanlık duygular yaratmaz; tam tersine ulusal ve insani duygular yaratır. Özünde Grek mimarisi aydınlık ve beşeri bir sanattır⁵⁵⁸.

Grek kentinin karakterini veren öğe agoraydı. Tapınak arkaik çağın başından beri kentin sanat alanında en yetkin başarılarını somutlaştıracak ve en büyük ölçmelerini

⁵⁵³ Sevin 1982, 237.

⁵⁵⁴ Copleston 1996, 11.

⁵⁵⁵ Wolfgang 1992, 4.

⁵⁵⁶ Wycherley 1991, 7.

⁵⁵⁷ Landels 1998, 24.

⁵⁵⁸ Ünsal 1973, 415.

dile getirecek en elverişli bir araç olarak seçilmiştir⁵⁵⁹. HellenistikDönem'de kentin görünümü bir gösteri alanına dönüşürken, eski sitelerin her ise karışan yurttaşlarının yerini de seyirciler alıyordu. Site, her yurttasın bir rolünün vereceği bir repliğin bulunduğu dramatik bir eylem yeri olmaktan çıkmış, iktidardaki grubun gösterisini görkemli bir biçimde sunduğu bir tür arena haline gelmiştir ve caddeler boyunca paralel iki sıra halinde kusursuz bir biçimde sıralanan yapılar, sömürü yöntemleri ve askeri göç üzerine kurulu bir rejimin dış görünümünden başka bir şey değildi⁵⁶⁰.

Atina sokaklarının karmaşık durumu kimi yazarlarca kınanıyordu. Aristotelesçağdaş hippodamos akımını onaylar. Yalnız, düşmanın halk içine sızmasını önlemek amacıyla, belirli yerlerde düzenden sapmak gerektiğini vurgular. Hippodamos planının asıl amacı estetik değildi, öncelik alan örge, kolonilerin pratik gereksinmelerinin karşılanmasıydı⁵⁶¹.

III. Aleksandros'un ele geçirdiği topraklar üzerinde çoğunun adı 'Aleksandreia' olan 70 kadar kent kurduğu bilinmektedir. Kurulan bu kentler Hellen Polisi tarzında organize edilmişlerdir⁵⁶². Klasik Dönem'in polis kent devleti karakterini göstermesine karşın bu kentler, şimdi kralın malı, halkı da kralın uyuğuydu. Kurulan bu kentlerde yine kentçilik mimarı Hippodamos'un planlarına uygun olarak inşa etmişlerdi. Birbirini dik kesen ve birbirine paralel giden geniş caddelerin oluşturduğu kentlerin merkezinde Agora ve diğer resmi binalar yer almaktaydı. Bu kentler, kütüphaneleri, tiyatroları, mimarlık ve çeşitli sanat atölyeleriyle büyük kültür merkezleri olmuşlar, Roma'nın küçük Asya'yı istila etmesinden sonra da varlıklarını koruyarak Roma'nın sanat ve Kültürünü etkilemişlerdir⁵⁶³.

HellenistikDönem'de genel karakteri bakımından bu mimarlık klasik Grek mimarlığını sürdürmekte ve eskiye bağlı bir nitelik taşımaktadır. Örneğin Aleksandreia ve Antakya'da yapılan kazı çalışmaları sonucunda, bu kentlerin daha önceleri Miletos (M.Ö. 5. yüzyıl) ve Priene'de (M.Ö. 4. yüzyıl) uygulanmış olan Hippodamos sistemine göre düzenlenmiş olduklarını, dümdüz sokakların arasına, gerektiği zaman birçok

⁵⁵⁹ Wycherley 1991, 9.

⁵⁶⁰ Wycherley 1991, 5.

⁵⁶¹ Wycherley 1991, 26.

⁵⁶² Özsaıt 1982, 376.

⁵⁶³ Landels 1998, 226.

adaları içine almak suretiyle, resmi meydanlar ve resmi meydanlar ve resmi binaların büyük bir ustalıklayerleştirilmiş olduğunu açığa vurmuştur⁵⁶⁴.

Batı Anadolu, özellikle de kıyı boyları, Pers saldırıları ve devamında ki savaşlar sonucu ağır tahribata uğramıştır⁵⁶⁵. Pers yönetiminin zayıflamasından sonra barış ve güvenliği getiren Aleksandros dönemiyle, kıyı boylarındaki Grek kentleri ekonomik ve siyasi olarak tekrardan kalkınmışlardır. Bu anlamda, Aleksandros ile başlamış olan ve halefleriyle devam eden dönem, antik dünyanın rönesansı olarak kabul edilmiştir, Hellenistik Dönem bilimde deneylerin, sanatta inceliğin, doğu ile olan etkiliğimin ve gelişmenin devamı için sürekli bir çabanın olduğu bir dönemdir⁵⁶⁶.

Bu dönemde mimarlıkta da teknikler değişmiştir. Kentlerde, binalar yalnızca kendileri birer yapı değildi, yapılar yontunun ve peyzajın ortak ürünüdür⁵⁶⁷. Bu dönemde her şeyden önce anıtsal ölçek ve zarafet çok önemlidir. Kentlerin en önemli özelliği ise; bir bütün olarak, her biri bir yapı heykelmiş gibi ele alınıp farklı tipteki binalardan oluşan, bir birlik olduğu düşünülmüştür. Yine bu dönemde Konut mimarisi de yeni zevklerle birlikte yalnızca ölçeği ve planlaması açısından değil, inşa tekniği ve ferahlığı açısından da gerçekten dönemin refahını yansıtmaya başlamıştır. M.Ö 4. yüzyılın son dörtlüğünde birdenbire büyük bir yenilik olarak merkezi avlulu ev tipi ortaya çıkmaktadır⁵⁶⁸.

Makedonya'da, Pella'da ve Vergina'da bu yeni ev planının Grek dünyasında ki anıtsal örnekleri olarak görülür. Birer saray olan bu görkemli yapılarda avlu ortada yer almakta, onun dört bir yanını odalar çevirmekte, böylece Doğulu saraylarda olduğu gibi dış dünyaya kapalı, içe dönük Persityl ev tipi yunan kentlerine girmiş bulunmaktadır. Ayrıca ekonomik zenginlik nedeniyle bu içe dönük saraylar halk ve zengin insan arasında kesin bir ayırımın göstergesi olmuştur. Nitekim aynı tipin mütevazi örnekleri ise Anadolu'da Bergama'daki I.Attalos (M.Ö 241-197) ile II. Eumenes (M.Ö 197-159) saray - konutlarında ve Priene'daki XXXIII no.lu evin Hellenistik Dönemde yapılan

⁵⁶⁴ Mansel 1988, 534.

⁵⁶⁵ Sevin 1982, 238.

⁵⁶⁶ Akurgal 1996, 136 vd.

⁵⁶⁷ Wycherley 1991, 31.

⁵⁶⁸ Wolfgang 1992, 17.

yenilenmesinde rastlanılmaktadır. Diğer bir çeşit yapı ise Erythrai'da gün ışığına çıkan M.Ö 2. yüzyılda inşa edilmiş olan bir yapı da bulunmuştur⁵⁶⁹.

Oryantalizan dönem, Anadolu'da Pers işgali döneminden sonra, Hellenistik Dönemde yeniden Doğu etkisine giren ve birçok yerde krallıklar kuran Yunanlılar, özellikle Makedonyalılar, böylece saray ve ev tipine belirgin davranışlarla kendilerini doğu yaşam biçimine uydurmuşlardır⁵⁷⁰. Nitekim bu bağlılık Atina'yı kendisine örnek alan demokrat ruhlu Bergama krallarında ölçülüdür. I.Attalos'un ve II. Eumenes'in sarayları küçük birer villadan oluşur. Buna karşın daha mutlak bir idare sürdüren ve çok daha az demokrat eğilimli olan Makedonya krallarının evleri doğulu örnekleri andıran anıtsallıktadırlar⁵⁷¹.

Kıta Hellas'ta 500 yıllık bir süreçte geniş evden önü pastaslı ve avlulu eve, Batı Anadolu'da ise M.Ö 6. yüzyıldan başlayan bir gelişme ile megaronun kısaltılması ve parçalanması esası üzerine gidilerek, önleri geniş portikoslu ve avlulu oiskoslardan oluşan ev tipine ulaşılmıştır. Her iki bölgede de gelişme, Grek mimarlığının kendi içinde ki sosyal, kültürel ve ekonomik etkilere bağlı olarak evrim geçirmiştir. Ancak M.Ö 4. yüzyılın son dörtlüğünde Perslerin etkisiyle merkezi avlulu persityl ev moda olmuştur. Geniş tutulmuş kuzey portikosu ile Akdeniz iklimine çok uygun düşen güneşli ve havadar, kışın ılık, yazın serin odaları olan bu ev tipi Roma Dönemi boyunca da tercih edilmiştir⁵⁷².

Romalılar M.Ö 2. yüzyılda Hellenistik doğu mimarisinden etkilenerek, persityl avluyu atriumlu plana eklerler. Roma konutlarında italik ve Hellenistik biçimlerin birlikte kullanılmasıyla ortaya çıkan bu plan sentezi, en iyi Pompei evlerinde görülmüştür. Megarondan Klasik Dönem'de prostaslı ve Hellenistik Dönem'de persitylli eve ulaşan gelişim Anadolu'ya özgü olup mimari planda içe dönük karakterlerini korumuştur. Bu plan değişikliği en iyi Priene'de olmak üzere diğer kentler olan Smyrna, Erythari ve Bergamada Peristyl tipi plan şekillerinde görülmüştür⁵⁷³.

⁵⁶⁹ Akurgal 1996, 136 vd.

⁵⁷⁰ Abbasoğlu 1999, 61.

⁵⁷¹ Landels 1998, 232.

⁵⁷² Akurgal 1996, 137.

⁵⁷³ Abbasoğlu 1999, 66.

5. 11. Aleksandros'un Anadolu'da Kurduğu Kentler

Aleksandros'un Doğu Seferlerinin en önemli sonuçlarından bir tanesi bu seferler esnasında Hellenistik düşünceyi yaymak ve imparatorluğun devamlılığını sağlamak için şehir ve garnizonlar kurmasıdır. Aynı zamanda bu şehir ve garnizonlar, Aleksandros'un ortak düşünce toplumu oluşturma hedefinin merkezini oluşturmuştur. Bunun yanında Aleksandros Dönemi ve ardından devam eden Diadochlar Dönemi içerisinde, yeni şehirler kurulmasının yanında, var olan şehirler dönemin ihtiyaçlarına göre yeni düzenlemeler de yapılmıştır⁵⁷⁴. Aleksandros'un Hellenistik düşüncenin yaygınlaştırılması için zorunlu gördüğü bu kentsel dönüşüm ve yeni kentler projesinin Anadolu üzerinde de etkisi büyüktür. Bunlardan Aleksandria Troas her ne kadar Aleksandria adını taşısa da, bugüne kadar yapılan çalışmalar ve elde bulunan kaynaklar, Aleksandros ile kent arasındaki direkt bir bağlantı kurulması konusunda yetersiz kalmaktadır. Anadolu'da yer alan bir diğer Aleksandria adını taşıyan kent ise günümüz Hatay kenti yakınlarındaki Aleksandria ad İssos'dur⁵⁷⁵. Bu kentin İssos Savaşı'nın ardından M.Ö. 333 yılında Aleksandros'un emri ile kurulduğu bilinmektedir.

Ancak mevcut tüm bu kentler arasında en önemlisi, adı her ne kadar Aleksandria olmasa da Aleksandros ile mitsel bir bağlantısı olan ve bu mevcut kaynak ve sikke gibi arkeolojik malzeme ile de desteklenen Smyrna'dır. Eski İon lehçesinde *Smurne*, Attika lehçesinde ise *Smryna* diye yazılan *İzmir* kelimesini, bugünkü Yunanlılar *Smirni* biçiminde telaffuz etmektedir. Muhtemelen Smyrna'dan (Eski İzmir) Ephesos'e giden Amazon kraliçesinin adını yerleştikleri köye de koydukları düşünülen yerli halkların, Ephesos antik kenti civarında bu adla anılan bir köy oluşturdukları sanılmaktadır⁵⁷⁶. Bununla ilgili bilgilere eski Hellas'taki kaynaklarda da rastlanmaktadır. Ancak Smyrna sözcüğü Grekçe değildir, Batı Anadolu'daki birçok yerleşim adı gibi Anadolu kökenlidir. M.Ö 2. binin başlarına ait Kültepe yerleşiminde ele geçen bazı tabletlerde "Tismurna" adına rastlanmaktadır. Tismurna'daki *ti* bir ön ek olup, büyük olasılıkla bir kişi ya da bir yer adını belirtmektedir. Bundan da Yunanlılar ya da Bayraklı Höyüğü'ne

⁵⁷⁴ Akurgal 1996, 146.

⁵⁷⁵ Bosworth 2005, 371.

⁵⁷⁶ Akurgal 2000, 293.

yerleşenler bu ön eki atıp kente *Smurna* demişlerdir. Kentin adı muhtemelen M.Ö. 3000 ile M.Ö. 1800 yılları arasında *Smurnu* olarak yerini almıştır⁵⁷⁷.

Smyrna Körfezin kuzeydoğusunda yer alan ve yüzölçümü yaklaşık yüz dönüm olan bir adacık üzerine kurulmuş, son yüzyıllar boyunca, Meles Irmağı ve Sipvlos (Yamanlar) Dağı'ndan gelen sellerin getirdiği alüvyon ile bugünkü Bornova Ovası oluşmuş ve yarımada ile tepe haline dönüşmüştür. Şimdi "Tepekule" adını taşıyan bu höyüğün üzerinde Bayraklı Höyüğü bulunmaktadır. Troya Savaşları'ndan sonra Batı Anadolu kıyılarında kurulan Aiol, Ion ve Dor kökenli ilk yerleşimler küçük yarımada üzerinde yer almıştır. Bunlar, Çandarlı, Foça, İzmir, Klazomenai, Miletos ve Iasos gibi yerleşimlerdir. Bunun nedeni yerleşim yerlerini kuran ve oturan insanların daha çok Grek olmalarıdır. Böylece yarımada sakinleri hem iki limana sahiptiler, hem de kara ve denizden gelecek saldırılara karşı güvendeydiler⁵⁷⁸.

Yerleşmenin kurulduğu yer aynı zamanda Gediz Vadisi'nin en güney ucu olduğundan ve vadinin iç kesimlerinde yer alan Lidya yerleşmeleri için denizle en kolay bağlantı buradan sağlandığından, Smyrna'nın o dönemde vazgeçilmez bir önemi vardır.M.Ö 8. yüzyılın sonunda Smyrna kenti ile depremle yıkıma uğramış ve kentin yeniden planlanması gündeme gelmiştir. Kentin üzerinde yer aldığı yarımada bir paralel sokaklar sistemi ile bir dizi yapı şeridinde bölünmüştür. Kent daha sonra M.Ö. 7. yüzyılın ikinci yarısında cadde ve sokakları kuzeyden güneye ve doğudan batıya uzanacak şekilde, ızgara planlı olarak yeniden inşa edilmiştir⁵⁷⁹.

M.Ö. 5. yüzyıl boyunca küçük ancak zengin bir yerleşmenin yer aldığı Smyrna M.Ö.5. yüzyılın sonunda ve özellikle M.Ö.4. yüzyıl süresince yoğun bir yerleşime sahne olmuştur. Anadoluda'daki Pers işgali M.Ö.4. yüzyılda gücünü yitirmiş ve Ion kentlerinin büyümesine neden olmuştur. Meydana gelen nüfus patlaması ile yüz dönümlük Smyrna, sakinlerine küçük geldiğinden M.Ö. 300 tarihlerinde Pagos eteklerinde Yeni Smyrna kenti kurulmuştur(**Res.34**). Aleksandros'unIssos'ta Dareios'u yenmesinden ve arkasından bütün doğuyu ele geçirmesinden sonra Helen dünyası

⁵⁷⁷ Akurgal 1993, 5.

⁵⁷⁸ Gül 1998, 9.

⁵⁷⁹ Abbasoğlu 1999, 64.

büyük bir refah çağına erişmiştir. Kentler nüfus patlamalarına sahne olmuş ve Hellenistik Dönem'de Aleksandria, Rodos, Bergama ve Ephesos kentlerinden her biri 100 binin üstündeki bir nüfusa erişmişlerdir⁵⁸⁰.

Antik Dönemde kentlerin kuruluşunu bir kahramana ve bir efsaneye dayandırma geleneği yaygındır. Smyrna kentinin Pagos (Kadifekale) eteklerine taşınarak yeniden kurulması da bu geleneğe uygun olarak önemli bir tarihsel kimlik olan Makedonya Kralı III. Aleksandros'a dayandırılmıştır. Makedonya Kralı Aleksandros'un Perslere karşı giriştiği Asya Seferleri sırasında Sardes ile Ephesos kentleri arasında yolculuk ederken Smyrna'ya uğradığına dair epigrafik veya arkeolojik herhangi bir kanıt henüz yoktur.

Ancak M.S. 2. yüzyılda yaşamış coğrafyacı Pausanias, Aleksandros'un avlanmak üzere geldiği Pagos Tepesi eteklerinde, Nemesis Tapınağı önündeki bir pınarın başında çıkan ağacın altında uykuya daldığını, rüyasında gördüğü Nemesis'in ondan burada bir kent kurmasını ve halkın buraya göç etmesini istediğini anlatmaktadır. Efsaneye göre tanrıçanın bu isteğini Smyrnalıları bölgenin ünlü kehanet merkezi Apollon Klaros Tapınağına danışır. Tanrı Apollon, Smyrnalıları *Kursal Meles'in ötesindeki Pagos Tepesinde oturacak olanlar eskisine göre üç dört kat daha mutlu olacaklardır* yanıtını verir. Bu efsane pek çok Roma Dönemi Smyrna sikkesi üzerinde tasvir edilmiştir (**Res. 35**)⁵⁸¹.

M.Ö. 1. yüzyılın sonunda coğrafyacı Strabon kentini Aleksandros'un komutanları Antigonas ve Lysimachos tarafından imar edildiği belirtilmektedir. Hellenistik ve Roma Dönemleri'nde kent mükemmel konumu sayesinde kısa sürede gelişmiş ve Anadolu'nun önemli kentlerinden birisi haline gelmiştir⁵⁸². Strabon şehri kendi döneminin kentleri içinde en güzel olanı şeklinde över⁵⁸³. Strabon'a göre kent bir parçası tepededir ve surlarla çevrili olup büyük kısmı ise ovada yer almaktadır. Strabon'un anlatımına göre kent dönemin gelişmiş şehircilik anlayışına göre imar edildiği anlaşılmaktadır. Çağdaş

⁵⁸⁰ Ataç 1978, 8.

⁵⁸¹ Ersoy-Önder 2011, 11.

⁵⁸² Akurgal 1996, 147.

⁵⁸³ Strabon, XIV, 183.

şehircilik anlayışı ve anıtsal yapıları ile Smyrna özellikle Roma Dönemi'nde Ephesos ve Pergamon ile yarışmıştır.

Çağdaşı pek çok kentin aksine Smyrna antik çağın sonunda terk edilmemiş, önemli konumu ve günümüzde hala kullanılan limanı sayesinde antik çağdan bugüne değin sürekli yerleşim görmüştür. Kent M.S. 3. yüzyıldan sonra Batı Anadolu coğrafyasının en önemli yerleşim yerlerinden birisi haline gelmiştir. Bu durum kente ait bir çok arkeolojik yapı ve buluntunun günümüze ulaşmasını engellemişse de eski kente ait iç kale (Kadifekale), agora, bouleuterion, tiyatro, surların ve caddenin bir kısmı ile kente su taşıyan su kemerleri moder kent içinde veya yapıların altında ve arasında halen görünmektedir⁵⁸⁴.

Antik kenti kuzeydeki Pergamon, Phokai, Magnesia ad Sipylum kentlerine bağlayan yolun başlangıcında yer alan ve Kervan köprüsü adıyla bilinen Antik Çağ'dan Cumhuriyet Dönemine kadar kullanılmış köprü de iyi durumda tespit edilmiştir. Bunların dışında antik kaynaklar ve 17 - 19. yüzyıllarda kente gelerek antik kalıntıları tasvir eden batılı seyyahların eserleri ışığında stadion, Zeus Akraios Tapınağı ve iki kent kapısının (Magnesia ve Ephesos) yaklaşık yerleri bilinmektedir⁵⁸⁵. Kentin biri ticari, diğeri askeri olmak üzere iki limanının olduğu önerilmekte olup ana limanın bugünkü Kemeraltı mevkiinde olduğu kabul edilmektedir⁵⁸⁶.

Ele geçen kalıntılardan Smyrna Agorası ve çevresinin 7. yüzyıllakadar süren aktif kullanımının, bu tarihten 11. yüzyıla doğru zayıfladığı, 11. ve 13. yüzyıllarda tekrar canlılık kazandığı ve en son 17. yüzyıldan başlayarak günümüze kadar kentin en hareketli mevki olduğu anlaşılmaktadır.

7. yüzyıldan sonra Agora avlu alanı terk edilerek bir mezarlık alanına dönüştürülmüş ve bu kullanım Osmanlı Dönemi'nde de devam etmiştir. Mezarlık alanı 17. yüzyılın ikinci yarısında batı portikonun üzerinde kuzey güney yönünde uzanan bir duvar ile sınırlandırılmıştır. Duvarın doğusunda gömü devam ederken, batısında

⁵⁸⁴ Ersoy-Önder 2011, 12 vd.

⁵⁸⁵ Akurgal 1993, 12.

⁵⁸⁶ Ersoy-Önder 2011, 13.

yapılaşmaya gidilmiş, atölye ve konutlar inşa edilmiştir. Agora avlu alanının doğusunda ise mezarlığa bitişik namazgâh alanının oluştuğu ve alanın ruhuma uygun olarak 17. yüzyılda namazgâh hamamı inşa edilmiştir. Agora avlu alanının kuzeyindeki bazilika ise hemen bitişikindeki yine Osmanlı döneminde inşa edilen konutların kullanıldığı bir alan haline getirilmiştir⁵⁸⁷.

Alexandros, Smyrna'ya geldi mi ?

M.Ö. 4. yüzyılın ikinci yarısı Batı Anadolu kıyılarında Pers egemenliği altında göreceli bir sükûnet içinde geçerken Hellas'ta durum karışıktı. Buradaki kentler bu dönemde geleneksel kent egoizmi alışkanlıklarıyla kendi aralarında savaşmalarına karşın, tüm Helenler için yine de en büyük tehlike Pers İmparatorluğuydu⁵⁸⁸. Kendi aralarındaki çekişmelere karşın, bu ortak düşmana karşı koyabilmek ve onun Batı Anadolu'daki Helen kentleri, üzerinde uyguladığı baskıları kırmak için birlik halinde olmaları gerekiyordu. "Panhellenizm" veya "Helen Birliği" olarak adlandırılan bu ideale çok sempati olmasına karşın, herhangi bir Helen kentinin bunu gerçekleştirmesi imkânsız gibi görünüyordu. Bu arada Makedonya'daki kabileleri bir araya toplayarak krallığını güçlendiren⁵⁸⁹ Büyük İskender'in babası II. Philippos, bu birliği sağlamak iddiası ile tarih sahnesinde yerini alıyordu. Helen kentleri arasında bitmek tükenmek bilmeyen anlaşmazlıklarda zaman zaman arabuluculuk yapan, zaman zaman da güçlü ordusu ile onlara karşı zor kullanan II. Philippos sonunda kardeş kavgalarından bıkmış olan Helenlerin sempatisi topladı ve tüm Helen kentleri M.Ö. 338 yılında Korinthos Birliği adıyla birleşmeyi başardı. Bu kongrede II. Philippos ve oğlu III. Aleksandros Perslere karşı bir intikam savaşı düzenleme kararı aldılar⁵⁹⁰.

M. Ö. 336 yılında II. Philippos'un ölümü üzerine yerine geçen oğlu III. Aleksandros, Korinthos birliğinin lideri olarak kendisini kabul ettirmiştir. M.Ö. 334 yılında Çanakkale boğazı üzerinden Anadolu'ya ayak basan Aleksandros kısa bir süre içerisinde Batı Anadolu'yu Pers

⁵⁸⁷ Ersoy-Önder 2011, 15.

⁵⁸⁸ Bosch 2004, 24.

⁵⁸⁹ Starr 1973, 88.

⁵⁹⁰ Hammond 1994, 141.

istilasından kurtarmış ve bölgenin yönetim üssünü Sardeis olarak belirleyerek ordusunu burada menzilemiştir.

Ephesos'a doğru yola çıkan Makedon ordusu Karabel Geçidi'nden, Torbalı ovasına, oradan da Ephesos'a ulaştığı konusunda herhangi bir tartışma yoktur. Nitekim de günümüzde de en kısa ulaşım yolu bu güzergâh üzerinden yapılmaktadır. Arriannos, Aleksandos'un Anabasisi adlı eserinde bu yolu dört günde aldığı yazar. Ancak Karabel geçidi üzerinden gelindiğinde Sardeis-Ephesos yolu en fazla 3 gün sürmektedir. Eğer gerçekten dört günde yüründüyse ordu yürüyüşü ağırdan almış demektir. Arriannos ordunun ve Aleksandos'un Smyrnaya uğradığı konusunda her hangi bir bilgi vermemektedir. Ancak daha sonra Pausanias onun herhalde ordunun oyalandığı bir günde Pagos Tepesindeki korulukta avlandığını, burada bulunan bir pınarın başındaki Nemesisler Tapınağı'nda dinlendiğini yazar. *Philippos oğlu Aleksandros şimdiki kenti uykusunda gördüğü bir düş yüzünden kurdu. Pagos Tepesi üzerinde avlanmaktayken, avdan dönüşünde söylendiğine göre Nemesisler tapınağı üzerine gelmiş; burada tapınağın önünde bir kaynak ve onun suyu ile büyümüş bir çınar ağacı varmış. Çınar ağacı altında uyurken Nemesisler ona görünerek burada bir kent kurmasını ve Smyrna halkının eski kentten çıkıp oraya getirilmesini buyurmuşlar.* ardından da ilave eder. *Bunun üzerine Smyrnalılar Klaros'a elçiler göndererek durum hakkında kahilerin görüşünü sordular ve tanrı cevap verdi: Kutsal Meles'in ötesindeki Pagos'ta oturacak olanlar eskiye göre üç, dört kat daha mutlu olacaklardı*⁵⁹¹.

Eğer Aleksandros anlatıldığı gibi Aristoteles'in öğrencisidiyse, Homeros'un eserlerini değerli bir muhavaza içinde her yere götürdüğü ve Çanakkale boğazını geçer geçmez Troia'yı ziyaret ettiği doğrusya çok yakınlarından geçerken Homeros'un doğduğuna inanılan Smyrna'yı görmek istemeside doğal karşılanmalıdır. Ancak buradaki sorun şudur; Aleksandros, Bayraklı Tepekule'deki Eski Smyrna'yı mı ziyaret etmiştir, yoksa Belkahve geçidi üzerinden güneybatı yoluyla Palos Tepesi ve yamaçlarına geçip kenti uzaktan mı seyretmiştir? Nitekim Pausanias dahi Aleksandros'un kente geldiğinden bahsetmemekte, sadece Pagos Tepesi'nde avlandığından söz etmektedir. Gerçektende o sırada tahkim edilmiş bir Pers garnizonu ile savunulan yaklaşmış olması düşünülmemelidir. Nitekim kendisi Ephesos'a ulaştıktan sonra komutanlarından Alkimakhos'u bir hayli asker ile Kuzey İonia ve Aiolia kentlerini ele geçirmek üzere kuzeye göndermiştir. Alkimakhos'un Aiolia kentlerine ulaşması için önce mutlaka Eski Smyrna'yı alması gerekmektedir. 1948 - 1951 yılları arasında Türk-İngiliz ekibi M.Ö. 4. yüzyılda inşa edilmiş

⁵⁹¹ Doğer 2006, 90.

surlarda saplı bir mızrak ucu ele geçirmiştir. Bunu da M.Ö. 334'te veya daha sonraki bir askeri harekattan kalan bir kanıt olarak yorumladılar. Dolayısıyla Aleksandros, kenti uzaktan, belki de tüm topografyaya hakim Pagos üzerinden seyretmiştir ve olasılıkla kentin gelişmesi için şimdiki yerine taşınması fikrini veya emrini vermiş olmalıdır⁵⁹².

Smyrna Nemesis Tapınağı'nın Yeri Hakkında

Pausanias'ın Aleksandros'un Panos'ta avlandıktan sonra Nemesisler Tapınağı'na uğradığı, burada bulunan bir kaynağın başında uykuya daldığı ve kemini burada kurulması ile ilgili gördüğü duş ile ilgili satırları çok açık olmasına karşın CJ Cadoux söz konusu Nemesisler Tapınağı'nı Pagos Tepen'nin üzerinde arayarak önemli bir lokalizasyon yanlışı yapmaktaydı⁵⁹³. Kuşkusuz kenti çok iyi tanıyan Pausanias, tapınağın ve onun sınırları içinde yer alan kaynağın, su kaynaklarından yoksun olduğu için büyük sarnıçlara sahip Akropolis Kalesi üstünde yer almadığını bilmekteydi. Gerçekten de zirvenin susuz olmasına karşın Pagos'un küreye -yanı modem kente bakan yamaçları- bugün dahi yer yer heyelanlara yol açan yeraltı su kaynakları bakımından oldukça zengindir.

Acı su, Hasta suyu ve Damlacık suyu gibi adları eski İzmirliiler tarafından çok bilinen pınarların yanında özellikle yaz-kış hiç eksilmeyen debisi ile Agoranın güneyinde bir yerde yüzeye çıkan ve tonozlu kanallar ve künklerle yönlendirildiği Devlet Agorasının kuzeybatı köşesindeki günümüzde de bir çeşmeden akan kaynak, tüm pınarlar arasında en önemlisi gibi görünmektedir. Söz konusu kaynağın Aleksandros'un başında uykuya daldığı Nemesisler Tapınağına ait pınar olduğuna ilişkin varsayımı destekleyecek kanıtlar bulunmaktadır. Kent, Bayraklı-Tepekuledeyken Nemesisler Tapınağı'nın söz konusu güçlü su kaynağına tek başına sahip olduğu; ancak Hellenistik kentin resmi kurumları oluşturulurken kentin en fazla suya ihtiyacı olan devlet agorasının hem kaynağı hem de tapınağı kendi sınırları içine aldığı anlaşılmaktadır. Nitekim Hellenistik ve Roma Dönemleri boyunca belki de birkaç kez inşa edilen Nemesisler Tapınağı ile ilişkili yazılı mimari kalıntılar agora kazıları sırasında ortaya çıkmaktadır. M.S. 250 yılında imparator Decius'un tüm Hıristiyanları

⁵⁹² Doğer 2006, 91.

⁵⁹³ Cadoux 1939, 159.

pagan tanrılara kurban kesmeye zorlaması sırasında Smyrnalı Hıristiyanlar önderlerinden biri olan Pionios da Nemesisler Tapınağına kurban adamayı reddettiğinde yakalanarak idam edildi. *Pionios'un Şehit Edilmesi* adlı eserde ayrıntılı olarak anlatılan öykü dikkatlice okunduğunda Pionios'un kurban adamaya davet edilmesinin anlatıldığı bölüm de Nemesisler Tapınağının bulunduğu alan açıkça ifade edilmemekle birlikte tahmin yapmaya imkân tanımaktadır⁵⁹⁴. Robert bu konuyla ilgili şöyle görüş bildirmektedir:

*Paionios'un şehit edilmesi eserinin analizi, agoradaki anıtsal yazır parçalarının birleştirilmesi ile Smyrna'nın en büyük tapınağı olan Nemesisler Tapınağı'nın agorada bulunduğunu teyit etmektedir. Tapınak, Pagos'un eteğindeki agoranın güney kanadındaydı ve burada Smyrna'nın Moseion'u da bulunmaktaydı*⁵⁹⁵.

Smyrna'nın Pagos Tepesine Taşınması

En erken 300 yıl sonra yazılan bir çok eserin Smyrna'nın kurucusunun Aleksandros olduğunu yazmaktadır. Bu durum o çağlarda kralın yeni kentler kurma isteği bilindiği için normal karşılanmaktadır. Aleksandros'un başta Mısır Aleksandria'sı olmak üzere Asya ve Anadolu'da kendi adını taşıyan bir çok kent kurduğu bilinmektedir. Ancak kendi adına şehir kurma yada var olan şehri daha elverişli yerlere taşıma politikasını uygulayan ilk kişi Aleksandros değildir. Batı Anadolu kıyılarında Büyük Menderes nehrinin hareketlerinden etkilenen Priene ve Magnesia ile deniz ticaretinden daha fazla pay almak isteyen Knidos Aleksandros'un Anadolu'ya gelişinden kısa bir süre önce yerlerini değiştirmişlerdir. Hatta Rhodos adasındaki üç kent *Ialysos*, *Kameiros* ve *Lindos* eski yerlerinden taşınarak adanın Anadolu'ya bakan bugünkü Rhodos kentini M.Ö. 408 yılında kurmuşlardır⁵⁹⁶. Dolayısıyla kentlerin daha uygun bir yere taşıma geleneği Batı Anadolu'daki Helen yönetimleri tarafından bilinen ve uygulanan bir yöntem olarak dikkat çekmektedir. Bu politikaya Aleksandros sonrasında Seleukos ve Ptolemaioslar tarafında sıklıkla başvurulmuştur⁵⁹⁷.

⁵⁹⁴ Doğer 2006, 92.

⁵⁹⁵ Robert 1954, 61.

⁵⁹⁶ Akurgal 1996, 157.

⁵⁹⁷ Doğer 2006, 93.

Smyrna'nın taşınması konusunda her ne kadar Strabon'un dışında Plinius, Pausanias ve Aelius Aristeides gibi geç dönem yazarları kentin Aleksandros tarafından kurulduğunu belirtmiş olsa da, Aleksandros'un vakitsizliğinden dolayı bunun mümkün olamayacağı açıktır. Strabon ise açıkça yeni kentin kuruluşunun Antigonas tarafından başlandığını, ardından Lysimachos'un bu görevi sürdürdüğünü belirtmektedir:

Smyrna Lydialılar tarafından yerle bir edildikten sonra, halkı dört yüz yıl kadar köylerde yaşamaya devam etti. Bunlar önce Antigonas, ardından da Lysimachos tarafından bir kente toplu olarak yerleştirildiler⁵⁹⁸.

Kuşkusuz bir kentin yer değiştirmesi hususunda bir iradenin dışındaki en önemli unsur finansal kaynakların yeterli olmasıdır. Aleksandros'un iradesi konusunda herhangi bir kuşku olmamasına karşın, Smyrna'nın o günlerde şehrin yerini değiştirecek finansal kaynaklarının olduğunu söylemek zordur. Bu nedenle Pagos ile deniz kıyısı arasında bir kent için gerekli olmasa olmaz donanımın yanında, özel konutların inşası için gerekli yardımların kısa sürede karşılanamayacağı açıktır.

Kentin yer değiştirdiği tarih konusunda bir fikir edinmek için iki yol vardır. Bunlardan ilki Aleksandros'un ölümünden sonra bölgenin kontrolü için yapılan mücadeleler tarihine, diğeri ise Eski Smyrna'nın son yerleşim tarihini bizlere verebilecek olan arkeolojik verilere başvurulmalıdır.

Aleksandros'un M.Ö. 323 yılında Babil'de ölümünün ardından İmparatorluk toprakları komutanları arasında paylaştırıldı. Lydia ve İonia valisi olarak tayin edilen Menandros görevini kralın ölümünden sonra da sürdürdü. Daha sonra yeni paylaşımlar sırasında Smyrna ve çevresi önce Kleitos'un ardından da Antigonas Monoftalmos'un eline geçti. Yaklaşık 20 yıl gibi uzunca bir süre Antigonas'ın elinde kalan şehir bu dönemde yeni yerine taşınmış olmasının ilk adımlarını atmış olmalıdır. Ancak kentteki canlanmanın M.Ö. 301 yılında I. Seleukos ile ittifak yaparak Antigonas'ı Ipsos Savaşında yenen Lysimachos'un Batı Anadolu'yu ele geçirmesiyle başlamış olması muhtemeldir. Yirmi yılda Lysimachos'un elinde kalan Smyrna, M.Ö. 281 yılında

---

⁵⁹⁸ Strabon, II. 94.

Seleukosların eline geçmiş ve bu evrede Hellenistik kentin tüm ihtiyaçları karşılanmıştır⁵⁹⁹.

5. 12. Hellenistik Düşüncenin Etkisiyle Heykel Sanatının Gelişimi

Hellenistik sanatın yapısı, Klasik sanatın yapısına oranla daha karmaşık olduğu rahatlıkla söylenebilir. Klasik sanat kendi döneminin siyasi ve sosyal yapısı içinde daha sınırlayıcı ve özel olmuştur. Dönemin yönetim şekli sınırlandırılmış polis devletleri şeklindedir. Bu nedenle Klasik sanat polis devletinin bütünlüğü içinde özgünleşerek gelişebilmiştir⁶⁰⁰. Klasik sanat, polislerdeki topluluklar için özgünleşmiş yerel üslup ve tekniği ortaya koyabilecek büyük projeler için çalışarak dönemin karakterini belirlemiştir⁶⁰¹. Kent özneline oluşan büyük sanat projeleri ise dönemin üslubunun belirlenmesinde önemli rol oynamışlardır.

Bu noktada Hellenistik sanatın kesinlikle daha evrensel olduğu söylenebilir²⁰. Hellenistik içinde, vatandaş artık topluluğun bir parçası değil tüm dünyanın bir vatandaşı olarak, kosmopolitandır⁶⁰². Klasik Dönem yapısındaki polis devletlerinin yerine şimdi sınırları değişken olan büyük imparatorluklar kurulmuştur. Klasik Dönem'de, sanatının genel karakterini belirleyen büyük projeler artık Hellenistik Dönem'de yok denecek kadar azalmıştır⁶⁰³. Sanatçı, özgün bir usta merkezli gelişen yerel bir okulungelişimini sürdürdüğü bir dönemde değildir. Klasik Dönem'de polisin yapısı ile doğru orantılı genel bir üslupta çalışan sanatçı, Hellenistik Dönem'de bireyselleşerek monarşik yapının istekleri ve dönemin gelişimi doğrultusunda üretim yapmaya yönlendirilmiştir⁶⁰⁴. Sanatçı artık yeni gelişen büyük hanedanlıkların yeni talepleri için davet edilen ve dolayan sanatçı olmuştur. Zengin siparişlere dayanan iş imkânı sanatçılara antik dünya içinde hareketli bir durum sağlamıştır⁶⁰⁵.

⁵⁹⁹ Doğer 2006, 93.

⁶⁰⁰ Bieber 1981, 5.

⁶⁰¹ Burford 1972, 11.

⁶⁰² Richter 1962, 12 vd.

⁶⁰³ Bieber 1981, 5.

⁶⁰⁴ Richter 1962, 14.

⁶⁰⁵ Smith 2002, 19.

Bu hareketlenme sanatın saf kalmasını ve sistematik gelişimini önemli derecede etkilemiş olmalıydı. Sürekli hareket eden ve farklı merkezlerde çalışan heykeltıraşlar, kendileri gibi baksa merkezlerden gelen diğer sanatçıların fikirlerinden, teknik ve stilinden etkilenmiş ve onları benzer şekilde etkilemiş olmalıydı. Sanatın sanatçıya dönük bu hareketliliği bölgesel gelişebilecek özgün bir sanat okulunu engellemiş olmalıydı. Bu gelişim sanatın belli bir bölgede sınırlandırılmadan, Hellenistik dünya içinde benzer üslupsal eğilimler gösteren farklı merkezlerin oluşmasını sağladı⁶⁰⁶. Bu nedenle belirli bir üslubun bir bölgede yinelenen teknik, stilistik ve ikonografik bir gelişim sağlaması oldukça zor görünmekteydi.

Hellenistik Dönem sanat karakterinin gelişim çizgisi içinde bu anlamda üzerinde durulabilecek iki alanın oluştuğu görülmektedir. Birincisi, Erken Hellenistik Dönem ile birlikte dördüncü yüzyılın büyük heykeltıraşları ve onların stillerini devam ettiren öğrencilerinin yeni kurulan imparatorluk merkezlerindeki etkinlikleri⁶⁰⁷, sonrasında ise farklı bir kimlikle ortaya çıkan ve gelişen göçmen sanatçı hareketliliği. İkincisi ise birinci ile bağlantılı gelişen sanatın kronolojik gelişim çizgisi. Hellenistik dünya içindeki sanatın gelişimi, kronolojik olarak üç ana başlık altında görülerek incelenebilir.

M.Ö. 4. yüzyılın büyük ustalarının ve öğrencilerinin sanatın gelişimini belirleyen etkinliklerinin sürdüğü erken period. Bu dönem içinde Lysippos ve okulunun etkinliği en belirleyici olanıdır ve Rhodos, Erken Hellenistik sanatı ile ilişkisinde bronz sanata yönelik önemli bir gelişim yakalamıştır. İkinci asama ise Rhodos'da yaşanan büyük deprem sonrası, yaklaşık olarak M.Ö. 230 sonrasında, Pergamon'un askeri başarıları ile gelen sanatsal hareketliliğinin bir çekim alanı oluşturması, Pergamon'u yeni sanat merkezi olarak öne çıkmış ve sanatta Erken Hellenistikten farklı gelişim gösteren göçmen heykeltıraşlar için etkin olmaya başlamıştır. Üçüncü aşama ise Roma'nın politik olarak dünya siyasetine el atması, sanatın tekrar yön değiştirmesini sağlamış ve sanat Roma'ya ve Romalıya doğru yönelmiştir. Bu dönemle birlikte

---

⁶⁰⁶ Richter 1969, 140.

⁶⁰⁷ Bieber 1981, 21.

Rhodos, Pergamon ve diğer merkezler sadece gelişen ve dönüşen dünya sanatında, sanatı etkileyenden çok etkilenen ve kopyalanan konumuna dönüşmüştür⁶⁰⁸.

Yüzyılın başındaki bilim adamları Hellenistik heykeltıraşlığın genel karakterini bir kaç farklı sanatsal üslup üzerinden kurmayı denemiş ve bu üsluplarını çoğunlukla olarak bulunduğu bölgelere göre adlandırmalar yapmışlardır. Özellikle dönemin sanat terminolojisi içerisinde Rönesans kavramları olan Barok, Sfumato, Rococo, Neoklassizim tanımlamalarını kullanmışlardır. Antik yazarların referanslarına da güvenerek eldeki kısıtlı materyal üzerinden bu kavramları bazı bölgelerden gelen sanatçıların çalışmalarını karşılaştırılarak sanatı bölgelere ayırmayı denemişlerdir⁶⁰⁹. Bu, söz konusu dönem sanatının daha rahat sınıflandırılabilmesi için görünürde en pratik yöntemdir. Pergamon'da yüzyılın başında bulunan barok eserler pratikte Pergamon'u barok sanatın merkezine oturturken, antik referansların verdiği anekdotlara göre teoride Rhodos barok için önemli bir merkezdir⁶¹⁰. Sfumato ve grotesk için ise, Aleksandria'dan gelen heykeller bu sanatın burada geliştiğinin kanıtını oluşturuyordu. Fakat daha sonraki arkeolojik araştırmalar ve ele geçen çok sayıda heykeltıraşlık kanıtları sanatın bölgeler arasında bu kavramlar için sıkıştırılamayacağını göstermiştir⁶¹¹. Çünkü farklı üslupsal özellikler taşıyan heykel çeşitleri, farklı bölgelerde birlikte bulunabiliyordu. Yani sanat bölgeler arasında değil, dönemin genel üslubu içinde ilerliyor görünmekteydi.

Hellenistik dünya içinde üç önemli yerde Makedonya, Suriye ve Mısır'da Diadokhlar arasında yaşanan savaşların sonucunda sanatın gelişiminin bu merkezlerde önemli ölçüde etkilendiğini ve sonrasında eski sanatsal geleneği devam ettiren üç önemli merkezin oluştuğunu belirtmiştir. Pergamon, Rhodos ve Aleksandria⁶¹².

Dickens'in teorik olarak okulları M.Ö. 4. yüzyılın önemli heykeltıraşları ile bağlantı kurarak açıklama yoluna gitmesi özellikle anlamlıdır. Dickens, Aleksandria okulunu Praxiteles sanatı ile bağlantılı açıklar, Rhodos okulunu Lysippos sanatı ile

⁶⁰⁸ Richter 1969, 142.

⁶⁰⁹ Burford 1972, 128.

⁶¹⁰ Dickens 1920, 17.

⁶¹¹ Smith 2002, 22.

⁶¹² Dickens 1920, 4 vd.

ilişkilendirir ve Pergamon okulunu ise Skopas ve Praxiteles'e daha yakın görür⁶¹³. Hellenistik heykeltıraşlığın erken oluşumu içinde bu ilişkilendirmelere dayalı yerel okulların varlığının kurgulanması başlangıçta olası gibi görünmektedir. Fakat öncü bir ustanın üslubunun sürekliliğinin bir bölgede izlenebilmesi, ortak bir stilin bölgedeki varlığı ile açıklanabilmesini mümkün kılar. Marcade, Rhodos'un ekonomik rahatlığından dolayı başka şehirlerde doğmuş ya da büyümüş sanatçıların Rhodos'a gelmesinin fenomenel bir kazanç sağladığını fakat durumun klasik tecrübelerle ilişkin olanlarda ve yerli geleneklerden kaynaklanan sağlam temellerle çıkan yaratıcı ve zengin bir durumun da yaratıldığını vurgular⁶¹⁴. Bu durum Rhodos sanatında orijinalliği olan Lysippos, Praxiteles ve belkide Skopas okulunda yoğunlaşmaya neden olacaktır ve bu yoğunlaşma Rhodos sanatında Boethos, Philiskos ve Heliodoros gibi kişiliklerin parlak bir gelişimini bulacaktır⁶¹⁵.

Dickens, Rhodos sanatını özellikle Lysippos ve Sikyon okulunun sürekliliği üzerinden değerlendirerek sürdürür⁶¹⁶. Rhodos sanatının Lysippos'un etkisi ile ikinci bir Sikyon Okulu gibi geliştiğini ve Rhodosluların ise bu gelişmeden memnun olduğunu vurgular⁶¹⁷. Fakat dikkat edilmesi gereken kronolojik bir sınır vardır. Bu ilişki olasılıkla M. Ö. 3. yüzyıl ortasından sonra dönemin genel karakteri ile doğru orantılı olarak çözülmeye başlamış olmalıdır. Bu kronoloji olasılıkla Rhodos sanatının çökmeye başladığı, Pergamon sanatının ise oluşmaya başladığı bir sürece denk gelir⁶¹⁸.

Hellenistik sanatı bölgesel okullar başlığı altında inceleyen bir diğer araştırmacı ise Bieber'dir⁶¹⁹. Bieber, başlangıçta Pergamon, Antiokheia, Aleksandria ve Rhodos için bölgesel üslupların farklılaşmasını sağlayacak kesin stillerin tespitinin olası olmadığını vurgular. Ancak dönem sanatının değerlendirilmesi ve belirlenmesi için bölgesel stillerin tespitinin yapılmasının gerekliliğini savunmuştur⁶²⁰.

⁶¹³ Dickens 1920, 35 vd.

⁶¹⁴ Marcade 1969, 469.

⁶¹⁵ Marcade 1969, 470.

⁶¹⁶ "Rhodos Hellenistik sanatının Lysippos okulunun etkisi altında başladığı ve yönetildiği fikrindeyiz" şeklinde ifade eder ve bu yaklaşım altında Lysippos öğrencisi sanatçıların Rhodos adasındaki çalışmalarını detaylı biçimde anlatır". Dickens 1920, 36.

⁶¹⁷ Pollitt 2000, 97.

⁶¹⁸ Dickens 1920, 31 vd.

⁶¹⁹ Bieber 1981, 6.

⁶²⁰ Bieber 1981, 71.

Bieber; Lysippos ve Praxiteles okullarını Erken Hellenistik Dönem'e (MÖ. 330–250) yerleştirerek başlar. Atina'da portrenin ve Aleksandria'da yumuşak bir stilin (Rococo) gelişimini yine aynı süreç içinde düşünür. Pergamon sanatını Orta Hellenistik olarak (MÖ.250–160) barok ile bağlantılı düşünür. Rhodos'u başlangıçta bu sürece yerleştirmek ile beraber sonrasında Batı Anadolu sanatı ile bağlantılı erken barok sanatın başlangıcına koyar. Geç Hellenistik olarak bölgelerde sanatların (Rococo ve Barok) çöküşü, Roma sanatının ise baskın olmaya başladığı Eklektisizm, Klasisizm olarak görür⁶²¹.

Hellenistik sanatın kronolojik gelişimi içinde bölgelerin taşıdığı önemi ön plana çıkartarak incelenmesi önemlidir. Bu nedenle Hellenistik Dönem içinde yapılmış eserleri bir kronoloji dizgesi içinde incelerken bölgelerin politik ve sanatsal gelişimleri ile uyum içinde düzenlemiştir. Erken Hellenistik sanatı, dönemin politik yapısı ile bağlantılı dördüncü yüzyılın büyük ustalarının stillerinin eğiliminde olgunlaşarak gelişen çalışmaların kronolojik gelişim çizgisi içinde gösterir⁶²². Hellenistik Dönem'in ortalarında ise Pergamon'un politik gelişimi ile paralel gelişen sanatsal aktivitelerinden dolayı dönem içinde kazandığı merkezi rolünü vurgular. Burada önemle üzerinde durulması gereken ise Hellenistik sanatı “Asiatik” sanat olarak değerlendirmesi olmalıdır. Asiatik sanat Bieber'e göre barok sanatın kendisidir. Çünkü barok sanatın tüm süreci Batı Anadolu'da takip edilebilmektedir. Özellikle Rhodos sanatını Asiatik sanat içinde birlikte düşünür⁶²³.

Bu noktada Bieber'in Rhodos bölgesel okulu ile Pergamon bölgesel okulu arasında nasıl bir stilistik ayırım gözettiğini anlamak zordur. Çünkü Rhodos sanatını barok gelişimin başlangıcına yerleştirebilecek deliller sunar ve Rhodos'u bununla özdeşleştirir. Sonrasında ise baroğun kendini tamamen olgunlaştırdığı Pergamon sanatına geçiş yapar. Barok sanat, Rhodos sanatı ile Pergamon sanatı arasında gelişim çizgisi izler. Bu durumda Rhodos ile Pergamon sanatlarını özgünleştiren bir stil ortaya koymamaktadır. Sadece barok sanatın kronolojik gelişimini iki bölge arasındaki eserleri

⁶²¹ Bieber 1981, 123-126 vd.

⁶²² Marcade 1969, 441.

⁶²³ Bieber 1981, 71.

inceleyerek verir⁶²⁴. Aleksandria okulu için ise Rococo terimini kullanmakla birlikte, benzer özelliklerin diğer bölgelerde de izlerinin bulunabileceğinden dolayı bölgeye özgü kesin bir stil ortaya koymamaktadır⁶²⁵.

Hellenistik Dönem sanatını bölgesel okullar altında inceleyen bir diğer bilim adamı olan Richter, Grek Heykeltıraşlığı içinde bu dönemi kritik olarak değerlendirir ve özel bir başlık atarak incelemeye tabi tutar⁶²⁶. Hellenistik Dönem'e, özellikle Lysippos sonrasında MÖ. 3. ve 2. yüzyıllarda sanatın belirgin okullara ayrılıp ayrılamayacağı sorusu ile başlar. Fakat öncesinde Lysippos sanatını son tanımı içinde Sikyon'lu büyük ustanın bir okul kurmuş olduğunu ve öğrencilerinden bir kısmının Sikyon'da görevler almaya devam ettiğini, önemli bir kısmının ise göç ettiğinin ve gittikleri yerde vatandaşlık elde ettiklerini belirtir⁶²⁷.

Richter, devamında bölgesel sanat içinde incelemeye aldığı Pergamon sanatında önemli sonuçlara ulaşır, başlangıçta Pergamon'un M.Ö. 3. yüzyılın ikinci yarısı ve 2. yüzyıl ilk yarısı süresince Pergamon Krallığı için yapılan heykeltıraşlık kompozisyonlarına sahip olduğudur. Fakat sanatın ve sanatçıların etniği Pergamon'lu değildir. M. Ö. 3. yüzyılın ortasına ait erken heykeltıraşlar Kyzikos (Stratonikos), Euboea (Antigonos) ve Atina'dan (Phyramachos, Nikeratos) gelmişlerdir, hatta Büyük Altar'daki imzaların yetersiz kalıntıları Atina, Rhodos ve Tralleis'i öne sürer.

Pergamon stili olarak adlandırılan Pergamon Zeus altarı üzerindeki **(Res. 36)**Gigantomakhi Sahnesi **(Res. 37)**, Pergamon'daki tek uygulamadır, bundan dolayı Grek dünyasının çeşitli şehirlerinden çeşitli eğilimlere sahip sanatçıların zengin Pergamon prensleri tarafından zaferlerini kutlamak için çağrıldıkları açıktır. Doğal olarak ta bu sanatçılar başka yerlerde de çalışmış ve benzer çalimsalar üretmişlerdir. Sonuç olarak Pergamon olarak bahsedebileceğimiz yerel, gelişmiş bir sanattan bahsetmek oldukça zordur⁶²⁸.

⁶²⁴ Bieber 1981, 123.

⁶²⁵ Bieber 1981, 140.

⁶²⁶ Richter 1951, 15.

⁶²⁷ Richter 1951, 27.

⁶²⁸ Richter 1951, 30.

Richter, Rhodos üzerine ise ilgili kaynakların yetersizliğini vurgular ve Rhodoslu Chares'in Lysippos'un öğrencisi olduğunu ve Kolossal Helios başını (**Res. 38**) yaptığını, Plinius'dan bilgilerle destekleyerek açıklar⁶²⁹. Bu bilginin sonrasında Laokoon(**Res. 39**) ve Dirke (**Res. 40**) grupları hakkında bilgi verir. Fakat burada kronolojik bir problemin olduğu görülebilir. Yaklaşık olarak Chares'in Helios'u M. Ö. 3. yüzyılın ilk çeyreğine yerleştirir, Dirke ve Laokoon'u ise kronolojik olarak nereye yerleştirdiği belirgin değildir⁶³⁰.

Rhodos heykeltıraşlığının gelişimi Pergamon heykeltıraşlığının gelişimine benzer, farklı kentlerden gelen farklı etnik kökenli sanatçıların çeşitliliğinden dolayı, Rhodos'a atfedilebilecek özgün bir stilin tartışılmayacağı sonucuna varır. Rhodos adasında ele geçmiş bronz heykel kaidelerinin üzerindeki sanatçı isimlerinin etniklerinin çeşitliliği Pergamon'da da olduğu gibi dönem sanatının genel karakteri olduğunu ve sanatın dönem içindeki kozmopolitliğinden dolayı bölgesel bir okulun varlığının tespit edilemeyeceğini ileri sürer⁶³¹.

Richter, Aleksandria için tekrardan benzer bir durum olduğunu düşünür. Aleksandria okulunun kendi öznelliğinde geliştirdiği düşünülen Sfumato (Rococo) stili, titizlikle biçimlendirilen yumuşak geçişli, sakin ifadeli başlar Anadolu'da, adalarda ve Attika'da da bulunmuştur. Çünkü Sfumato stili post-Praxiteles stiline eğilimi ile olgunlaşarak gelişmiştir. Praxiteles'in oğulları ve öğrencileri gezgin heykeltıraşlık süreci ile tüm Hellenistik dünyada çalışmış ve stili yaymışlardır⁶³².

Hellenistik sanatı benzer bir şekilde bölgeler arası gelişim içinde inceleyen bir diğer çalışma ise Beazley ve Ashmole tarafından yapılmıştır⁶³³. Beazley- Ashmole, bölgesel okullar içinde ilk Atina sanatını incelemiştir, genel olarak III. Aleksandros sonrası doğudaki hareketlikler sonucunda Attika sanatının da gerileme başladığını ve sanatçıyı tevsik eden zengin patronların olmaması bu gerilemeye etken

⁶²⁹ Pollitt 2000, 104.

⁶³⁰ Richter 1951, 31 vd.

⁶³¹ Richter 1951, 33.

⁶³² Richter 1951, 36.

⁶³³ Beazley - Ashmole 1966, 66.

oluşturduğunu düşünmüşlerdir⁶³⁴. Bu dönem Atina sanatı için özel bir terim kullanırlar, Akademik stil. Atina ve Attika sanatı yenedünya düzenine ve sanatına paralel gelişmeleri ve yenilikleri yakalayamadığından sanatını önceki yüzyılın sanatı ile ilişkili yüksek stilde sürdürmeyi denemiş ve sanatını bununla sınırlandırmıştır. Sanatındaki bu gelenekçilikten dolayı Atina sanatına Akademik stil kavramı önerilmiştir. Dönem içinde önemli bir gelişim ise Praksiteles'in oğullarının portre sanatında önemli gelişmeler yakalaması Atina sanatının portre sanatını ile anılmasını sağlamış olmalıdır. Aleksandria okulunu ise bununla bağlantılı olarak Praxiteles'in oğullarının Aleksandria'daki hareketlilikleri ile ilişkili açıklarlar. Aleksandria sanatı için kolaylıkla fark edilebilen kendilerine özgü homojen bir stili yavaş yavaş geliştirdiler ve yüksek bir standardı koruyup sürdürdüler⁶³⁵.

İkinci olarak ise, Rhodos okulunu Lysippos ve öğrencileri ile bağlantılı açıklık getirirler. Bu bağlantıyı Lindos'lu (Rhodos) Chares'in Rhodos için yaptığı Kolossal bronz Helios heykeli ile başlatırlar. Heykelin yüksek deredeki hüneri Rhodos'ta birçok heykele örnek çağrıştırmış ve Rhodos bronz dökümün merkezi olarak büyüyen bir sanat okuluna dönüşmüş olmalıdır. Bu durum Rhodos sanatının resmi olmayan gelişimidir, çünkü Rhodos'un Lysippos sonrası bronz çalışmalarındaki üstünlüğü antik kaynaklar tarafından da vurgulanmaktadır. Fakat bronzun tarih içinde oynadığı rol düşünüldüğünde ve bu çalışmalar hakkında çok az bilgiye sahip olduğumuzdan dolayı, Rhodos, Geç Hellenistik çalışmalarının arkasında tartışılmaya itilmiştir⁶³⁶. Lysippos'un soyundan bahsedilen birçok ünlü heykeltıraş ünlü çalışmalarının bazılarını Rhodos'ta üretmiş olmalıdırlar, fakat heykeltıraşların devinimlerinin artması ve idealleştirmenin gittikçe yükselmesi özel bir üslubu belirlemede oldukça zorluk yaratmıştır⁶³⁷. Rhodos zengin bir şehir olarak her yerden birçok heykeltıraş için müknaatıs olarak önemli gelişim sağlamıştır⁶³⁸.

Beazley ve Ashmole, Pergamon okulunu iki kategoride değerlendirmeye tabi tutarlar. Birinci Pergamon Okulu ve ikinci Pergamon Okulu; Birinci Pergamon okulunu

⁶³⁴ Beazley - Ashmole 1966, 67.

⁶³⁵ Beazley - Ashmole 1966, 69 vd.

⁶³⁶ Merker 1970, 426.

⁶³⁷ Beazley - Ashmole 1966.

⁶³⁸ Beazley - Ashmole 1966, 79.

I. Attalos ile başlayan sanat çalışmaları olarak tanımlanır. Bu çalışmaların içine kazanılan zafer sonrası yüceltmelere dayalı kahramansal ve Marsyas grubu gibi cezalandırmalara dayalı sahneler dikkat çekicidir (**Res. 41**). Meneleos, Patraklos ve diğer önemli Attalos'a ithaf edilen bu eserler Birinci Pergamon okulunun ürünleri olarak kabul edilmektedir. Fakat bu sanatın gelişim ve ilk biçimlenişi ile ilgili özel bir bilgi verilmemiştir. İkinci Pergamon Okulu ise Pergamon ve Batı Anadolu'daki gelişmeler nedeni ile daha hareketli ve üretken olarak değerlendirilir⁶³⁹.

Merker, Rhodos'da Hellenistik Dönem içinde tanımlanabilecek bir heykeltıraşlık okulunun varlığının kıstaslarını, Rhodos adasında korunan heykeltıraşlık eserleri üzerinden teknik, ikonografik ve stilistik eğilimlerin tekrarlanması ile mümkün olabileceğinin altını çizer. Eğer mevcut eserler üzerinde bu eğilimlerin yinlendiği tespit edilemez ise Rhodos'un bölgesel okul teorisi içinde değerlendirilemeyeceği sonucuna ulaşır⁶⁴⁰.

Hellenistik Dönem heykeltıraşlığı kronolojisi içinde Geç Hellenistik evre sanatı, Roma'nın etkin politik ve askeri yapısı ile oluşmuş bir sanat olarak tanımlanabilir. Genel olarak Geç Hellenistik sanat terminolojisi içinde kullanılan ortak terimler Attiksizm, Neo-Klasisizm, Arkaizm ve kopyacılık ve eklektik sanat göz önüne alındığında kronolojik olarak bu zaman aralığında özgünleşmiş bir Pergamon, Attika, Aleksandria ya da Rhodos okulu tanımlamak dönemin genel sanateğilimi açısından oldukça zor olduğu görülebilir⁶⁴¹. Bu nedenle bu zaman aralığında Rhodos yada başka bir merkez aramak oldukça zordur.

Merker, üzerinde çalıştığı Rhodos eserlerin teknik özelliklerine birçok açıdan değinir. Heykellerin önemli bir çoğunluğunun küçük boyutlu ve parçalı olduğunu ve parçalama tekniğinin yoğun olarak kullanıldığını ve benimsendiğini bahseder, fakat özellikle bu tekniklerin bronz isliklerin kullanımında olan genel teknik özelliklerin olması önemlidir⁶⁴². Eserlerin büyük çoğunluğunun küçük boyutta olması

⁶³⁹ Beazley - Ashmole 1966, 88.

⁶⁴⁰ Merker 1970, 457.

⁶⁴¹ Richter 1951, 130.

⁶⁴² Merker 1970, 403.

antikreferansların bildirdiği ve Rhodos'da dikili birçok bronz portre heykeli ve özellikle geçen bronz heykel kaideleri düşünüldüğünde, Rhodos heykeltraşlığının devasa ölçüleri ile zıtlık oluşturması açısından ilgi çekicidir. Bununla beraber Rhodos'ta alçı (stukko) ile tamamlama yönteminin de uygulanmış olduğunu Rhodos Erken Heykeltraşlığı için önemli bazı heykelleri örnek göstererek verir⁶⁴³.

Merker, Rhodos heykeltraşlığının tipolojik özelliklerini ise şöyle değerlendirir: Heroic heykeller çok nadirdir, Pergamonla ilişkilendirilen hikâyeci heykeltraşlığın çeşidi bulunmaz, tanımlanabilen mimari heykeltraşlık ve grup heykeltraşlığına dair herhangi bir iz yoktur. Genel olarak tipler dinsel (kültürel) tema etrafında biçimlendirilmiştir. Adak heykelleri ise Lindos Athena Akropolisinde bulunan çeşitlenmelerdir. Dekoratif heykeltraşlık ise mevcut olmalıdır, özellikle Aphrodite tipinin, oturan Nymphelerin ve uyuyan Satyros'un bahçe ve ev, kutsal mağara dekorasyonu için düşünüldüğü ileri sürülebilir⁶⁷.

Rhodos heykellerinin stilistik özellikleri ise Merker tarafından bir kaç başlık altında incelenir. Kompozisyon değerlendirmesinde, figürlerin büyük bir kısmı çok az ya da hiç burkulma göstermeden ayakta duran tiplerdir. Aphrodite ve yüksek bir kayada oturan Nympe tiplerinde spiral burkulma özellikle dikkat çeker. Ayakta duran figürlerde genel olarak eğik yorgun bir ifade göze çarpar, bu heykellere karınaltının öne itildiği omuzların geri çekildiği cansız bir nitelik kazandırır. Kadın figürleri Geç Hellenistik Dönem'in tipolojisine uyar, figürlerde abartma olmamasına rağmen, gövde sıklıkla uzun, omuzlar ve göğüs kafesi dar karın altı ile kalçalar geniş, göğüsler küçük yapılmıştır⁶⁴⁴. Erkek tiplerinde ise tek bir eğilim göze çarpmaz, fakat narin proporsiyonlar Praxiteles geleneği ile eşleştirilmesinden daha çok atletik Lysippos proporsiyonları ile çeşitlilik gösterir. Genel olarak abartılmış Pergamon çalışmaları ile benzerlik taşıdığı görülebilir⁶⁴⁵.

Giysi tiplerinin incelenmesinde ise dönemin genel karakteri olarak tüm giysi çeşitlerinin ve örtünme metotlarının Rhodos'da mevcut olduğunu belirtir. Merker hemen hemen tanımladığı birçok giysi tipolojisi içerisinde kronolojik olarak Hellenistik Dönem'in her aşamasından çeşitli örnekler gösterir. Bu açıklama dahi genel olarak

⁶⁴³ Merker 1970, 392.

⁶⁴⁴ Merker 1970, 411.

⁶⁴⁵ Pollitt 2000, 92.

Merker'in çalışmasının kronolojik bir sınırı olmadığını çok açık bir şekilde göstermektedir⁶⁴⁶.

Merker'in incelediği bir diğer tipoloji ise heykel başlarıdır. Burada da tekrar vurguladığı ise Rhodos'da teknik, herhangi bir belirli tipin başı belli sınırlar içinde tutulmadığıdır. Praksiteles geleneği içindeki Aleksandria heykeltıraşlığı ile bağlantılı düşünülen Sfumato ve Morbidezta tiplerinden, Arkaistik tiplere, Pergamon baroğu ile ilişkili gölgeli güçlü tiplere ve Geç Hellenistik ve Roma Dönemlerine tarihlenen tiplere kadar oldukça geniş bir yelpaze sunar⁶⁴⁷.

Merker'in çalışmasına genel olarak bakıldığı zaman, Hellenistik heykeltıraşlık içinde belirlenebilecek özgün bir sanat okulunun ortaya çıkmayacağı oldukça açıktır. Bu noktada irdelenmesi gereken ise Rhodos'un sanatsal aktivitesinin kronolojik sınırı ve üretilen eserlerde tercih edilerek kullanılan materyallerdir⁶⁴⁸. Merker'in "Rhodos'da Hellenistik Heykeltıraşlık Okulu Tanımı Yapılabilir mi" başlıklı bölümünde bölgesel gelişmiş bir sanat okulu sorusuna verdiği cevap kronolojik bir sınır belirlenmediğinden olumsuzdur⁶⁴⁹. Çünkü Hellenistik Dönem heykeltıraşlığının stilistik, tipolojik ve ikonografik gelişimi kronolojik bir sınır üzerinden değerlendirilerek ilerlenmelidir. Özellikle hemen hemen tüm üslup, tipoloji ve ikonografik çeşitliliğin birlikte yapıldığı ve kronolojik olarak sanatsal özgün bir dili olmayan "Geç Hellenistik" içinden sanatta bakıldığı zaman Merker'in sonucunun doğruluğundan daha çok sonucunun normal olduğu düşünülebilir. Merker, Rhodos heykeltıraşlığı ile ilgili tam kanıtlanabilir yapısal yeniliklerin olmadığını, barok stilin Pergamon'daki barok stilden daha geç benzerlerinin olduğunu ve Rhodos draperisinin diğer bölgelere göre gösterişsiz daha muhafazakâr ve arkaizm gibi kendine özgü bir üslup gösterdiğini vurgular⁶⁵⁰.

⁶⁴⁶ Merker 1970, 413.

⁶⁴⁷ Merker 1970, 418

⁶⁴⁸ Ringway 2002, 127.

⁶⁴⁹ Merker 1970, 457.

⁶⁵⁰ Pollitt 2000, 96.

5. 13. Makedonya'nın Roma Eyaleti Oluşu

Aleksandros'un ölümünden sonra Makedon İmparatorluğu bilindiği parçalanmış ve ele geçirilen coğrafyada birçok Hellenistik Krallık doğmuştur. Ancak bu krallıklar gerek kendi aralarındaki çekişmeler, gerekse dış güçlerin çeşitli etkileri ile uzun soluklu olmamıştır.

Bir taraftan Suriye Krallığı'nın Anadolu'yu, diğer taraftan Mısır'ın deniz aşırı üslerini kaybetmesi üzerine Romalılar, yediği darbelere rağmen ulusal nitelikte güçlü bir devlet olmaya devam eden Makedonya'yı tehlikesiz bir hale getirmek ister. M. Ö. 179'da Philippos'un yerine geçen oğlu Perseus'un Hellas'ta Makedonya lehine aktif bir politika izlemesi, Rhodos'la ilişki kurması ve bir süre sonra savaş hazırlıklarına başlaması bahanesiyle Romalılar Makedonya'ya savaş açar⁶⁵¹. Tarihlere “Üçüncü Makedonya Harbi” olarak geçen bu savaş (M. Ö. 171-168) Perseus'un, Pidna'da Romalı Komutan L. Aemilius Paullus tarafından büyük bir bozguna uğratılmasıyla sona erer⁶⁵².

Perseus ordusunu ve ülkesini bırakarak Samotrake Adası'na kaçar. Orada Romalılar tarafından esir edilince tüm Makedonya Romalıların eline geçer⁶⁵³. Romalıların doğu egemenliğine yol açan bu zaferden sonra, Makedonya Krallığı ortadan kaldırılır ve aralarında hiçbir bağ bulunmayan dört devlete bölünür. Her devlet her yıl seçilen memurlar tarafından idare edilecek, gümüş ve altın sikke basamayacak, donanmaya sahip olamayacak ve Hellas'taki üslerinden kesin olarak vazgeçecektir.

Makedonya tarafında savaş ilan eden Illirya Krallığı'nda aynı akıbete uğrar ve üç ayrı devlete bölünür. Rhodos ise Anadolu'daki topraklarını kaybeder. Ayrıca Romalılar tarafından Delos'ta serbest bir liman kurulması, Rhodos ticareti için büyük bir darbe olmuştur.

⁶⁵¹ Bagnall-Deruw 2004, 186.

⁶⁵² Mansel 2004, 485.

⁶⁵³ Drojsen 1964, 197.

Roma'nın o zamandaki nüfuzu, Suriye Kralı IV. Antiokhos Epifanes'e (M. Ö. 175–163) karşı yapılan hareketten anlaşılmaktadır. Bu kral Pelusion'da kazandığı bir zafer üzerine Mısır'a girmiş, İskenderiye dışta kalmak üzere tüm Mısır'ı ele geçirmiştir. Memfis'te kral tacını başına oturtmuş, fakat Filistin'de çıkan karışıklıklar yüzünden Mısır'dan ayrılmak zorunda kalmıştır.

Kral M.Ö. 168'de Mısır'a ikinci sefer yapar. İskenderiye dolaylarına geldiği zaman Antiokhos'un hareketlerini kuşku ile bkana Roma ordugâhına Romalı, Polillius Laenas adında bir elçi gönderir. Roma elçisi değneğiyle Kralın etrafına bir çizgi çizerek O'ndan bu dairenin dışına çıkmadan önce Mısır'ı tahliye edeceğine dair söz vermesini ister. Antigonas Roma'nın bu sert buyruğuna boyun eğmek zorunda kalır. Antiokhos geri gönderken hellenizm taraftarları ile eski geleneklere bağlı Ortodoks İbranileri birleştirmek ve yeniden teşkilatlanmak istemektedir. Hellenizm taraftarlarını destekleyerek Kudüs'ü bir Hellenistik şehir, Yahve Tapınağı'nı ise bir Zeus tapınağı haline getirmek için emir yayımlar. Fakat bu hareketi ile Makkabaios Sülalesi'nin ve O'na bağlı kişilerin direnmelerine ve sonunda isyan etmelerine yol açar. Bu karışıklıklar uzunca bir süre devam eder.

Gerek bu isyanlar, gerek se Kral Mitridates'in idaresinde büyük bir devlet kuran Partların (M.Ö. 160'a doğru) taarruzları yüzünden Seleukoslar Krallığı M.Ö. 2. yüzyılda sürekli olarak zayıfladı ve geriledi. Partlar Medya'dan sonra Babilonya'yı ele geçirdiler (M.Ö. 141). Bu ülkeleri geri almak teşebbüsünde bulunan Demetrios II. Nikator Partların eline esir düştü (M.Ö.140-139). Bu olaydan ancak on yıl sonra VII. Antiokhos Sidetes Partlara karşı büyük bir sefer açtı. İlk zamanlar elde ettiği başarılarla karşın M.Ö. 130/129 yılında Partların bir baskınına uğrayarak büyük bir yenilgiye uğradı. Ordusu darmadağın oldu, kendisi de öldürüldü. Bunun üzerine Fırat'ın doğusundaki tüm Ön Asya ülkeleri Seleukosların elinden çıktı; Suriye Krallığı yalnız Fırat'la Toros'lar arasındaki topraklardan ibaret kalır⁶⁵⁴.

Makedonya'da durum Pidna Savaşı'ndan sonra çok kötüleşti. Makedonya'da parti kavgaları alıp yürümüş oralara göç eden Romalı kapitalistler Makedonya ve

---

⁶⁵⁴ Merker 1970, 241.

Hellas'ı soymaya başlamışlardı. Yalnız her şehirde değil, her ailede bile milliyetçiler ile Roma taraftarları cenk halindeydi. M.Ö. 149 yılında kendisine Persevs'in oğlu süsünü veren Andriskos adında bir kişi ortaya çıkarak Makedonya'yı ayaklandırınca Romalılar tekrar harekete geçtiler; ilk zamanlar uğradıkları başarısızlıklara karşın sonunda Caecilius Metellus'un komutasında gönderdikleri güçlü bir ordu sayesinde isyanı bastırdılar. Bunun üzerine Makedonya, İllirya, Epiros ve Tasalya ile birlikte bir proconsul tarafından idare olunan bir Roma eyaleti haline gelir (M.Ö. 148)⁶⁵⁵.

Kısa bir süre sonra Hellas'ta aşağı yukarı aynı akıbete uğrar. Makedonya'daki olaylar Greklerde de bağımsızlık isteklerinin uyanmasına yol açmıştır. Aşırı bir ulusal politika izleyen Ahhaia birliğinin Romalıların desteklediği Sparta'ya harp ilan etmesi üzerine Romalılar Ahhayalıları ilk önce Lokris'te Skarfaya'da sonra Istmos Bölgesi'nde Levkopetra'da büyük yenilgiye uğrattılar (M.Ö. 146). Kendilerinin ekonomi alanında rakip olan Korint şehrini, Kartaca gibi, tahrip ettiler, halkını köle olarak sattılar. Bununla beraber korintte yapılan kazılar şehrin tümüyle tahrip edilmemiş olduğunu açığa vurmuştur. Aynı zamanda Ahhaya birliği dağıtıldı, fakat Hellas başlı başına bir eyalet haline sokulmadı; sadece Makedonya eyaletinin bir parçası olarak Makedonya Proconsül'ünün buyruğuna verilir. Romalıların Hellas'a bahşettiği bağımsızlık gerçekte bir şehir özerkliğinden başka bir şey değildi. O andan başlayarak bu ülke kesin olarak Roma'nın hegemonyası altına girmiştir⁶⁵⁶.

---

⁶⁵⁵ Bagnall-Deruw 2004, 187.

⁶⁵⁶ Mansel 2004, 485 vdd.

ALTINCI BÖLÜM

6. III. ALEKSANDROS PORTRELERİ VE LYSIPPOS HEYKELTIRAŞLIK EKOLÜ

Hellenistik krallıklar, Aleksandros'un monarşik imparatorluğunu kendilerine örnek alan, kral merkezli yönetim anlayışını benimsemişlerdir⁶⁵⁷. Karizmatik kişiliklerini monarşi ile birleştiren bu krallar dönemin önde gelen sanatçıları için iyi bir malzeme olmuştur. Bu sanatçıların ilk işi, bu yeni monarşik sistemin ideolojisini ve önemini yansıtan bir portre - heykel yaratımı olmuştur⁶⁵⁸. Şehirler, kutsal alanlar ve başkentlerde kullanılmak üzere çok sayıda bronz kral heykeli yapılmıştır. M.Ö. 3. yüzyılda da en büyük bağış yapan kişiler olarak gözüken krallar, oransal olarak bakıldığında en fazla onursal heykeli yapılanlar kişilerdir⁶⁵⁹. Mevcut kral portreleri küçük gümüş sikke portreleri dışında birbirine benzer orijinalleri ile az sayıdaki başarılı kopyadan meydana gelmiştir⁶⁶⁰. Bunların çoğunluğunun vücutlarından ayrılmış başlar oluşturmaktadır. Oysa ki orijinal portre heykeller hep tam heykeller şeklide yapıldı, Portre şeklindeki büstler daha sonra romalılar devrinde ortaya çıkmıştır⁶⁶¹.

Kral heykelleri büyük boyutları ve buldukları konumları itibariyle diğer heykel gruplarından ayrılabilir. Ancak bir heykelin krala ait olup olmadığını belirleyen özellikler ilk olarak bunlar değildi. Yüksek veya önemli konum, semboller ve üslup ile ilgili iç özellikler diğer belirleyici özellikler arasında gösterilir. Heykellerin tipleri açısından ayrıcalıklı kraliyet üyeleri yoktur. Diğerleri gibi kral heykelleri de çıplak, zırlı veya at üzerinde gösterilmiştir⁶⁶². Daha sonraları Roma imparatorları için çok popüler olan zırlı heykellerin ise askeri bir anlamı vardır ve Hellenistik krallar tarafından tercih edilmemiştir. Atlı figürler (hem çıplak, hem de zırlı olarak) oldukça yaygındı ve özellikle erken dönemde neredeyse en çok krallar için kullanılmıştır. Ancak

⁶⁵⁷ Dignas 2002, 21.

⁶⁵⁸ Smith 2002, 24.

⁶⁵⁹ Dickins 1920, 44.

⁶⁶⁰ Dehman 2007, 15.

⁶⁶¹ Smith 2002, 24.

⁶⁶² Dickins 1920, 46.

en yaygın olan, ayakta duran çıplak kral heykelleriydir. Bu figürler ya tamamı ile çıplak olur ya da kısa bir pelerin, ya da bir diğer değiş ile omuza atılan bir khlamys giyerdi⁶⁶³.

Bu krallara ait, kahraman veya tanrılara özgü pozlarda gösterilsede, en yaygın düzenleme Aleksandros heykellerinden esinlenen çıplak, havaya kaldırdığı kolu ile tuttuğu mızrağa yaslı figürlerdir. Yeni olan bu heykel tipi ve en çok kral ile özdeşleştirilirken, daha sonraları genel olarak yönetici sınıf heykellerinde de kullanılmıştır..Bu ikonografide, mızrak, kralın askeri yönünü ve en önemlisi Hellenistik krallıkların temelini oluşturan fetih yani mızrak gücü ile kazanılan toprak yöntemini simgelemektedir. Aleksandros'un Asya seferleri sonucunda tüm Asya'yı mızrak ile kazanılan toprak ilan etmesiyle birlikte, onun varisleri için bu ikonografi ayrı bir önem kazanmıştır⁶⁶⁴. Çıplaklık daha önceleri sporcular, kahramanlar ve tanrılar için kullanılan bir üslup iken, krali heykellerim ortaya çıkışı esnasında fazla tercih edilmemiştir. Ancak krallar toplum önüne çıplak çıkmadıklarından, krali heykellere kısmen gerçek üstü ve tanrısal bir hava kazandırılması gerekiyordu. İlerleyen dönemlerde ise bu özellik kullanılarak, figürlerin üslupları ile desteklenmiş ve bazı krali heykellerde tercih edilmiştir⁶⁶⁵.

Kralların portrelerinde gördüğümüz tek değişken sembol diademdir. Diadem. Diademin kökeninin Dionysos'a dayandırılır ve fethi sembolize ettiği ifade edilmiştir⁶⁶⁶. Dionysos en sevilen krali tanrılardan birisi olup, onun'da Hellenistik krallar gibi genç ve karizmatik bir figür olarak doğuyu fethettiği rivayet edilmiştir. Diadem böylelikle kral manasına gelerek kralı tanrılaştıran bir sembol olmuş, kralların portre sikkelerinde ve genellikle de tek baş heykellerde her zaman kullanılmıştır⁶⁶⁷.

Krali figürler aynı zamanda insan üstü, tanrısal nitelikleri çağrıştıran bazı özel semboller ile birlikte gösterilmiştir. Bunlardan bazıları tanrı heykellerinden, bazıları da yeniden anlamlandırılarak kullanılmıştır. Bu sebepten dolayı krallar ellerinde kimi zaman Zeus'un şimşegini, kimi zaman Herakles'in Krakeionunu tuttuğunu

⁶⁶³ Smith 2002, 24.

⁶⁶⁴ Dickins 1920, 46.

⁶⁶⁵ Smith 2002, 25.

⁶⁶⁶ Bowersock 1990, 145.

⁶⁶⁷ Smith 2002, 25.

görmekteyiz⁶⁶⁸. Bazı hayvan başlarının postları kralların başları üzerinde de gösterilmiştir: Aslan başı Aleksandros, Herakles'i anımsatırken, fil başı Aleksandros'un ve Dionysos'un doğu fetihlerini çağrıştırmıştır. Hayvan boynuzları koç, keçi veya boğa olmak üzere portrenin anlına yerleştirilir ve ya miğferin üzerine takılabilirdi. Koç boynuzu Zeus-Ammon işaret ederdi ve yalnızca Aleksandros portrelerinde kullanılmıştır. **(Res 28)**. Keçi boynuzu özellikle Makedonya'da sevilen kır tanrısı Pan'dan alınmıştır. Boğa boynuzu kullanımı en yeni ve en yaygın olanıdır. Boğa boynuzu doğadaki güçleri sembolize eder ve genellikle hayvan olarak boğa ile simgelenen Dionysos'a atfedilmiştir. Ancak Dionysos heykelleri normalde boynuzlu olarak gösterilmediğinden boğa boynuzu kullanımı, kral tasvirlerine özgü bir yeniliktir. Bazı krali portreler Zeus'un koruyucu keçi postunu (Aigis)'da değişik bir biçimde kullanarak onu krali bir pelerin gibi takmışlardır. Pek çok tanrısal semboller olmasına rağmen, bunlara çok sık başvurulmamıştır. Genellikle tanrısal nitelikleri açıklamak için üslup ve portre özellikleri gibi daha az dikkat çeken yöntemler yeterli görülmüştür⁶⁶⁹.

6. 1. Aleksandros'un Portre Özellikleri

Aleksandros'un kişisel portre üslubu kendinden sonrakiler için temel bir model oluşturmuştur. Genellikle yakışıklı, hareketli, karizmatik olarak düşünülen Aleksandros, çeşitli tanrı ve kahramanlara (Zeus-Ammon, Dionysos, Herakles) arasında benzerlik kurulmuştur⁶⁷⁰. Aleksandros'un babası, II. Philippos kendi neslindeki diğer ataları gibi sakallı olmayı tercih etmiştir ancak oğlu Aleksandros ise pek çok sebepten dolayı tıraşlı olmayı seçmişti. Sakalsız oluşu ile genç yaşta önemli zaferler kazandığını vurgulanarak, örnek aldığı genç tanrılar ve Akhilleus gibi kahramanlarla arasında görsel bir bağ kurmuştur. Aynı zamanda onun bu görünüşü ile hem babasından hem de şehir devletlerinde yaşayan Greklerden farklı bir düşünce yapısına sahip olduğu vurgulanmak istenmiştir **(Res. 42)**⁶⁷¹. Aleksandros'un gerçekten de genç ve yakışıklı olması krali portrelerin gelişimi ve erkek figürlerinin gösterilme biçimini etkilemiştir. Aleksandros'un portreleri ile Hellenistik kral portreleri arasında bazı ortak özelliklerin

⁶⁶⁸ Dehman 2007, 41.

⁶⁶⁹ Smith 2002, 25

⁶⁷⁰ Kurke 2004, 152.

⁶⁷¹ Smith 2002, 27.

var olduğundan bahsetmek gerekir. Sakalsız, hareketli, gür saçlı ve Geç klasik devirde kullanılan genç tanrı ve kahramanlardan esinlenen bazı tanrısal özellikler bunlar arasındadır. Bu tanrısal ve ya ideal özellikler, tanrılarla kurulmak istenen bağlantının seviyesine göre ayarlanmıştır. Kral tanrı gibi gözükmesine karşın geleneksel Olympos'lu tanrılardan ayrılırdı⁶⁷².

Aleksandros'un portre heykelleri bazen kopyalar bazen orijinaler halinde çok sayıda günümüze ulaşmıştır ancak hemen hemen hiçbiri hakkında bilgi yoktur. Lysippos ve diğer ünlü heykeltıraşlar tarafından yapılan önemli bronz heykeller günümüze ulaşmamıştır⁶⁷³. Mevcut heykeller Aleksandros'un ölümünden sonra yapılan orta derece kalite ve çoğunlukla küçük boyuttaki orijinaleridir. Aleksandros henüz hayatta iken onu kral şeklinde tasvirleri için en iyi bildi kopyalarından edinebilir. Romalı koleksiyoncular bizler gibi Aleksandros'un önemli sanatçılarca yapılmış portrelerine büyük değer vermişler ve bizlerin aksine bunlara sahip olabilmüşlerdir. Aleksandros'un kopyalardan tanınan önemli portrelerinin o dönemde kalmış olması genel olarak üsluplarından yani Geç klasik formları yaşatmalarından anlaşılır⁶⁷⁴.

Üç Aleksandros tiplmesi olan Azara, Dresden ve Erbach kopyaları birden çok kopya halinde mevcuttur⁶⁷⁵. Yazıtlı Azara Hermes (Res. 43) kötü durumda bile olsa oldukça etkileyicidir. Aleksandros'un uzun saçları, başın etrafına bir taç gibi yerleştirilmiş, alnından yukarıya doğru taranan saçları ortanın biraz yanından ikiye ayrılmıştır. Anastole adı verilen bu saç üslubu, Aleksandros'a ait bir özelliktir ve tüm portrelerde kullanılmıştır. Azara tipindeki kare yüz hem gerçek Aleksandros'u hem de güçlü ideal yapıyı birleştirmiş ve diğer bütün portrelerine kıyasla daha yaşlı, daha olgun bir duruş sergilemiştir. Örneğin baş ve boyunda hafif bir yukarı kalkış yoktur. Dresden tipinde ise (Res. 44) daha genç bir Aleksandros karşımıza çıkmaktadır. Arkada ve yanlarda daha kısa saçlı, güçlü çene yapısı ile Aleksandros'a has bir özellik vurgulanmıştır. Hem ideal formun korunduğu Dresden tipinde hem de portre özelliği kaybolmamasına özen gösterilmiştir. Erbach tipinde (Res. 45) ise uzun saçlı ve daha

⁶⁷² Dickins 1920, 81.

⁶⁷³ Bowersock 1990, 145.

⁶⁷⁴ Smith 2002, 28.

⁶⁷⁵ Dignas 2002, 56.

genç görünümüdür. Üç tip arasında en çok Genç Herakles'in yüzüne benzeyen tip bu olmuştur. Ancak yine de Aleksandros'a özgü çene ve Anastole fark edilebilir. Roma döneminden mermer kopyaları sayesinde tanıdığımız başka önemli Aleksandros portreleri olmasına rağmen aynı tipin benzer çeşitleri olmadığından Erbach tipi bu özelliği ile diğerlerinden ayrılır⁶⁷⁶.

Ölümünden sonra tanrısallaştırılan Aleksandros için onun mirasına göz koyan halefleri Aleksandros'u tanrısal semboller ile gösterildiği pek çok portre sikke bastırılmıştır. Aleksandros'un ölümünden sonra bastırılan bu orijinal portreler hellenistik dünyanın farklı bölgelerinden günümüze ulaşmıştır. Makedonya, Suriye ve özellikle Aleksandros'a hem Aleksandria şehrinin kurucusu hem de Ptolemaiosların öncüsü olarak tapındığı Mısır'dan örnekler vardır⁶⁷⁷. Aleksandros'un öldükten sonra yapılmış portreleri ile henüz hayatta iken yapılmış portreleri arasında açık farklar gözlenmektedir. Daha uzun saç, daha genç ve ideal özellikler daha abartılı dinamizm bu farklılıkların başında gelmektedir. Aleksandros'un başının ve bakışlarının bir tarafa ve yukarıya dönük oluşunu, görünüşünün anlatıldığı edebi kaynaklarda buluyoruz. Bu eğilim, daha olgun kahraman kral tarzındaki Azara tipi ile Aleksandria'da yapılan genç Dianysos havalı başlar arasındaki farklarda açıkça görülür. Aleksandros'un bu tanrısallaşmış tasviri, daha sonra ki genç tanrı ve kahraman ikonografileri üzerinde çok büyük bir etki yaratmıştır⁶⁷⁸.

Aleksandros'un ölümünden sonra Aleksandros tipi portre özellikleri taşıyan heykeltıraşlık eserler yapılmaya devam edilsede, Aleksandros'tan sonra yapılan önemli krali portre heykeller hakkında elimizdeki bilgiler oldukça tutarsızdır. Birbirinden çok farklı orijinalerin olması ve bunlardan çok azı kaliteli eserlerdir. Bu eserlere örnek olarak Herculanium'da Papyri villasında ele geçen on kral portresini gösterebiliriz. Çok önemli olan bu grup mermer hermeler ve bronz büstler şeklinde olup farklı boy ve üsluplardadır. Şüphesiz Diodochlar Dönemi'nde ve M.Ö. 3. yüzyılda yapılan önemli

---

⁶⁷⁶ Smith 2002, 28.

⁶⁷⁷ Hunter 2003, 39.

⁶⁷⁸ Smith 2002, 29.

portre heykelleri kopya etmekte olan bu eserlerin, bir çoğu kesin olarak tanımlanabilmiştir⁶⁷⁹.

İlk olarak bahsedeceğimiz Demetrios Poliorketes ve Pyrros portrelerini M. Ö. 3. yüzyılın başlarına tarihlemek mümkündür. Genç, ideal görünüşlü dinamik ve hatta Aleksandros havasında olan bu eserlerden, Demetrios Poliorketes'un portresi(**Res. 46**) fizyonomide ve kullanılan sembollerde (boğa boynuzu) daha tanrısal bir görünüme sahipken, Ephyroslu Pyrrhos heykeli (**Res. 47**) daha çok kahraman ve asker özellikleri taşımaktadır. Demetrios'un saç krali taç biçiminde olduğu halde anastole yoktur ancak yine de yüz detaylarında Aleksandros havası kendini göstermiştir. Demetrios hem Aleksandros'a hem de tanrılara benzediği halde açıkça her ikisinde de farklıdır. İnsan bu sert, heykelsi yaklaşımı heykeltıraşa atfetmek istese de aynı koleksiyonda bulunan ve büyük olasılıkla aynı atölyeden çıkma diğer kral portrelerinde kullanılan oldukça farklı ve yumuşak üsluplar buna izin vermez. Dolayısıyla bu üslupsal seçim orijinal heykellere ait bir özellik olmalıdır. Bu özellik Lysippos'un öğrencileri tarafından belirtilmiş hatta Euthykrates'in ciddi üslupta heykel yaptığı söylenmiştir⁶⁸⁰.

Farklı merkezlerde ele geçen diğer pek çok kral başı bu iki baş ile birlikte erken Hellenistik Döneme ait kral imgesinin önemli bir parçasını oluşturmuştur. Aynı dönemde ve krallıkların oluşması esnasında (M.Ö. 306-270'ler) başka seçenekler de ortaya çıkmıştır⁶⁸¹. Halk tarafından sevilen krallar genç veya yaşını belli etmeyen tarzda, yirmi ila otuz beş yaşları arasında gösterilmiştir. Ancak bazı krallar özellikle erken dönemde altmışlı veya yetmişli yaşlardaydılar. Onlar için yaş belli olmayan kral portresi seçilmiş olsa gerçekte tasvir arasında çok fazla zıtlık oluşacağından daha olgun bir görünüm tercih edilmiştir. Seleukos Hanedanlığının kurucusu I. Seleukos Nikator (**Res. 48**) büstünde bunu en iyi şekilde görebiliriz. Onun portresinde daha yaşlı, daha bireyselleşmiş yüz özellikleri ideal kral biçiminde yani dinamik duruş ve gür taç şeklinde saçla tasvir edilmiştir. Seleukos gerçek yaşında gösterilmesi de portresi kahraman yaşlı kral fikrini gayet iyi bir şekilde vermiştir⁶⁸².

⁶⁷⁹ Smith 2002, 29.

⁶⁸⁰ Plin. *Nat. Hist.* 34-66.

⁶⁸¹ Bowersock 1990, 148.

⁶⁸² Smith 2002, 29.

Pergamon'un ilk kralı olan Philetairos'u (**Res 49**) tasvir eden herme, yaşlı ve daha gerçekçi özelliklerin yansıtıldığı bir örnektir. Philetarios aslında bir kral değil yerel bir yönetici olduğundan diadem kullanmamıştır⁶⁸³. Hareketli bir duruşa sahip olan portresi kısa ve zayıf saçlı, güçlü çenesi ve orta yaşlı yüzüyle bariz bir şekilde alışıldık yakışıklı kral görünüşünün dışına çıkar. Kendisinin krallardan daha aşığı olan statüsünü mütevazi bir şekilde anlatan portresi farklı, bir üslubu takip eder.

Louvre'deki III. Antiokhos heykeli (**Res. 50**) kralların askeri, yaptırımcı yönünü gösteren sert, ağzı sıkı bir şekilde kapalı ve kısa saçlı özellikleri ile uç bir örnek olarak karşımıza çıkar. Papyri Villasında ele geçen adı bilinmeyen kişilere ait bazı portreler bu yelpazeyi tamamlar⁶⁸⁴. Görülüşü üzere Aleksandros sonrasında gelişen heykeltıraşlık eserlerde kronolojik olarak Roma Dönemi'ne yaklaştıkça Aleksandros'a ait portre özelliklerinden giderek uzaklaşmıştır.

6. 2. Hellenistik Dönem Lysippos Heykeltıraşlık Ekolü

Lysippos bir heykeltıraş olarak antik sanat içerisinde genellikle Erken Hellenistik Dönem'in başlangıcına yerleştirilmiştir. Fakat Geç Klasik Dönem'in sonlarına doğru da etkin ve tanınmış olduğu kesindir. M. Ö. 338'deki Thebai ve Atina bozgununda yer alıp büyük bir başarı gösteren Genç Aleksandros portresini yapması için Makedon Kral II. Philippos tarafından çağrılmış olması buna kanıt oluşturur⁶⁸⁵. Lysippos, III. Aleksandros'un saray heykeltıraşı olmadan önceki bu etkileşiminde Makedon Kral Philipos'a hizmet etmiş ve Makedon sanat çevresi ve özellikle III. Aleksandros tarafından tanınmıştır⁶⁸⁶.

Lysippos'un bilinen ilk çalışmalarında teknik ve stilistik açıdan belirli bir özellik göstermediği düşünülmüştür. İkonografik olarak da Klasik Dönem'in sporcu kahraman temasına temelde bağlı kalmış olduğu erken çalışmalarından anlaşılmaktadır⁶⁸⁷. Antik

⁶⁸³ Bowersock 1990, 154.

⁶⁸⁴ Smith 2002, 29.

⁶⁸⁵ Bieber 1981, 30.

⁶⁸⁶ Ringway 2002, 142.

⁶⁸⁷ Beazley - Ashmole 1966, 75.

kaynaklarca da Polykleitos'un geleneksel takipçisi olarak belirtilmiş olması ustanın (Polykleitos) Sikyon okulundan etkilendiğini göstermiştir⁶⁸⁸.

Bu etkilenmeden dolayı Lysippos'un erken safhası Geç Klasiğin dört büyükustasının eserlerinden belirgin bir stilistik ayrım göstermemiştir⁶⁸⁹. Özellikle Skopasheykeltıraşlığı ile ilginç bir yakınlık taşımaktadır. Skopas'ın Geç Klasik Dönem'deyaptığı eserlerin ilahi ifade derinliğinde barok öncesi etkinin ve etkileyiciifadenin derin anlamını Lysippos'un yaptığı eserlerde de açıkça görülebilmeseönemlidir. Özellikle Skopas'ın Tegea'daki çalışmaları ile Lysippos'un Aleksandros portre çalışması benzer ikonografik anlam taşınması bakımından özel bir ilişkitaşımaktadır⁶⁹⁰.

Sanatsal açıdan değişen dünyanın taleplerinde öncül olmuş Geç KlasikDönem'in dört büyük yaratıcı ustanın etkisinde kalmış olması, Lysippos'unHellenistik dünyanın değişen toplumsal yapısı içinde önemli bir sentezci ve yenilikçioolarak yenedünya sanatında öncü konumuna yükselmesini sağlamış olmalıdır.Hellenistik öncesi bütünlüğünden daha çok, Hellenistik Dönem'e getirdiği önemliyeniliklerle yeni sanata işlevsel ve çok yönlü bir boyut kazandıran Lysippos, bunoktada iki farklı aşamadadeğerlendirilebilir.

Birincisi Lysippos'un sadece kendi bütünlüğünde belirginlik kazanmışyenilikler, ikincisi ise Hellenistik Dönem'de ve sonrasında teknik ve stilistik olarakLysippos okulu ve takipçileri tarafından benimsenerek uygulanmış yeniliklerdir.Hemen hemen çok kalıp tanımlamalar içine sokulan bu özellikler de Lysippos'unyaptığı heykellerin boylarının daha ince ve uzun görünmesi için basın vücudun 9/1(eski oran 8/1 di) oranında küçültmesi ve vücudunun erken dönem heykeltıraşlığınınıkare formuna oranla daha inceltmiş olması kendi bütünlüğünde kullandığıözellikleri içinde düşünülebilir⁶⁹¹.

---

⁶⁸⁸ Pollitt 1986, 47.

⁶⁸⁹ Edwards 1998, 134.

⁶⁹⁰ Ridgway 2000, 74 vd.

⁶⁹¹ Morgan 149, 228.

Heykele verdiği hareketli bacak değişimi doğrultusunda yaşanan burkulma ile ters orantılı olarak kolların hareket kazanıp vücuttan doğal uzaklaştırma yolu ile üç boyutlu uzamsal bir görünüm kazanması⁶⁹², Lysippos okulu öğrencileri ve takipçileri tarafından Hellenistik dünyada ve sonrasında yaygın olarak kullanılan özelliklerin ortak kimliğini oluşturmuştur⁶⁹³.

Antik dünya içinde bir üslubu sanat okulu niteliği kazanması ve bu anlamda tanımlanmasının temel zorunluluğu süreci algılayan ve bu doğrultuda özgün bir üslup ve teknik gelişimi sağlayan ustanın varlığıdır⁶⁹⁴. Bu bütünlük dâhilinde Hellenistik Dönem'de tanımlanabilecek hemen hemen tek sanat okulu Lysippos stili ve kimliği etrafında biçimlenmiş Lysippean Heykeltıraşlık okuludur⁶⁹⁵. Lysippos'un öğrencisi olarak bahsedilmediği halde sanatçısı bilinmeyen fakat Lysippean stile formalize edilen yada sanatçısı bilinen bir çok ünlü eserin yaratıcısının genel karakteri Lysippean stil bütünlüğü içine dâhil olduğundan, eser ve yaratıcısı Lysippean Okulunun bir üyesi ve çalışması olarak tanımlanabilmektedir⁶⁹⁶.

M.Ö. 3. yüzyıl son çeyreği sonrasında yaklaşık olarak M. Ö. 2. yüzyılın ilk on yılı içinde Lysippos stilini yansıtan çalışmalar Lysippos okulu içinde tanımlanmıştır. Lysippos etkin olduğu dönem içinde kesin olarak bilinen durağan bir atölyeye sahip değildir, farklı kentlerde yeni görevlendirmeler almış olmalıdır. Lysippos, Plinius'un⁶⁹⁷ bildirdiği üzere tüm çalışmalarını bronz olarak yapmıştı, sadece Lysippos değil Lysippos okulunun tüm üyeleri çalışmalarını bronz materyal üzerinden tasarlamışlardır. Bronzun antik dünya içinde dönüşümcü doğası gereği farklı sebepler için yeniden kullanılmış olmalıdır. Bu nedenle Lysippos ve okuluna atfedilebilecek orijinal bir çalışma tanımlamak oldukça zordur⁶⁹⁸.

⁶⁹² Lysippos'un heykele kazandırdığı el kol hareketleri, heykel ile izleyicisi arasında doğal bir iliksinin gelişmesini sağlamıştır. İleri çıkıntı yapan kol izleyicinin daha geri durmasını sağlarken değişen detayların anlaşılması için izleyiciyi heykelin etrafını dolaşmaya zorlamıştır, bu gelişim heykelin bir arka plana ihtiyacını kırmış heykel bağımsız sergilenme özelliği kazanmıştır.

⁶⁹³ Havelock 1981, 113.

⁶⁹⁴ Richter 1962, 287.

⁶⁹⁵ Pollitt 1986, 49.

⁶⁹⁶ Stewart 1990, 200.

⁶⁹⁷ Plin. *Nat. Hist.* 34.

⁶⁹⁸ Edwards 1998, 128.

Genel olarak antik literatürde bu özelliklerin bütünü ansiklopedik çalışmasında toparlayan Plinius, Lysippos'un genel özellikleri için Latince karşılığı olmayan Grekçe *symmetria* terimini kullanmıştır⁶⁹⁹. *Symmetria* terimi Polykleitos'un Canon'undan sonra Grek heykeltıraşlığına yeni bir özgünlük katmış olmalıdır⁷⁰⁰.

Plinius'un Lysippos'un *symmetriasına* heykeltıraşın kendi ifadesi olduğunu belirttiği bir anekdotla güçlü bir etki yapmıştır⁷⁰¹ "*eski heykeltraslar onlar gibi heykeller yaptı o ise onları gördüğü gibi yaptı*"⁷⁰². Plinius temelde Lysippos'un natüralizmine teorik açıklamalar getirmiştir. Bu açıklamaları da desteklemek için ise Sikyon'lu ressam Eupompos'un doğayı model olarak kullanmasından Lysippos'un bir heykeltıraş olarak etkilenmiş olduğunu ve vatandaşı Eupompos'dan ilham aldığını düşüncesi ile bağdaşık ifadeler kullanmıştır⁷⁰³. Lysippos'un tüm bu özelliklerini en iyi tanımlayan ve Plinius tarafından ustanın *symmetriasının* somut en güzel eseri olarak verilen çalışması, kendini bir strigil ile temizleyen sporcu Apoxyomenos heykelidir(**Res. 51**)⁷⁰⁴.

Lysippos'un Hellenistik Dönem'e getirdiği bu yenilikler pratikte somut (Apoksyomenos ve Lysippos'un bilinen diğer kopyalarında) ifade bulabildiğinden Erken Hellenistik içinde sanatın kimliğini belirleyen etkileyici bir belirginlik taşıdığı kesindir. Fakat Lysippos tarafından Hellenistik dünyanın değişen doğası içine getirilmiş iki farklı yeni tema, "Grup Heykeltıraşlığı ve Kolossal Heykeltraslık" materyal delil ve antik literatürdeki kaynak yetersizliğinden Hellenistik heykeltıraşlığın gelişimi içinde belirsiz bir alan oluşturdukları gözlemlenebilir⁷⁰⁵.

Düşüncemize göre Lysippos ve ardıllarının özellikle Grup Heykeltıraşlığı ve Kolossal Heykeltıraşlık üzerinde başlangıç oluşturan ilk eserleri, barok ifadenin oluşturulmaya başlandığı öncül eserler olmalıdır⁷⁰⁶. Bu gelişim, M.Ö. 3. yüzyıl ilk çeyreğinde artık tamamlanmış ve sınırları belli olmuş Diadoch hareketliliğinden

⁶⁹⁹ Edwards 1998, 132.

⁷⁰⁰ Richter 1951, 17.

⁷⁰¹ Plin. *Nat. Hist.* 34.

⁷⁰² Bieber 1981, 31.

⁷⁰³ Edwards 1998, 132.

⁷⁰⁴ Richter 1951, 19.

⁷⁰⁵ Richter 1951, 17.

⁷⁰⁶ Edwards 1998, 152.

veGrek dünyasına hareketlilik kazandıran Galat göçleri sonucundan etkili bir dönüşümgeçirerek Kahramansal Barok Grup Heykeltıraşlığın gelişimine ilk zeminoluşturması bakımından önemlidir⁷⁰⁷.

Bu gelişimi sağlayan koşulların oluşumu Aleksandros dünyasında ve Lysipposözelinde olgunlaşmış olmalıdır. Lysippos'un bu olgunluk süreci ile Grupheykeltıraşlığı ve Kolossal heykeltıraşlık üretim dönemi olasılıkla M. Ö. 330 sonrası birdöneme rastlar ki, büyük ustanın kendi gelişim kronolojisinde fikirsel stilsel veteknik dönüşümü yakaladığı bir sürecin başları olmalıdır⁷⁰⁸. Edwards bu süreci olgunluk olarak nitelerken⁷⁰⁹, Pollitt büyük ustanın bu sürecini, doğu seferinde,ihtişamlı anıtsal eserlerin etkileyici doğasında, etkili el kol hareketleri ve tiyatral birhava görmüş olmasından kaynaklı, üç farklı alanda değerlendirir: “tiyatralheykeltıraşlık boyutunda vücut uzamlarını hareket ettirme başarısı, duygusal ifadeningelişimi ve büyüyen sembolizm ilgisi ile alegori⁷¹⁰.

Hellenistik Dönem üzerine ufuk açıcı fikirler ortaya koyan Spivey ise Makedonyalı Dinocrates'in Mısır, Babilonya ve Pers anıtsal mimarlığı ve heykeltraslığından etkilenerek düşsel olarak yarattığı Athos dağı projesi fikrinin içinde, asıl olarak Aleksandros ve beraberinde Doğu Seferinde yer alan sanatçılar içinde olduğu düşünülen Lysippos'un Mısır'da ve çevresinde gördüğü ve uzun zamandır Grek dünyasında görülmeyen Kolossal boyuttaki eserlerden nasıl etkilendiklerini anlatır⁷¹¹.

Pollitt, Lysippos'un bu sürecinin en iyi ifadesini, yaptığı Kolossal heykellerde görür, özellikle Herakles heykeli ki daha sonra Atina'lı kopist Glykon'un imzası ile bilenen Farnese Herakles'idir(**Res. 52**)⁷¹². Lysippos'un Herakles'inin en iyi bilinen kopyasıdır. Pollitt “duygusal ifadenin yansıtılmasının gelişmesinde ‘Taras Kolossal’ Herakles Farnese tipinin sadece boyutu ile değil kesin pathosunun da fark edilebilir” olduğunu ifade eder. Yine Taras'da bulunup M. Ö. 3. yüzyıla tarihlenen Herakles'in

⁷⁰⁷ Smith 2002, 102.

⁷⁰⁸ Ringway 2002, 142.

⁷⁰⁹ Edwards 1998, 145.

⁷¹⁰ Pollitt 1986, 49.

⁷¹¹ Spivey 1996, 187.

⁷¹² Krull 1982, 379.

bağımsız bir kopyasını da Lysippos Kolossal'ının boyutlarının küçüldüğü bağımsız bir kopya olmalıdır, figürün kompozisyonundan miras kalan pathos onun yüzünde canlı bir şekilde ifade edilir, eğer onlar Lysippos orijinalinden kaynaklanarak yapılmışsa Hellenistik Dönem'in son safhasında sık sık barok olarak yeniden canlandırılan stilin başlatılmasında Lysippos'un oynadığı önemli rolü yeniden doğrulamıştır⁷¹³.

Bieber, aynı baş için barok terimini kullanmasa da baş için yaptığı tanım Pollitt'in barok tanımına yakındır burnunun köprüsü üzerinde birlikte çizilmiş kaslar güçlü bir şekilde çıkıntı yapmıştır. Kalın kas dolguları gözün iç köseleri üzerin yapılmıştır. Gözler derine batırılarak yerine oturtulmuş, gözlerin dış tarafı göze çarpmaktadır, bir yakınma ile aşağı cennete dönmüş, hemen hemen bir suçlama ifade etmiştir. Dolgun dudaklar iç çekiymuşçasına gevşektir⁷¹⁴.

Kolossal boyuttaki heykellerin görünüşleri ve vücutlarının çarpıtılması üzerine bir inceleme yapan Hoepfner, özellikle Kolossal Helios heykelini temel alındığı çalışmada, bu etkileri benzer örneklerle destekleyerek açıklar. Kolossal boyutun normal boyutta heykellere göre özellikle boyun ve baş kısımlarında olmak üzere aşırı bir abartmanın vurgulandığını gözlemlemiştir. Bu dengesiz abartı heykelin görünümüne önemli derecede etki kattığını ve bunun heykeltıraşın başarısızlığı değil hünerinin bir parçası olduğunu vurgulamıştır⁷¹⁵.

Bir çok bilim adamının da ifade ettiği gibi Lysippos süreci ile başlayankolossal heykeltıraşlıkta, heykeller kolossal yapılarından dolayı fiziksel özellikleri abartılıdır yada abartılı görünmesi sağlanmıştır. Özellikle bu eserlerin küçük boyuttakopyalara aktarımı sırasında fiziksel yapıları abartılı bir ifade olarak heykelin dışgörünümüne yansımış olmalıdır. Bu etkilenme sanatta ilk barok gelişimin başlangıçaşamasını oluşturuyor görünmektedir⁷¹⁶.

---

⁷¹³ Pollitt 1986, 50.

⁷¹⁴ Bieber 1981, 35.

⁷¹⁵ Hoepfner 2000, 131.

⁷¹⁶ Pollitt 1986, 50.

YEDİNCİ BÖLÜM

7. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE VERGİNA GÜNEŞİ VEMAKEDONYA SORUNU

Vergina Güneşi'nin(**Res. 53**) anlamı netliğe kavuşmamış bir mesele olarak günümüze kadar gelmiştir. Üzerine değişik yorumlar yapılmıştır. Arkeologlar bu konuda görüş ayrılığı içerisindedirler. Bir grup arkeolog bunun Makedon Kralı II. Philippos'un kraliyet sembolü sayarken, diğer bir grup ise yine aynı doğrultuda ilerleyerek Vergina Güneşini Makedon sülalesi olan Argeiad hanedanlığının arması olarak görmektedir ki en çok kabul gören görüşte budur. Tüm bu görüşleri reddeden Vergina Güneşi'ni siyasi ve ya dinsel bir simge olarak kabul etmeyim bu simgeyi basit bir dekoratif figür olarak kabul etmektedir.

Vergina Güneşi şekil olarak on altı ışın demetinden ve bunun oluşturduğu sekizgen bir yapıya sahiptir. Sembol sekiz ana ışın ve bunların arasında yine sekiz adet ara ışından meydana gelmektedir. Bu ışın demetinin ortasında bir çiçek bezemesi vardır. Vergina Güneşi adı ile anılan bu sembol Vergina Yıldızı veya Argeid Yıldızı adıyla da anılmaktadır. Fakat kullanılan genel hüküm Vergina Güneşi'dir. Bu simge daha çok Makedon ve Hellenistik Dönem sikkelerinde, Makedon kalkanının üzerinde ve plastik kabartmalarda (nitekim Delfi'deki Emilius Paulus Anıtı buna örnektir) karşımıza çıkmaktadır. Bu anıt Makedonlar ile Romalılar arasında M.Ö. 22 Haziran 168 yılında yapılan Pidna Savaşı anısına yapılmıştır⁷¹⁷. Bunun yanında calkaspis ve üzerindeki Vergina Güneşi motifini sadece kabartmalarda değil, duvar fresklerinde, mezar odalarında, dioskur başlıklarında ve miğferlerde(**Res. 54**) görülmektedir. Seramik sanatında da ilgi gören bu simge, bezeme amacıyla da kullanılmıştır (**Res. 55 - 59**).

Günümüzde Yunanistan sınırları içinde kalmasına karşın Antik Dönem'de Makedon Krallığı'nın ilk başkenti olan Aigai antik kenti (günümüzdeki Vergina şehri) bizi Vergina Güneşine götürmektedir. Profesör Andronikos, Selanik'in 74 km batısındaki Vergina adlı köyde ki mezarlarda çalışmaları yapmıştır⁷¹⁸. Yapılan kazılar

⁷¹⁷ Kähler 1965, 7.

⁷¹⁸ Danforth 1977, 163.

sonucunda bu mezarın II. Philippos'dan ziyade, onun oğlu ve III. Aleksandros'un üvey kardeşi III.Philippos Arrhidaios'un Mezarı olabileceğini belirtmiştir⁷¹⁹. Fakat bu konuda ki şüpheler, 1977 yılındaki çalışmalarda II. Philippos'a ait mezar odasının (**Res. 60 - 62**) bulunmasıyla son bulmuştur. Yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkan eserler içinde dikkati çeken en önemli eser golden larnax (**Res. 63**)adını taşıyan safaltından ve üzerinde hanedanlık simgesini taşıyan ufak sanduka olmuştur⁷²⁰. Elbette ki bulunan bu eser, üzerinde Vergina Güneşi betimlemesi olan ilk eser değildir. Ancak böylesine değerli bir eserin II. Philippos'a ait mezar odasından çıkması son derece önemlidir. Ayrıca bu mezar odasından II. Philippos'a ait olduğu düşünülen kişisel eşyalarda(**Res. 64**)gün yüzüne çıkarılmıştır.

Manolis Andronikos'un 1977 yılında Büyük Tümülüs'te yapmış olduğu çalışmalar sonucunda bulduğu II. Philippos'un mezar odası ve oradaki üzeri Vergina Güneşi betimlemeli Golden Larnax neden bu kadar önemliydi?Çünkü o zamana kadar dekoratif bir figür olarak görülen bu simge, tüm bu keşiflerden sonra farklı bir boyut ve kimlik kazanmıştır.

7. 1. Vergina Güneşi'nin Oluşum Mitolojisi

Vergina Güneşi'nin kökeni bizi Argeiad Sülalesi'nin kuruluşuna götürmektedir. Herodot 'a göre:

“Bu Aleksandros, anlatacağım şekilde Makedonya'ya hâkim olan Perdikkas'ın yedinci torunudur. Temenus'un zürriyetinden üç kardeş, Argos'dan İlyrialıların yanına kaçmışlardır. Adları Gauanes, Aeropus ve Perdikkas'tı. Bunlar İlyria'dan yukarı Makedonya'ya gittiler ve Lebea adlı bir şehre vardılar”.

Üç kardeş burada hükümdarın hizmetine girdiler ve mühtelif işler aldılar. Biri hükümdarın atlarına, diğeri ineklerine Perdikkas'da daha küçük hayvanlara bakıyordu. O zamanlarda fakirlik halka mahsus değildi. Krallarda fakirdiler onun için kralın karısı yemek pişiriyordu. Kadın, ekme için hamur yoğurdukça, Perdikkas'a ait ekmeğin iki

⁷¹⁹ Andronicos, 1984, 224.

⁷²⁰ Lindsay ve Borza 1982, 82.

misli kabardığı dikkat etti. Kraliçe, bunun hep böyle olduğuna dikkat ederek durumu krala bildirdi. O da bunu bir mucize saydı. Sonra üç genci çağırdı ve memleketten çıkıp gitmelerini söyledi.

Gençler “öyleyse ücretimizi ver de gidelim” dediler. Konuştukları yerin ocağından güneş ışığı aksediyordu. Kral, gençlerin ücretlerinden bahsettiğini duyunca aklını bozdu ve güneş ışığını işaret ederek “işte dedi, sizin ücretiniz, onu alın”. İki büyük kardeş olan Gauanes ve Aeropus bu cevap karşısında dona kaldılar. Fakat cebinden bir bıçak çıkararak Perdikkas, güneşin oda içinde aydınlandığı yeri çizdi. “ey hükümdar kabul ediyoruz” dedi. Sonra güneşi üç defa içine aldı ve gitti. Kardeşleri de beraber gittiler⁷²¹. Efsaneye göre Argeiad sülalesinin kurucusu olan Perdikkas’ın güneşin oda içini aydınlattığı yeri çizmesiyle Vergina Güneşi oluştu ve oluşan bu sembol Argeiad Sülalesinin amblemi oldu.

---

⁷²¹ Herodotos VIII, 137.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Balkan Coğrafyası'nın orta ve güney bölümü üzerinde bulunan Makedonya, ilk çağlardan itibaren üzerinde birçok kültürün gelişmesine elverişli konuma sahip topraklarıyla ön plana çıkmıştır. Vardar ve Pirin Makedonyası oldukça dağlık ve engebeli bir yapıya sahip olmasına karşın, Haliakmon, Aksios ve Strimon Irmaklarının suladığı verimli toprakları sayesinde, bu merkezlerde de köklü bir uygarlığın doğuşu mümkün olmuştur. Ayrıca Ege Makedonyası içinde yer alan Haldikide Yarımadası'nda Strimon ve Terma olmak üzere iki büyük körfez ve birçok iyi korunmuş liman yer alması, bu bölgeye tarih boyunca ayrı bir değer katmıştır.

Paleolitik Dönem'den itibaren birçok kültüre ev sahipliği yapan bu coğrafya üzerine, M. Ö. 12 yüzyıldan itibaren yerleşen Makedonlar önce bu alana adlarını vermiş ve ardından kendi kültürlerini oluşturmaya başlamışlardır. M. Ö. 7. yüzyılda I. Perdikkas öncülüğünde oluşumunu tamamlayarak devlet kimliğine bürünen Makedonlar, bu tarihten itibaren yaşadıkları topraklarda kalıcı eserler vermeye başlamışlardır.

Argiad Hanedanlığı tarafından yönetilen ve monarşik bir krallık olan Makedonya'nın kaderi, M.Ö. 359 II. Philippos'un Krallığın başına geçmesi ile değişmiştir. Antik kaynakların anlatımlarına göre II. Philippos öncesi Makedonya, tarihsel açıdan ele alındığında son derece pasif bir siyaset izleyen bir bölge devleti olmaktan öteye geçememiştir. Ancak II. Philippos'un iktidarının ilk yıllarından itibaren izlediği yayılcı politika, Makedonya'yı bölgede önemli bir konuma taşımıştır.

II. Philippos'un öncelikle planı orduda yenilikler yaparak, güçlü bir ordu meydana getirmek olmuştur. Ancak bu önemli miktarda para demek olduğundan, II. Philippos bu sorunun çözümünü, Strüma'daki Amfipolis'dan hareket ederek zengin altın madenlerine el koymak amacıyla Pangoyan Dağı'nı ele geçirmekte bulmuştur. Bu seferini başarılı bir şekilde gerçekleştiren II. Philippos'un yılda 1000 talent elde ettiği rivayet edilmektedir.

Güçlü ekonomisi ve güçlü ordusuyla II. Philippos ilk olarak M. Ö. 357'de önce Ege kıyılarındaki Grek kolonileri çemberini delmiş, Atina'nın karşı koymasına rağmen Amfipolis Pydna ve Potidea gibi şehirleri zapt ederek, Makedonya sınırlarını deniz kıyısına kadar genişletmiştir. Böylelikle deniz ticaretinde de söz sahibi olan II. Philippos bu sayede ekonomik açıdan bir gelişim daha kat etmiştir.

II. Philippos ülkesini ekonomik açıdan güçlü bir konuma getirmesinin ardından asıl olan planını uygulamaya başlamıştır. II. Philippos için bölgeye sıkışıp kalmış bir Makedonya kabul edilemezdi. Bunun için yayılcı bir politika izleyen II. Philippos'un ilk hedefi Trak kavimleri olmuştur. M. Ö. 358 yılında Thrakia'daki Odrys Krallığı ile başlayan bu zorlu süreç, M.Ö. 339 yılında Iskit Kralı Ateas'la yaptığı son savaşı da kazanmasının ardından "*Thrakia Strategosu*" olarak son bulmuştur. On dokuz yıl boyunca Trak Kavimleri ile mücadele eden II. Philippos bu süre içinde Thrakia'da bir çok yerde şehirler kurarak seferlerini kalıcı hale getirmeyi hedeflemiştir. Yapmış olduğu tüm faaliyetlerin ardından Thrakia'da bölgenin tek hakimi olmayı başarmış ve Makedonya'nın kuzeyi ile olan güvenlik sorununu ortadan kaldırmıştır.

Thrakia'daki bu başarılarından sonra II. Philippos'un diğer bir arzusu ise Hellas'ın kendi hegemonyası altına almak ve bu coğrafyanın tek hâkimi olmaktır. Orta Hellas'daki bir olayın bahane edilmesiyle II. Philippos, Hellas'ın iç işlerine karışma imkânı elde etmiştir. Delfoi hazinesini çalmakla suçlanan Phokisliler, Tebai'nin çevirdiği entrikalar yüzünden 500 talentlik ağır bir para cezası vermeye hükmedilmesinin ardından ortaya çıkan karışıklıklar sonucunda, Thesselia'daki Aleuadların Makedonya'dan yardım istemesi üzerine II. Philippos M. Ö. 354'de Thesselia'ya girerek, Metone'yi işgal etmesiyle hedefine bir adım daha yaklaşmıştır.

II. Philippos'un bu şekilde genişleyip güçlendiği sıralarda, Atina'da O'nu durdurmak ve kendilerini yaklaşan tehlikeden korumak adına çareler aramış ve bu konuda Atina'nın en dikkat çeken isim ise Atinalı devlet adamı ve hatip Demosthenes olmuştur. Ancak Demosthenes'in tüm bu söylev ve çabaları II. Philippos'un ilerlemesini durdurmaya yetmemiştir.

M. Ö. 338 yılına gelindiğinde Boiotya'ya ilerleyen II.Philippos,*Hayroneya savaşında* Greklerle karşılaşmıştır. On sekiz yaşındaki oğlu III. Alekandros'un (Büyük İskender) gerçekleştirdiği kuvvetli bir hücum ile Grekleri eden II. Philippos, bu zafer sonucunda Sparta hariç, bütünGrek şehir devletlerini himayesi altına almıştır.Atina ise, Demostenes'in şehirden ayrılması üzerine II. Philippos'le gayet elverişli koşullarda barış imzalamış ve böylelikleII. PhilipposThrakia ve Hellas'ı da sınırlarına katarak hayalindeki Philippos yapmış olduğu tüm bu icraatlar ile Makedonya'ya çığır atlatmış eşsiz bir devlet adamı Birleşik Makedon Krallığını da kurmuştur.

II. Philippos'un izlediği bu politikalar kendisinden sonra gelen oğlu III. Aleksandros'a da büyük bir esin kaynağı olmuştur. Nitekim de II. Philippos'un ani ölümü ile krallığın başına geçen III. Aleksandros, iktidarının ilk yıllarında babasına benzer politikalar uygulamıştır. Ancak Demosthenes Atina'da kontrolü tekrar ele geçirip diğer Grek devletlerini de etkilemiş, II. Philippos'un Anadolu'ya göndermiş olduğu komutanları Attalos ve Parmenion'a işbirlikçilik teklif edip Dareios'tan yardım istemiştir. Thebailılar ise Kadmeia'daki Makedon birliklerini atabilme girişimlerinde bulunmuşlar ayrıca yine Thebai ve diğer devletler yeni kurulmuş birliğin feshetme arzularını bildirmişlerdir. Greklerin bu tutumu Makedon hâkimiyetinden duydukları memnuniyetsizliğin açık bir göstergesidir.

Yaşanan bu gelişmeler karşısında III. Aleksandros acil bir seferle yaşanan bu siyasi huzursuzluk ayaklanmaya dönüşmeden Hellas'a girmiş ve kısa sürede tüm Hellas'a kendi üstünlüğünü kabul ettirmiştir. Korinthos'ta tekrar toplanan Sparta dışındaki tüm Grek devletleri tarafından III. Aleksandros, Perslere karşı yapılacak Öç Seferinin yeni başkomutanı olarak seçilmiştir.

Hellas'ta yaşanan bu sorunun üstesinden gelen III. Aleksandros böylelikle siyasi iktidarını pekiştirmiş ve yapacağı Öç Seferleri öncesi kuzeydeki istikrarı tekrardan kurmak için yönünü Thrakia'ya çevirmiştir. III. Aleksandros M. Ö. 335'de Thrakia'ya gerçekleştirdiği sefer ile birlikte bölgedeki sükûneti tekrardan sağlamış ve tüm dikkatini Persler üzerine yapacağı seferin hazırlıklarına vermiştir.

Nitekim M. Ö. 344 senesinin ilkbaharında III. Aleksandros ordusuyla birlikte Makedonya'dan yola çıkmıştı ve kara ordusu ile deniz filosunu ilkbaharda Helespontus'da (Çanakkale Boğazı) Sestos civarında konuşlandırmıştır. Gençlik arkadaşı olan Hefaystion'un kontrolünde Sestos'dan İliyon'a geçerek, Achilleus'un mezarını ziyaret eden ve Troya'daki Athena'ya kurban takdim eden III. Aleksandros'un bu ziyaretlerdeki asıl amacı Greklerin bu sefere olan desteğini arttırmaya yönelik olmuştur.

Yapılan bu ziyaretlerin ardından Granikos'a doğru yönelen III. Aleksandros, Pers Ordusu ile burada karşı karşıya gelmiş ve kendisinden sayıca fazla olan Persler Ordusunu bozguna uğratmıştır. Alınan bu zafer ile Anadolu'daki tüm Pers birlikleri dağılmış ve Toros Dağlarına kadar olan bölüm III. Aleksandros'un ordusunun önünde açık bir hale gelmiştir.

III. Aleksandros seferin başından beri çok uzun süreli bir strateji benimsemiş ve bu seferin hiç bir safhasında bu stratejisinden ödün vermemiştir. III. Aleksandros, kendisinden güçlü olduğunu bildiği Pers Donanmasını deniz savaşları sonucunda yenemeyeceğini biliyordu. O'na göre bu durumda yapılması gereken tek şey kıyı şeridinden ilerleyerek tüm Pers limanlarını ele geçirerek Pers Donanmasını sahipsiz bırakarak bozguna uğratmaktır. Geliştirdiği plan çerçevesinde Granikos'ta kazanılan zafer sonrasında Sardes, Ephesos, Magnesia, Tralleis, Miletos, Halikarnassos, Telmessos, Pınara, Amna, Patara, Phaselis, Perge, Aspendos, Side ve Selge başta olmak üzere birçok kenti ele geçirerek İonia, Karia, Lykia ve Pamphilia bölgelerinde mutlak bir hâkimiyet kurmayı başarmıştır.

M.Ö. 334 / 33 kışının sonuna doğru Gordion'a ulaşan III. Aleksandros, burada konaklayarak kışın bitişini beklemiş ve Gordion'un efsanevi kurucusu Gordias'ın, üzerine kehanette bulunmuş arabasının düğümünü çözmüştür. Baharda Ankyra üzerinden Toroslar'da yer alan Gülek Geçidinden geçerek Tarsus ve ardından İssos mevkiine gelen III. Aleksandros burada bir kez daha III. Dareios karşı karşıya gelmiştir. İssos yakınlarında yapılan bu savaş neticesinde mağlup olan taraf bir kez daha III. Dareios ve Pers Ordusu olmuştur. Savaşın ardından Stratejisinden ödün vermeyen III.

Aleksandros, III. Dareios'u izlemek yerine Suriye'den güneye inerek Pers Donanmasının son deniz üssü olan Mısır'ı da ele geçirmek üzere bu bölgeye doğru hareket etti. M. Ö. 331 yılında Mısır'ı himayesine alan III. Aleksandros burada yerli halklara kendisini benimsetmek adına Siva'da bulunan Tanrı Amon'un kült merkezini ziyaret ederek buradaki rahip tarafından Amon'un oğlu sıfatını almıştır. Çok geçmeden ise Didyma'da bulunan Apollon kehanet ocağındaki rahipler tarafından da Zeus'un oğlu olarak selamlanmıştır.

III. Aleksandros seferinin başından beri dini ritüelleri çok iyi bir propaganda malzemesi olarak kullanmıştır. Siva gezisinin bu açıdan önemli bir yeri olmuştur. III. Aleksandros gittiği her yerde yöre halkının diline ve kültürüne saygı duyup onları benimseme yöntemini belirlemiştir. Ancak bu durum ordusu ile arasında bir çok defa sorun yaşamasına da neden olmuştur.

III. Aleksandros son Pers Limanı olan Mısır'ı aldıktan sonra hedefini bir kez daha III. Dareios'un üzerine çevirmiştir. M. Ö. 331 yılının ilkbaharında harekete geçerek Pers Krallığı'na vermek üzere, Suriye üzerinden Mezopotamya'ya girmiştir ve Gaugamela Ovası'na ulaşmıştır. Gaugamela'da bir kez daha karşı karşıya gelen III. Aleksandros ve III. Dareios savaşından zaferle ayrılan bir kez daha III. Aleksandros olmuştur. Bu yenilgi üzerine Pers ordusu darmadağın olmuş, Dareios Pers Ülkesi'nin yüksek kesimlerine kaçmıştır. Gaugamela Savaşı'ndan sonra ordusu tarafından "Asya'nın Kralı" ilan edilen III. Aleksandros tüm Mezopotamya'ya hâkim olmuştur.

Bu zaferin ardından Babil'e gelen III. Aleksandros ve tıpkı Mısır'da olduğu gibi burada da halka zor kullanmayarak halkın sevgisini kazanmayı amaçlamıştır. Bu amacı doğrultusunda III. Aleksandros ilk defa ele geçirdiği bir şehrin başına Persli bir satrap atamıştır. Mazeo'yu satrap ilan etmesiyle birçok asil Persliyi de yanına çekmeyi başarmıştır. III. Aleksandros "*Bu kadar geniş bir imparatorluğu, Perslerden yardım almadan idare etmek imkânsızdır. Ele geçirdiğimiz her satrapta bir Makedon garnizonu kurduk*" diyerek ordudaki subaylarını susturmuş ve ayrıca bu hareketiyle Perslerle Makedonları yakınlaştırma isteğini açıkça göstermiştir.

M.Ö. 330 sonbaharında Pers Coğrafyası'nın kuzey bölgelerine giderek Ekbatana şehrini de ele geçiren III. Aleksandros, ordusundaki Grek askerlerini terhis etmek ve bunları birçok para ve armağanlarla yurtlarına göndermek suretiyle Öç Seferleri'nin sona erdiğini resmen ilan etmiştir. O andan itibaren III. Aleksandros Öç Seferleri komutanı olmaktan çıkmış, "Asya Kralı" olarak fetihlerde bulunmaya başlamıştır.

Ordusunu Asya içlerine sefer düzenlemeye ikna eden III. Aleksandros ilk olarak M. Ö. 330 ile 327 yılları arasında Doğu İran ve Orta Asya'da yaptığı savaşlarda Pers Krallığı'nın doğu satraplıklarını ele geçirmiş ardından, Areia, Drangiana ve Arahosya üzerinden Hindikuş Dağları'nın güney eteklerinde ilerledikten sonra bu dağları da aşarak, M. Ö. 327'de Baktriyan ve Sogdiyan'da savaşmış ve böylelikle Afganistan'ın kuzey bölgelerini, Buhara ve Türkmenistan'ı Sir Derya'ya kadar ele geçirmiştir.

III. Aleksandros bu seferler sırasında Mısır'dan süregelen süreç içerisinde ordusuyla, özellikle Parmenion ile kültürel değerler açısından bir çok defa karşı karşıya gelmiştir. Babil'in alınmasının ardından Persli asilleri önemli noktalara getiren, kurmuş olduğu Makedon Garnizonları ile Persli gençleri Makedon savaş düzenine göre eğiterek ordusuna adapte eden III. Aleksandros bunun yanında özel günlerde Persli geleneklere uygun giyinmesi, yerel tanrılara gösterdiği saygı ve kendisini Amon'un oğlu görmesi ve doğu kökenli Roksana ile evlenmesiyle bu görüş ayrılığını daha da belirgin hale getirmiştir. III. Aleksandros tüm bunları doğu toplumlarını kendi yanına çekmek için yaptığını iddia etse de çevresi ile yaşadığı sorunlar bir müddet daha devam etmiştir.

M. Ö. 327-325 yılları III. Aleksandros'un Hindistan seferine çıktığı yıllardır. M. Ö. 327 yılında Baktria Satraplığı'nı bir Makedon olan Amyntas'a teslim edip Hint seferine başlamıştır. Bu sefer öncesi ordusunda düzenlemeler yapan III. Aleksandros M. Ö. 326 yılında Insos (Sind) Irmağı'nı geçerek bir çok kabile ile mücadele eder. Tropik iklim şartlarından olumsuz etkilenen ordusu daha fazla ilerlemek ve Ganj'a gitmek istemez. Büyük tartışmalar sonucunda ordusunun isteğine daha fazla direnemeyen III. Aleksandros Hidaspes'e ulaştıktan sonra büyük bir donanma yaptırır ve yeni donanmasıyla birlikte M. Ö. 326 sonbaharında Indos'tan aşağıya, yani Hint Okyanusu'na doğru inmeye başlar. Bu olaydan 10 ay sonra M. Ö. 325 yılı ağustosunda

Hint Denizi'ne ulaşmıştır. III. Aleksandros ordusunun büyük bir kısmını, kıyıda fazla uzaklaşmamak suretiyle Gedrosya ve Karamanya'dan sevk etmek, generallerinden Krateros'un komutasında bulunan daha küçük bir kısmı ise içerlerden geçirmek ve Karmanya'da her ikisini birleştirmek suretiyle, Pazargat ve Susa üzerinden Babil'e geri dönmüştür.

M. Ö. 323 senesinin ilkbaharında Babil'deki karargahında Arabistan ve Akdeniz seferlerinin planlamasını yapan III. Aleksandros, sefer tarihi olarak haziran ayını belirlemiştir. Ancak Babil dönüşü uzun süredir onu rahatsız eden hastalığı şiddetlenmiş ve artık dayanılmaz hale gelmiştir. Tüm bunlara rağmen Arabistan seferini ertelememek konusunda ısrar etmiştir. Ancak M. Ö. 323'ün haziran ayının 13'ünde III. Aleksandros geçirdiği yoğun sıtma sonucu gözlerini hayata kapatmış ve ardında büyük bir imparatorluk bırakmıştır.

III. Aleksandros yapmış olduğu bu seferler ile Klasik Dönem'in sonunu getirmiş ve Hellenistik olarak adlandırılan yepyeni bir dönem açmıştır. Batı tarafından doğuda ilk kez bu kadar büyük bir keşif yapma olanağı sağlayan bu seferler, doğunun zenginliklerinin bilinen dünyaya yayılmasında etkili olmuştur. Ayrıca III. Aleksandros fethettiği tüm bölgelerde Makedon garnizonları kurmuş ve yerel halkı bu konuda kendi savaş anlayışı ile eğitmiştir. Bunun yanında birçok şehirde Grek ve Makedon anlayışı içerisinde modern bilimlerin yapıldığı eğitim kurumları oluşturarak doğu ve batı toplumlarından ortak bir anlayışa dayalı bir toplum elde etmeyi hedeflemiştir. Seferleri boyunca doğulu toplumlara göstermiş olduğu anlayış bunun en güzel örneklerindedir. III. Aleksandros'un kurmuş Makedonya'dan Hindistan içlerine kadar uzanan bu devasa imparatorluk ayrıca güçlü bir iletişim ağını da meydana getirmiştir. Bu güçlü iletişimin ağının etkileri birçok alanda olumlu bir şekilde kendisini göstermiştir. Tüm bu verileri göz önüne aldığımız da III. Aleksandros yapmış olduğu bu seferlerin etkileri günümüz modern dünyasını etkiler boyutunda olduğunu görmekteyiz.

KAYNAKÇA

ANTİK KAYNAKLAR

- Arriannos *İskender'in Anabasisi.*
- Arrianos *Anabasis.*
- Aischines *Against Timarchus.*
- Demosthenes *I. Philippospik.*
- Demosthenes *II. Philippospik.*
- Demosthenes *III. Philippospik.*
- Demosthenes *I. Olynthiak.*
- Demosthenes *II. Olynthiak.*
- Demosthenes *III. Olynthiak.*
- Demosthenes *Kherronesos Olayları Üzerine.*
- Demosthenes *Söylevler.*
- Herodotos *Historiae.*
- Isokrates *Panegyricus.*
- Isokrates *Philippospus.*
- Plutarkhos *Aleksandros.*
- Plutarkhos *Bio Parallelio.*
- Strabon *Geographia.*
- Thukydides *Peloponnessos.*

MODERN KAYNAKLAR

- Ağaoğulları, M. A. (1994) Kent devletinden İmparatorluğa, İmge Kitapevi: Ankara.
- AJA *American Journal of Archaeology.*
- Akurgal, E. (1993) *Eski Çağda Ege ve İzmir*, TTK, Ankara.
- Akurgal, E. (1995) *Anadolu Uygarlıkları*, Net Turistik Yayınları: İstanbul.
- Akurgal, E.(1996)*Batı Anadolu'daKonut, Yerleşme ve Kent Planlaması*,Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme, İstanbul, s.122-143.
- Akurgal, E. (2000) *Batı Uygarlığının Doğduğu Yer İzmir*, İzmir Yayıncılık, İzmir.
- Aktüre, S. (1994) *Anadolu'da Bronz Çağı Kentleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları: İstanbul.

- Andronicos, M. (1984) *Verghina, The Royal Tombs and the Ancient City*, The Annual of the British School Athens: Athens.
- Antela, B. – Bernardez, B. (2011) Alexander's Last Words, and the Macedonian Kingship, *To Ernst Badian, in Memoriam*, Eirene XLVII, Barcelona, 118–126.
- Atay, Ç. (1978) *Tarih İçinde İzmir*, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, İzmir.
- Badian E. (1963) "The Deat of Philip II", *Phoenix* 17, No. 4, 244-250.
- Bagnall, R. S. – Derow P. (2004) *The Hellenistic Period*, Blackwell Publishing: United Kingdom.
- Beazly J. D. - Ashmole B. (1966) *Greek Sculpture and Painting*, West Roxbury, Massachusetts, United States.
- Belac, A. (1987) *Praistorija Jugoslovenskih zemalja*: Sarajevo.
- Benvenuti, A. (1944) *Poliohni na Lemnosi kolevka evropske culture*, "Politika": Beograd.
- Bieber, M. (1965) "The Portrait of Alexander" *Grecee & Rome* 12, No. 2, 183-188.
- Bieber, M. (1981) *Sculpture of the Hellenistic Age*, Hacker Art Books, UK.
- Braudel, F. (1990) *Akdeniz: Mekan ve tarih*, (Çev: Necati Erkurt), Metis Yayınları: İstanbul.
- Briant, P. (2002) *From Cyrus to Aleksandros a History of the Persian Empire*, Eisenbrauns: USA.
- Bosch, M. E. (1942) *Helenizm Tarihinin Anahatları Cilt I, Büyük İskender İmparatorluğu*, (Çev. A. Erzen), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi: İstanbul.
- Bosch, M. E. (1943) *Helenizm Tarihinin Anahatları, Cilt II, Roma İmparatorluğuna Katıldığı Tarihe Kadar Helenizm Devletleri*, (Çev. S. Atlan), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi: İstanbul.
- Bosworth, A. B. (2002) *The Legacy of Alexander Politics, Warfare, and Propaganda Under the Successors*, Oxford University Press: New York.
- Bosworth, A. B. (2005) *Büyük İskender'in Yasamı ve Fetihleri*, (Çev. Hamit Çalışkan), Dost Kitapevi: Ankara.
- Bowersock, G. W. (1990) *Hellenism in Late Antiquity*, The University of Michigan Press: Ann Arbor.

- Buck, C. (1993) *Comparative Grammar of Greek and Latin*, University of Chicago Press: Chicago.
- Bugh, G. R. (2007) *The Cambridge Companion to the Hellenistic World*, Cambridge University Press: Cambridge.
- Bumin, K. (1990) *Demokrasi Arayışında Kent*, Ayrıntı Yayınevi: İstanbul.
- Bury, J. B. (1975) *A History of Greece to the Death of Alexander the Great*, Macmillan Company: London
- Burford, A. (1972) *Craftsmen in Greek and Roman Society*, Thames and Hudson: London
- CAH Cambridge Antient History.*
- Carpenter J. R. (1971) *The Propylon in Greek and Hellenistic architecture*, University of Pennsylvania, US.
- Cartledge, P. – Spamforth A. (2002) *Hellenistic and Roman Sparta a Tale of Two Cities*, Routledge: London and Newyork.
- Cary, M.- Litt, D. (1964) “The Ascendancy of Sparta”, *CAHVI*, Cambridge, University Press: Cambridge, 25-54.
- Chamoux, F. (2002) *Hellenistic Civilization*, Blackwell Publishing: United Kingdom.
- Childe, G. (1983) *Kendini Yaratan İnsan*, (Çev: F. Karabey Ufluoglu), Varlık Yayınları: İstanbul.
- CJ Classical Journal.*
- Collingwood R. G. (2000) *The Idea of History*, Oxford University Press: New York.
- Copleston, F. (1996) *Hellenistik Felsefe*, İdea Yayınları: İstanbul.
- CP Classical Philology.*
- CQ Classical Quarterly.*
- De Witt, N. J. (1949) *Demosthenes*, Vol. 7, Harvard University Press: London.
- Dahmen, K. (2007) *The Legend Of Alexander the Great on Greek and Roman Coins*, Routledge: London and Newyork.
- Danforth, L. M. (1997) *The Macedonian Conflict: Ethnic Nationalism in a Transnational World*, Princeton University Press: Princeton.
- Deming, W. (2004) *Paul on Merriage and Celibacy, The Hellenistic Background of I,Corinthas VII*, Eerdmans Publishing Co: Cambridge, U.K.

- Demircioğlu, H. (1972) *Thukydides II. Kitap*, Ankara Üniversitesi, Dil - Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları: Ankara.
- Dickens, M. A. (1920) *Hellenistic Sculpture*, Oxford University Press: New York.
- Dignas, B. (2004) *Economy of the Sacred in Hellenistic and Asia Minor*, Oxford University Press: New York.
- Dorjahn A. P. (1974) "On Demosthenes' Ability to Speak Extemporaneously" *TAPA*78, 69-76.
- Drojsen, J. G. (1964) *Büyük İskender*, (Çev: S. B. Bekir) MEB Yayını: İstanbul.
- Errington, M. R. (1993) *A History of Macedonia*, Berkeley: New York.
- Erskine A. (2002) "Life After Death Aleksandria and the Body of Alexander" *Greece & Rome* 49, 2, 163- 179.
- Erzen, A. (1994) *İlk Çağ Tarihinde Thrakia*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları: İstanbul.
- Evans, J. A. (2008) *The Daily life in the Hellenistic Age from Alexander to Cleopatra*, Greenwood Press: London.
- Fotiadis, M. (2001) "Imagining Macedonia in Prehistory, ca. 1900–1930", *JMA* 14, 2, 115–35.
- Fredricksmeier, E. A. (1961) "Alexander Midas and the Oracle at Gordium" *CP* Vol 56, No. 3, 160-168.
- Gerkhe F. (1990) *Relegion in Hellenistic Athens*, University of California Press: US.
- Gimbutas, M. (2007) *The Goddesses and Gods of Old Europe*, University of California Press: California.
- Gökberk, M. (1999) *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Green, P. (1979) *A Concise History of Ancient Greece to the Close of the Classical Era*, University of California Press: California.
- Green, P. (1992) *Alexander of Macedon*, University of California Press: California.
- Griffith G. T. (1947) "Alexander's Generalship at Gaugamela" *JHS*67, 77-89.
- Gül, Y. (1998) *Antik Kentler*, Panorama Yayınevi, İstanbul.
- Hammond, N. G. L. (1974) "Alexander's Campaing in Illyria" *JHS* 94, 66- 87.
- Hammond, N. G. L. - G. T. Griffith (1976) *A History of Macedonia II:550–336 BC.*, Oxford Clarendon Press: Oxford.
- Hammond, N. G. L (1986) *A History of Grece to B.C. 323*, Cambridge University Press: Cambridge.

- Hammond, N. G. L. (1994), "Philip's Actions in 347 and Early 346 B.C." in *CQ44*, 367–374.
- Hanfmann, M. A. (1963), "*Hellenistic Art*" Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University. Vol. 17 (1963), pp. 77-94.
- Hansen, M. (2002). A, *Comparative Study of Six City State Cultures*, The Royal Danish Academy: Copenhagen
- Hatipoğlu, M. (2002) *Dünden Bugüne Makedonya Sorunu*, Asam Yayınları: Ankara.
- Historia Zeitschrift für alte Geschichte*
- Heckel, W. (2002) *The Wars of Alexander the Great 336-323*, Osprey Publishing: Cambridge.
- Heckel, W. – Yardley, J. C. (2004) *Alexander the Great*, Blackwell Publishing: United Kingdom.
- Hermes Zeitschrift für Klassische Philology*
- Hunter, R. (2003) *Theocritus Encumium of Ptoleym Philadelphus*, University of California Press: Los Angles and London.
- Iranica Antiqua*
- İplikçioğlu, B. (2007) *Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları: İstanbul.
- JMA Journal of Mediterranean Archaeology.*
- JHS Journal of Hellenic Studies.*
- Karaağaç, G. (2004) *Türkçenin Dünya Dilleri Üzerindeki Etkisi*, Dost Kitapevi: Ankara.
- Karpat, A. (2006) *Türkiye ve Balkan Masası*, AIA: İstanbul.
- Kähler, H. (1965) *Der Fries Vom Reiterdenkmal Des Aemilivs Pavllvs in Delphi*, Heinz Kahler Verlag: Berlin.
- Keleş, R. (2002) *Kentleşme Politikası*, İmge Kitabevi: Ankara.
- Kortanoğlu, R. E. (2008) "Euergetes Phrygia'da Makedonya Kalkan Bezemeleri ile Süslenmiş Bir Kaya Mezarı ve Mezar Sahibinin Kökeni Üzerine", Prof. Dr. H. Abbasoğlu 65. Yaş Armağanı, Euergetes, Festschrift für Prof. Dr. H. Abbasoğlu zum 65. Geburtstag, Akdeniz Üniversitesi Yayınları: Antalya.
- Kurke, L. B. (2004) *The Wisdom of Alexander the Great*, American Management Association: New York.

- Landels, J. G. (1998) *Eski Yunanve Roma'da Mühendislik*, (Çev: Barış Bıçakcı), TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları:Ankara.
- Lindsay, W. A –Borza, E. N. (1982) *Philippos II, Alexander The Great, and the Macedonian Heritage*, University Press of America: USA.
- Le Rider, G. – Amundrvy, M. (1994) *Tresors et Cirsulation Monetaire en Anatolie Antique*, Bibliotheque Nationale de France: Bruxelles.
- Macleod, R. (2004) *The Library of Aleksandria, Cento of Learning the Ancient World*, Tauris & Co Ltd: London.
- Macurdy G. H. “Roxane and Alexander IV in Epirus”, *JHS* 52, Part. 2, 256- 261.
- Mansel, A. M. (1938) *Thrakia'nın Kültür Tarihi*, TTK Yayınları: Ankara.
- Mansel, A. M. (2004) *Ege ve Yunan Tarihi*, TTK Yayınları: Ankara.
- Marcade, J. (1969) “A propos de Statuettes Hellenistiques en Aragonite du Musée Delos”, *BCH* 76, 96-135.
- Marsden, E. W. (1977) “Macedonian Military Machinery and its Designers under Philippos and Alexander”, *Archaia Makedonya* 2, 211–23.
- Matzopoulos, M. B. (2007) *The Burial of the Dead (at Vergina) or the Unending Controversy on the Identity of the Occupants of Tomb II*, Oxford University Press: New York, 91-117.
- Mazı F. (2008) "Antik Çağda Düşüncenin Kentsel Mekana Yansıması" *M. Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 5, Sayı 10, 97-114.
- Merker S. G. (1970) *Studies in the Hellenistic Sculpture of the Island of Rhodes*, University of Michigan Press, US.
- Mellink J. M. (1988) “*Archaeology in Anatolia*”, *AJA*92, No. 1, 101-131.
- Mumford, L. (1966) *The City in History*, Pelican Books: Harmondsworth.
- Nicholas G. - Hammond (1991) “The Various Guards of Philip II and Alexander III” *Historia*40, H. 4, 396-418
- Nikolovski, S. (2003) *Macedonia in Ancient Time*, Makedonska Iskra: Skopje.
- Norlin, G. (1993) *Isocrates*, Harvard University Press: Cambridge.
- Osborne, R. (2000) *Classical Greece, 500- 323 B. C.*, Oxford University Press: Oxford.
- Ökmen M. (2002) *Herodotus Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.
- Özdoğan, M. (1983) *Tarih Öncesi Dönemde Thrakia*, TTK Yayınları: Ankara.

- Özsait, M. (1982) *Anadolu'da Hellenistik Dönem, Anadolu Uygarlıkları Görsel Anadolu Tarihi ansiklopedisi*, (s.334 378). Görsel Yayınları: İstanbul.
- Perlman, S. (1969) "Isocrates, Philipposus and Panhellenizm", *Historia* XVIII, 370-374.
- Pickard, W. A. (1964) *The Rise of Macedonia*, Cambridge University Press: Cambridge.
- Pollitt, J. J. (2000) *Art in the Hellenistic Age*, Cambridge University Press: Cambridge.
- Richter, M. (1962) "How Were the Roman Copies of Greek Portraits Made?" *RömMitt* 59.p.p. 8-24.
- Ringway, B. (2002) *Hellenistic Sculpture III*, The University of Wisconsin Press, UK.
- Robinson, C. A. (1953) "The History of Alexander The Great", *Brown University Studies* XVI, Ares Publishers: Brown University.
- Rostovtzeef M. I. (1990) *The Hellenistic World and it's Economic Development*, Yale University Press: London.
- Rpezka, J. (2007) "The Units of Alexander's Army and the District Divisions of Late Argead Macedonia", *Ancient Macedonia History* Vol. 1, Institute History of Warsaw, 39-56.
- Sabin, P. – Wees, H. V – Whitby, M. (2008) *The Cambridge History of Greek and Roman Warfare*, Vol. 1, Greece, the Hellenistic World and the Rise of Rome, Cambridge University Press: Cambridge.
- Scaide R. (1989) "Alexander I in the Histories of Herodotos" *Hermes* 117, Bd. H. 2, 129-137.
- Schuller M. (1990) *Der Artemistempel im Delion Auf Paros*, Deutsches Archaologisches Institut: Berlin.
- Sealey, R. (1993) *Demosthenes and his Time*, Oxford University Press, USA.
- Sevin, N. (1982) *Anadolu'da Yunanlılar, Anadolu Uygarlıkları Görsel Anadolu Tarihi ansiklopedisi*, (s.210 246), Görsel Yayınları: İstanbul
- Sickinger P. J. (1994) "Inscriptions and Archives in Classical Athens." *Historia* 43, 286-96
- Smith R. R. R. (2002) *Hellenistik Heykel*, (Çev. A.Yoltar Yıldırım), Homer Kitapevi, İstanbul
- Shrimpton, G. (1991) *Theopompus The Historian*, M.C. Gill Queens University Press: Canada.

- Sherman, C. L. (1998) *Diodorus of Sicily*, Vol. 7, Harvard University Press: London.
- Spivery, N. (1996) *Understanding Greek Sculpture: Ancient Meaning, Modern Readings*: London.
- Starr, C. (1973) "Greeks and Persians in the Fourth Century: A Study in Cultural Contacts before Alexander", Part I, *Iranica Antiqua* 11, 39–99; Part II, *IrAnt* 12, 49–115.
- Stefani, S. (2004) *Makedonyalı Büyük İskender*, Milliyet Yayınları: İstanbul.
- Stephans, S. A. (2003) *Intercultural Poetics in Ptolemaic Aleksandria*, University of California Press: London.
- Steward, A. F. (1990) *Greek Sculpture an Exploration*, Yale University Press: London.
- Stoneman, R. (1997) *Alexander the Great*, Simultaneously published in the USA and Canada by Routledge: London and New York.
- Şenel, A. (1998) *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Bilim ve Sanat: Ankara.
- TAPA Transactions and Proceedings of the American Philological Association.*
- Tarn, W. W. (1948) *Alexander the Great*2, Cambridge University Press: U.K.
- Tarn, W. W. (1975) "Alexander the Conquest of Persia, Macedon 401- 301 B.C", *CAH* VI, Cambridge, 352-386.
- Thomas, C. G. (2007) *Alexander the Great in His World*, Blackwell Publishing: UK
- TTK Türk Tarih Kurumu.*
- Tuna, K. (1987) *Şehirlerin Ortaya Çıkışı ve Yaygınlaşması Üzerine Bir Deneme*, İ.Ü.E.F. Yayınları: İstanbul.
- Umar, B. (1984) *Türkiye Halkının İlk Çağ Tarihi*, Ege Üniv. Basın Yayın Yüksekokulu Yayını: İzmir.
- Ünsal, B. (1973) *Mimari Tarihi*, İstanbul D.M.M.A. Yayınları, İstanbul.
- Vince J. H. (1930) *Demosthenes*, Cambridge University Press: U.K.
- Walbank F. W. (1981) *The Hellenistic World*, Harvard University Press: London.
- Wille A. "Whose Macedonia, Whose Alexander" *CJ* 105. No. 1, 59-64.
- Zanker G. (2004) *Modes of Viewing in Hellenistic Poetry and Art*, The University of Wisconsin Press: Wisconsin.
- Wolfgang, L. (1999) *Geç Antik Çağda Kent*, (Der: John Rich, Çev: Suna Güven, Ertugrul Güven). Homer Kitabevi, İstanbul.

Wycherley, R. E. (1991)*Antik Çağda Kentler Nasıl Kuruldu*, (Çev:Nur Nirven, Nezh Başgelen), Arkeoloji ve Sanat Yayınları:İstanbul.

Tablo 1. Makedonya Coğrafyası ve Yerleşimleri

Yukarı (Vardar) Makedonya Yerleşimleri	
Orestis	(Orestis)
Elimeia	(Elimeia)
Lyncus	(Lugkhstis)
Pelagonia	(Pelagonia)
Deuriop	(Deuriops)
Dasaret	(Dassaretida)
Atintania	(Atintania)
Timfaia	(Tumfaia)
Paravaia	(Parauaia)
Eordaia	(Eopdaia)
Aşağı (Ege) Makedonya Yerleşimleri	
Krestonia	(Krestōnis)
Edonia	(Edōnis)
Bisaltia	(Bisaltia)
Pieria	(Pieris)
Parorbelia	(Parorbelia)
Chalcidice	(Halkidike)
Sintika	(Sintike)
Peonia	(Paionia)
Odomantika	(Odomantike)
Batı (Pirin) Makedonya Yerleşimleri	
Krestonia	(Krestōnis)
Edonia	(Edōnis)
Bisaltia	(Bisaltia)
Pieria	(Pieris)
Parorbelia	(Parorbelia)
Chalcidice	(Halkidike)
Sintika	(Sintike)

Peonia	(Paionia)
Odomantika	(Odomantike)

Tablo 2. Makedonca ve Hellence Ay İsimleri.

Makedonca	Hellence
1. Apeleos Apellaios	Gamelion Gamelion
2. Avdneos Audnaios	Antesterion Anthesterion
3. Peritios Peritios	Elafevion Elafebolion
4. Distros Dustros	Munihion Mounihion
5. Ksandikos Xandikos	Targelion Thargelion
6. Artemisios Artemisios	Skioforionos Skioforion
7. Hekatombeon Ekatombaion	Loos Lwos
8. Gorpaios Gorpiaios	Metagitnion Metageitnion
9. Panamos Panamos	Boedromion Boedromion
10. Ipervereteos Uperberetaios	Pianepsion Puaneyion
11. Desios Daisios	Memakterion Maimakterion
12.Dios Dios	Posideon Poseideon

Tablo 3. Argeiadlar Sülalesine Mensup Makedon Kralları

Karanus ⁷²²	M.Ö. 808 – 779
Coenus ⁷²³	M. Ö. 779/78 – 765/64
Tyrimmas	M. Ö. 765/64 – 700 sıraları
I. Perdikkas	M.Ö. 700'ler
I. Argaios	M .Ö. 650'ler
I. Philippos	M.Ö. 600'ler
I. Aeropos	M.Ö. 550'ler
I. Alketas	M.Ö. 520 sıraları
I. Amintas	M.Ö. 6. yüzyılın son yarısı
I Aleksandros	M.Ö. 495 (?) – 450/40 (?)
II. Perdikkas	M.Ö. 450 / 40 (?) – 413
Arheloas	M.Ö. 413 – 399
II. Aeropos	M.Ö. 399 – 393
Pavsaniyasve rakip kral Küçük Amintas	M.Ö. 393 – 392
III. Amintas	M.Ö. 392 – 384
II. Argaios	M.Ö. 384 – 382
III. Amintas (ikinci kez)	M.Ö. 382 – 370
II. Aleksandros	M.Ö. 370 – 369/68
Ptolemaios	M.Ö. 369 /68 – 365
III. Perdikkas	M.Ö. 365 – 359
II. Philippos	M.Ö. 359 – 336
III. Aleksandros (Büyük İskender)	M.Ö. 336 – 323
IV. Aleksandros	M.Ö. 323 – 310
III. Philippos	M.Ö. 323 – 317
Kasandros	M.Ö. 317 – 297
Antipatros ve IV. Aleksandros	M.Ö. 297 – 294
Demetrios I Poliyorketes	M.Ö. 294 – 287

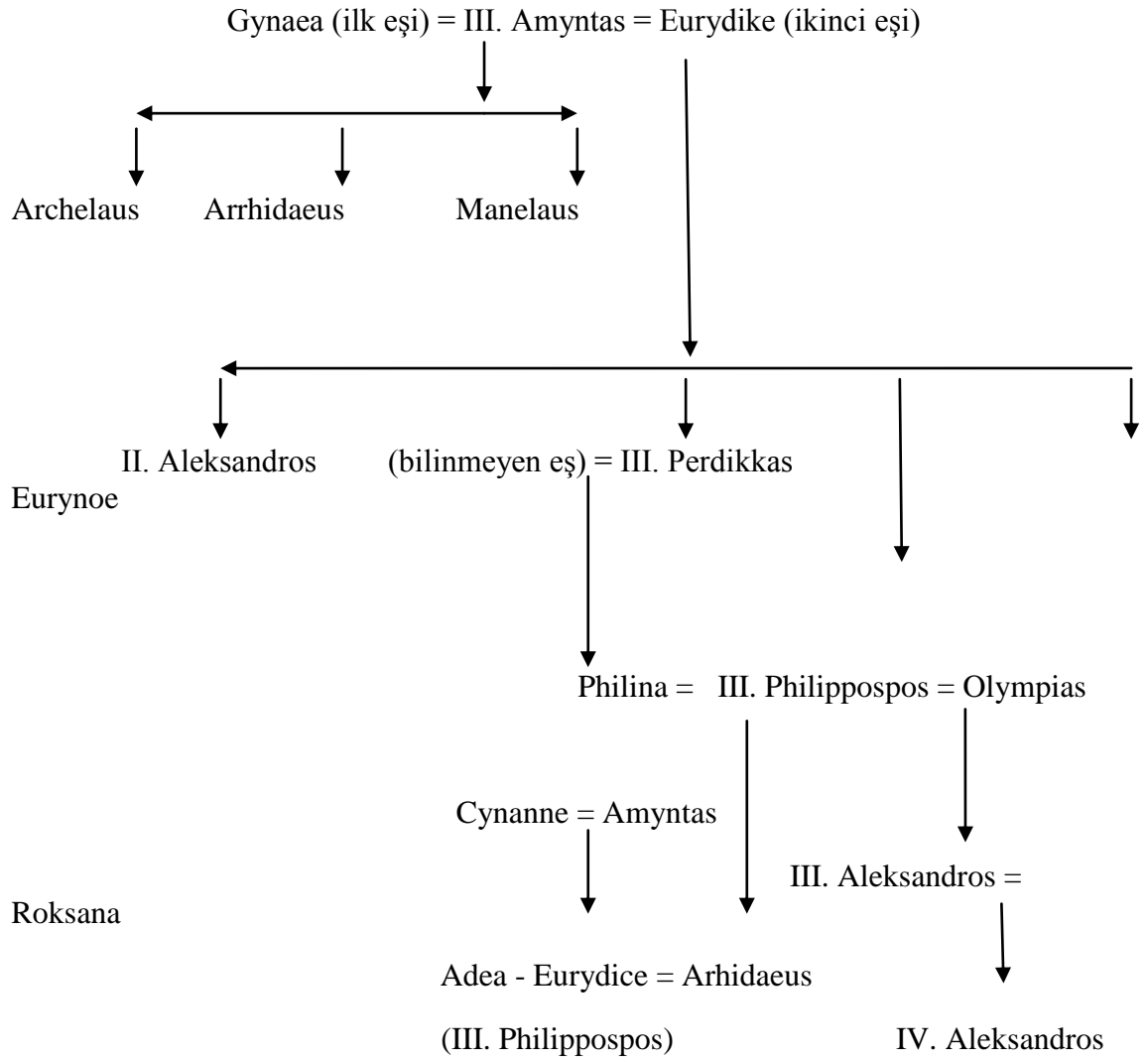
⁷²² Shrimpton 1991, 270.

⁷²³ Chronicon, Folio 75.

Lisimahos ve pirhos	M.Ö. 287 – 284
Lisimahos (tek başına)	M.Ö. 284 – 281
Arsinoe	M.Ö. 281 – 280
Ptolemaios Keravnos	M.Ö. 280 – 279
Saltanat fasılası	M.Ö. 279 – 276
I. Antigonas Gonatas	M.Ö. 276 – 239
II. Demetrios	M.Ö. 239 – 229
II. Antigonas Doson	M.Ö. 229 – 222/21
V. Philippos	M.Ö. 222/21 – 179
Persevs ⁷²⁴	M.Ö. 179 – 168

---

⁷²⁴ Mansel 2004, 571 – 572.

Tablo 4. III. Philippos'un Soy Ağacı

Tablo 5. Akhaemenid Krallık Kronolojisi.

Akhaemenid Krallar	Tarih
Kyros	M. Ö. 559 - 530
Kambyses	M. Ö. 530 - 522
I. Dareios	M. Ö. 522- 486
I. Xerxes	M. Ö. 486 - 465
Artexerxes	M. Ö. 465 - 424
II. Xerxes	M. Ö. 424
Sogdianos	M. Ö. 424 - 423
II. Dareios	M. Ö. 423 - 405
II. Artexerxes	M. Ö. 405 - 359
III. Artexerxes	M. Ö. 359 - 338
IV. Artexerxes	M. Ö. 338 - 336
III. Dareios	M. Ö. 336 - 330

Tablo 6. Aleksandros Adına Kurulan Aleksandria Şehirleri

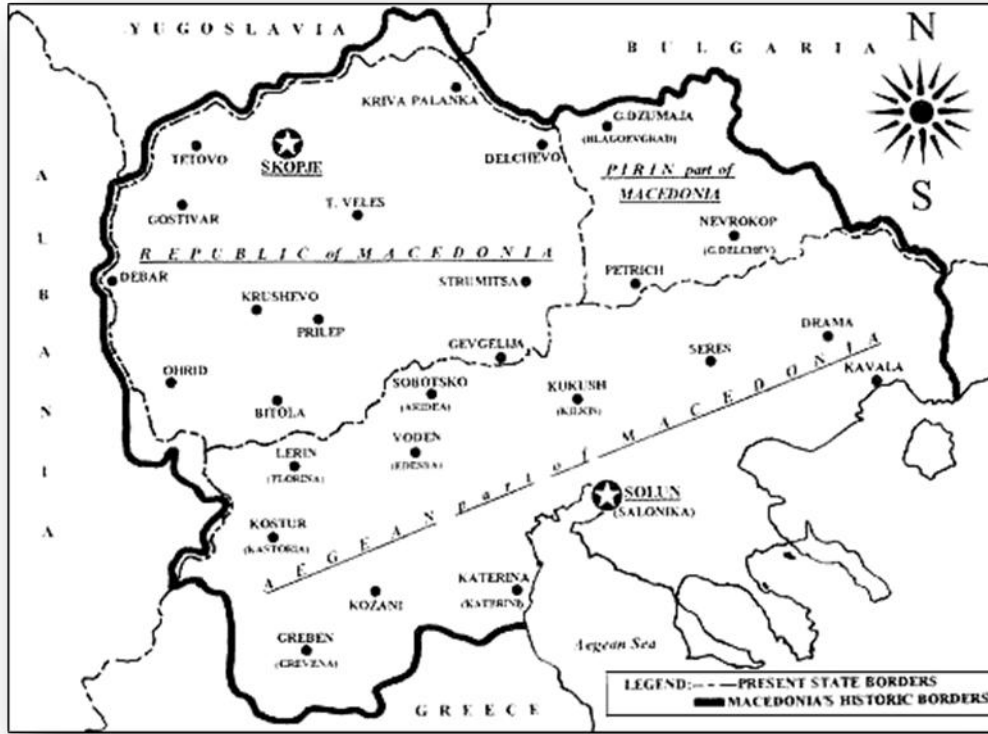
1. Aleksandria in Thrace (Medika)	M.Ö. 334
2. Aleksandria in Thrace (by the sea)	M.Ö. 334
3. Aleksandria Troas	M.Ö. 334
4. Aleksandria in Caria	M.Ö. 331
5. Aleksandria in Is	M.Ö. 331
6. Aleksandria in Egypt	M.Ö. 331
7. Aleksandria in Cairo	M.Ö. 331
8. Aleksandria in Assyria	M.Ö. 330
9. Aleksandria in Parthia	M.Ö. 330
10. Aleksandria in Arelon	M.Ö. 330
11. Aleksandria in Geodrosia	M.Ö. 330
12. Aleksandria in Arechoton (Kandahar)	M.Ö. 329/28
13. Aleksandria in Paramiso	M.Ö. 329/28
14. Aleksandria in Bactria	M.Ö. 329
15. Aleksandria in Eschate	M.Ö. 329/28 M.Ö. 329/28
16. Aleksandria in Marakanda	M.Ö. 329/28
17. Aleksandria on the Oks	M.Ö. 328
18. Aleksandria Oxiana	M.Ö. 328
19. Aleksandria in Margiana	M.Ö. 328/27
20. Aleksandria in Sogdiana	M.Ö. 326
21. Aleksandria Bucephala	M.Ö. 326
22. Aleksandria Nicaea in Hidaspas	M.Ö. 326
23. Aleksandria Akesinia	M.Ö. 326
24. Aleksandria in India	M.Ö. 325
25. Aleksandria Opiana in India	M.Ö. 325
26. Aleksandria Sogdeia	M.Ö. 325
27. Aleksandria Musikania	M.Ö. 325
28. Aleksandria Pataleia (Haidarabad)	M.Ö. 325
29. Aleksandria Porte (Karachi)	M.Ö. 325

30. Aleksandria Drite	M.Ö. 324
31. Aleksandria Karmania	M.Ö. 324
32. Aleksandria Susiana	M.Ö. 324
33. Babylonia	M.Ö. 339

Harita 1. Makedonya ve komşu bölgeler

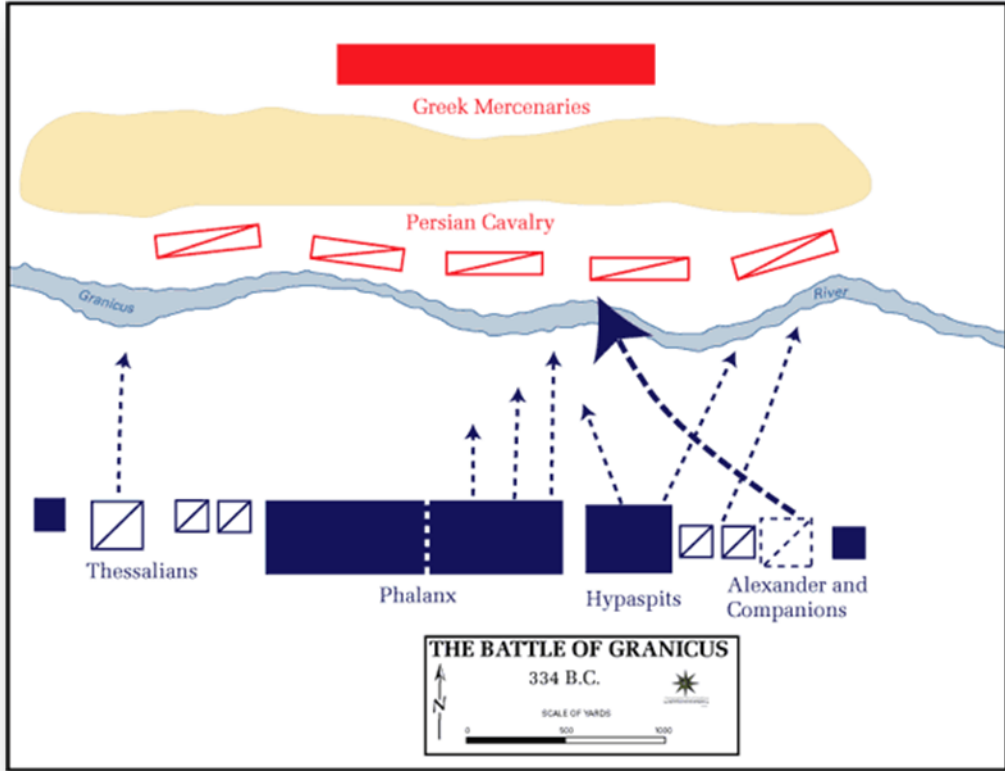
Harita 2. Makedonya coğrafi bölgeler haritası

Harita 3. M.Ö. 348 yılına ait II. Philippos Dönemi Makedon devleti sınırları

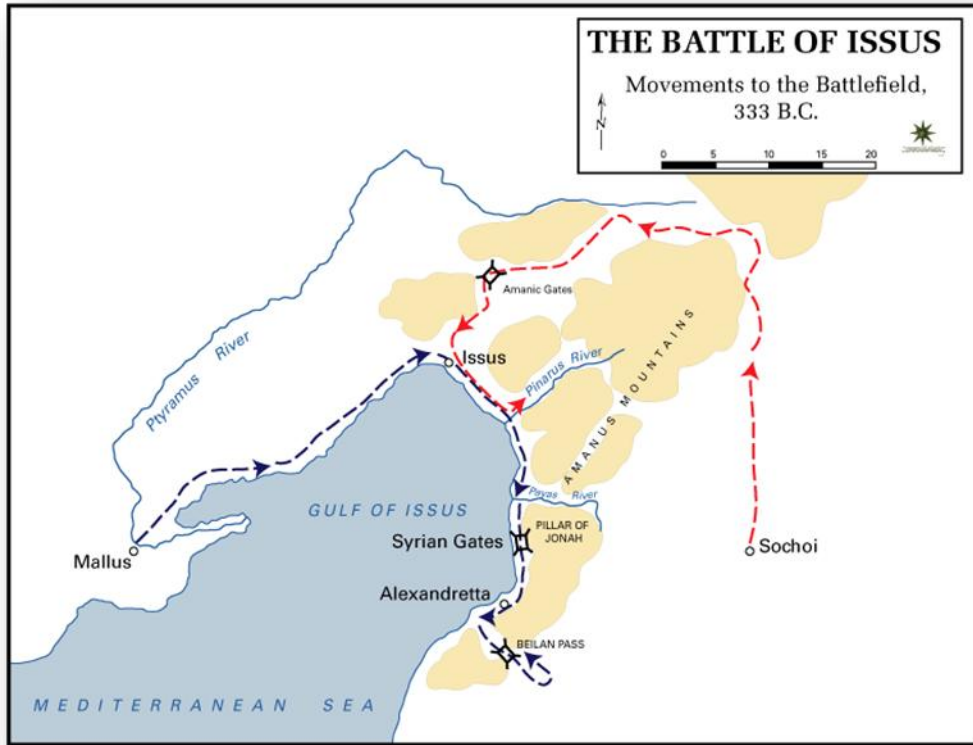
Harita 4.II. Philippos Dönemi'ne ait Makedonya haritası

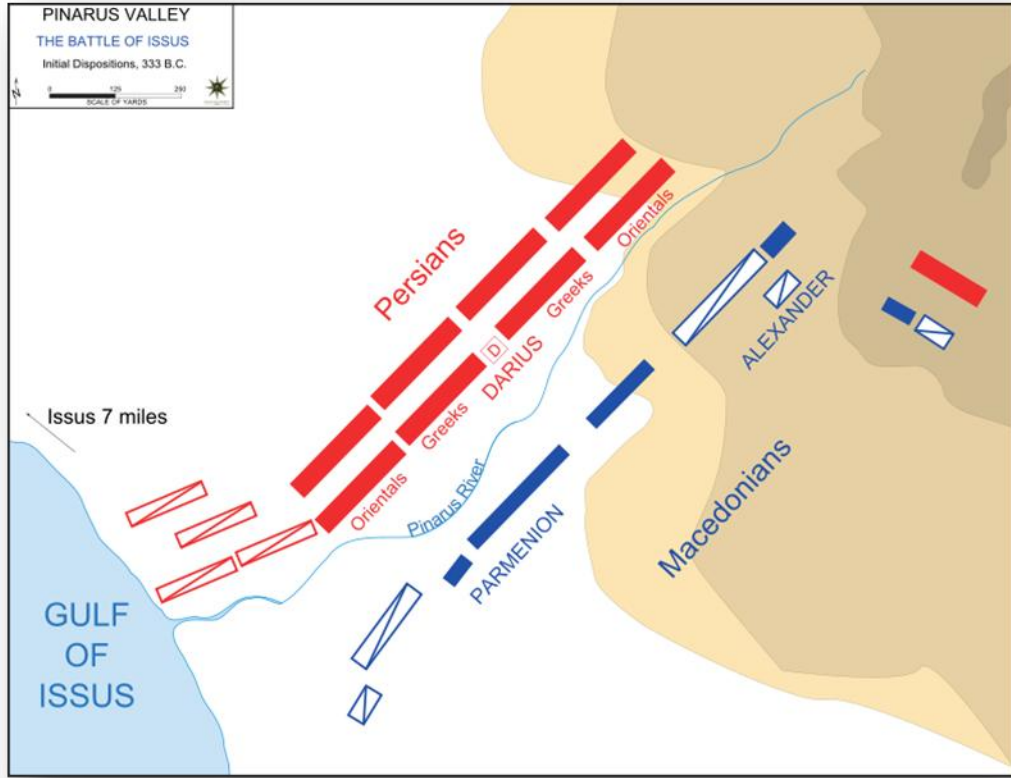
Harita 5. Granikos Savaş düzeni

Harita 6. III. Aleksandros'un Batı Anadolu'da gerçekleştirdiği seferler

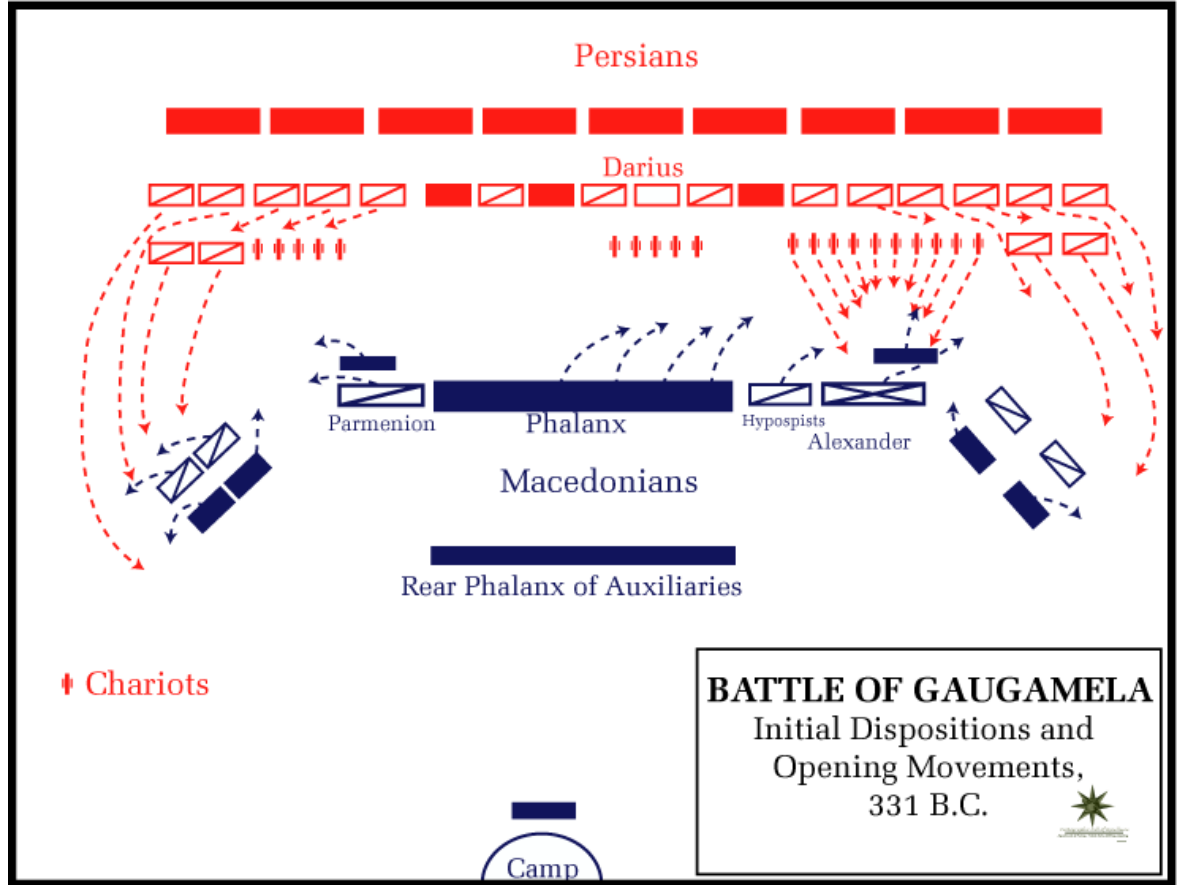

Harita 7.İssos Savaşı öncesi III. Aleksandros ve III. Dareios'un savaş pozisyonu

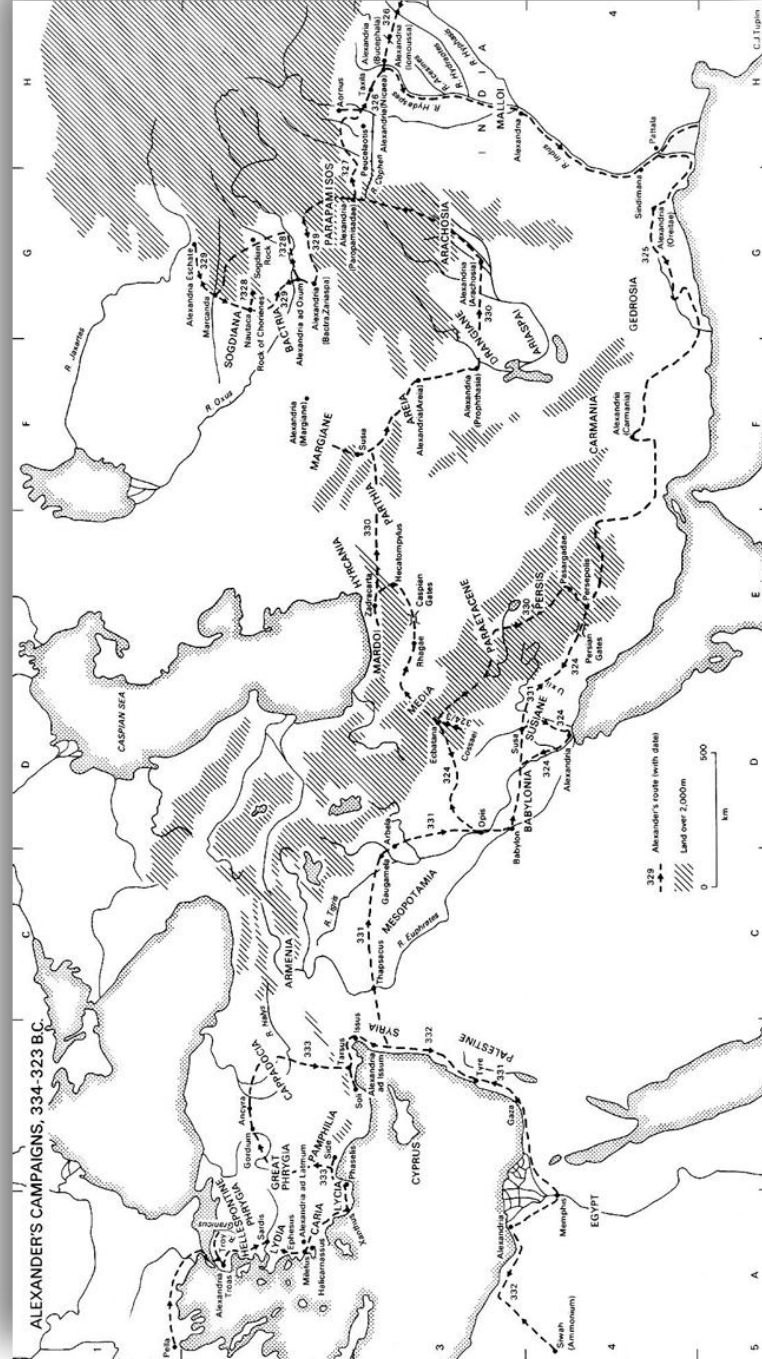

Harita 8.İssos Savaş düzeni

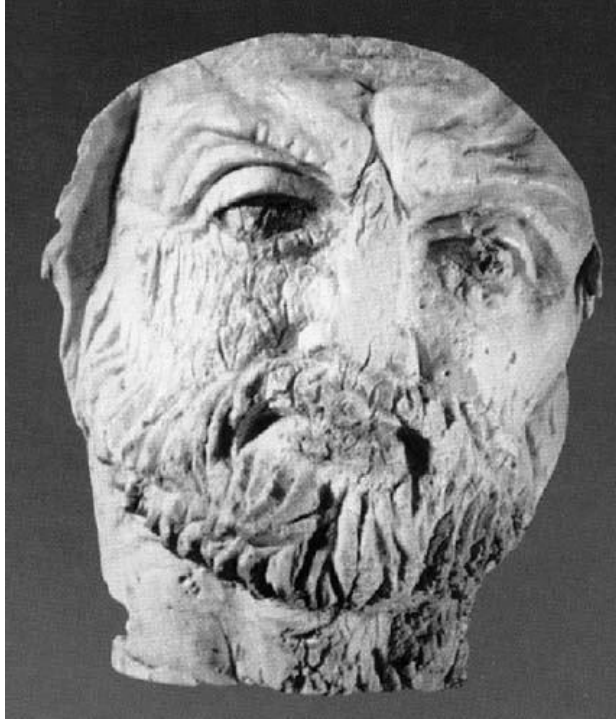

Harita 9. Gaugamela Savaş düzeni

Harita 10. III. Aleksandros'un Pers ve Hindistan seferleri.

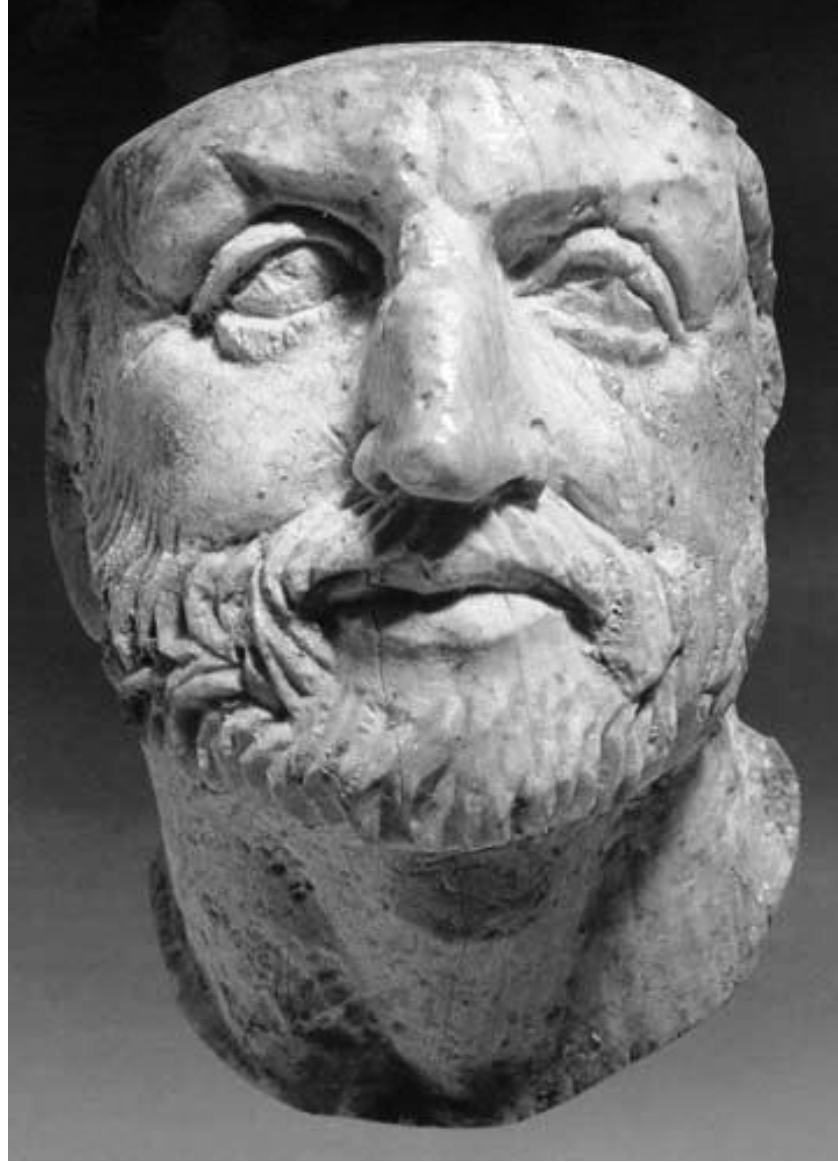
LEVHA 1

Resim 1. Vergina'da Royal Tomb II'de (2. Kraliyet Mezarı) mezar odasının ana bölmesinde bulunmuş III. Amyntas'a ait olduğu düşünülen fildişi yüz

Resim 2. Aigai'de bulunmuş, III. Amyntas Dönemi'ne ait sikke. Ön yüzde Herakles postlu profilden III. Amyntas sülieti. Arka yüzde ise at figürü ve AMYNTA hologramı.

Resim 3. Vergina'da Royal Tomb II'de (2. Kraliyet Mezarı) mezar odasının ana bölümünde bulunmuş, olasılıkla II. Philippos'a ait fildişi yüz.

Resim 4. II. Philippos'a ait madalyon.

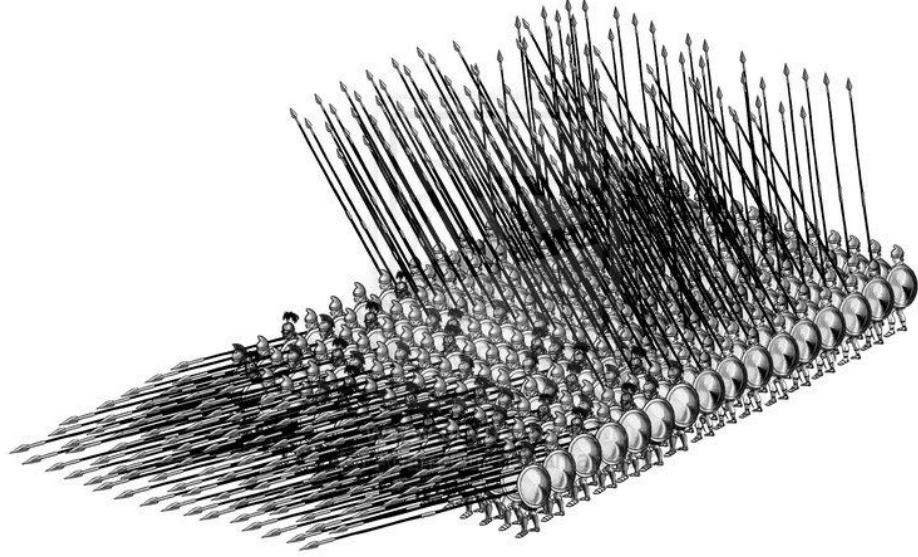

Resim 5. Pella'da bulunmuş III. Perdikkas Dönemi'ne ait sikke. Ön yüzünde Herakles postu giymiş III. Perdikkas. Arka yüzde ise aslan kabartması ve ΠΕΡΛΙΚ hologramı.

Resim 6. Pezhetairos olarak adlandırılan Makedon Phalanksını oluşturan piyade askerinin temsili bir canlandırması.

Resim 7. Makedon Phalanksını gösteren temsili bir canlandırma.

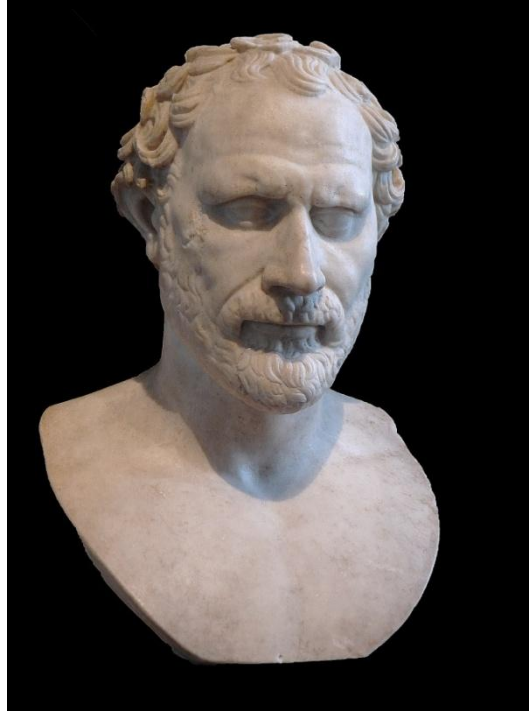

Resim 8. Makedon askeri birliklerine ait miğfer.

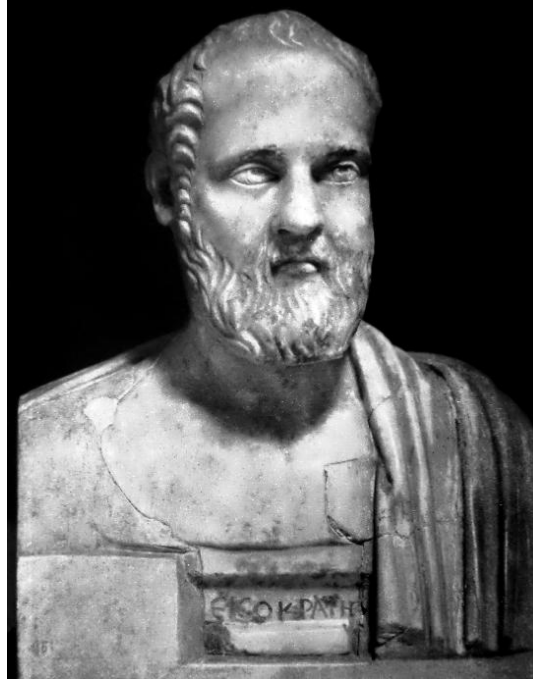

Resim 9. Lefkandia mezar odasında bulunan at üzerinde sarıssalı hoppitin (Makedon Atlı Süvari) betimlendiği duvar freskosu.

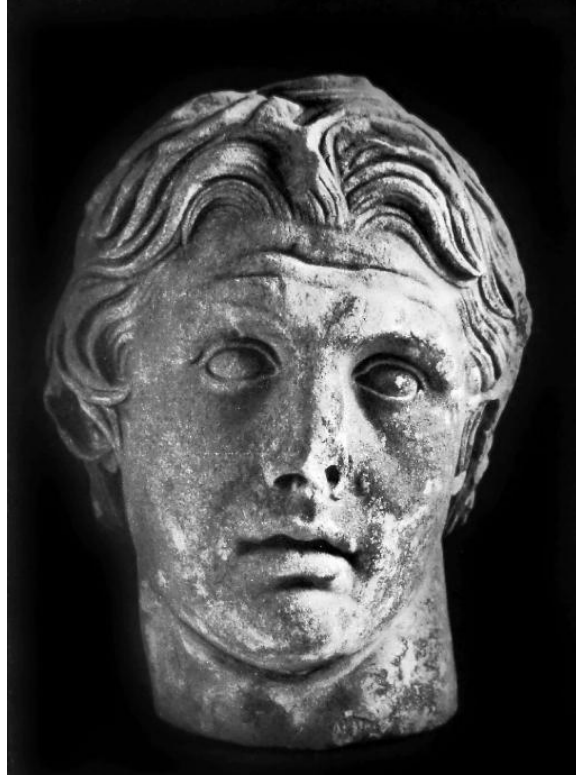

Resim 10. Atinalı devlet adamı Demosthenes (Louvre Museum).

Resim 11. Atinalı düşünür ve devlet adamı Isokrates (Villa Albani – Roma).

Resim 12. Makedonyalı III. Aleksandros (Büyük İskender) (İstanbul Arkeoloji Müzesi).

Resim 13. III. Aleksandros'un annesi Olympias'a ait bir Madalyon.

Resim 14. Vergina'da Royal Tomb II'de (2. Kraliyet Mezarı) mezar odasının ana bölümünde bulunmuş olasılıkla Olympias'a ait fildişi yüz.

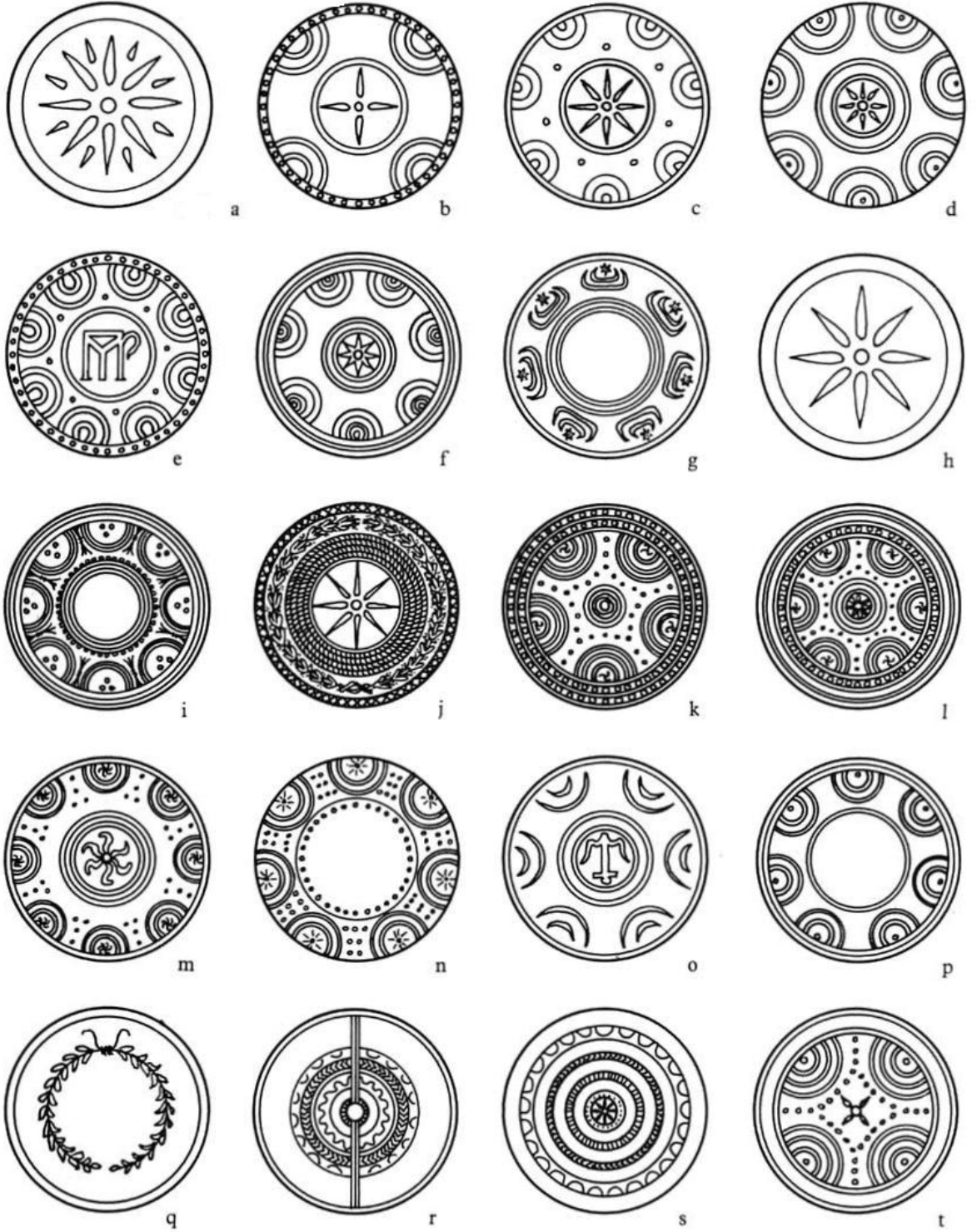

Resim 15. Silindir mühür üzerinde III. Dareios (Britihs Museum).

Resim 16. III. Aleksandros ordusunda önemli yere sahip Hipaspislere ait bir canlandırma.

LEVHA 11

Resim 17. Makedon kalkanı üzerinde yer alan dekoratif bezemeler.

Resim 18. Antigonas Gonatas Dönemi'ne ait sikke. Ön yüzde bezeksel Makedon kalkanı, merkezde Antigonas Gonatas betimlemesi. Arka yüzde ise ANT hologramı ile Athena.

Resim 19. III. Aleksandros Dönemi'ne ait sikke. Ön yüzde Makedon kalkanı motifi, arka yüzde Makedon miğferi.

Resim 20. Ononymous Dönemi'ne ait sikke. Ön yüzde Makedon kalkanı, arka yüzde Makedon miğferi.

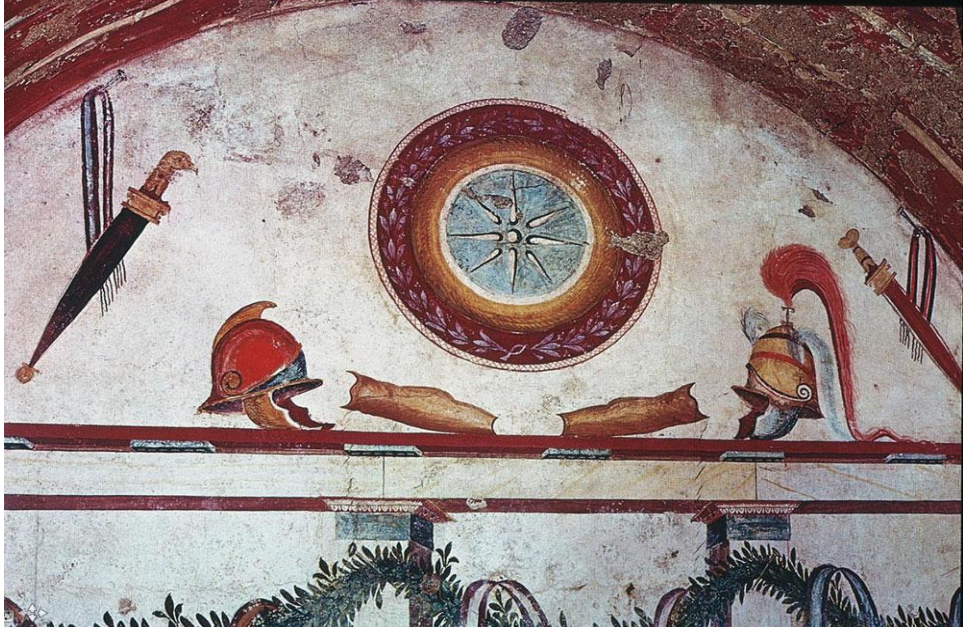

Resim 21. Antigonos Gonatas'ı (ortada) annesi Phila (sağ ön bölümde) ile birlikte betimleyen duvar freskosu (Pompei - Boskoreale Antigonos Villası).

Resim 22. Aemilius Paullus Anıtı kabartma detayı.

Resim 23. Lefkandia, Lyson ve Kallikles'in mezarı kuzey cephe.

Resim 24. Lefkandia, Lyson ve Kallikles'in mezarı güney cephe.

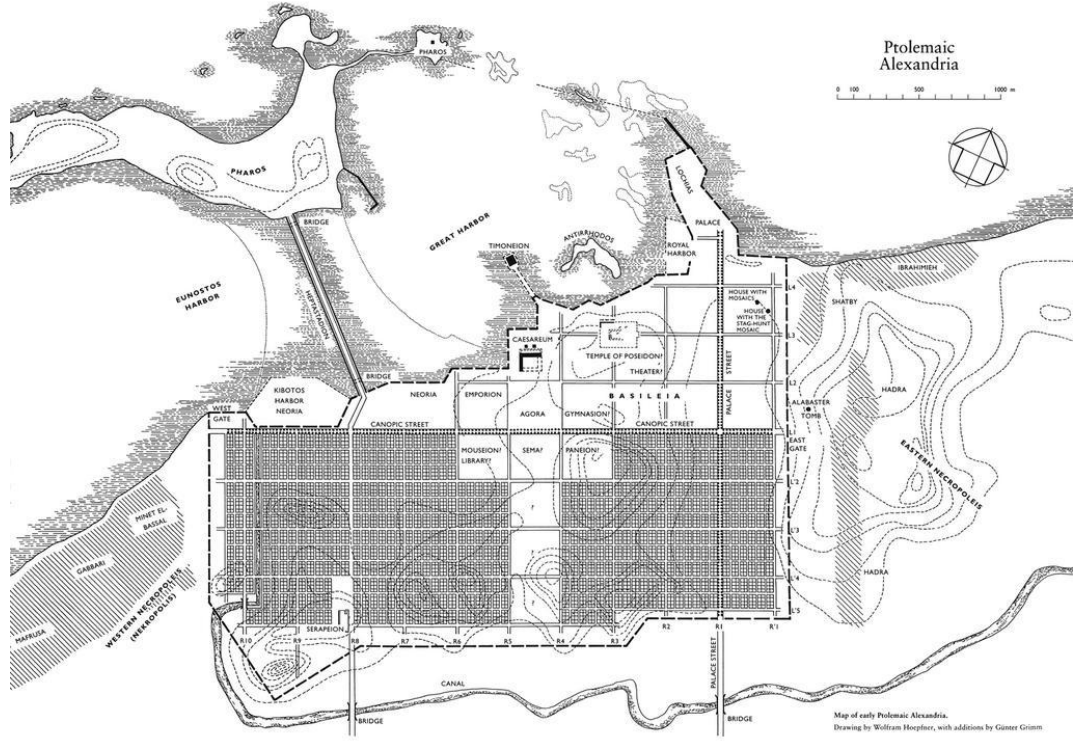

Resim 25. III. Aleksandros ve III. Dareios'u Issos Savaşı'nda gösteren İskender Mozaïği (Pompeii - Casa Del Faouno).

Resim 26. Issos Savaşı'nda III. Dareios'un annesi ve ailesinin esir edilmesini betimleyen geç dönem betimlemesi (Resam Francisco de Mura)

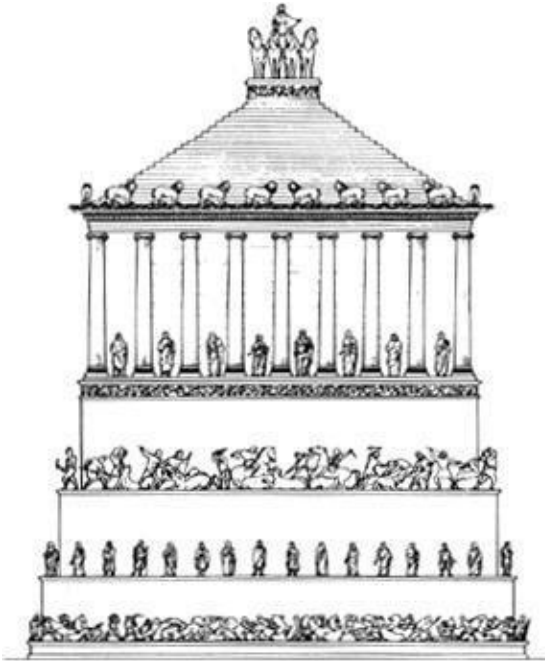
Resim 27. Mısır'daki Aleksandria şehrinin Hellenistik Dönem şehir planı.

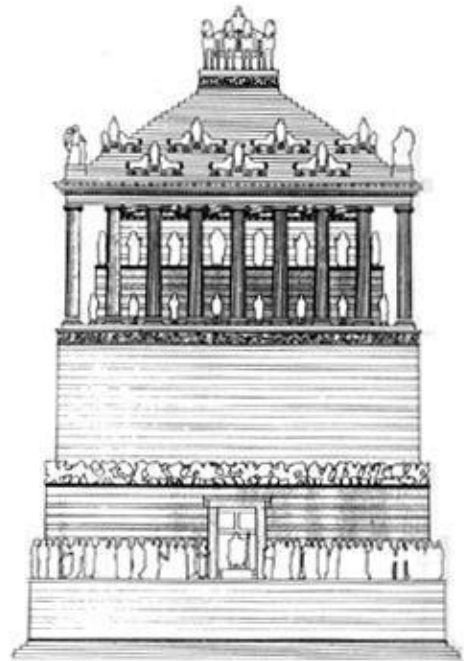
Resim 28. III. Aleksandros'un Ammon tasfirli sikkeleri

Resim 29. III. Aleksandros'un Roksana ile evlenmesini konu alan geç dönem betimlemesi (Ressam - Il Sodoma).

Reconstruction by G.Waywell/S.Bird

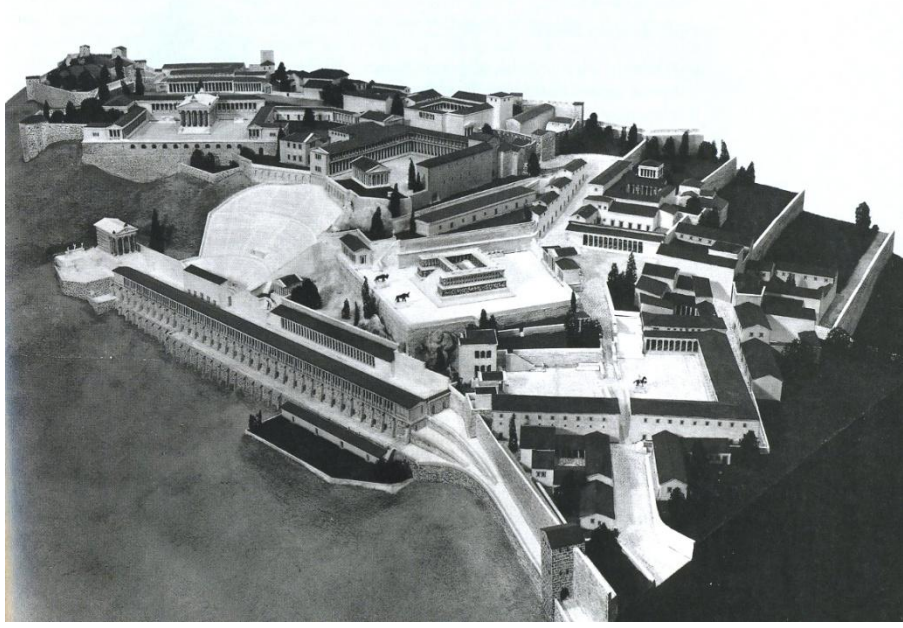
Reconstruction by K.Jeppesen

Resim 30. Halicarnassos Mousoleum'una ait rekonstrüksiyon çalışması.

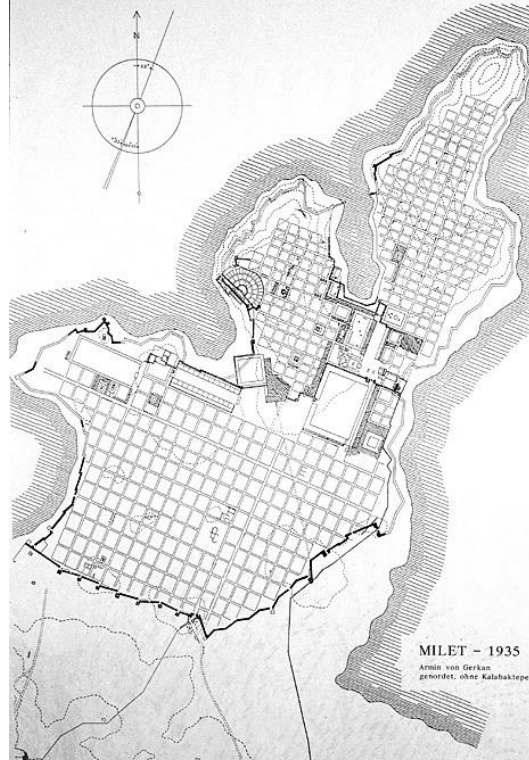

Resim 31. Karia satrabı Mausolos.

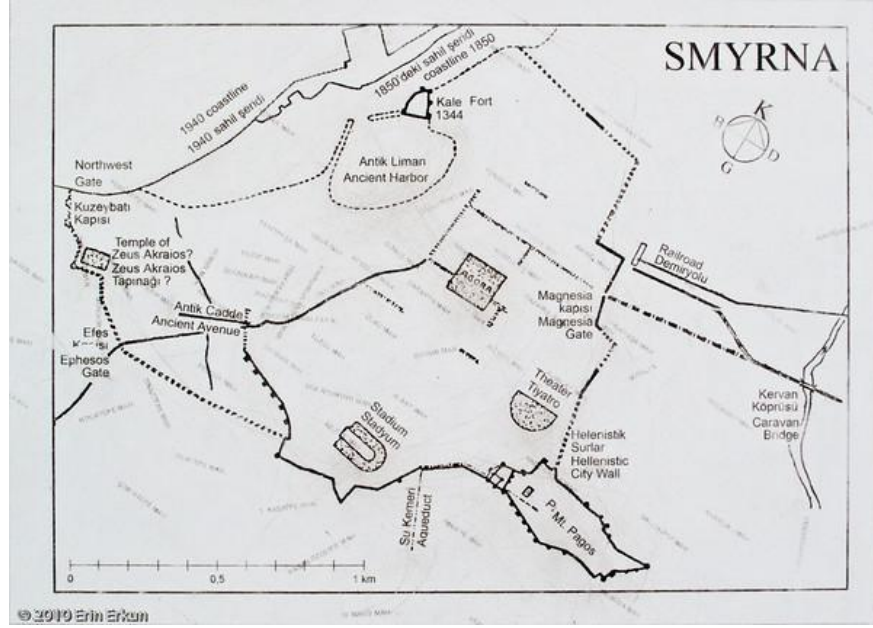

Resim 32. Pergamon şehrinin Hellenistik kent planını gösteren bir rekonstrüksiyon.

Resim 33. Miletos'a ait Hippodamos kent planı.

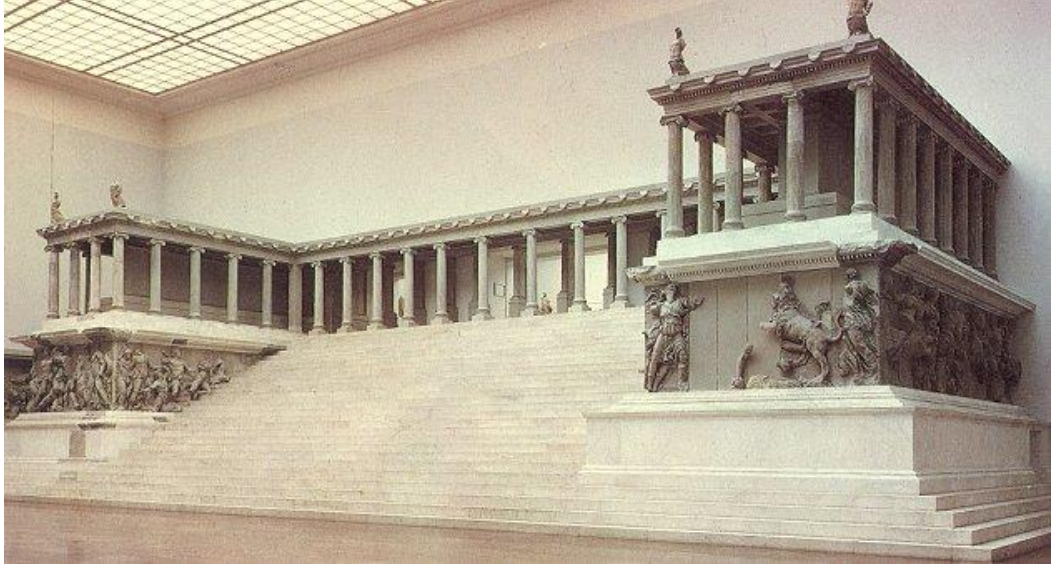

Resim 34. Pagos Tepesi'ne taşınan Smyrna kent planı.

Resim 35. Aleksandros'un Smyra'da gördüğü rüyayı betimleyen Roma Dönemi sikkesi

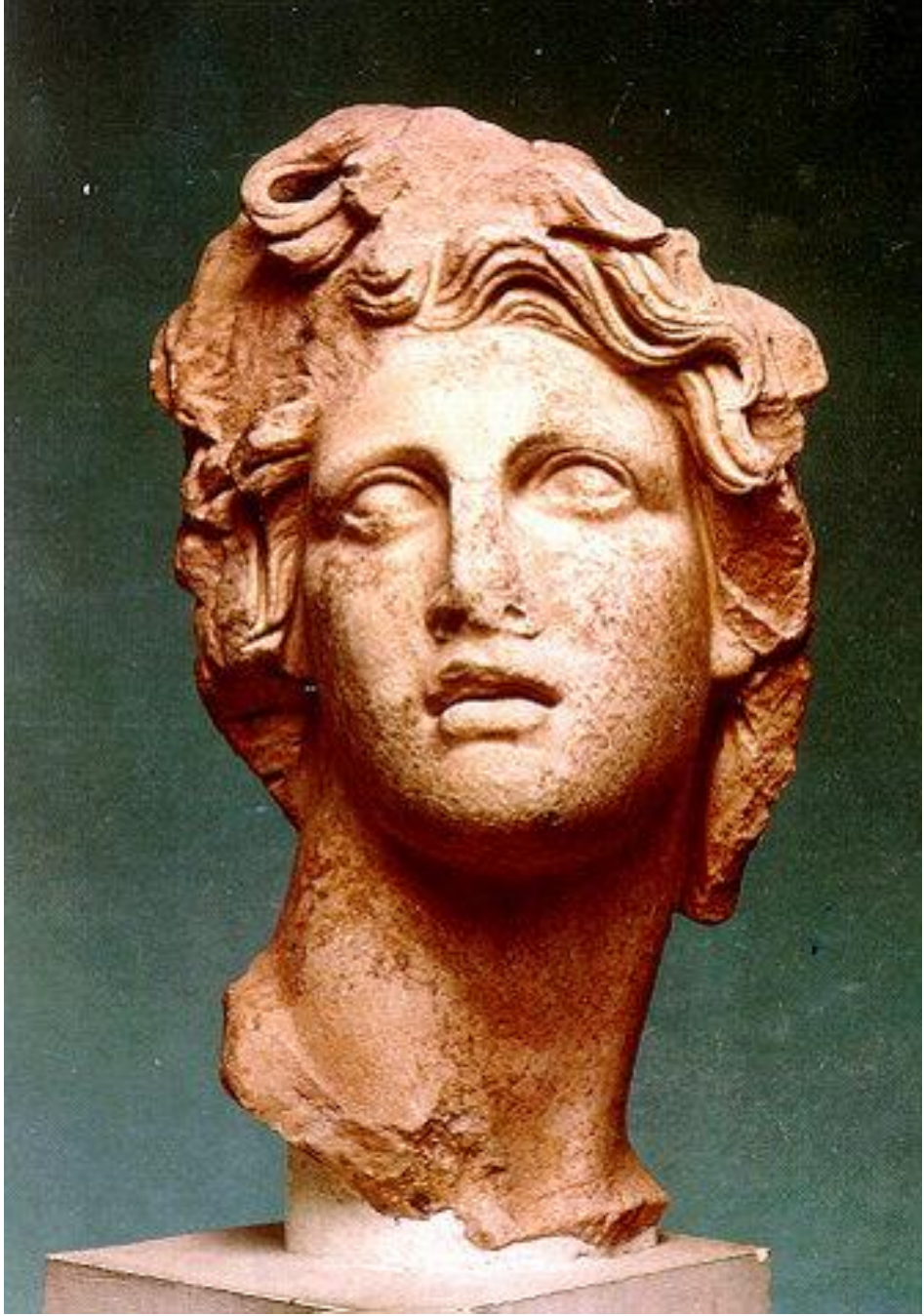

Resim 36. Pergamon Zeus Altarı.

Resim 37. Pergamon Zeus Altarı'ndan gigantomachy sahnesi.

Resim 38. Rhodoslu Chares'in eseri olan kolossal Helios büstü.

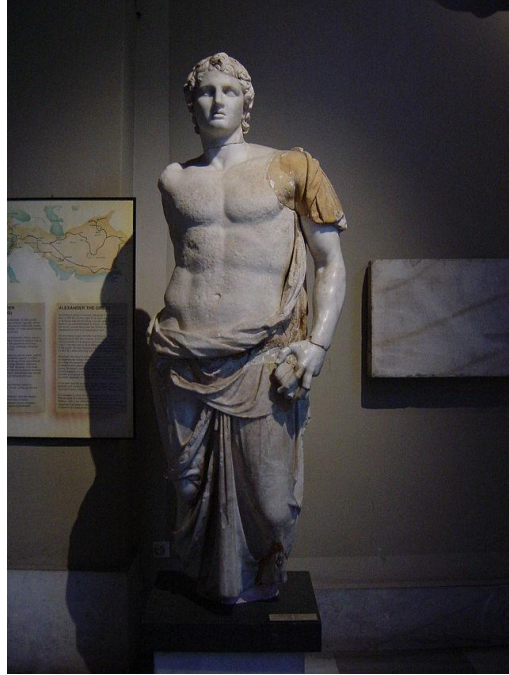
Resim 39. Laokoon yontu grubu.

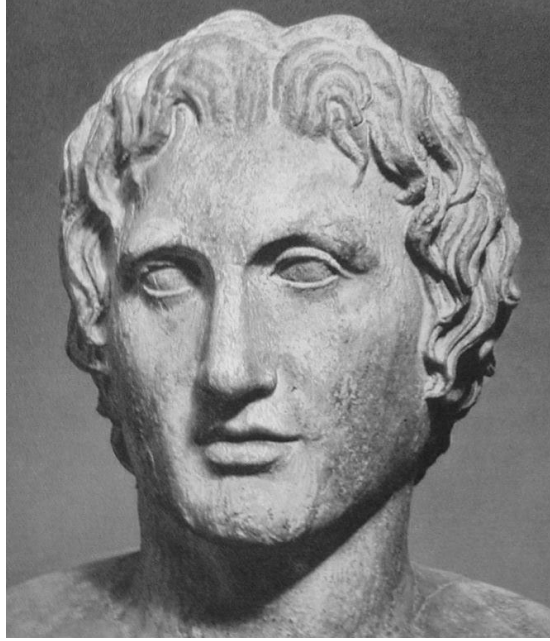
Resim 40. Dirce yontu grubu.

Resim 41. Pergamon ekolüne ait Marsyas grubu yontusu.

Resim 42. Makedonya Kralı III. Aleksandros.

Resim 43. Azara tipi Aleksandros portresi.

Resim 44. Dresden tipi Aleksandros portresi.

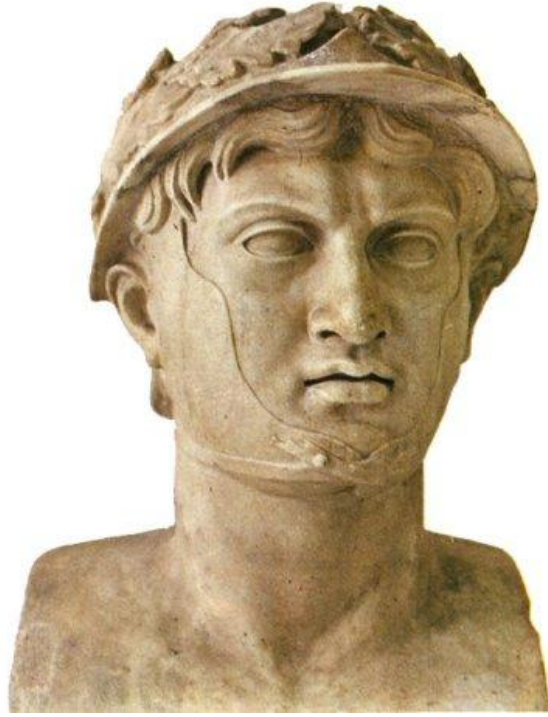

Resim 45. Erbach tipi Alexandros Portresi.

Resim 46. Herculaneum'daki Papyri villasında bulunan Demetrios Poliorketes portresi.

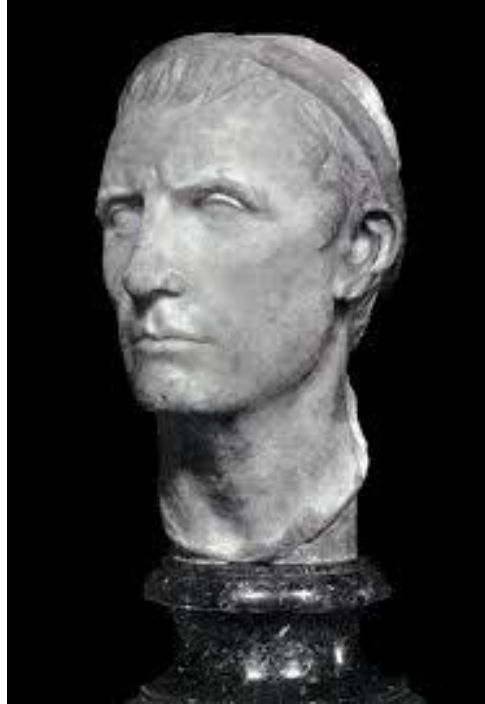
Resim 47. Herculaneum'daki Papyri villasında bulunan Ephyroslu Pyrrhos portresi

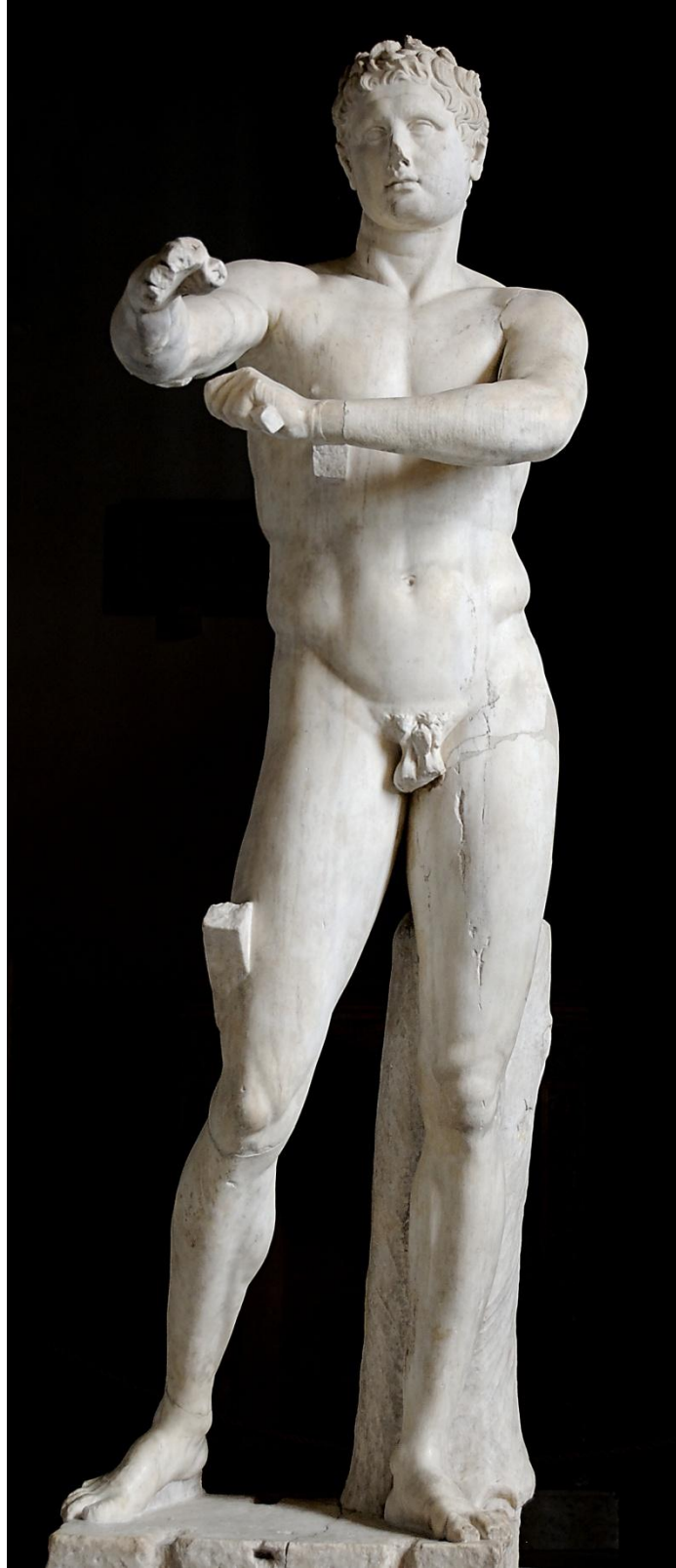
Resim 48. Herculaneum'daki Papyri villasında bulunan I. Seleukos Nikator portresi.

Resim 49. Herculaneum'daki Papyri villasında bulunan Pergamonlu Philetairos portresi.

Resim 50. Louvre Müzesi'nde bulunan III. Antiochos portresi.

Resim 51. Apoxyomenos Heykeli.

Resim 52. Herakles Fernese Heykeli.

Resim 53. Makedon Hanedanlık simgesi Vergina Güneşi.

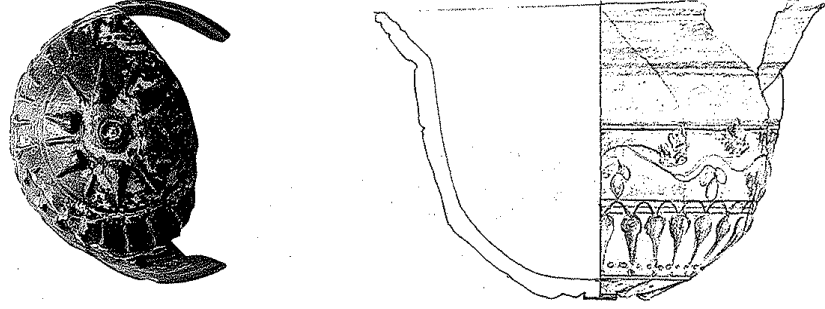
Resim 54. Olasılıkla Parmenion'a ait miğfer.

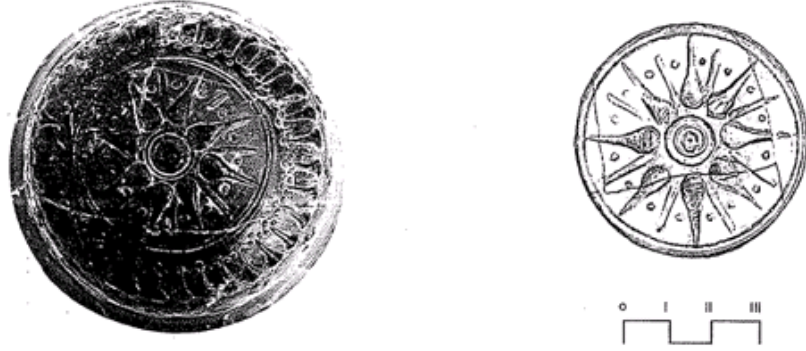
Resim 55. Makedonya'dan M.Ö. 3. yüzyıla ait megara kâse (Ohrid Müzesi)

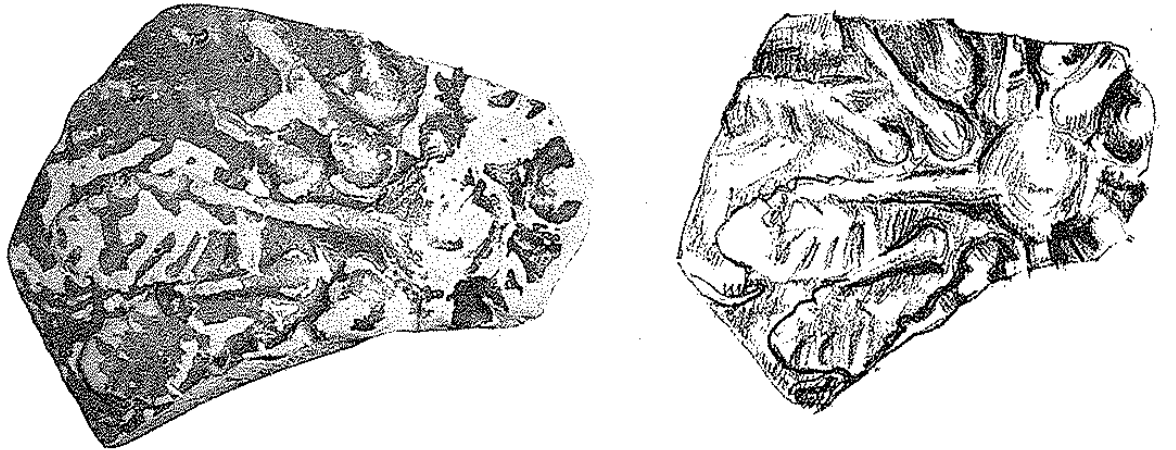
Resim 56. Makedonya'dan M.Ö. 3. yüzyıla ait megara kâse (Ohrid Müzesi)

Resim 57. Makedonya'dan M.Ö. 3. yüzyıla ait Vergina Güneşi betimli megara kâse (Ohrid Müzesi)

Resim 58. Makedonya'dan M.Ö. 3. yüzyıla ait Vergina Güneşi betimli megara kâse (Ohrid Müzesi).

Resim 59. Makedonya'dan M.Ö. 3. yüzyıla ait Vergina Güneşi betimli megara kâse parçaları (Ohrid Müzesi).

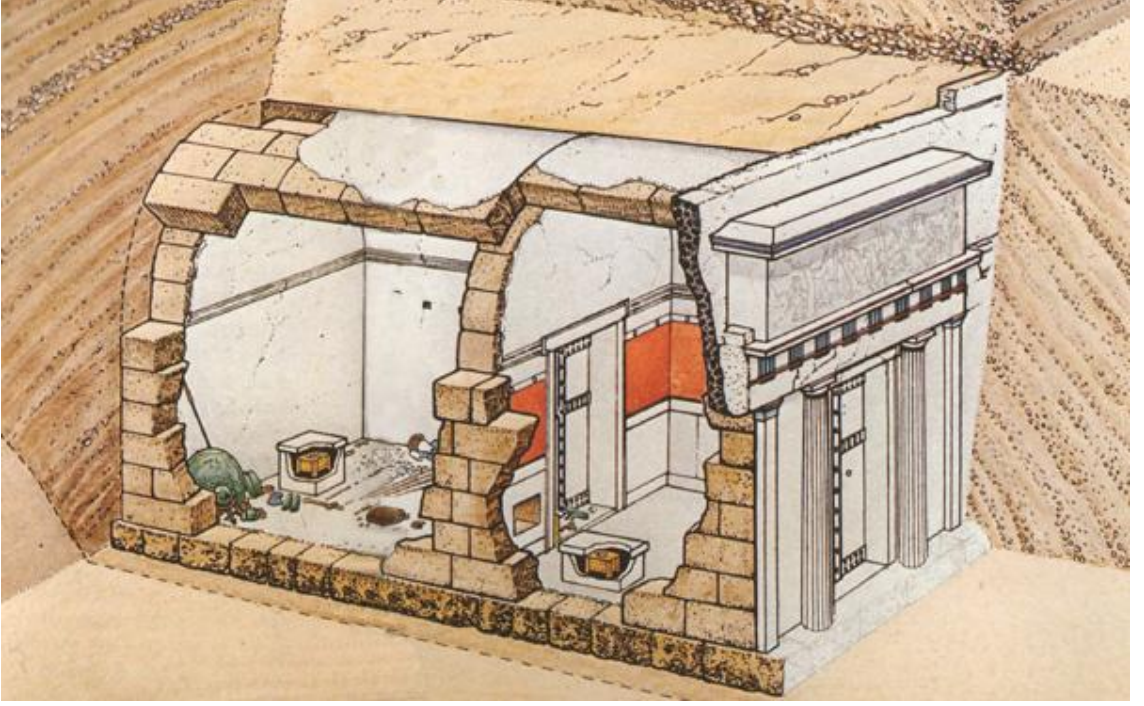

Resim 60. II. Philippos'un mezar odasının cepheden görünüşü.

Resim 61. II. Philippos'un mezar odasının alınlık kısmında yer alan duvar boyamaları.

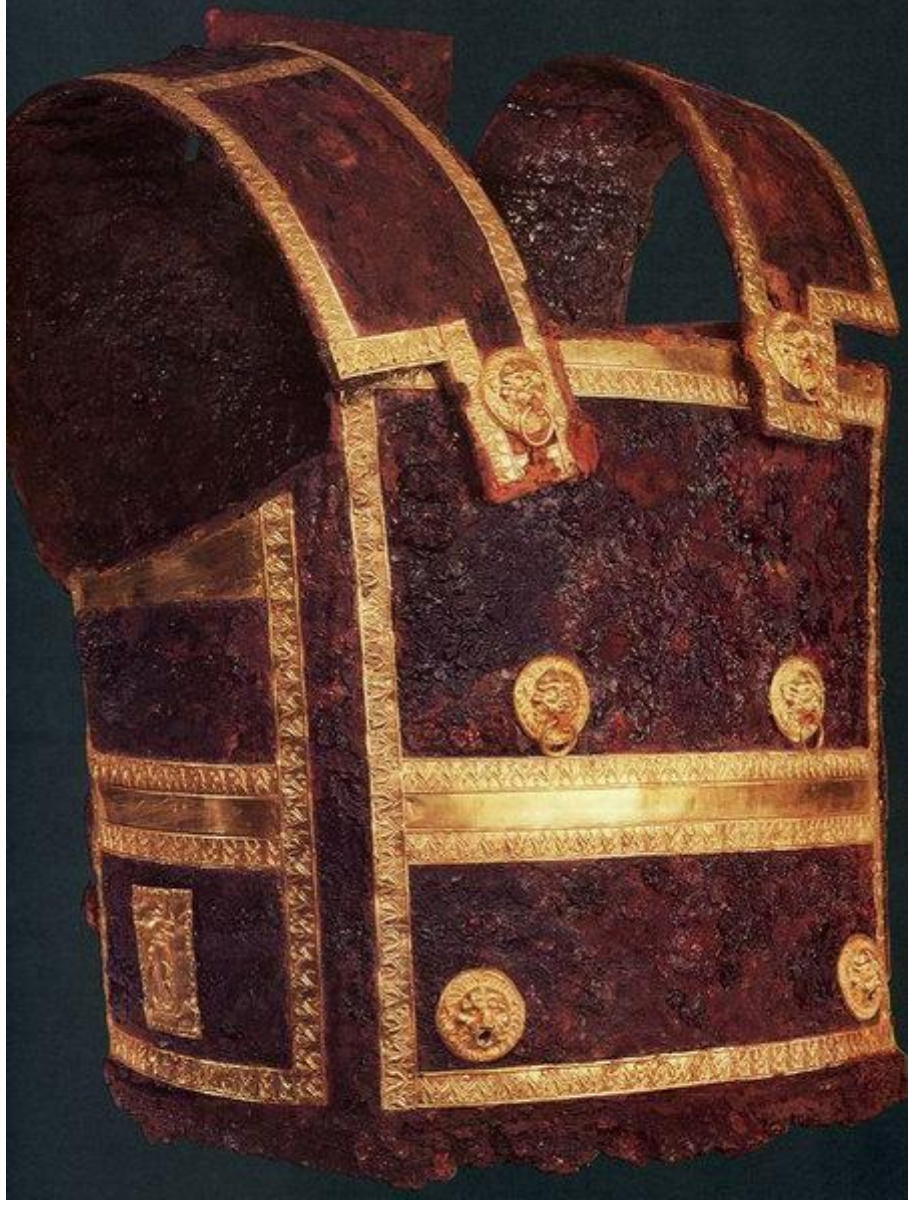

Resim 62. II. Philippos'un mezar odasının bulunduğu tümülüsün rekonstrüksiyonu.

Resim 63. II. Philippos'un mezar odasında bulunan "Golden Larnax" adındaki Vergina Güneşi betimli sanduka.

Resim 64. II. Philippos'un mezar odasında bulunan olasılıkla Philippos'a ait zırh.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Yalçın Gülçin

Doğum Yeri ve Tarihi : Manisa, 07.03.1988

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Bölümü

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar : Lagina Kazısı (Muğla 2008), Sumaki Höyük Kazısı (Batman 2009), Laodikeia Kazıları (Denizli 2010)

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : Tralleis Kazısı (Aydın 2012-2013)

İletişim

e-posta Adresi : yalcingulcin@hotmail.com

Tarih : 01.06.2014